

ESPON og NERP i Danmark

Dansk planlægning i et europæisk og nordisk perspektiv

Groth, Niels Boje; Andersen, Erling; Harbo, Lisbeth Greve; Herslund, Lise Byskov; Jørgensen, John; Nielsen, Thomas Alexander Sick; Smidt-Jensen, Søren; Vesterager, Jens Peter

Publication date:
2005

Document version
Også kaldet Forlagets PDF

Citation for published version (APA):

Groth, N. B. (red.), Andersen, E., Harbo, L. G., Herslund, L. B., Jørgensen, J., Nielsen, T. A. S., ... Vesterager, J. P. (2005). *ESPON og NERP i Danmark: Dansk planlægning i et europæisk og nordisk perspektiv*. Center for Skov, Landskab og Planlægning/Københavns Universitet.

Skov & Landskab

Center for Skov,
Landskab og
Planlægning • KVL

ESPON og NERP i Danmark

- Dansk planlægning i et europæisk og nordisk perspektiv

Niels Boje Groth (red.), Erling E. Andersen, Lisbeth Greve Harbo, Lise Herslund, John Jørgensen, Thomas S. Nielsen, Søren Smidt-Jensen og Jens Peter Vesterager

Arbejdsrapport Skov & Landskab nr. 23-2005

Rapportens titel

ESPON og NERP i Danmark. - Dansk planlægning i et europæisk og nordisk perspektiv

Forfattere

Niels Boje Groth (red.), Erling E. Andersen, Lisbeth Greve Harbo, Lise Herslund, John Jørgensen, Thomas S. Nielsen, Søren Smidt-Jensen og Jens Peter Vesterager

Serie

Arbejdsrapport Skov & Landskab nr. 23-2005

Rapporten publiceres udelukkende elektronisk på www.SL.kvl.dk og Skov- og Naturstyrelsens hjemmeside www.skovognatur.dk, hvor der også er adgang til øvrig information om projektet..

ISBN

87-7903-264-8

Udgiver

Skov & Landskab
Hørsholm Kongevej 11
2970 Hørsholm
Tlf. 3528 1500
E-post: sl@kvl.dk

Gengivelse er tilladt med tydelig kildeangivelse

I salgs- eller reklameøjemed er eftertryk og citering af rapporten samt anvendelse af navnet *Skov & Landskab* kun tilladt efter skriftlig tilladelse

Skov & Landskab er et
selvstændigt center for
forskning, undervisning,
formidling og rådgivning
vedr. skov, landskab og
planlægning ved Den
Kgl. Veterinær- og
Landbohøjskole (KVL)

Indhold

Indhold	3
Forord	5
Begreber og forkortelser	6
Sammenfatning	7
ESPON PROJEKTER	
<i>Tematiske projekter:</i>	
ESPON 111: Muligheder for polycentrisk udvikling i Europa	13
ESPON 112: By-land relationer	20
ESPON 113: Virkninger af EU's udvidelse på det polycentriske spatiale netværk	26
ESPON 114: De spatiale virkninger af demografiske udviklingstræk og migration	34
ESPON 121: Transport services og netværk	40
ESPON 122: Telekommunikation service og netværk	48
ESPON 131: Spatiale virkninger og håndtering af natur- og teknologiske katastrofer	53
ESPON 132: Territorielle udviklingstræk i håndteringen af naturarven	55
ESPON 133: Spatiale aspekter og betydning af kulturarv og lokal identitet	62
ESPON 141: Små og mellemstore byers rolle	66
<i>Policyprojekter</i>	
ESPON 211: Territorielle virkninger af EUs transport and TEN politikker	69
ESPON 212: Territorielle virkninger af EUs forsknings- og udviklingspolitik	76
ESPON 213: Territorielle virkninger af CAP og politikker for udviklingen af landdistrikter	82
ESPON 214: Territorielle udviklingstræk i energiservice, energinetværk og EU's energipolitik	88
ESPON 215: Den territoriale påvirkning af den europæiske fiskeripolitik	105
ESPON 221: Strukturfondenes territoriale virkninger	106
ESPON 222: Territorielle virkninger af "Aquis communautaire", pre-accession aid og Phare/Tacis/Meda programmerne	111
ESPON 223: Strukturfondenes territoriale virkninger i byområder	112
ESPON 231: Anvendelse og virkninger af ESDP i medlemslandene	116
ESPON 232: Governance i by- og territorielle politikker fra EU til lokalt plan	118
ESPON 242: Integrerede territoriale analyser baseret på ESPON resultater	121
<i>Koordineringsprojekter</i>	
ESPON 31: Integrerede redskaber til brug for europæisk spatial udvikling	127
ESPON 32: Spatiale scenarier og orienteringer i relation til ESDP og cohesion politikken	137
ESPON 33: Territorielle dimensioner af Lissabon/ Gøteborg processen	139
ESPON 341: Europa i verden	144

DET NORDISKE FORSKNINGSPROGRAM

NERP 01:	Den nye økonomis spatiale struktur i de nordiske lande	148
NERP 02:	Bæredygtig udvikling i de nordiske lande	152
NERP 03:	Institutionelle udfordringer for fælles ressourcer i de nordiske lande	154
NERP 04:	Nordiske perspektiver på procesbaseret regional udviklingspolitik	155
NERP 05:	Overlevelsesstrategier og regionale politikker.	160
NERP 06:	Regionale udviklings- og vækstregimer på tværs af nordiske regioner	161
NERP 07:	Dannelse af partnerskaber – regional governance i de nordiske lande	163
NERP 08:	Restrukturering af staten – regionale konsekvenser	168
NERP 09:	Redskaber for bæredygtig udvikling: Erfaringer og muligheder	170
NERP 10:	Fra regionale koalitioner til kommercielle innovationer	171
NERP 11:	Fremtidige udfordringer til små kommuner	178
NERP 12:	Økonomisk fornyelse og demografisk ændring	179
NERP 13:	Mønstre i demografisk aldring og relaterede aspekter i de nordiske periferier	182
NERP 14:	Innovation i den nordiske periferi	183
Anneks 1:	ESPON projekter	184
Anneks 2:	NERP projekter	187

Forord

Denne gennemgang af to internationale forskningsprogrammer om fysisk planlægning og regional udvikling er udført for Landsplankontoret i Skov- og Naturstyrelsen med det formål at fremdrage europæiske udviklingstræk, som måtte være af betydning for den territorielle udvikling i Danmark, et emne, der ønskes belyst i den kommende Landsplanredegørelse "Det ny Danmarks-kort i en global udvikling".

De to forskningsprogrammer er det igangværende EU ESPON program (2002 – 2006) om "spatial" udvikling i Europa og et afsluttet nordisk forskningsprogram (2000-2004) om fremtidige udfordringer og institutionelle forudsætninger for regional udviklingspolitik administreret af det fællesnordiske forskningsinstitut i Stockholm, Nordregio.

Fra de to forskningsprogrammer er der afrapporteret adskillige resultater. ESPON projekterne afrapporteres løbende i form af halvårslige "interim" rapporter. Derfor foreligger der foreløbige resultater fra endnu ikke afsluttede projekter foruden resultaterne fra de afsluttede projekter. I alt foreligger der 25 foreløbige og endelige rapporter fra ESPON programmet. Fra det nordiske forskningsprogram foreligger 14 rapporter. En oversigt findes i bilaget til denne rapport.

Ikke alle projekter er lige relevante for en belysning af den territorielle udvikling i Europa og Norden. Det drejer sig bl.a. om projekter, hvis hovedformål er at udvikle planlægningsredskaber, og som derfor ikke belyser territorielle udviklingstendenser. Disse projekter er derfor blot blevet kort omtalt, men ikke gennemgået indholdsmæssigt. Kræfterne er blevet anvendt på projekter, der belyser de territoriale udviklingstræk.

Projektet er udført af en forskergruppe ved Center for Skov, Landskab og Planlægning: Erling E. Andersen, Niels Boje Groth (projektansvarlig), Lisbeth Greve Harbo, Lise Herslund, John Jørgensen, Thomas S. Nielsen, Søren Smidt-Jensen og Jens Peter Vesterager. Projektgennemgangen afspejler derfor projektgruppens individualitet, såvel som de meget betydelige forskelle i projekternes karakter og stade i processen. De fleste kort fra ESPON projekterne er baseret på filer, der er stillet til rådighed af Bundesamt für Bauwesen und Raumordnung, Bonn, ved Volker Schmidt-Seiwert. I de tilfælde, hvor BBR ikke har rådet over de nødvendige data, er kortene kopierede fra PDF-filer af rapporterne hentet på ESPONS hjemmeside, www.espon.lu.

November 2005

Begreber og forkortelser

CADSES	Central European, Adriatic, Danubian and South-East Space
CAP	Den fælles EU landbrugspolitik (Common Agricultural Policy)
CEMAT	De Europæiske planlægningsministres konference (European Conference of Ministers responsible for Regional Planning)
CFP	Den fælles EU fiskeripolitik (Common Fishery Policy)
CIP	Community Initiative Programme
CIS	Community Innovation Survey
ECP	Espon kontaktpunkt (ESPON Contact Point)
ERDF	Den Europæiske Regionalfond (European Regional Development Fund)
ESDP	Det Europæiske Spatiale Udviklingsperspektiv (European Spatial Development Perspective)
ESPON	Det Europæiske spatiale planlægningsobservations netværk (European Spatial Planning Observatory Network)
EU	Den Europæiske Union
EU 12	EU før 2004
EU 10	De nye EU lande optaget 1. maj 2004 (Estland, Letland, Litauen, Polen, Tjekkiet, Slovakiet, Ungarn, Slovenien, Cypern og Malta)
EU 25	EU efter 2004
EU 27	EU 25 + ansøgerlandene Bulgarien og Rumænien
EU 27+2	EU 27 + Norge og Schweiz
FUA	Funktionelt byareal (Functional Urban Area)
GDP	Brutto nationalprodukt (Gross Domestic Product)
GRP	Brutto regionalprodukt – regionalisering af GDP (+ el. ÷ netto arbejds- og ejendomsindkomster fra udlandet)
GERD R&D)	Andel af bruttonationalproduktet, som hidrører fra R&D aktiviteter (Gross Domestic Expenditure on R&D)
GIS	Geografisk Information System
HRSTC	Kernepersonale indenfor forskning og teknologi (Core Human Resources in Science and Technology)
ICT	Informations- og kommunikations teknologi (Information and Communication Technology)
Interreg	Community initiativ, som har til formål at stimulere internationalt samarbejde i EU
ISIC	International kode for klassificering af økonomisk aktivitet, udviklet af FN (International Standard of Industrial Classification of All Economic Activities)
MEGA	Europæisk metropol vækstområde (Metropolitan European Growth Area)
NACE	Statistisk nomenklatur for økonomiske aktiviteter i De Europæiske Fællesskaber
NUTS	Nomenklatur for territoriale statistiske enheder NUTS 0 Hele landet, NUTS 1-3 nationalt definerede regionale enheder, LAU 1 – 2 nationalt definerede lokale enheder. I Danmark: Hele landet: NUTS 0, 1 og 2, Amter: NUTS 3, Lau 1 reserveret for senere definition, Lau 2: kommuner.
PIA	Potentielt polycentrisk integrations areal (Potential Polycentric Areas of Integration)
Pentagon	Europas befolkningsmæssige og økonomiske centrum, afgr. af London, Hamburg, München, Milano og Paris
PPP	Ligelige købekraftenheder (purchasing power parities)
R&D	Forskning og udvikling (Research and Development)
RCA	Revealed Comparative Advantage, index for en branches bidrag til handelsbalancen.
RCE	En indikator anvendt i ESPON 3.1 for regional classification (Regional Classification of Europe)
SASI	Socio-Economic and Spatial Impacts of Transport Infrastructure Investments and Transport System Improvements
Spatial	Oversættes ofte til ”fysisk-funktionel”. I denne rapport anvendes ordet spatial for at opretholde en tæt begrebsmæssig sammenhæng til ord som spatial planning og spatial development.
SME	Små og mellemstore virksomheder (Small and Medium Sized Enterprises)
TEN	Trans-Europæisk Netværk
TIA	Territorial konsekvens vurdering (Territorial Impact Assessment)
TINA	Vurdering af behov for transport infrastruktur (Transport Infrastructure Needs Assessment)
Toe	Ton olieækvivalenter
TPG	Transnational projektgruppe (indenfor ESPON)

Sammenfatning

Niels Boje Groth

Initiativet til forskningsaktionen ESPON er taget af EU's planlægningsministre i samarbejde med kommissionen for at styrke det samarbejde om fysisk-funktionel, i det følgende kaldet spatial, planlægning i Europa, som blev indledt med tilvejebringelsen af det fælles europæiske spatiale udviklingsperspektiv, ESDP.

Hovedmålene i ESDP er at styrke den territorielle samhørighed og en mere balanceret udvikling, at mindske regionale forskelle og at styrke regional konkurrenceevne. I lyset af disse mål indgår der i ESDP forslag om at styrke den polycentriske struktur på alle niveauer i Europa, at udvikle en bedre og mere balanceret tilgængelighed til Europas regioner og at bevare og med større omhu tage vare på natur- og kulturarven.

Målkonflikter og dilemmaer

Selvom der i ESDP er stor opmærksomhed rettet mod de svagere regioner, er ESDP ikke et regionalpolitisk program. Det er et program med udviklingsprincipper for hele det europæiske territorium, gældende for såvel velstående som for tilbagestående regioner. Denne rummelighed giver grundlag for målkonflikter, som også åbenbarer sig i ESPON projekterne. Det drejer sig f.eks. om den målkonflikt, der opstår mellem ønsket om at udvikle vækstpoler udenfor Europas centrum for at afbalancere den økonomiske og demografiske koncentration af udviklingen i Europa og ønsket om at skabe regioner, der kendetegnes af en spredt polycentrisk udvikling frem for af ét eller få dominerende vækstcentre. Beslægtet hermed er konflikten mellem målet om at skabe vækst i tilbagestående regioner gennem en forbedring af tilgængeligheden, f.eks. til de nye EU landes centre, og målet om territorial samhørighed, idet de prioriterede nye internationale trafikforbindelser mellem de nye landes nationale centre og EU's kerneområder vil påføre provinsregionerne i de nye lande en øget konkurrence og derfor virke imod samhørighedsmålet. Denne sidstnævnte konflikt danner baggrunden for, at der i ESPON 3.1 stilles forslag om at sikre udbygning af de overordnede trafikforbindelser, samtidigt med at der indføres en vejsskat, hvis provenu skal subsidiere udviklingen i de regioner, som kommer til at lide under den øgede konkurrence. Forslag til en sådan omfordeling af ressourcer er radikalt i ESPON sammenhæng, og man ser ikke mange af denne slags.

Foruden de egentlige målkonflikter, rummer ESDP og ESPON projekterne også nogle dilemmaer. Et sådant dilemma ligger der indbygget i selve bestræbelsen på at skabe sammenlignelige data om udviklingen i de europæiske lande og regioner, idet den nøjagtighed, som man tilstræber gennem kvantificerbare indikatorer, i værste fald skaber urigtige resultater i forhold til den lokale virkelighed. Mange af ESPON projekterne søger at løse dette problem ved at supplere de kvantitative undersøgelser med kvalitative eksempelstudier. Ofte er det imidlertid ikke tilfredsstillende blot at tale om en kvalitativ og en kvantitativ virkelighed. Og det viser sig da også, at mange af eksempelstudierne fremstilles uformidlede i forhold til indikatorstudierne. Dette problem har man søgt at løse i ét af projekterne fra det nordiske forskningsprogram. Det er NERP 10 studiet af innovationsbåren udvikling i de nordiske lande. I dette studie argumenterer man for at skabe en kontekstuel tolkning af data. Forfatterne skelner således ikke mellem kvantitative og kvalitative data, men tolker de kvantitative data ind i relevante og meningsgivende strukturelle og historiske sammenhænge.

Temaer og policies

ESPON forskningsprogrammet består af tre projekttyper: (1) Tematiske projekter, der beskriver træk i europæisk spatial udvikling, (2) policyprojekter, der analyserer de spatiale virkninger af EU's sektorpolitikker, og (3) koordineringsprojekter, der varetager en videnskabelig koordinering af ESPON projekterne og syntetisering af resultaterne. Projektgennemgangen følger denne opdeling, som også fremgår af indholdsfortegnelsen.

Policyprojekterne indtager en centrale rolle, fordi de retter sig mod områder, som EU kan påvirke. En central rolle har disse projekter også, fordi de er af strategisk betydning for de spatiale planlæggere i deres løbende argumentation for at overbevise de ofte magtfulde sektorområder om deres indflydelse på den spatiale udvikling af Europa, og at de derfor også bør underlægges målsætninger om at skabe en hensigtsmæssig regional udvikling. Men den centrale plads, disse policystudier har fået, kan også kritiseres i lyset af, at EU's sektorpolitikker kun indtager en beskeden rolle i det samlede billede af de kræfter, der skaber den spatiale udvikling i Europa.

Det europæiske perspektiv

I den europæiske synsvinkel er der især ét motiv, der går igen, nemlig spørgsmålet om afbalance- ring af det stærke centrum i Europa overfor de svage periferier. Centrum er defineret som området mellem London, Hamburg, München, Milano og Paris. Igen og igen fremdrages data, der viser, at denne "pentagon" ikke blot er et geografisk centrum i Europa. Den er også Europas førende region i økonomisk og demografisk henseende. Danmark ligger udenfor, men ikke i Europas periferi, som det nordlige Skandinavien, Spanien, Syditalien, Grækenland og de nye østeuropæiske medlemslande. Således vurderes København i ESPON 111 at være én blandt 7 storbyer udenfor pentagon, som har de stærkeste udviklingspotentialer. Af ESPON 121 påpeges det, at København er den hovedstad i Skandinavien, der giver de bedste muligheder for ud- og hjemrejse samme dag til og fra det øvrige Europa, og at den høje tilgængelighed medfører, at de centrale dele af hovedstadsregionen klassificeres som hørende til blandt Europas centrale regioner i henseende til tilgængelighed.

Norden som mønsterbryder

Det billedet, som de mange statistiske opgørelser skaber af et Europa, med et center og en periferi, har ikke megen forklaringskraft. Det antyder, at udviklingen skabes i centret og herfra diffunderer mod periferien, at centret fører an, og at periferien sakker bagud. ESPON studierne fremkommer ganske vist ikke med en sådan påstand; men adskillige anbefalinger går ud på at rette op på ulighederne mellem periferi og centrum. Herved fokuseres til tider ukritisk på de økonomiske og funktionelle relationer mellem center og periferi, medens de særtræk, som danner grundlaget for økonomisk og funktionel specialisering i regioner udenfor centrum overses, og dermed også de udviklingspotentialer, som funktionelt specialiserede regioner har. I mangel af modeller med en bedre og mere differentieret forklaringskraft er dette "catch-up"-syndrom kommet til at dominere dagsordenen i hele ESDP-ESPON komplekset.

I flere af ESPON studierne brydes det monologiske center-periferi billede dog af de nordiske lande. De nordiske lande er f.eks. så langt fremme i anvendelsen og udbredelsen af telekommunikation, at man i ESPON 122 opererer med en nord-syd deling domineret af "den nordiske periferi" i stedet for den sædvanlige center-periferi opdeling. Også analysen af forsknings- og udviklingspolitikken i ESPON 212 bryder de nordiske lande – desværre kun repræsenteret ved Sverige

og Finland på grund af manglende data fra Norge og Danmark – mønstret, idet sydsvenske og sydfinske regioner klassificeres som ”regioner med exceptionelt stærkt udviklet R&D og innovative aktiviteter”, og i ESPON 33s integrerede indikatorer for territorial konkurrenceevne og regionale præstationer, placeres det nordiske lande højt.

Norden som mønsterbryder kendes også fra f.eks. en række internationale rangordningsstudier af national konkurrenceevne. Senest har en undersøgelse fra World Economic Forum dette efterår vurderet, at Finland, Sverige, Danmark, Norge og Island hører blandt de 10 mest konkurrencedygtige lande i Verden. Det er en klar nordisk førerstilling i Europa, idet kun ét ikke-nordisk europæisk land nemlig Schweiz er med i denne gruppe.

De nordiske lande synes således at have skabt deres egen udviklingsdynamik i Europa. Derfor er det naturligvis vigtigt såvel i en europæisk som i en national udviklingspolitik at tage udgangspunkt i de særtræk, som danner baggrunden for denne nordiske erhvervs- og velfærdsmodel, snarere end at fokusere på udligning af forskelle i den europæiske center-periferi model. Set i dette perspektiv får nordiske forskningsprogrammer som NERP programmet en helt særlig betydning. Dels kan sådanne nordiske programmer fungere som korrektiv til de europæiske forskningsprogrammer, dels kan de bidrage til en nærmere identifikation af de særegne træk i den nordiske erhvervs- og velfærdsmodel. De fleste af NERP projekterne fokuserer dog mere på sammenligninger af de nordiske lande indbyrdes end på undersøgelser af det særligt nordiske i forhold til omverdenen. NERP projekterne undersøger f.eks. den nye økonomis indflydelse på den stigende geografiske koncentration i Norden, på tendensen til at inddrage forskellige partnerskaber i regionale udviklingsstrategier og herunder den øgede risikovillighed og afdemokratisering, som det kan medføre. Bæredygtighed er et centralt tema, og nært beslægtet hermed spørgsmålene om udkantområderne og den demografiske udvikling. Nærmest en vurdering af den nordiske erhvervs- og velfærdsmodel kommer det i næste afsnit omtalte NERP 10 projekt om innovationsdrevne udvikling.

Danmark som mønsterbryder

Set udefra synes de nordiske lande ofte som en homogen blok, påskønnede i internationale sammenligninger for generøse velfærdssystemer, høje skatter og stærke handelsorganisationer. Men i en intern sammenligning er der væsentlige forskelle landene imellem. Det understreges bl.a. i NERP 10 studiet af den innovationsdrevne udvikling i Norden. I ESPON 212 studiet af de territoriale virkninger af EUs forsknings- og udviklingspolitik mangler danske data, men undersøgelsen viser, at både Sverige og Finland har regioner, også udenfor hovedstadsregionerne, som i den europæiske sammenligning karakteriseres som ”regioner med exceptionelt stærkt udviklede forsknings-, udviklingsaktiviteter og innovative aktiviteter”. NERP studiet bekræfter, at især Sverige og Finland udvikler mange nye produkter og anvender relativt mange ressourcer på forskning og udvikling. Men det viser sig, at Danmark i forhold til såvel de øvrige nordiske lande som resten af Europa indtager en uomtvistelig førsteplads som det land, der skaber flest nye produkter set i forhold til innovationsomkostningerne. I undersøgelsen forklarer man disse forhold med strukturelle og historisk betingede forskelle i de nordiske landes erhvervs- og industrimiljøer. I Danmark anses erhvervs- og industrimiljøet at være præget af en stærk markeds- og designorientering med udvikling af nye produkter, medens miljøerne i Finland og Sverige karakteriseres ved at være henholdsvis baseret på bearbejdning af naturressourcer og teknologisk sofistikerede produkter, hvor innovation i begge lande er fokuserede på videreudvikling af eksisterende produkter snarere end udvikling af nye.

Innovationsstudiet illustrerer, at også ideen om en særlig nordisk industri- og velfærdsmodel indeholder forskelle, som berettiger, at man i Danmark søger sin egen udviklingsmodel såvel set i forhold til europæiske som nordiske standarder.

Ét af de spørgsmål, som behandles indgående men henstår ubesvaret, er, om vækst skabes gennem specialisering eller diversificering. Specialiseringsstrategien har til formål at udvikle konkurrenceevne baseret på særlige produkter og kompetencer og at undgå en konkurrence på pris. Diversificeringsstrategien har til formål at reducere afhængigheden af et eller få specialer og dermed at reducere konjunkturfølsomheden. Disse to strategier har den danske regional- og erhvervspolitik indtaget forskellige holdninger til. Med introduktionen af ressourceområder som grundlag for vurdering og styrkelse af regionale produktionsklynger indledtes en statslig satsning på at skabe vækst skabt gennem regional specialisering. Denne politik synes i nogen grad at være nedtonet til fordel for nationale satsningsområder som bioteknik og IT samt en generel styrkelse af innovationsbåren produktudvikling.

I ESPON 113 vurderes det, om regionernes vækst kan knyttes sammen med specialisering. Projektet peger på, at væksten i de Danmark, Norge og Sverige – men ikke Finland – har været drevet af specialisering, medens den i centraleuropa har været drevet af diversificering. Danmark ser ud til at fortsætte med at specialisere sig, medens Norge og Sverige nu diversificerer og Finland ligesom Danmark også specialiserer.

Som et eksempel på en sektor, hvor Danmark i europæisk sammenhæng har særlige potentialer, kan man fremdrage energisektoren, der belyses i ESPON 214. Indenfor denne sektor træder Danmark flere gange frem med bemærkelsesværdige positioner, med en høj selvforsyningsgrad, den procentvist højeste energiproduktion baseret på fornybare kilder, bortset fra vandkraft, den højeste energieffektivitet, en meget lav energianvendelse i fremstillingssektoren, en lav følsomhed overfor prisudsving på energi og sammen med bl.a. Norge, Sverige, Finland og de baltiske lande, et meget højt vurderet potentiale for anvendelse af fornybare energikilder i elektricitetsproduktionen. På denne baggrund kunne man foreslå en målrettet udvikling af dette potentiale til en egentlig produktionsklynge indenfor energisektoren på tværs af landegrænser og teknologier. En sådan satsning vil muliggøre en styrkelse og diversificering af økonomien i landdistrikterne samt alternative produktioner, i det tilfælde, at en liberalisering af EU's landbrugspolitik vil gøre det påkrævet at finde andre indtjeningsmuligheder i landdistrikterne.

Danske regioner

Af gode grunde kan man ikke forvente, at ESPON og NERP studierne kan sige mange ting om den regionale udvikling i medlemslandene. Det gælder især Danmark, som på grund af sin begrænsede størrelse ofte behandles som én samlet region. Når det alligevel er relevant at se på spørgsmålet, er det fordi der særligt i ESPON programmet har været udfoldet anstrengelser på at udføre regionale analyser uden hensyn til nationale tilhørsforhold. Men kun når der i disse analyser har været anvendt data på NUTS 3 niveau, svarende til de Danske amter, afspejles regionale særtræk for Danmarks vedkommende. I et interessant projekt, som f.eks. ESPON 214 om energiforsyning og energiproduktion, indgår der ikke data på NUTS 3 niveau overhovedet. I projektet om EU's landbrugspolitik har man søgt at fremskaffe data på NUTS 3 niveau ved internt i projektet at nedbryde nationale data til regionale data. Anvendelsen af sådanne estimerede data øger naturligvis usikkerheden bag dem. Udover spørgsmålet, om der i projekterne er anvendt data på regionalt niveau, melder sig spørgsmålet om relevansen af de indikatorer, som anvendes. Her kan

man opleve, at indikatorer, som måske kan accepteres som grove tilnærmede mål ved internationale sammenligninger, mister deres udsagnskraft ved regionale sammenligninger på nationalt niveau. Et sådant eksempel er de indikatorer, som i ESPON 112 om by-land relationer anvendes til vurdering af byspredning.

Selvom det normalt er NUTS begrebet, der anvendes ved strukturering af data, er der undtagelser. Den vigtigste er anvendelsen af begrebet funktionelle byregioner (FUA). For Danmarks vedkommende er der ved operationaliseringen af FUA anvendt den opdeling af landet i 36 pendlingsregioner, som blev introduceret i Landsplanredegørelsen fra 2003.

Med disse forbehold og bemærkninger in mente kan vi vende os mod de projekter, hvor der tegnes karakteristikker af danske regionale variationer. I vid udstrækning er det en variation, der bestyrker billedet af en dominerende hovedstadsregion og et stærkt regionalt center udenfor hovedstadsområdet, Århus. I ESPON 111 klassificeres København i den næsthøjeste klasse af europæiske bycentre, MEGA 1 og Århus klassificeres som en MEGA 3. I ESPON 3.3 observeres, at innovation og forskning er koncentreret i København. Nært beslægtet med identifikationen af en eller to dominerende vækstpoler i landet er karakteristikker af egentlige center-periferi relationer, som f.eks. i NERP 01, hvor København observeres som landets center for ICT medens det konstateres, at denne branche er underrepræsenteret i Viborg og Storstrøms amter. I ESPON 211 om EU's transportpolitik, vises generelt, at en virkeliggørelse af alle TEN og TINA projekterne vil gavne periferierne relativt mest, men i absolutte mål vil centrene opnå mest. Danmark berøres først og fremmest af virkeliggørelsen af den skandinaviske trekant mellem Oslo, Stockholm og København og af gennemførelsen af Femern forbindelsen. I et hertil svarende scenario vurderes det, at hele området fra Femern til hovedstaden, dvs. Lolland-Falster, Sydsjælland og Hovedstadsområdet, vil opleve en positiv velfærdsstigning.

Et lidt mere nuanceret center-periferi billede tegnes af ESPON 114 om demografiske udviklingstræk. I projektet konstateres, at befolkningsudviklingen i hovedstadsområdet – men også i Nord- og Østjyske amter – fremmes af tilvandring, medens Vest- og Sønderjylland oplever fravandring. I ESPON 121 om transport og tilgængelighed anvendes en regional typologi skabt ved kombination af tilgængelighed og regionalt økonomisk resultat. I denne typologi markeres København som en region, der kombinerer høj økonomisk vækst med stor (europæisk) tilgængelighed. Alle de jyske amter samt Vestsjælland karakteriseres som succesfulde (europæisk) perifere regioner, medens Fyns, Storstrøms og Frederiksborg Amter karakteriseres som hørende til en mellemgruppe.

Så snart man vender sig mod andre forhold end sådanne, som er forbundne med økonomisk vækst, tegner der sig andre billeder.

ESPON 131 om natur- og teknologiske katastrofer fremhæver på baggrund af en sammenvejning af 15 natur- og teknologiske katastroferisici, at Nordjyllands, Storstrøms og Frederiksborg amter ligger i den højeste risikogruppe. Det skyldes i disse tilfælde især risiko for tørke, skovbrand, jordskred, vinterstorme og i moderat grad risici ved transport og håndtering af olie. ESPON 213 om landbrugspolitikken viser bla., at Vestdanmark får mere i landbrugsstøtte per beskæftiget end Østdanmark. Denne forskel genfindes dog ikke ved en fordeling landbrugsstøtten på arealenheder. I fordelingen af landdistriktsstøtten finder man ingen regionale forskelle.

Økonomisk vækst står ganske vist centralt i NERP 10 studiet af innovationsdrevne udvikling. Men studiet indeholder en differentieret analyse af vækstpotentialer i hele fremstillingssektoren. Her tegner der sig vækstpotentialer i brancher og klynger også udenfor hovedstadsområdet. Disse regionale særtræk er omtalt i hovedtræk under omtalen af projektet.

I vor læsning af ESPON rapporter har hovedinteressen været at belyse Danmarks situation i Europa. Man vil derfor ved en nærlæsning af rapporter med et nationale perspektiv for øje kunne finde flere resultater om regional variation, end vi har kunnet medtage her.

Rapporten

Alle figur- og tabelhenvisninger bærer samme numre som i ESPON rapporter. Det er gjort for at lette søgning i de originale ESPON rapporter, som kan downloades på adressen www.ESPON.lu > projekter. En oversigt over ESPON rapporter med deres engelske titler findes i bilaget. Her findes også en oversigt over NERP rapporter. Disse rapporter bærer fortløbende numre efter akronymet NERP.

I ESPON anvendes EU's nomenklatur for territoriale statistiske enheder. Efter denne er NUTS 0: hele landet, NUTS 1-3 nationalt definerede regionale enheder, LAU 1 – 2 nationalt definerede lokale enheder. I Danmark anvendes kun NUTS 3 for regionale enheder. Det betyder, at hele landet indgår, når den statistiske beskrivelse finder sted på NUTS 0, 1 og 2 niveau. De lokale inddelinger, Lau 1 (reserveret for senere formål) og Lau 2 kommuner (tidligere NUTS 4 og 5) anvendes sjældent i ESPON studierne. Det er et generelt problem, at mange data ikke har kunnet skaffes på NUTS 3 niveau. Det betyder blandt andet, at Danmarks i opgørelser f.eks. på NUTS 2 niveau kun fremstår som én (national) enhed.

ESPON 111: Muligheder for polycentrisk udvikling i Europa

Endelig rapport (2002-2004)

Niels Boje Groth

Formål og problemstillinger

Formålet med ESPON 111 er at undersøge mulighederne for at fremme en balanceret regional udvikling i Europa ved at understøtte en fler-centret bystruktur i Europa.

Projektet viser, at polycentricity har forskellig betydning i et *centralt* og et *lokalt* perspektiv. Polycentricity kan oversættes til *fler-centrethed*. I det centrale perspektiv, hvad enten det er nationalt eller europæisk, skal polycentricity opfattes som tilstedeværelsen af flere centre udenfor den nationale hovedstad eller den centrale dominerende europæiske region: området mellem London, Hamburg, München, Milano, Paris, ofte benævnt som femkant-regionen eller ”pentagon”. Den politiske idé bag ønsket om at understøtte en polycentrisk udvikling i det centrale perspektiv er at undgå en koncentration af udviklingen i henholdsvis det nationale eller det europæiske center.

I det lokale perspektiv er polycentricity nært knyttet til den tanke, at to eller flere nærtliggende byer kan opnå højere status i byhierakiet ved at samvirke som én by, især hvis der i byerne er funktioner, som kan komplettere hinanden. I det lokale perspektiv er den politiske idé bag ønsket om at fremme en polycentrisk byudvikling, at styrke den lokale regionale udvikling ved en udnyttelse af områdets egne potentialer. Den igangværende tendens til øgning af de lokale arbejds- og boligmarkeder har fremmet forudsætningerne for netværksdannelse mellem byer, som tidligere har fungeret isoleret fra hinanden med hvert sit opland i et hierarkisk bymønster. Tanken om at fremme regional udvikling gennem bysamarbejde falder i tråd med de senere års interesse for at fremme regional udvikling gennem udvikling af specialiserede regionale kompetencer.

Det er åbenlyst, at der mellem de forskellige niveauer kan opstå konflikt. Hvis man f.eks. på europæisk plan vil skabe alternative centre til pentagon, vil det være nærliggende at fremme udviklingen af vækstpoler, herunder især de nationale centre udenfor pentagon. Det vil dog på sin side være i strid med ønsker på nationalt niveau om at afbalancere en koncentration omkring hovedstæderne med en spredning af væksten til regioner udenfor hovedstæderne gennem understøttelse af regionale polycentriske bysystemer. De mest kendte danske eksempler på forsøg med udvikling af regionale polycentriske bysystemer er Trekant-området og Midt-Vest.

Det er ikke kun logisk set, men også empirisk dokumenteret, at fremme af polycentricitet kan skabe modstridende resultater. Én af iagttagelserne i projektet er således, at en generel politik for fremme af lokale bynetværk vil begunstige udviklingen indenfor Europas kerneregion, pentagon, alene fordi byerne i pentagon ligger meget tættere end udenfor. Da et finmasket bymønster rummer bedre muligheder for funktionelt samvirke mellem byer, har pentagon derfor større potentialer for en netværksbaseret byudvikling end andre regioner. Set i et dansk perspektiv vil en generel politik for fremme af lokale potentialer for polycentricity således ikke gavne den regionale udvikling i Danmark i forhold til udviklingen i det centrale Europa. Såfremt en politik for fremme af et

polycentrisk Europa skal lykkes, må midlerne rettes specifikt mod regioner beliggende udenfor pentagon.

Fremgangsmåde og empiriske resultater

Den databærende enhed

Den databærende enhed i den empiriske statistisk-geografiske undersøgelse er ”funktionelle byarealer” (FUA)¹. Et funktionelt byareal er det areal, som funktionelt hænger sammen med et bycenter. Det adskiller sig f.eks. fra det administrative byareal, som er bykommunen, eller det fysiske byareal, som er det fysiske kontinuerligt sammenhængende byareal. I praksis anses et pendlingsområde som den bedste tilnærmelse til et FUA. Ved et samarbejde med eksperter i de enkelte EU lande er der skabt en ny Europæisk statistisk database over disse FUA. I Danmark er et FUA defineret ved de 34 pendlingsområder, som Landsplanafdelingen definerede i Landsplanredegørelsen 2003. Det er et problem for undersøgelsen, at der under fastlæggelsen af de nationale definitioner fandt store afvigelser sted i valget af mindstestørrelser for afgrænsningen af et FUA.

Polycentricity i nationale bysystemer

Bysystemer er i vid udstrækning udviklet indenfor rammerne af nationale økonomier. Derfor foretages en sammenligning mellem graden af polycentricity i nationale bysystemer. Som mål for polycentricity opstilles et index sammenvejet af mål for størrelsesfordelingen af byerne, deres geografiske spredning og tilgængelighed.

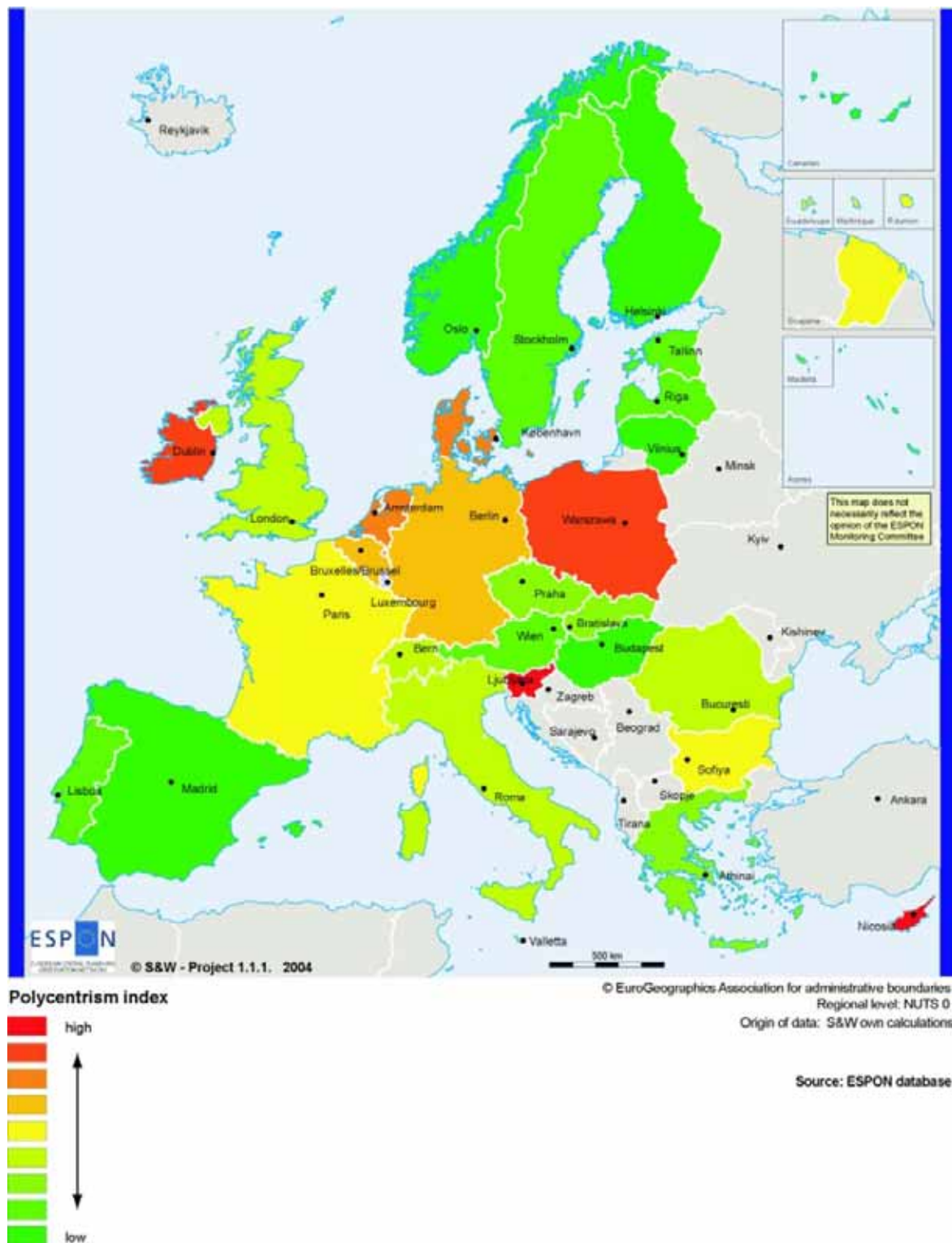
I denne sammenligning får Danmark sammen med Polen, Holland og Irland et højt index for polycentricity i modsætning til f.eks. Spanien, Norge, Finland, Ungarn og Sverige, jf. kort 1.2. Danmarks høje score skyldes først og fremmest, at de danske FUAs ligger ligeligt spredt over det danske territorium. I europæisk sammenhæng vurderes Danmark således at have gode forudsætninger for at skabe regional udvikling baseret på bysamarbejde.

Potentialer for balanceret regional udvikling i Europa

Mulighederne for at skabe en balanceret regional udvikling i Europa består i at stimulere væksten i centre udenfor den europæiske pentagon. For at finde potentialer for sådanne centre er de europæiske byer analyseret for deres styrkepositioner på en række områder: befolkningsstørrelse, betydning som internationalt transportcenter og som turistlokalitet, værditilvækst i industrien, betydning som universitetscenter og som beslutningscenter for internationale virksomheder samt administrativ status. Styrkepositionerne er herefter opgjort på fire overordnede positioner: masse, konkurrenceevne, tilgængelighed og videnbasis. På baggrund af denne analyse er de 76 stærkeste funktionelle byregioner (FUAs) klassificerede som *Metropolitan European Growth Areas* (MEGAS), rangordnet efter styrke i fem kategorier: jvf. kortet 1.4.

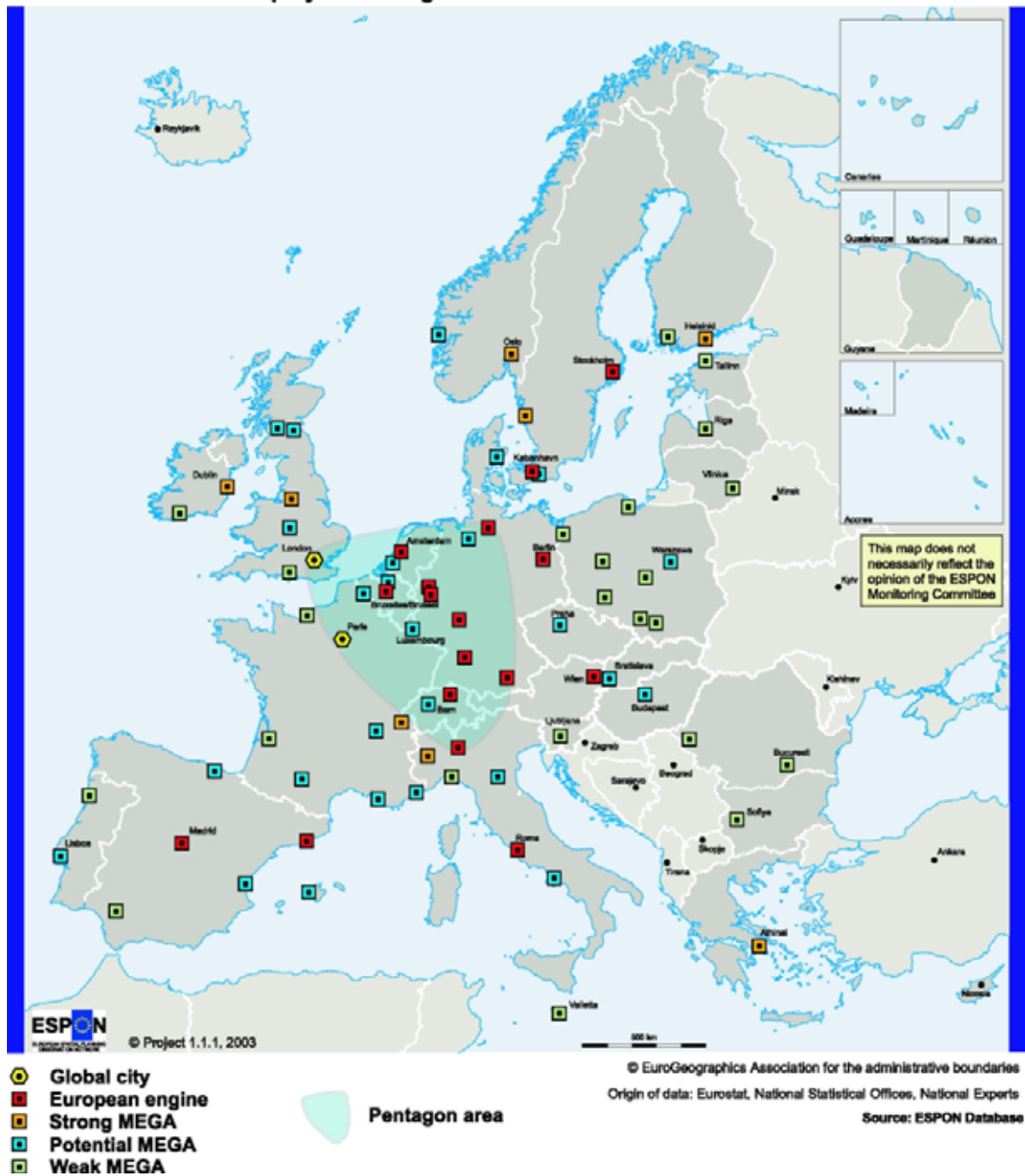
Som man ser af kortet, er de stærkeste byregioner koncentreret i og omkring Europas pentagon. Således ligger de to eneste europæiske globale knudepunkter (Paris og London) sammen med hovedparten af de stærkeste byregioner (8 ud af 13 kategori-1 MEGA) i pentagon eller i dens nærhed (Rom, Wien, Berlin, Manchester og København). Kun få af de stærkeste og næststærkeste MEGA ligger i de perifere regioner af Europa (Madrid, Barcelona, Athen, Dublin, Stockholm, Helsinki, Oslo og Göteborg).

¹ Eng: Functional Urban Area (FUA)

Kort 1.2 Grad af polycentricity i nationale bysystemer

Potential main nodes of polycentric regions

Kort 1.4 Metropolitan European Growth Areas (MEGAs)

Analysen af de stærkeste byregioner peger således ikke på åbenlyse alternative økonomiske vækstcentre udenfor Europas økonomiske vækstregion, pentagon. I et dansk perspektiv er analysen dog ikke særligt negativ. For det første er København som den eneste nordiske byregion vurderet at tilhøre den stærkeste MEGA kategori. For det andet ligger København i nærheden af Pentagon. Sammen med Malmö, der er klassificeret som kategori 3 MEGA, bekræftes det således, at Øresundsregionen har en styrkeposition i et Europæisk perspektiv. Endelig skal det noteres, at også Århus er klassificeret i kategori 3, hvad der ikke er uvæsentligt for en bestræbelse på at skabe en balanceret udvikling i Danmark.

Det begreb for polycentricity, som MEGA analysen er baseret på, er et simpelt begreb om vækstcentre. Analysen indeholder således ingen identifikation af polycentricity, som baseres på funktionel komplementaritet i bynetværk. De indsamlede data om funktionel specialisering er ikke detaljerede nok til en sådan analyse. I stedet udarbejdes en analyse af de morfologiske forudsætninger for at byer kan indgå i et samarbejde eller over for den bosiddende befolkning at fungere som én urbaniseret byregion med flere funktionelt samvirkende centre. Denne analyse baseres på en ensartet definition af de enkelte FUA'ers geografiske udstrækning. Omkring centrum af hvert FUA afgrænses et potentielt pendlingsområde i en tidsgeografisk zone, bestemt som det område, der kan nås på 45min i bil. Dette areal, benævnes *Potential Urban Strategic Horizon (PUSH)*. Adskillige FUA centre ligger nærmere end en kørselsafstand på 45 min. Derfor finder man hyppigt, at PUSH-arealerne lapper over hinanden. Bor man i et område, der overlappes af de potentielle pendlingsområder (PUSH) til to eller flere FUA centre vil man derfor have et tilsvarende antal centre indenfor rækkevidde. Man kan derfor argumentere for, at der i sådanne områder afstandsmæssigt er grundlag for at udvikle et polycentrisk bysystem, nemlig i de tilfælde, hvor FUA centrene indenfor samme pendlingshorizont har forskellige kvaliteter og byfunktioner at tilbyde, og altså ikke domineres af ét FUA center, der på alle områder er mere attraktivt end de øvrige.

I projektet identificeres de områder, hvor de potentielle pendlingsområder (PUSH) omkring to eller flere FUA centre er fælles om mere end 33% af deres areal. Disse områder kaldes *Potentielle Polycentriske Integrations Arealer (PIA)*. I alt identificeres 249 sådanne potentielle arealer for polycentrisk udvikling. Arealerne er vist på kort 1.6.

De befolkningsstørrelser, der angives for hvert integrationsareal (PIA), er potentielle størrelser, der kun kan opnås, såfremt en polycentrisk integration finder sted omkring det pågældende PIA og ikke omkring naboarealerne. Da de fleste integrationsarealer overlapper hinanden, vil de ikke alle kunne udvikles med det befolkningspotential, som er angivet på kort 1.6. Det kan konstateres, at de største potentialer ligger i eller omkring Europas økonomiske centrum. I projektet foreslås derfor, at Europas pentagon udvides til det område, der afgrænses af Manchester, Berlin, Venedig, Genua og Paris, thi i dette område ligger 30 områder med integrationspotentialer på over 5 mio indbyggere. Kun tre integrationsområder af denne størrelse ligger udenfor pentagon (Madrid, Barcelona og Napoli).

Igen indtager Europas kerneområde en dominerende position. Analysen understreger, at det er udsigtsløst at skabe en modvægt til Europas kerneområde gennem dannelsen af polycentriske regioner. I et dansk perspektiv bemærkes det, at der er identificeret tre integrationsarealer med et befolkningspotential på 1 – 5 mio indbyggere. I de øvrige nordiske lande, Norge, Sverige og

Finland, identificeres kun ét eller to potentielle integrationsområder med samme befolkningspotentialer. Det skyldes ganske enkelt de større afstande mellem byerne i disse lande.

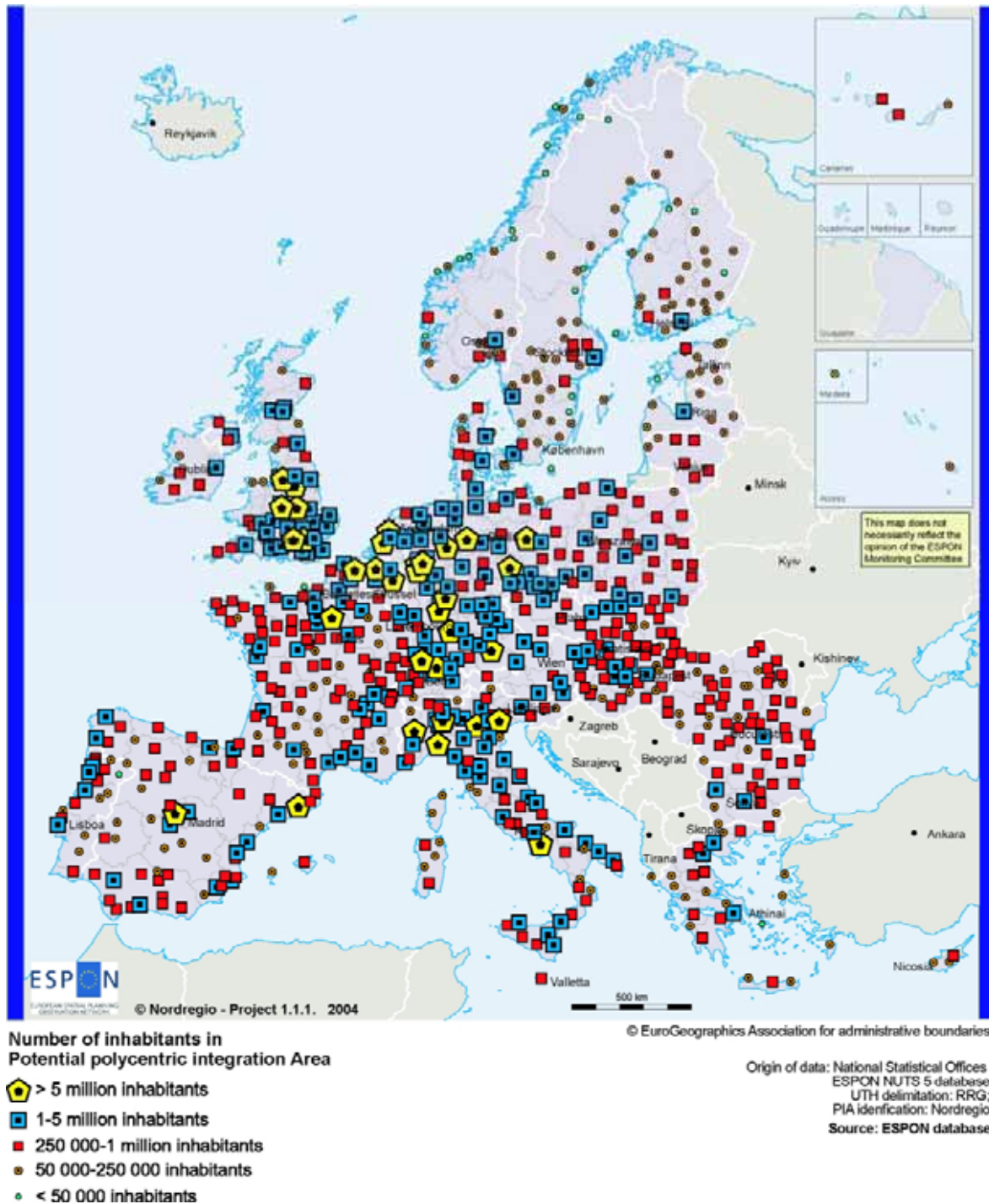

Figure 1.6 Potential Polycentric Integration Areas in EU 27+2

På grund af den betydelige koncentration af integrationspotentialerne til Europas kerneområde konkluderes det, at alternative styrkepositioner udenfor Europas pentagon kun kan opnås gennem funktionel specialisering og ikke ved at øge den demografiske masse gennem polycentrisk integration.

Konklusion

Det danske udviklingsperspektiv, der direkte eller indirekte kan opridses af projektet, viser, at Danmark nok er udenfor den europæiske centralregion, men dog begunstiges af en hovedstad, som med de anvendte indikatorer for Metropole styrkepositioner, ligger øverst i f.eks. en nordisk sammenhæng. Det er en position, der kun øges, om man inddrager hele Øresundsregionen i vurderingen.

De danske udviklingspotentialer fremmes af landets nære beliggenhed til Europas kerneområde.

Såfremt man i EU skulle forsøge at fremme regional udvikling gennem udnyttelsen af regionale potentialer for polycentrisk integration, vil det ikke fremme ligelig udvikling i Europa. Udviklingen af polycentriske bymønstre må anses for at være et sekundært virkemiddel. Et vigtigere virkemiddel er udviklingen af regionale kompetencer.

Såfremt det måtte vise sig, at polycentrisk integration virker gavnende på den regionale udvikling, som mange steder karakteriseres ved dannelse af regionale bynetværk, bysamarbejder og udvidelse af lokale arbejds- og boligmarkeder, så vil Danmark være godt rustet i forhold til andre europæiske lande, på grund af den meget høje grad af polycentricity, som præger det danske bysystem set med europæiske briller.

ESPON 112: By-land relationer

Endelig rapport (2002-2004)

Lise Herslund

Formål og problemstillinger

Projektet tager udgangspunkt i den ændrede relation mellem land og by. Den traditionelle forståelse af by og land som forskelligartede størrelser i såvel fysisk som mental forstand er i dag under opløsning. Byudviklingen kendetegnes af en fortsat forstadsudbygning men også af landbrugslandets forvandling til fritidslandskaber og landkommuner til bostadsområder for folk, der arbejder i byen.

Formålet med ESPON 1.1.2 er at undersøge og begrebsliggøre relationen mellem by og land i Europa og hvilke muligheder, udfordringer og problemer relationen mellem by og land giver udslag i.

I projektet skelnes der mellem funktionelle og strukturelle by-land relationer. Funktionelle egenskaber refererer til den faktiske brug af det fysiske miljø som produktion og konsumtion og relationer som kommunikation, pendling osv. Disse kan ændres fra den ene dag til den anden. Strukturelle relationer har et fysisk udtryk, der er relativt stabilt over tid som arealanvendelse, bosætningsmønstre og befolkningsfordeling. Over tid vil ændringer i f.eks. produktion så også ændre de strukturelle karakteristika. Der er derfor en vis inert i det fysiske udtryk af by-land relationerne.

Analyse og empiriske resultater

Analysen består af to dele. Hovedanalysen er at udvikle en typologi for regionerne i Europa efter deres by-land relation. Der er så videre lavet case-studier i de forskellige typer af regioner. Fokus i case-studierne har været på forskellige relationer, som hjem-arbejde relationer, relationer mellem metropoler og andre urbane centre, relationer mellem rurale og urbane virksomheder og rurale områder som fritids- og bo-områder for byboere, rurale områder som bærere af urban infrastruktur, osv.

Typologi

Typologien for by-land relationen i forskellige regioner er baseret på ideen om at der er to hoveddimensioner i by-land relationen: graden af "urban påvirkning" og graden af "menneskelig indgriben" (intervention). Urban påvirkning udgøres af befolkningstæthed og status af det ledende urbane center i hver NUTS3 område. Her er to klasser defineret; høj urban påvirkning, som inkluderer alle NUTS3 områder med en befolkningstæthed mere end det europæiske gennemsnit og/eller områder hvor det ledende urbane center i NUTS3 området går under navnet "Metropolititan European Growth Area (MEGA)". De resterende NUTS3 områder er klassificeret som havende "lav urban påvirkning".

Graden af menneskelig indgriben er så bestemt af den relative fordeling af hoved-arealklasser i CORINE-datasættet i forhold til EU gennemsnittet. Disse klasser er "befæstet areal/bebygget (artificial surfaces)", "landbrugsland" og "resterende (residual)".² Høj menneskelig påvirkning finder man i situationer, hvor andelen af befæstet areal og muligvis også en af de to andre arealklasser er over EU gennemsnit. Middel menneskelig påvirkning karakteriserer områder, hvor andelen af landbrugsland og eventuelt "residual" klassen er over EU-gennemsnit. Lav menneskelig intervention findes i områder, hvor kun "residual" klassen er over EU gennemsnit.

De to klasser af urban påvirkning og de tre klasser af menneskelig intervention er kombineret i en seks-type model, jf. kort 3.24. Kortet viser, at områder omkring hovedstæder og "pentagon" er meget prægede af byen og menneskelig indgriben, hvilket mere perifere områder ikke er.

Konklusioner lavet på baggrund af undersøgelsen er at landbrugsland er relativt stabilt og findes i selv områder med høj befolkningstæthed og urban påvirkning.

En anden observation er at andelen af befæstede arealer korrelerer med befolkningstæthed. Der er dog nationale territorier som falder helt udenfor. Det er Østeuropa, Danmark, Sverige, Belgien og dele af Frankrig. Disse er karakteriseret af en høj andel af befæstede arealer per indbygger. Den menneskelige påvirkning er væsentlig højere end befolkningstætheden indikerer.

Dette forhold kaldes en "økologisk indikator". Lande med en meget høj andel af befæstede arealer i forhold til befolkningstætheden er så i en ufavorabel situation, da projektet slutter at en høj andel af befæstede arealer indikerer en høj andel af "discontinuous urban land", som betyder en høj grad af "urban sprawl", se kortet, kort 3.15.

Typiske by-land relationer

Hovedtendenser og typiske by-land relationer er identificeret i casestudier.

I alle lande er tendensen voksende pendlingsoplande omkring de store byer og et samtidigt mindsket antal af disse. Det betyder, at områder længere og længere væk fra den gamle bykerne bliver steder for bosætning af pendlere, virksomheder og rekreative områder. En proces der refereres til som "rurbanisation".

Dette giver en stor "spatial interconnectedness" indenfor de store by-regioner. Opdelingen mellem urbane og rurale funktioner er udviskede

De mindre og mellemstore byer i urbaniserede lande har nydt godt af denne udvikling. De tiltrækker pengestærke tilflyttere og har oplevet en markant stigning i deres servicesektor.

Det samme har de mellemliggende rurale områder. Rurale områder er blevet konsumptions- eller fritidsområder. Der er sket en diversificering af den rurale økonomi. Landområder har fundet erstatning for faldende jobmuligheder i landbruget og fundet nye roller indenfor turisme og bosætning. Dette er dog tilgængelige områder og områder der har en smuk natur. Der er stadig mange landområder og landbefolkninger, der halter bagefter økonomisk. Perifere områder har

² Europa gennemsnittet for befæstede/bebyggede arealer er 3,48 %, landbrugsland 50,36 % og det resterende 46,16%.

oftest ikke nydt godt af bosætning og turisme og har ikke fundet en erstatning for landbrugets faldende indtægter. Specielt uudannede befolkningsgrupper har også svært ved at udnytte de nye muligheder.

Hovedudfordringerne for policymakers

By-land relationen har i økonomisk og social henseende været positiv for mange mennesker i de større byregioner. Der er flere muligheder for jobs, typer af boliger og tilgængelighed til services.

Rapporten påpeger dog at presset på land har givet udslag i "urban sprawl". En forklaring er ifølge rapporten at en deregulering af boligmarkedet og decentralisering af åben land planlægning gennem 1990'erne mange steder i Europa har gjort dette mere markant. Lokale myndigheder tænker mere kortsigtet og har åbnet op for meget nyt boligbyggeri. Pga. af det store pres på jord identificerer rapporten boligspekulation og korruption som et stort problem i de store byregioner. Dette er også tilfældet i case-studier fra Stockholm og Helsinki-området.

Det er en hovedudfordring at beskytte skønne naturområder og opretholde landbrugsproduktion i disse byregioner.

Høje boligpriser i de større byregioner gør at nogle befolkningsgrupper bliver presset længere og længere væk og at det kan være svært at besætte visse jobfunktioner indenfor sundhedssektoren osv.

Større pendlingsoplande har givet en øgning i privatbilismen og længere transporttider til arbejde.

Anbefalinger til policymakers

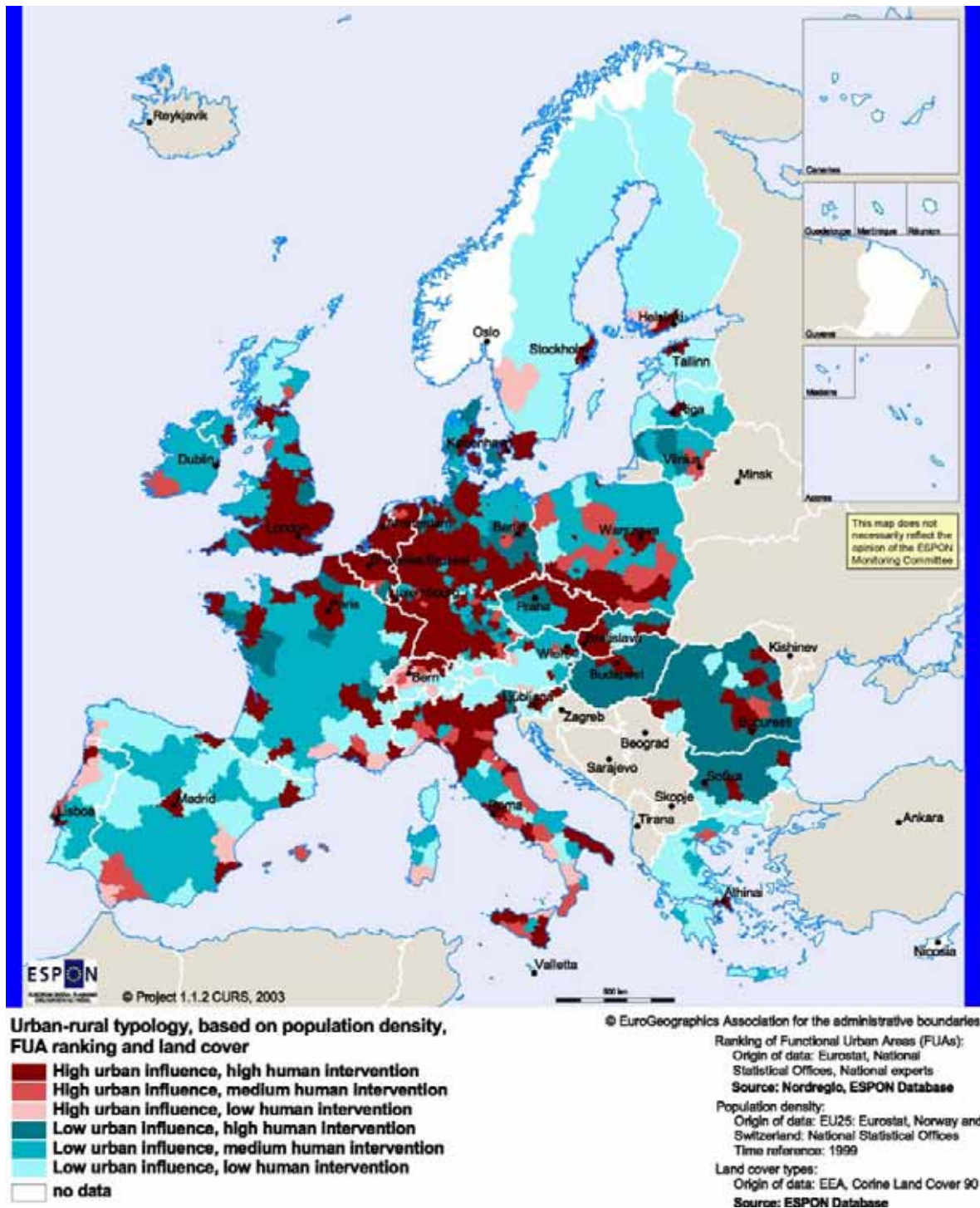
- Et større fokus på en fortætning af byen, bedre og billige boliger og udnyttelsen af brown-field områder kan dæmme op for noget af udflytningen.
- Flere opgaver omkring det åbne lands planlægning skal samles på det regionale niveau. Hele by-regionens udvikling og planlægning kan ved en mere central/regional styring få mere sammenhæng og bedre beskytte sammenhængende grønne områder, bevare landbrugsproduktionen og værdifulde områder. Herved undgås også korruption og kortsigtet udnyttelse af arealer.
- Transportsystemet skal udbygges specielt med fokus på "høj kapillærtransport", hvor også mindre byer bliver hægtet op på offentlig transport.
- Styrke de små og mellemstore byer funktionelt, så ikke alle pendler mod den gamle by og til spredte virksomheder og boligbyggeri i landskabet (styrke det polycentriske netværk)

Konklusion: perspektiver for Danmark

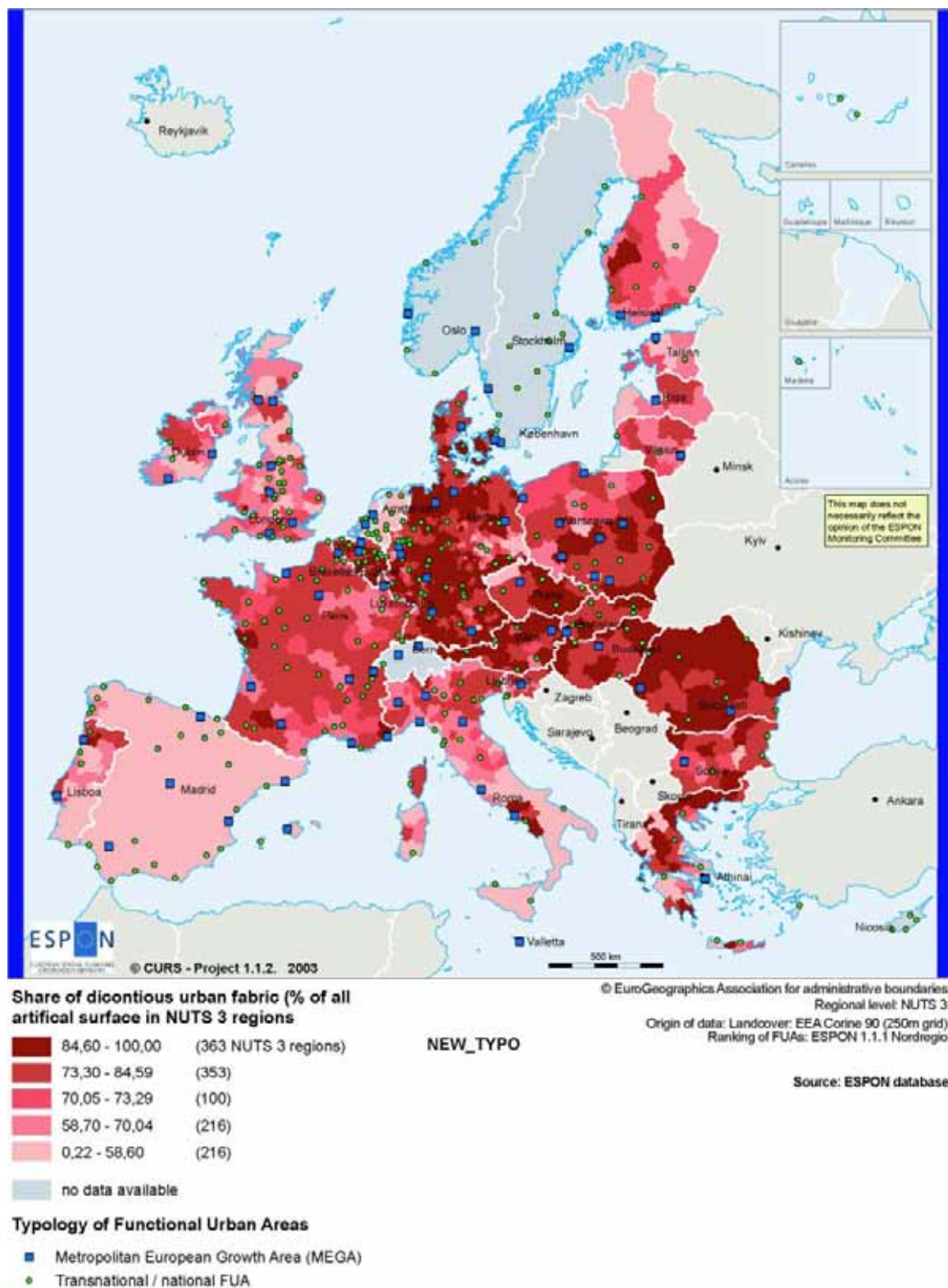
I Danmark genkender vi mange af de tendenser projektet kommer frem til. Pendlingsoplandene omkring specielt Århus og København vokser. Folk flytter længere væk fra byen. Dette giver lange køer på indfaldsvejene. Landområder bliver fritidsområder og landbrugsproduktionen er mange steder erstattet af hestebrug osv. Landbrugspligt har været medvirkende til at beskytte landbrugsarealerne, men der er kun lidt reel landbrugsproduktion tilbage. Landbrug er blevet til hobbybrug. Om der skal landbrugszoner til for at bevare produktionslandskaber tæt på byerne er et åbent spørgsmål.

For at bevare de ”rurale” værdier peger projektet på det regionale niveau som det bedste niveau for at planlægge i de store by-regioner. Her går Danmark ved at nedlægge amter, den modsatte vej. Det bliver nu kommunerne, der skal varetage planlægningen i det åbne land.

Danmark bliver udråbt til at være præget af ”urban sprawl”. Typologi-analysen placerer Danmark i en ufavorabel situation. Der er for meget ”befæstet areal” i forhold til befolkningstæthed. Vi opfordres til at initiere nye politikker for en mere ”prudent land management”. I Danmark har vi allerede landzonebestemmelser, der forhindrer byspredning i det åbne land. Faktisk er de nye muligheder for at bygge nyt på en landbrugsejendom en lempelse af disse bestemmelser. Så vi går nok mere den modsatte vej end projektet anviser. Men om man udfra at Danmark har en lavere befolkningstæthed i forhold til befæstede arealer end EU-gennemsnit, kan slutte at Danmark præges af byspredning er nok ikke præcis nok. Vi har et fintmasket net af landsbyer osv. Der er nok mange befæstede arealer men de ligger samlet og ikke nødvendigvis spredt i landskabet.

Kort 3.24 Urban–rural typologi

Kort 3.15 Diskontinuerlig bymæssig bebyggelse som procentdel af alle befæstede/anlagte overflader

ESPON 113: Virkninger af EU's udvidelse på det polycentriske spatiale netværk

3. Interim rapport (2002-2006)

Niels Boje Groth

Formål og problemstillinger.

Projektet skal bidrage til at identificere den spatiale struktur i det udvidede EU territorium. Herunder skal graden og diversificeringen af fysisk og funktionel polycentricity på forskellige geografiske niveauer belyses samt relevante spatiale udviklingstendenser for det udvidede EU. Eet af de vigtigste formål med ESPON 113 er at undersøge, hvorledes bymønstret i de nye EU lande passer til det politiske mål om at fremme et polycentrisk og balanceret europæisk territorium, og hvorledes de nye landes transformation i sig kan understøtte dette mål.¹

Fremgangsmåde

I projektet udføres fire delstudier:

1. En undersøgelse af, hvilke polycentriske træk bymønstret i de nye lande har i forhold til de polycentriske karakteristika, man har fundet i EU 15;
2. En karakteristik af den økonomiske og demografiske udvikling i de nye lande;
3. Identifikation af særligt geografisk bestemte udviklingsbehov;
4. Scenarier af effekterne af udvidelsen.

Polycentricity og EU's udvidelse

Økonomiske centre i udvidelseslandene

Et spørgsmål i forbindelse med udvidelsen er, om de nye lande har økonomiske centre, der har potentialer til at konkurrere med Europas økonomiske center, "Pentagon". Man opererer i dette spørgsmål med to begreber for større urbane regioner, Metropolitan European Growth Areas, MEGAs (som defineret i ESPON 111) og "transnationale integrationsregioner".

I den nuværende situation er de større urbane regioner i udvidelsesområdet svagere end deres EU15 rivaler og integrationsniveauet af de "transnationale integrations regioner" er svagere end tilsvarende i EU15. De fleste central- og østeuropæiske lande har regioner, der er afhængige af storskala industrier. Derfor tilføres det europæiske territorium ikke ved udvidelsen nye regioner, som allerede er konkurrencedygtige i forhold til Pentagon. De betydelige forskelle mellem de resultater, som byregionerne i EU15 og i de nye EU lande opviser, betyder, at en fælles politik for styrkelse af byregionerne vil være vanskelig og næppe hensigtsmæssig at udføre.

I stedet udpeges de vigtigste potentielle vækstregioner:

A: De vigtigste større byregioner:

- Warszawa
- Budapest
- Prag
- Bratislava;

¹ De nye medlemslande: Cypern, den Tjekkiske republik, Estland, Ungarn, Letland, Litauen, Polen, Malta, Slovakiet og Slovenien.

B: De vigtigste transnationale integrationsregioner:

- De tre baltiske lande
- Den centraleuropæiske trekant med følgende potentielle MEGAs: Berlin, Wien, Warszawa, Budapest, Prag, Krakow, Wroclaw, Bratislava, Poznan, Lodz og Szczecin
- Interreg IIIB samarbejdsregionen CADSES

Bymønstrets polycentricitet

På nationalt niveau foretages en sammenlignende undersøgelse ved hjælp af et polycentricity index dannet af tre delindex for henholdsvis de nationale bysystemers centralitet, sammenhæng og lokaliseringsmønstre. Lande med én eller få store dominerende byer har stor centralitet og anses for at være mere mono- end polycentriske. Med sammenhæng tænkes på tilgængelighed i hele bysystemet. Med øget tilgængelighed vokser delindex'et for polycentricity. Endelig angiver det tredje delindex den geografiske ligelighed i spredningen af byerne. Med disse indikatorer anvendt på nationale bymønstre i EU finder man, at der i udvidelseslandenes bysystemer er en lavere tilgængelighed end i de gamle EU lande men en betydeligt større spredning og ligelig geografisk fordeling af byerne. Centralitetsindekset ligger på samme niveau i de nye lande som i de gamle EU lande. Disse iagttagelser tyder på, at bymønstret i de nye lande er mere oplandsbaserede end i de gamle EU lande. Men bymønstret i de nye lande er under hastig ændring. I samarbejde med ESPON 211 konstateres det således, at der siden udvidelseslandenes overgang til markedsøkonomi i 1990'erne er pågået en ikke ubetydelig polarisering i bymønstret, samt at det er en udvikling, som ser ud til at fortsætte.

Målkonflikter

Ligesom i ESPON 111 er man opmærksom på en række målkonflikter, der knytter sig til det upræcise polycentricity begreb. Det illustreres med følgende målkonflikter, som en polycentrisk udviklingspolitik på forskellige niveauer antages at ville medvirke til:

Mål	Politik	Mål konflikter
Konkurrenceevne på globalt niveau	Styrke globale byer på højeste niveau	Polarisering mellem globale byer og resten af Europa vil øges. Det europæiske bysystem vil blive mindre balanceret og polycentrisk
Samhørighed (cohesion) på europæisk niveau	Styrke større byer udenfor "Pentagon"	Konkurrenceevnen hos Europas globale byer kan falde. By-systemerne i individuelle lande vil blive mindre balancerede og polycentriske
Samhørighed (cohesion) på nationalt niveau	Styrke mellemstore byer i udvidelseslandene	Større byers konkurrenceevne i udvidelsesområdet kan falde
Bæredygtighed	Styrke byer på lavere niveau i udvidelseslandene	Større byers konkurrenceevne i udvidelsesområdet kan falde

Spatial diagnosis

Økonomisk og demografisk udvikling før udvidelsen

De enkelte regioners placering i den økonomiske og demografiske udvikling i EU undersøges for perioden 1995 – 2000 ved at analysere ændringerne i regionernes relative andel af EU's befolkning og bruttonationalproduktet.

Undersøgelsen viser, at befolkningsudviklingen i mange centralt beliggende regioner styrkes, medens mange yderregioner (regioner i Spanien, Syditalien, Østeuropa samt i det meste af Sverige) svækkes. I de fleste lande øges befolkningskoncentrationerne i hovedstadsregionerne.

Udviklingen i regionernes relative andel af den økonomiske vækst i EU adskiller sig meget fra regionernes relative andel af befolkningsudviklingen i EU. De spanske og italienske regioner med relativt faldende andele af EU's befolkning viser positive træk i udviklingen af deres andele af det Europæiske brutto national produkt. De Baltiske lande og især Polen viser markante stigninger i den relative andel af EU's økonomiske vækst, hvorimod franske og tyske regioner viser klare aftagende relativ betydning i perioden.

I de nordiske lande mister store dele af Sveriges regioner relativ betydning i EU's befolkningsmæssige og økonomiske udvikling, medens det forholder sig omvendt i de øvrige nordiske lande. Alle danske regioner indtager – med forskellig styrke - øgede andele såvel af EU's befolkning som af EU's økonomiske udvikling.

Konvergens/divergens

En analyse af økonomisk forskellighed og konvergens mellem naboregioner viser bl.a., at de største forskelle i økonomisk udviklingsresultat (GDP per indbygger) findes i de nye medlemslande. EU 15 har i forhold til de nye EU lande ligget på et højere økonomisk vækstresultat per indbygger. Ændringen i vækstresultatet fra år til år er derimod lavere. I EU15 er der en tendens til konvergens mellem regionerne, medens det modsatte er tilfældet i de nye lande. Det anbefales ikke at se for ensidigt på økonomisk vækst som udviklingsindikator, idet man finder flere regioner, hvor høj økonomisk vækst går hånd i hånd med stor arbejdsløshed. Det peger på nødvendigheden af separate politikker for økonomisk og social udvikling.

Spatial samvirken

Af betydning for den regionale udvikling er eventuelle afsmittende virkninger mellem naboregioner. I de tilfælde, hvor egenskaber i én region korrelerer med egenskaber i én eller flere naboregioner taler man i projektet om klynge dannelse. Undersøgelsen giver anledning til følgende i agttagelser:

- Klynger dannet af regioner med relativ høj befolkningstilvækst ligger i Europas kystregioner og i Pentagon, vis-à-vis indenlandske periferier og andre mindre tilgængelige arealer. Ingen af disse klynge dannelser ligger i de nye EU lande. I Danmark identificeres to klynger i Nordjylland og i Øresundsregionen.
- Klynger dannet af regioner med relativ høj økonomisk vækst giver et mere uklart billede. I Danmark identificeres en klynge i hovedstadsområdet og én i et midtjysk bælte.
- Udviklingen i hovedstadsregionerne i de fleste lande er normalt mere positiv end i resten af landet. Dette mønster er især udtalt i de nye EU lande. Det spørgsmål rejses, om den meget favorable udvikling i en række nye EU lande er relateret til en igangvæ-

rende integrationsproces (dvs. med disse - ofte hovedstads regioner - som de centrale aktører), om den er et udtryk for polarisering af økonomien i de enkelte lande, eller om analyseresultaterne blot afspejler den dårlige overensstemmelse mellem administrative og funktionelle grænser?

Typologier af behov

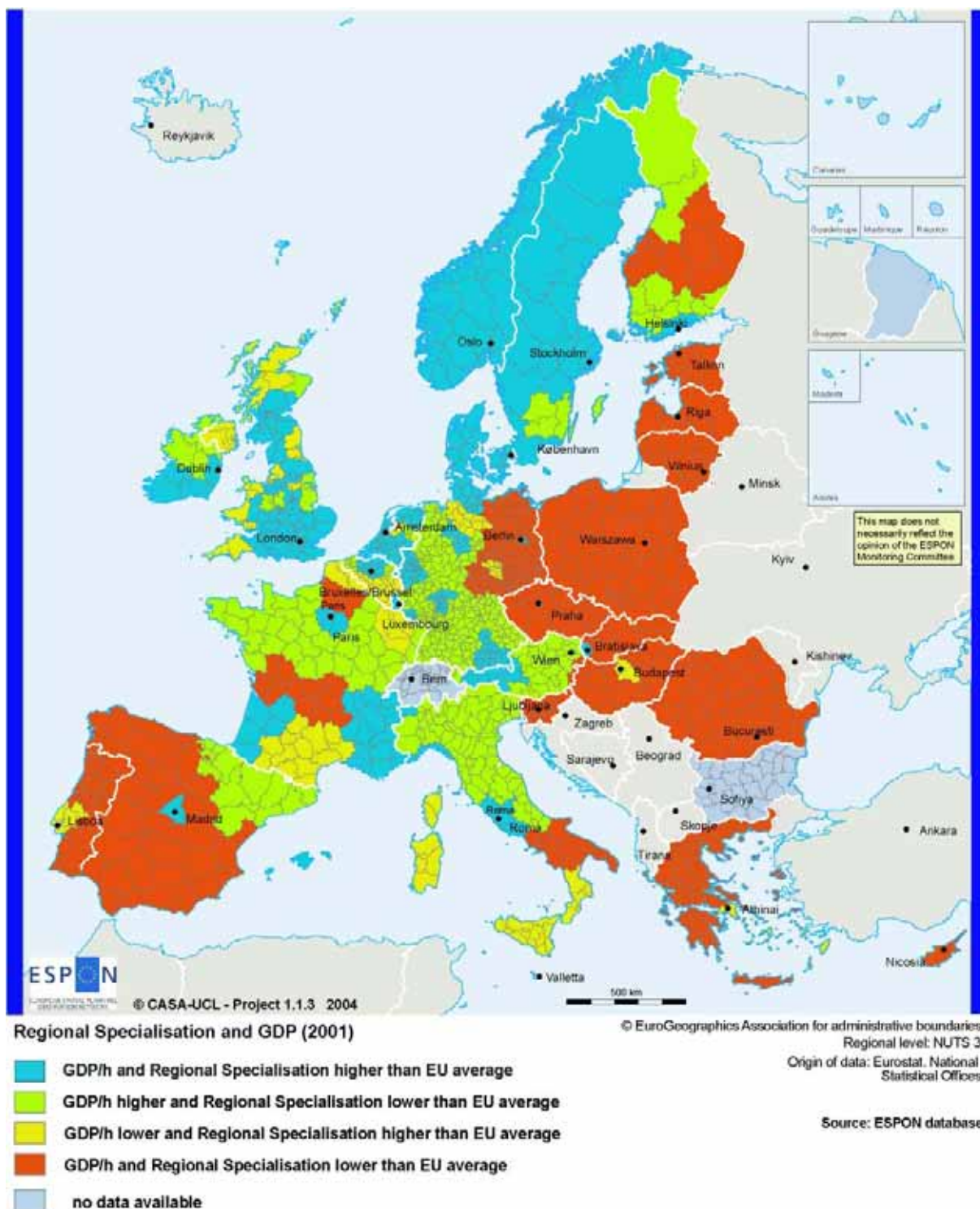
Regional specialisering og geografisk koncentration

Regional specialisering antages ofte at være et middel til øget konkurrenceevne. Men, særligt i en integrationsfase kan regional specialisering vise sig som en trussel mod den regionale udvikling på grund af den skrøbelighed som ensidighed i produktionen også kan være, hvis regionen udsættes for en ny konkurrence som følge af de nye markeder, der opstår ved integrationen.

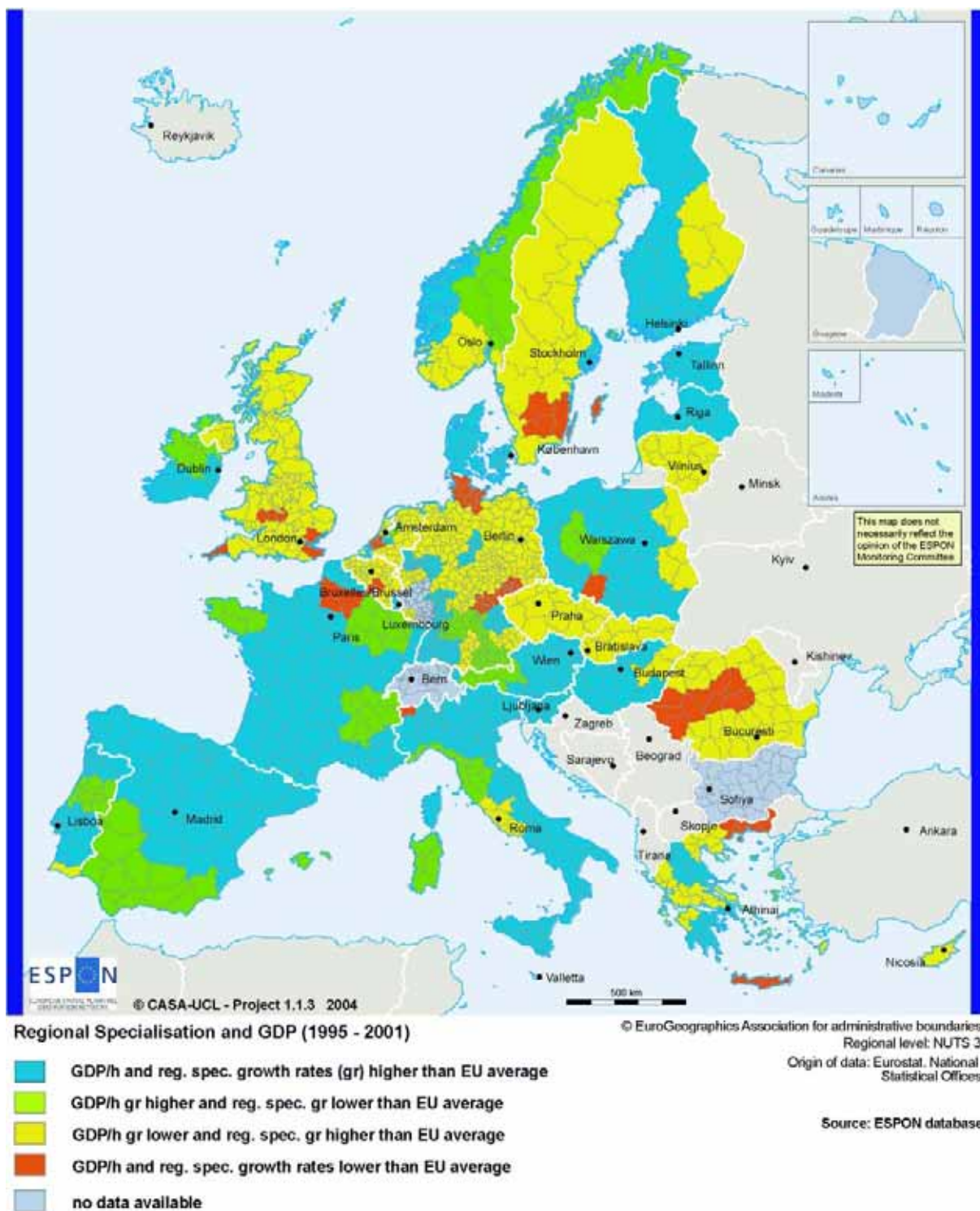
Kort 4-1 viser fire typer af regioner, der i forhold til EU gennemsnittet i 2001 kunne karakteriseres ved:

1. Høj vækst + høj specialisering
2. Høj vækst + lav specialisering
3. Lav vækst + høj specialisering
4. Lav vækst + lav specialisering

I kort 4-2 for den forudgående 5 års periode 1995 – 2001 er vist udviklingstrækkene for samme regionstyper.

Kort 4-1 Typologier af regional specialisering og BNP pr indbygger 2001 (EU gennemsnitlig købekraft standard pr indbygger: 18.900 EURO)

Kort 4-2: Typologier af udviklingen af regional specialisering og BNP pr indbygger, 1995-2001

I rapporten foretages ikke nogen nærmere beskrivelse af, hvilke regionstyper, der er tale om. Vi har derfor forsøgt at lave en skitse hertil:

		Specialisering	
		Høj	Lav
Vækst	Høj	Region, der vokser på grund af specialisering. <i>DK, NO, SE (ikke FI), Holland og det meste af UK (Tendens: fortsat specialisering med indtægt under EU gns.)</i>	Region, der kan udnytte et flersidigt erhvervsgrundlag til vækst. <i>Pentagon (Tendens: øget specialisering med varierende indtægtsudvikling)</i>
	Lav	Region, der på grund af specialisering er kommet i konjunkturbestemt krise <i>Nordfranske regioner?</i> Region, der domineres erhvervsmæssigt af et lav-indkomsterhverv, fx landbrug og fiskeri <i>Skotland, Sardinien, Sydfrankrig?</i>	Region, med et ikke-specialiseret erhvervsgrundlag. <i>EU's mediterrane og østeuropæiske periferi: Det tidligere Østtyskland, de nye EU lande, store dele af Spanien og Grækenland (Tendens: øget specialisering med varierende indtægtsudvikling)</i>

Specialisering præger relativt få lande, men er et allestedsnærværende udviklingstræk. Væksten ligger over EU's gennemsnit i UK, Pentagon og Skandinavien. I Spanien og de nye EU lande ligger den økonomiske vækst på et lavt niveau men med stigninger over EU gennemsnittet. Til gengæld ligger mange af de gamle vækstøkonomier i UK, Pentagon og Skandinavien (bortset fra Danmark) med vækststigninger under EU gennemsnittet.

I det samlede billede markerer Danmark sig som én af de få regioner, der både har opnået en økonomisk vækst og specialisering over EU's gennemsnit og som også yderligere er i en specialiserings- og økonomisk vækstproces.

Medens specialisering kan se ud som en vækstdriver for Danmark kan man ikke generelt i det øvrige EU tage specialisering som et middel for vækst. Specialiseringsprocesser følges i nogle lande af indkomster over gennemsnittet i EU og i andre lande af indkomster under gennemsnittet i EU.

Målorientering af politiske indsatser for at imødekomme behovet efter udvidelsen

De regioner, som vil profitere mest på integration, er karakteriserede ved en diversificeret økonomi, high tech industrier og relativt høje R&D omkostninger samt en kvalificeret arbejdskraft. Heroverfor står landbrugsregioner med low-tech industrier og lavt uddannet arbejdskraft. Disse regioner risikerer under integrationsprocesser at blive fanget i en udviklingsfælde.

For at identificere de svage regioner, som er naturlige mål for en politisk indsats, opstilles en typologi af fire slags svage regioner, og der føres en kortfattet diskussion af mulige initiativformer.

1	Fringe	Perifer lokalisering, lav befolkningstæthed, lavt økonomisk indkomst
2	Shrinking	Svag befolkningsmæssig struktur, negativ befolkningsudvikling og lav befolkningsmasse og – tæthed
3	Rustic	Specialiserede i primære erhverv med lav indkomst og langsom strukturel transformation
4	Rust-Belt	Specialiserede i fremstillingsindustri med lavt indkomstniveau og langsom regional udvikling

Scenarier for effekten af udvidelsen

Der er udarbejdet to scenarier for den fremtidige udvikling i forbindelse med EU's udvidelse. Scenarierne er metodisk meget forskellige. Det ene scenario er baseret på tre delscenarier, ét for den socio-demografiske udvikling på europæisk niveau, ét for vækst og befolkningsudvikling på nationalt niveau samt ét disaggregeret scenario på NUTS 3 niveauet for by-land relationer. Det andet scenario er et mere stringent modelbaseret scenario med stor vægtning af udviklingen i tilgængelighed.

Scenarierne er endnu kun skitseagtige og resumeres ikke her. Men de foreløbige skitser til policy-konklusioner rummer nogle interessante betragtninger om europæiske udviklingstræk, som skal nævnes.

Scenario 1:

- Centraliseringen på europæisk niveau med hensyn til tilgængelighed, befolkningsvækst og beskæftigelse vil fortsætte.
- Selvom om de nye EU lande favoriseres af subsidier og investeringer vil der være en tendens til at aktivitetsniveauet i den vestlige del af Europa vil øges mest.
- Der finder en generel aktivitetsspredning sted i de nye Europa, som er ensbetydende med omfordeling fra store til små lande og fra periferier til centre – med undtagelse af Skandinavien og de baltiske stater, som synes at overtage aktiviteter fra Polen og Tyskland.

Scenario 2:

- Udbygning af transportinfrastrukturen mellem det nye og gamle EU medvirker til at bygge bro over kløften mellem de to dele af EU, men vil bidrage til at øge uligheden internt i de nye EU lande
- Polycentriciteten i bymønstret er gennem de sidste to årtier blevet mindre på grund af den hurtigt voksende tilgængelighed og økonomisk aktivitet og befolkningsmæssig udvikling i storbyregionerne. Den udvikling vil fortsætte.
- I de nye EU lande er bysystemerne generelt mere polycentriske end i de gamle EU lande. Men forskellene vil udlignes efterhånden, fordi det antages, at faldet i polycentricitet vil være størst i de nye EU lande.
- Det eneste transportscenario, der modvirker tendensen til faldende polycentricitet / centralisering af bymønstret, er baseret på en øgning af transportudgifterne ved hjælp af afgifter.

ESPON 114: De spatiale virkninger af demografiske udviklingstræk og migration

Udkast til endelig rapport

Thomas S. Nielsen

Projektets formål

Formålet med ESPON projektet er at beskrive og analysere den demografiske udvikling i Europa (EU27+2). Projektet skitserer det demografiske landskab i Europa som sammensat af zoner med befolkningsvækst, stagnation hhv. affolkning – samt sigter mod at bidrage til en forklaring af udviklingstendenserne ved at inddrage ikke-demografiske faktorer. I alt væsentlighed bliver projektet dog inden for det demografiske ”arbejdsområde” og søger forklaringer indenfor alderssammensætning, reproduktionsrate, migrationsmønstre mv.

Projektets metode

Projektet trækker på statistik fra Eurostat på NUTS 2 og 3 niveau. Det beklages i denne sammenhæng at der er huller i datasættene og at visse oplysninger som f.eks. ekstern migration kun foreligger på NUTS 2 niveau. Metoden går overordnet ud på at karakterisere og kortlægge befolkningsudviklingen i de geografiske områder, herunder de underliggende forklaringer i form af naturlig befolkningsudvikling og migrationsbetinget befolkningsudvikling. Faktorer som videre benyttes til at beskrive den situation som de enkelte delområder er i mht. risiko for egentlig affolkning over tid og/eller muligheder for at vende udviklingen gennem øget tilflytning o.l.

Hovedkonklusioner

Hovedkonklusionerne fra projektet kan præsenteres som en typologi for befolkningsudviklingen (og baggrunden herfor) på NUTS 3 niveau, betydningen af den naturlige befolkningsudvikling, betydningen af migrationsmønstrene samt årsager til affolkning (depopulation).

Typologi for befolkningsudviklingen

På baggrund af befolkningsudviklingen, fødsels/dødsrater og migrationsbalancer opstilles en ”base typology” (mere nuancerede typologier har også været afprøvet i projektet) med 6 forskellige kombinationer af befolkningsudvikling, naturlig befolkningsudvikling og migrationsbalance. Typologien kan ses som en præsentation af baggrunden for befolkningsudviklingen (se tabel 1.1).

Overordnet er der aftryk af center og periferi på befolkningsudviklingen idet ”pentagonen” er det område hvor befolkningen vokser hurtigst – mens mange af områderne i periferien har en negativ befolkningsudvikling. 60% af NUTS 3 regionerne havde fremgang fra 1996 – 1999. 28% ligger inden for typologiens type 1 med absolut vækst i befolkningen, fødselsoverskud og netto tilflytning. 17% ligger inden for typologiens type 4 med fald i befolkningstallet, fødselsunderskud og netto fraflytning – altså det dårligst mulige udgangspunkt for at opretholde befolkningsunderlaget i området (områder under affolkning).

Ser man på de danske regioner i forhold til typologien falder en stor del af landet i den mest gunstige klasse m. fremgang, fødselsoverskud og netto tilflytning. Det gælder f.eks. Hovedstadsregionen, Nordjylland, Viborg, Århus, Vejle og Fyns amter. Øvrige amter har også befolkningsfremgang, men på forskelligt grundlag. Storstrøms og Vestsjælland taber befolkning

i kraft af et fødselsunderskud – men indhenter tabet igennem tilflytning. Ringkøbing, Ribe og Sønderjyllands amter taber befolkning i kraft af nettoaflytning – men indhenter tabet igen et fødselsoverskud.

Tabel 1.1 Typologi for befolkningsudviklingen i NUTS 3 regioner, der samlet præsenterer udviklingen i den samlede befolkning (PT), udviklingen i befolkningen som følge af migrationsoverskud (PM) og udviklingen i befolkningen som følge af fødselsoverskud (PN).

1	PT>0	PM>0	PN>0	In-migration and young population/"high" TFR. High sustainability both in short and long term. The most favourable case.
2	PT>0	PM>0	PN<0	Out-migration and young population/"high" TFR. Short term – sustainability. Long term – eroding sustainability because of lopsided age structure (out-migration).
3	PT>0	PM<0	PN>0	In-migration of people with low TFR. Natural population decrease because of lopsided age structure and/or low TFR. Dependent on in-migration. No sustainability in long term – weak reproduction potential.
4	PT<0	PM<0	PN<0	Out-migration and old population/"low" TFR, depopulation. No sustainability both in short and long term. The worst case.
5	PT<0	PM>0	PN<0	Out-migration but still young population/"high" TFR. Traditionally high fertility regions. Falling TFR -> low sustainability.
6	PT<0	PM<0	PN>0	In-migration and old population/"low" TFR. In-migration of elderly people and/or singles, low reproduction potential. Dependent on in-migration. Low sustainability both in short and long run.
PT=Total population development PM=Net migration PN=Natural population development				

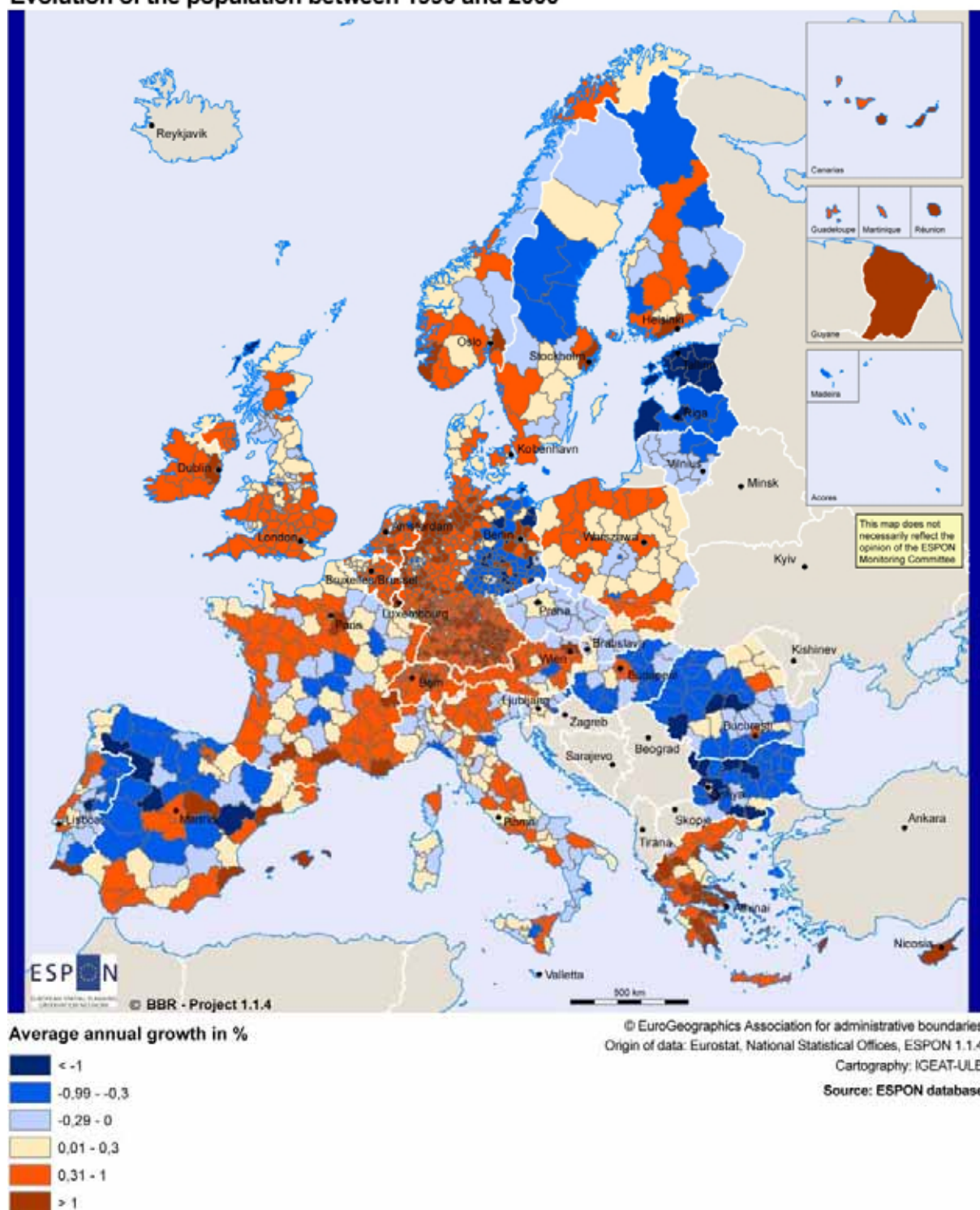
Den naturlige befolkningsudvikling

Den naturlige befolkningsudvikling – forholdet mellem fødsels- og dødsrate – har betydning for befolkningsudviklingen. Eftersom dødsraterne er stabile er den strategiske variabel fødselsraterne. På det regionale og lokale niveau er betydningen af den naturlige befolkningsudvikling imidlertid meget lille. Migrationsmønstrene har langt større betydning for befolkningsudviklingen i regionerne.

I projektets sammenligninger benyttes "Total fertility rate" (TFR) – en beregning af hvor mange børn en kvinde vil få i sit livsforløb på baggrund af de aldersspecifikke fertilitetsrater. TFR giver en indikation af, hvilken vej udviklingen vil gå mht. befolknings aldring og fremtidige forudsætninger for fornyelse af befolkningsunderlaget – såfremt en lav TFR ikke kompenseres med tilflytning/indvandring. TFR er faldet i alle europæiske lande siden 60'erne og ligger under reproduktionsraten i alle de europæiske lande. Siden 60'erne har især de nordiske lande byttet plads med de sydeuropæiske lande – således at det i dag er i Nordeuropa at man har de højeste fertilitetsrater. Videre er det især i landene med lave fertilitetsrater, at man pt. har større områder under affolkning og en tendens til regional polarisering af befolkningsudviklingen.

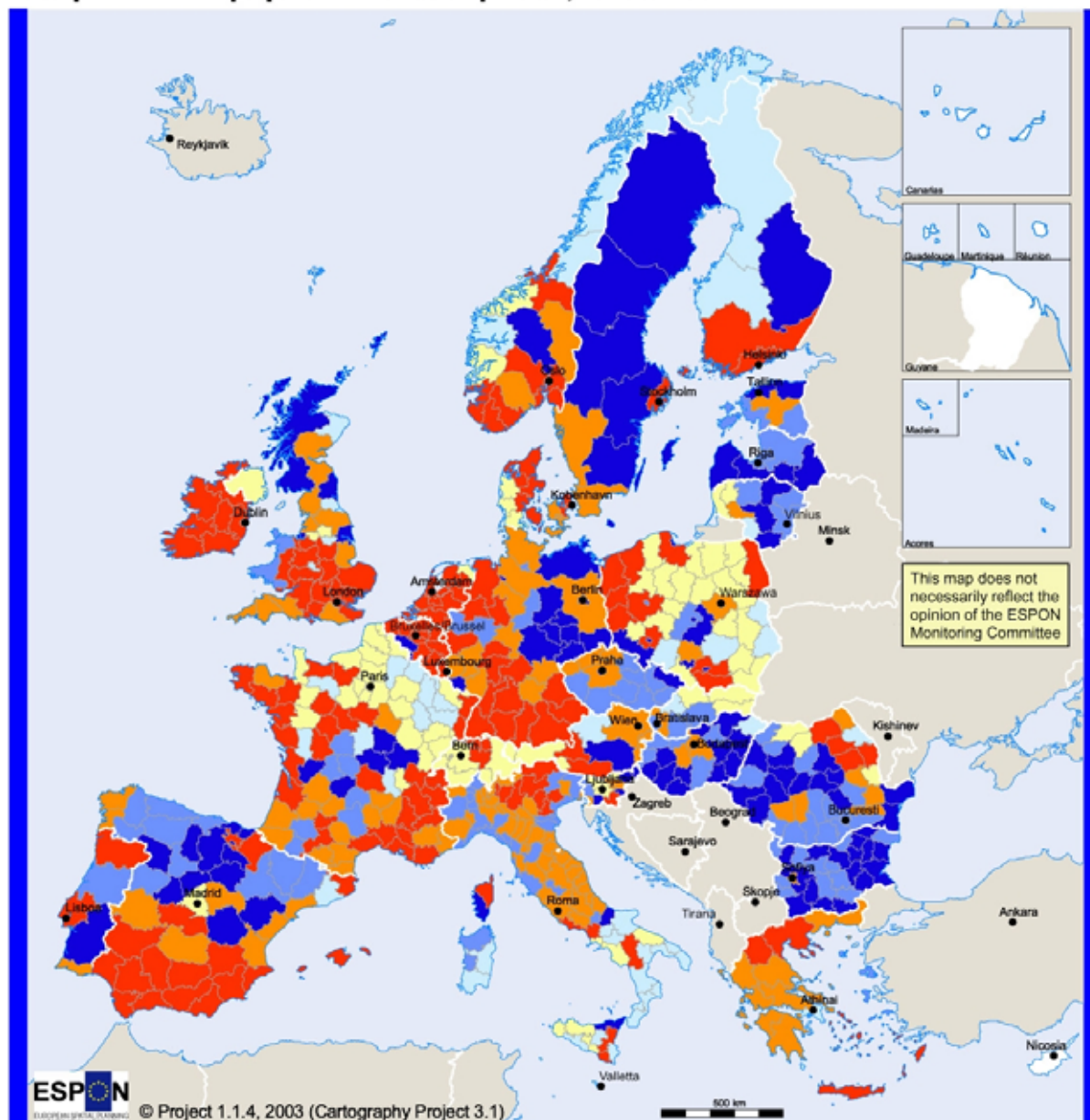
Reproduktionsraten i Danmark – som opgjort af projektet – ligger på samme niveau i alle regionerne (mellem 1,69 og 2,02 barn pr. kvinde). Dette niveau deler vi med bl.a. Norge, Irland og det meste af Holland og Frankrig. De fleste øvrige europæiske lande ligger under dette niveau og kun enkelte regioner i Norge og Finland ligger over.

Evolution of the population between 1990 and 2000

Kort 1.1 Befolkningstilvækst i NUTS 3 regioner 1990-2000 – som gennemsnitlig årlig tilvækst (%).

Components of population development, 1996-1999

Population development by components

Population increase with

- positive migratory balance and positive natural balance
- positive migratory balance and negative natural balance
- negative migratory balance and positive natural balance

Population decrease with

- negative migratory balance and positive natural balance
- positive migratory balance and negative natural balance
- negative migratory balance and negative natural balance
- no data

© EuroGeographics Association for the administrative boundaries

Origin of the data: EU15 and CC's: Eurostat,
Norway and Switzerland: National
Statistical Offices

Regional level NUTS 2 (besides NUTS 3) =
AT, CH, DE, FI, GR, MT, NL, PT, SE, UK

Source: ESPON Data Base

Kort 1.2 Typologi for befolkningsudviklingen i NUTS 3 regioner, 1996-1999.

Migration

Projektet beskæftiger sig med udviklingen i international og interregional migration i Europa. 1990erne karakteriseres som en periode, hvor der for den internationale migration er tale om en dramatisk forøgelse af immigrationen uden at dette er relateret til ændringer af lovgivningen. På grund af krisen i de centrale lande (bl.a. Tyskland) og stigende konvergens i levestandarden mellem landene er der dog ikke klare ubalancer (biases) i migrationsmønstrene mellem landene i Europa (der var væsentlige bevægelser fra øst til vest i begyndelsen af 90erne – men dette aftog hurtigt).

Migrationsmønstrene i 90erne står i kontrast til mønstrene i tidligere perioder, hvor bevægelsen gik fra syd til nord. Storbyområderne har i siden 1950erne været de foretrukne destinationer for migration mellem landene i Europa (særligt for unge højtuddannede), men billedet er blevet lidt mere kompliceret siden 70erne. Bl.a. er migration fra de nordiske lande til "tourist areas" i Sydeuropa m. attraktiv beliggenhed og klima – steget i omfang.

For de interregionale migrationer i EU peger projektet på at disse især kan forklares af de nationale grænser (strømme over grænser er langt mindre end strømme mellem regioner inden for landene) og økonomiske og sociale forskelle mellem regionerne. På denne baggrund er der bl.a. i Frankrig og Storbritannien en bevægelse fra nord til syd, i Tyskland fra øst til vest og i Italien fra syd til nord. Ofte en bevægelse fra regioner med lav levestandard og/eller gamle industriregioner i krise til regioner med en mere dynamisk økonomi.

Danmark og Skandinavien afviger noget fra dette billede, idet udviklingen her i høj grad kopierer 60ernes vandring mod de store byer (metropolitan zones) – en tendens der er forstærket i 90erne.

Videre gælder i mange af de store europæiske lande en tendens til "counterurbanisation". Således taber f.eks. samtlige bystørrelser i byhierakiet i Storbritannien befolkning til mindre byer. En tendens der i 90erne ikke ses i Danmark.

Årsager til affolkning og policy implikationer

Projektet diskuterer årsager til affolkning og præsenterer en række "policy implications", der sigter mod "social and territorial" samhörighed. Foruden de forslag, der knytter sig til at modvirke affolkningen af perifere egne, er disse (er generelt ikke møntet på Danmark hvor der i typologien ikke kan identificeres egne under affolkning): polycentrisk udvikling for at modvirke polariseringstendenser i Europa, begrænsning af øst-vest migration herunder især "lukning af gabet" mellem levestandarden i vest og øst.

For egne under affolkning diskuteres bl.a. muligheder for at henvise immigranter til disse egne, opretholdelse af befolkningsunderlag og bysystemer, der kan tiltrække bosætning, spredning af højtuddannede fra storbyområder til øvrige regioner mv.

Dependency rates

Dependency ratios er et forhold af ceteris paribus betydning for økonomisk udvikling. Rapporten benytter alene en demografisk definition af dette ratio - total befolkning pr. indbygger mellem 20 og 64 år - og kritiserer det bl.a. for, at det f.eks. ikke tager højde for den del af befolkningen mellem 20 og 64 der ikke er produktive - eller for den sags skyld kvinders deltaelse på arbejdsmarkedet. Sverige fremhæves som eksempel på, at det kan gå godt selv om situationen ud fra et "dependency ratio" ser skidt ud. Tages der udgangspunkt i det demografi-

ske dependency ratio - opgjort på NUTS3 for 1999 - er "forsørger byrden" for de 20-64 årige generelt større end det er tilfældet i Tyskland, Holland, Tjekkiet, Østrig og Norditalien. Til gengæld er den mindre end det man ser i lande som Frankrig, Sverige, Norge og Storbritannien.

Inden for Danmark er der et tydeligt aftryk af et center-periferi forhold - idet forsørgerbyrden er mindst i Hovedstaden og i østjylland - mens især Viborg Amt falder dårligt ud med et stor forsørgerbyrde (hvilket nok især skyldes området nord for Limfjorden). Forsørgerbyrden i den danske periferi skal også ses i forbindelse med at der især i de nordiske lande er en sammenhæng mellem befolkningens aldring og nettomigrationen. Den arbejdsdygtige del af befolkningen flytter til de større byer for at bo og arbejde. I Danmark er befolkningens aldring derfor også relateret til befolkningsudviklingen i regionerne som sådan. Tilsvarende gør sig gældende i Sydeuropa, men her med en sammenhæng mellem aldring og fertilitetsrate som forklaring (vi flytter - de bliver deprimerede?).

ESPON 121: Transport services og netværk

Endelig rapport (2002-2004)

Thomas S. Nielsen

Formål

Projektet belyser den rolle som transportnetværket har i forhold til en afbalanceret – mere polycentrisk og mere bæredygtig rumlig udvikling. Herunder fokuseres bl.a. på forskelle i tilgængelighed og betydningen af udvidelsesplaner for det europæiske transportnet. Projektets sigte kan beskrives som en strategisk/strukturel analyse af sammenhængene i Europa - uden at der er tale om en direkte kobling til transportplanlægning o.l.

Metode

Projektets fremgangsmåde kan beskrives som eksplorativ, idet der arbejdes med en lang række indikatorer med henblik på kortlægninger af forskelle inden for det europæiske rum. Herunder arbejdes med innovative kortlægnings- og visualiseringsmetoder med henblik på at præsentere forskellene på nye måder. I mange af rapportens afsnit beskrives alene måden, hvorpå kortene er fremstillet, sammen med en kort kommentar til, hvad de viser. På denne baggrund kan det siges at kortlægningen i sig selv er det væsentligste ”ben” i projektets metode.

De indikatorer, der inddrages i projektet, er forsyningen med infrastruktur i regionerne (mængde af, adgang til...), trafikvolumener på infrastrukturen, trafikflow fordelt på infrastrukturen samt tilgængelighed. Inden for tilgængelighed arbejdes med forskellige indikatorer: rejsetider til bestemte typer af destinationer (byer over en vis størrelse), ”daily accessibility” (baseret på at en forretningsrejsende skal kunne nå ud og hjem samme dag) samt potentiel tilgængelighed (hvor der antages et trade off mellem rejsetid og attraktivitet). Indikatorerne kortlægges for forskellige transportformer og for tilgængeligheden også for ”multimodal accessibility” (hvor hurtigste transportform vælges).

Projektet afsluttes med en typologisering af forholdet mellem bl.a. tilgængelighed og økonomi i regionerne, en problemudpegning for de eksisterende trafikflow og det eksisterende transportnet i Europa (externaliteter) samt en art ”hovedstruktur” for Europa og en række europæiske regioner/delområder.

Infrastruktur og tilgængelighed: det heterogene Europa

I projektets kortlægninger af adgangen til infrastruktur og tilgængelighed er den gennemgående konklusion, at Europa er heterogent med en generel gradient fra center til periferi. I centeret er den bedste adgang til infrastruktur, de bedste muligheder for at rejse til møder i andre byer, for at transportere gods til andre europæiske lande og den højeste tilgængelighed set som et økonomisk potentiale. I periferien er adgangen, mulighederne, tilgængeligheden dårligere. Danmark er i denne sammenhæng et trin på vej ud i periferien – væk fra det centrale Europa. Det danske territorium er dog bedre dækket med infrastruktur og gives bedre mulighed for adgang til Europa end store dele af det øvrige Skandinavien, der netop er præget af meget store og meget perifere områder. På mange af kortene fremgår det således også, at Danmark er lige så velforsynet med infrastruktur og har lige så god tilgængelighed til Europa som syd-vest Frankrig, store dele af Spanien og grænsen mellem det tidligere Østtyskland og Polen (se adgangen til motorveje på kort 23).

I kraft af Danmarks status som relativ periferi i forhold til Europa får højhastighedsforbindelserne fra de få store byer væsentlig betydning for, hvordan tilgængeligheden er fordelt i området. For Danmarks vedkommende er der et generelt "aftryk" af hovedstaden, hvorfra tilgængeligheden er bedst. Det gælder ikke mindst for adgangen til andre storbyområder (MEGAs) i Europa som daglig tilgængelighed med fly. For flytilgængeligheden gælder et særligt mønster for det skandinaviske område, idet der er gode forbindelser mellem de skandinaviske byer, der tillader rejser frem og tilbage med inden for samme dag. Tilsvarende karakteriserer generelt ikke de øvrige dele af Europas periferi. København spiller en særlig rolle som port til Europa for dette skandinaviske net af flyruter. Blandt de skandinaviske hovedstæder giver København de bedste muligheder for at rejse ud og hjem samme dag til og fra destinationer i det øvrige Europa, se kort 42.

Tilgængelighed og GDP – typologi for regioner

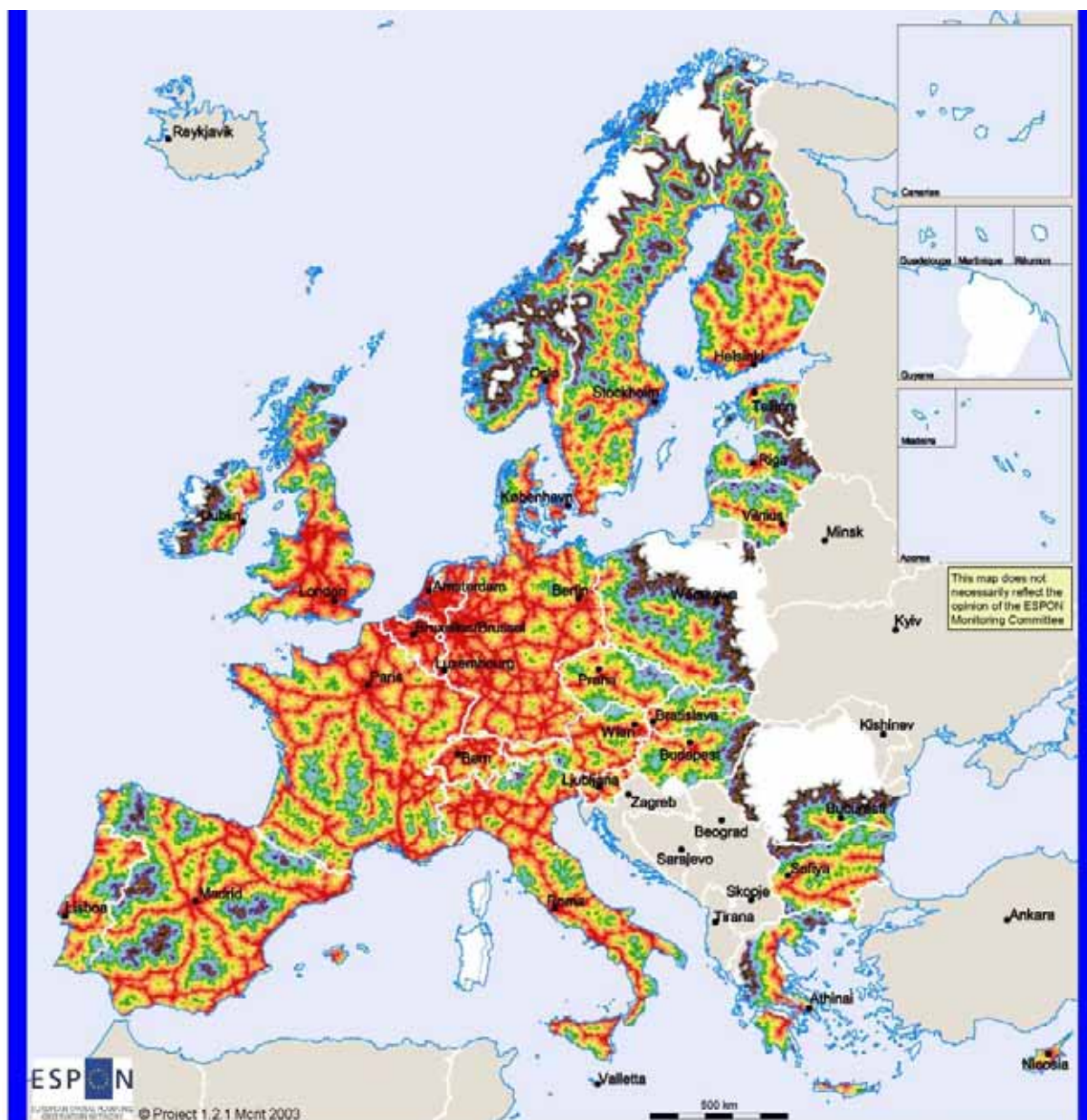
Baggrunden for projektets fokus på tilgængelighed er selvsagt den antagelse, at tilgængeligheden er et udtryk for kvaliteten af regionen i forhold til andre regioner, særligt den konkurrencefordel som den enkelte region har i forhold til andre. Af denne grund opstilles en typologi, hvor en sammenstilling af den potentielle tilgængelighed til Europa og BNP på NUTS3 niveau resulterer i en kategorisering af regionerne i 5 typer: "lagging peripheral", "successfull peripheral", "lagging central", "succesfuld central", samt "intermediate regions". Det skal her bemærkes, at det meste af Skandinavien fremstår som "succesfull peripheral" regions, dvs. BNP pr. indbygger er større end det, der kunne forventes, hvis der blev taget udgangspunkt i sammenhængen mellem tilgængelighed og BNP i alle Europas NUTS 3 regioner. I Danmark er hovedstadsområdet klassificeret som enten "intermediate" – dvs. rimelig tilgængelighed og tilsvarende BNP eller "successfull central region" dvs. høj tilgængelighed og BNP over det forventelige, som er gældende for den centrale del af hovedstadsregionen. Den status som tilfalder Skandinavien, skyldes det relativt lave niveau i det tidligere Østeuropa, Spanien og store dele af Frankrig, se i øvrigt kort 82.

Trafikstrømmene i Europa går gennem centeret

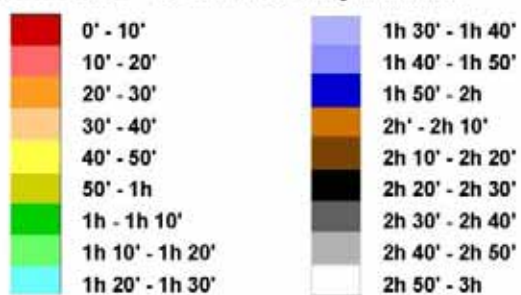
Projektet analyserer trafikstrømmene i Europa med henblik på at lokalisere strømmene og deres effekter. I denne sammenhæng fremhæves det, at det europæiske transportnet generelt har en radial karakter og orienterer sig mod det tæt befolkede center (Holland, Ruhr mv.). Det betyder, at en stor del af trafikstrømmene mellem landene i Europa går gennem dette område og at en stor del af de eksternaliteter, der følger af øget godstrafik mellem landene i Europa belaster de tæt befolkede centrale dele særligt hårdt, se kort 39. Videre indebærer en overvejende radial struktur for transportnettet at det bliver mere følsomt over for sammenbrud.

Policy anbefalinger

Projektet afsluttes med noget, der ligner en "hovedstruktur" for en række af Europas regioner – deriblandt for the "Nordic area". Et område der rummer en del af Nordeuropa, Skandinavien og de baltiske stater, se kort 93. Projektet fremhæver de korridorer i områder, der i forvejen prioriteres i europæiske transport politik: "Via Baltica" – en landtransportrute fra Finland over Sct. Petersborg, gennem de baltiske stater til Polen, den "nordiske trekant" der forbinder København, Oslo, Stockholm og Helsinki over land med veje og jernbaner, samt "The Baltic Sea motorway". Projektet ser heri god overensstemmelse med målet om polycentrisk udvikling som fremhævet i ESDPet. Der peges på, at de største problemer i forhold til en polycentrisk udvikling i området formentligt ligger i kvaliteten af transporten mellem byerne i de baltiske stater. Her vil det også være nødvendigt at kombinere landtransportkorridoren med bedre flyforbindelser til andre MEGAs i Europa for at kompensere for de store afstande.

Access time - Cost to motorway entrances

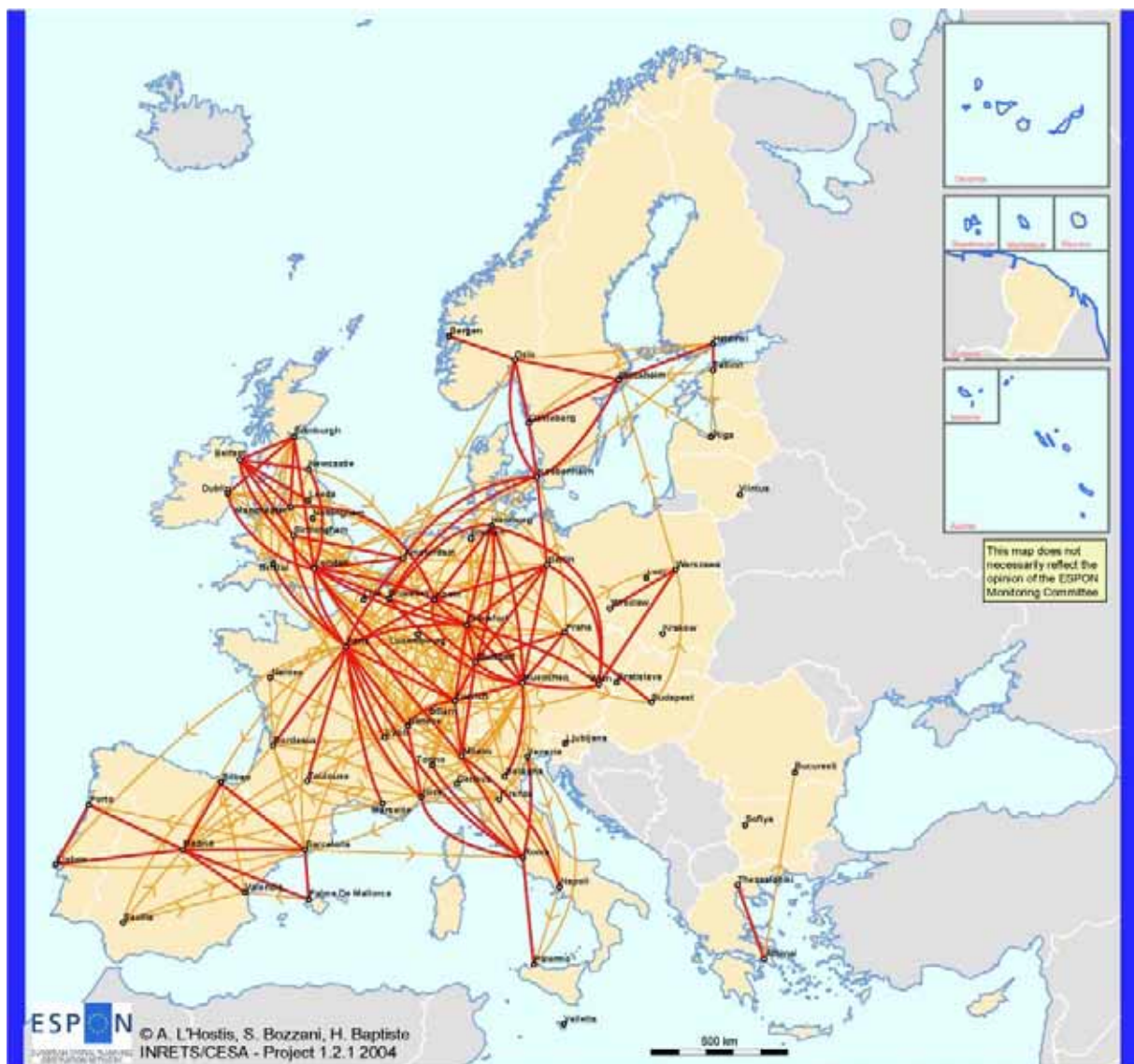

© EuroGeographics Association for the administrative boundaries

Origin of data: ASSEMBLING graph GISCO

Source: ESPON Database

Kort 23 Adgang til motorvej

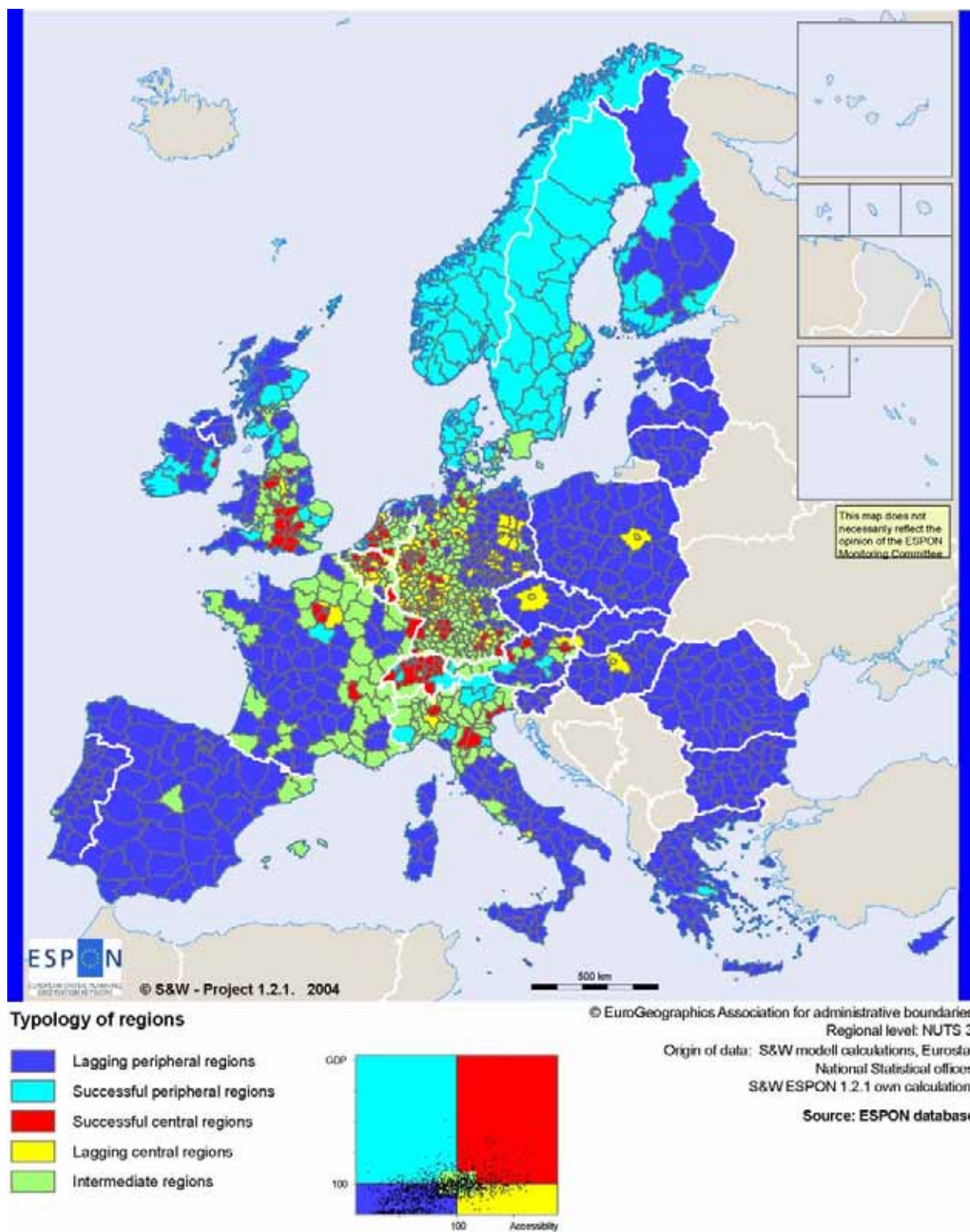
- A — B Return trips possible in both directions
A —> B Return trip possible only from A to B

Structure of the return trips:

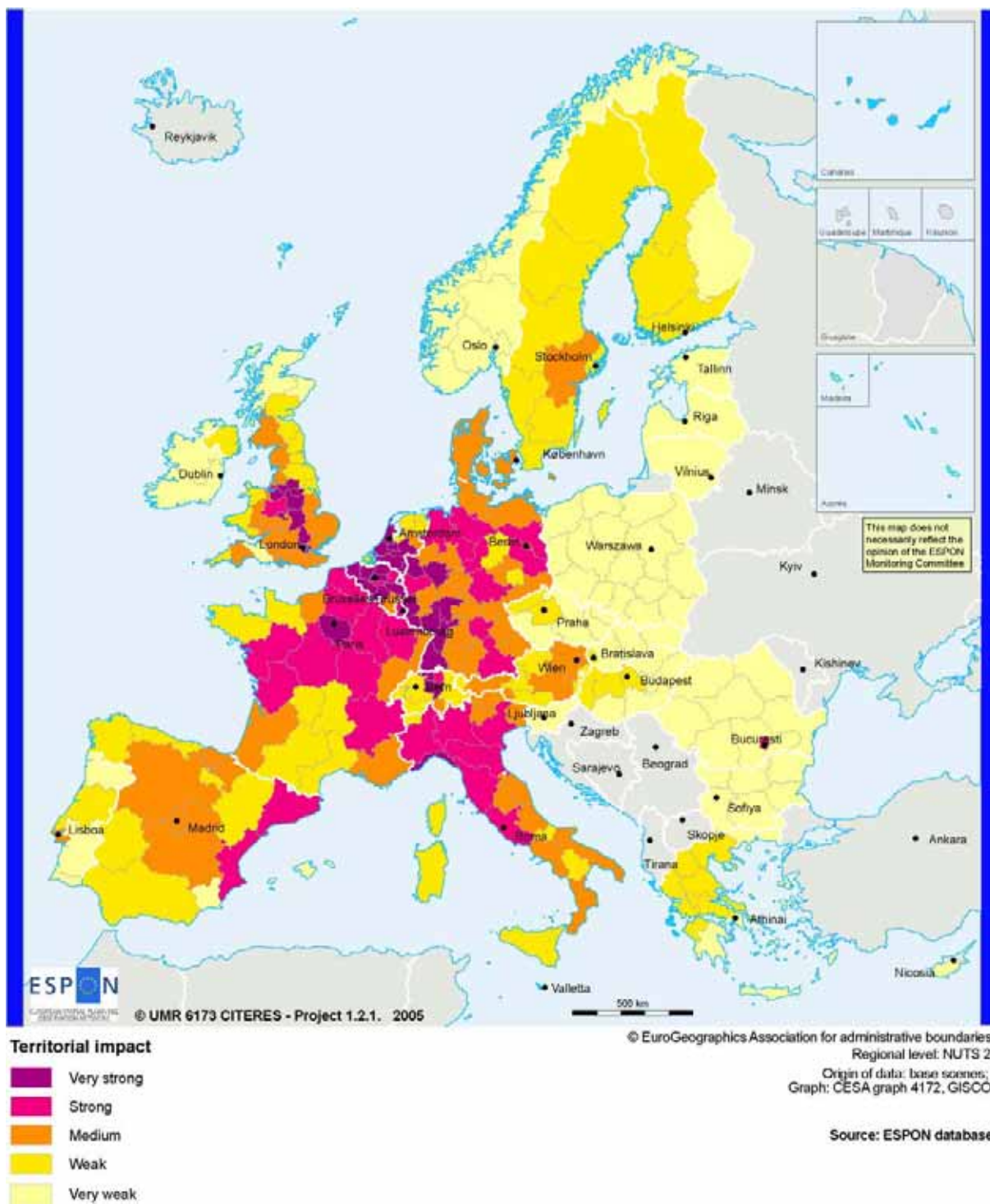
Source: ESPON database

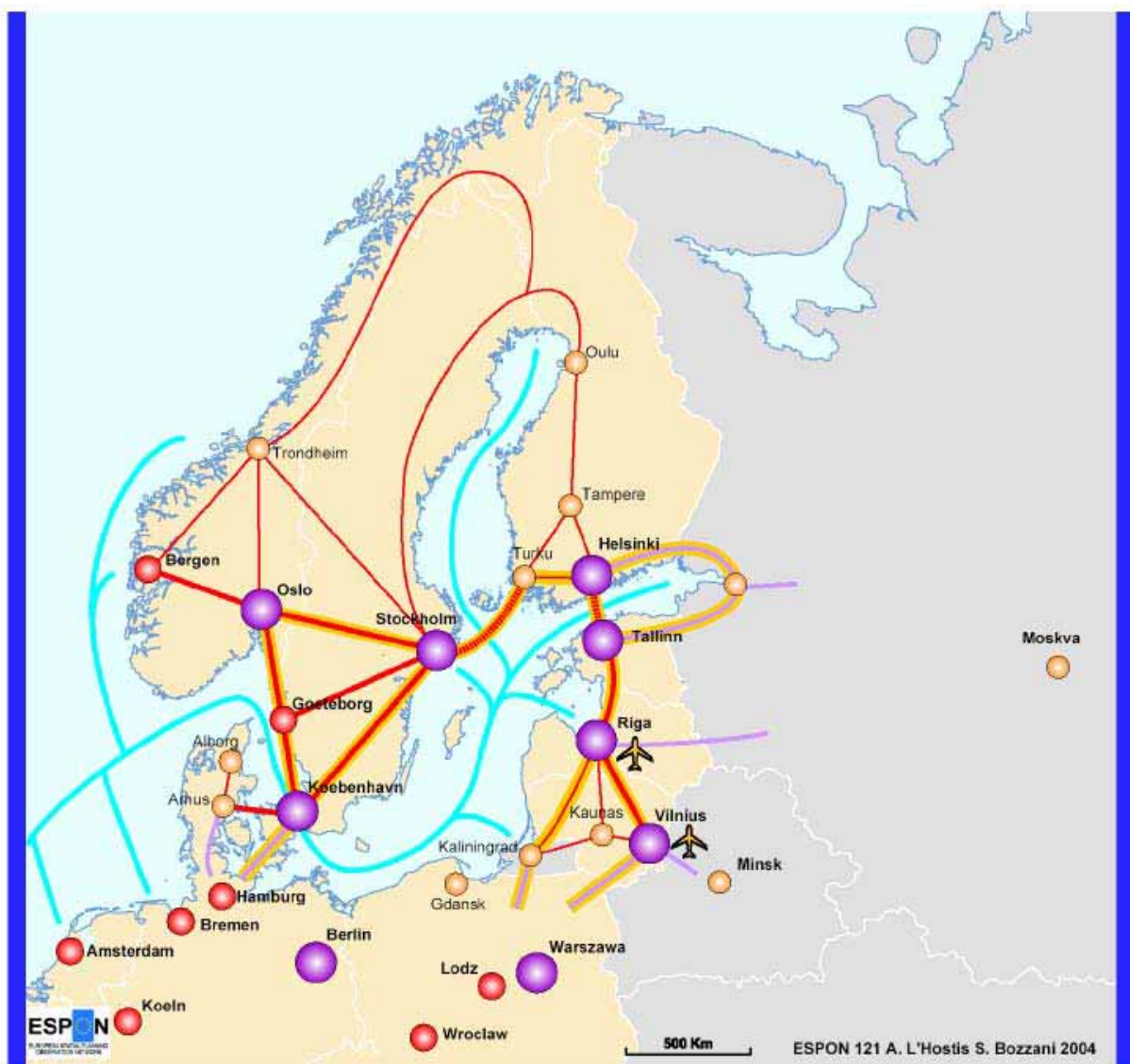
Kort 42 Tilgængelighed indenfor een dag med lufttransport mellem 72 MEGAs i 2003

Kort 82 Tilgængelighed sammenholdt med BNP per indbygger i NUTS-3 regioner

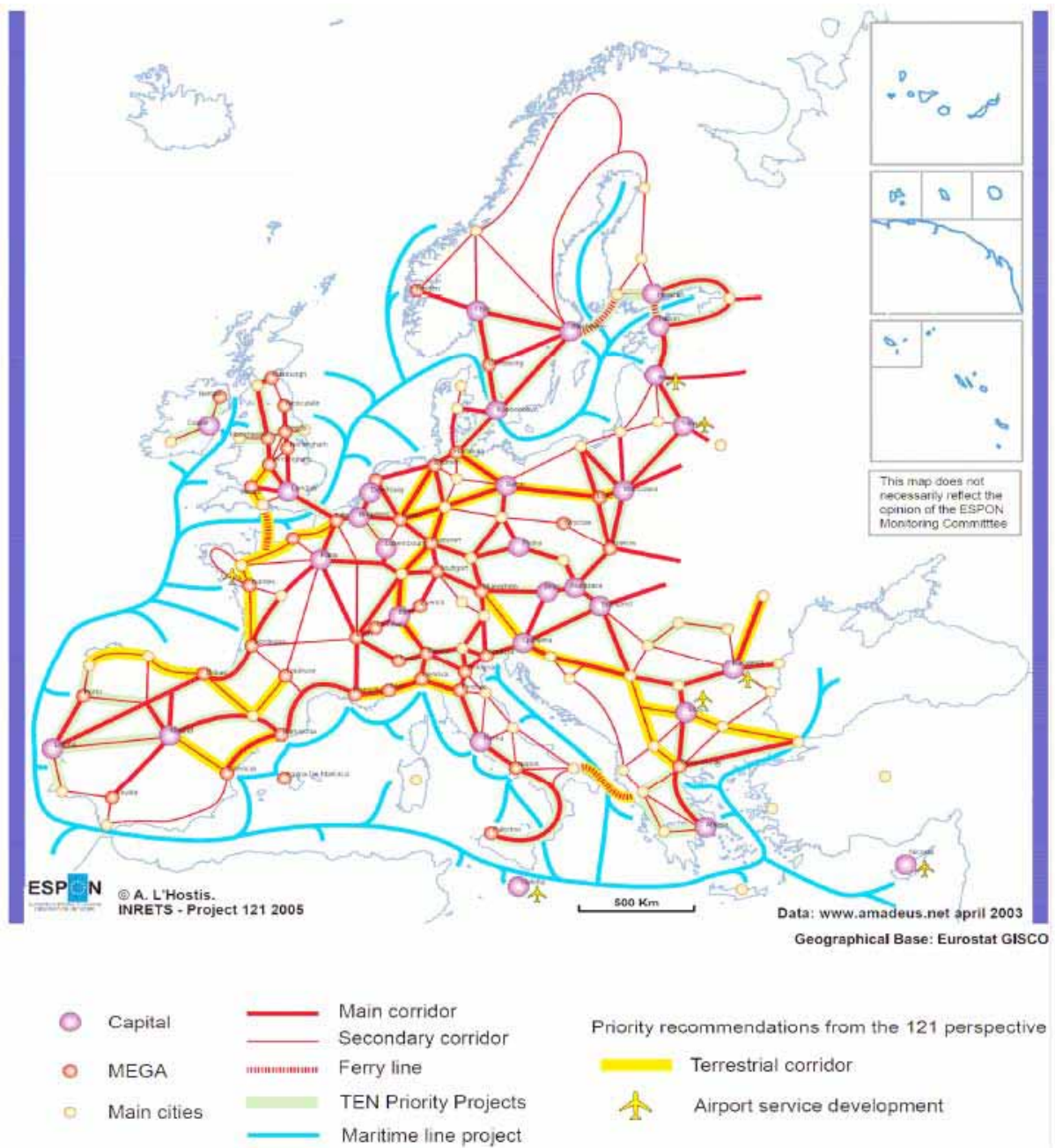
Kort 84 Potentielle territoriale eksternaliteter af fragttransport på vej

Geographical Base: Eurostat GISCO

Capital	Main corridor	Priority recommendations
MEGA	Secondary corridor	Airport service development
Main cities	Ferry line	Maritime line project
	Main corridors to other macro-regions	

Figur 39 Politiske anbefalinger for det Nordiske område

Kort 93 Politiske anbefalinger i et europæisk "transportservice og netværks" perspektiv

ESPON 122: Telekommunikation service og netværk

Endelig rapport (2002-2004)

Thomas S. Nielsen

Formål

Projektet er et af ESPON-programmets tematiske studier, der fokuserer på de territoriale effekter af udviklingen. Projekt 122 analyserer den geografiske fordeling af adgangen til og efterspørgsel efter telekommunikation.

Metode

Analyserne i projektet er hovedsageligt en sammenstilling af tilgængelige data for udbredelsen af telekommunikationsinfrastruktur (roll-out) og efterspørgslen/anvendelsen af telekommunikation (uptake) med henblik på at identificere skævheder i brugen af og adgangen til telekommunikation inden for Europa. NUTS2 regionerne benyttes til de fleste analyser, og resultaterne præsenteres på kort. Der arbejdes med en samlet/vægtet typologi for regionernes stade inden for telekommunikation, men der tages i øvrigt udgangspunkt i 7 forskellige teknologier, der analyseres særskilt: Fixed telephony, Mobile telephony, Personal Computers (PCs), the Internet, Broadband, E-commerce, Internet backbone networks. For teknologierne analyseres især deres fordeling i det europæiske rum – og om der er forskelle inden for de europæiske lande mellem land og by og/eller om der er tale om egentlige ”nodal properties” for den enkelte teknologi.

Hovedkonklusioner

Med hensyn til fordelingen af telekommunikation (netværk og anvendelse) i det europæiske rum er projektets generelle konklusion, at dette afviger fra de center-periferi forskelle, der gør sig gældende på mange andre områder. Det skyldes især den position, som de nordiske lande har inden for såvel adgangen til telekommunikations infrastruktur, som brugen af de forskellige teknologier (”the strenght of the nordic periphery”, p.5). Følgelig er der en nord-syd deling inden for EU15+2. En række sydeuropæiske lande bidrager dog også til opløsningen af center-periferi forholdet ved at have en høj grad af anvendelse af mobiltelefoni. Derudover kan der dog spores en øst-vest skævhed, hvor de nye lande i øst (N12) er på et lavere niveau mht. telekommunikation end de øvrige EU-lande (EU15).

I projektet er optag og brug af de forskellige teknologier – både på forbrugs og erhvervssiden – blevet opsamlet i indikator for NUTS2 regionernes stade inden for telekommunikation (kort side 10). I indikatoren er de enkelte teknologier bl.a. vægtet efter, om der var tale om etablerede eller nye teknologier. Danmark karakteriseres sammen med bl.a. Sverige, dele af Holland og Belgien, London, Oslo og Helsinki som ”Highly advanced telecom regions”.

Generelt er der store forskelle at finde mellem landene mht. telekommunikation og forskellene mellem landene er langt større end inden for landene. Projektet foreslår, at der kan tales om ”distinctive national telecom cultures” – hvor Danmark sammen med Holland karakteriseres som en ”high computing culture” (i modsætning til f.eks. Tyskland og Frankrig, der karakteriseres som low telecommunications cultures).

På mikro niveauet påpeger projektet en forskel mellem by og land inden for internetrelaterede teknologier. Der er generelt færre internet brugere i landområderne og færre, der benytter

bredbåndsforbindelser. Projektet skønner, at det mindre antal bredbåndbrugere for en dels vedkommende kan forklares på baggrund af adgangen til disse netværk – mens dette ikke er tilfældet med internet generelt. På denne baggrund anses tendensen for at være bekymrende. Danmark fremhæves som et eksempel på et land, hvor et sådant ”metropolitan-rural divide” for husstandenes brug af internet er særligt fremherskende.

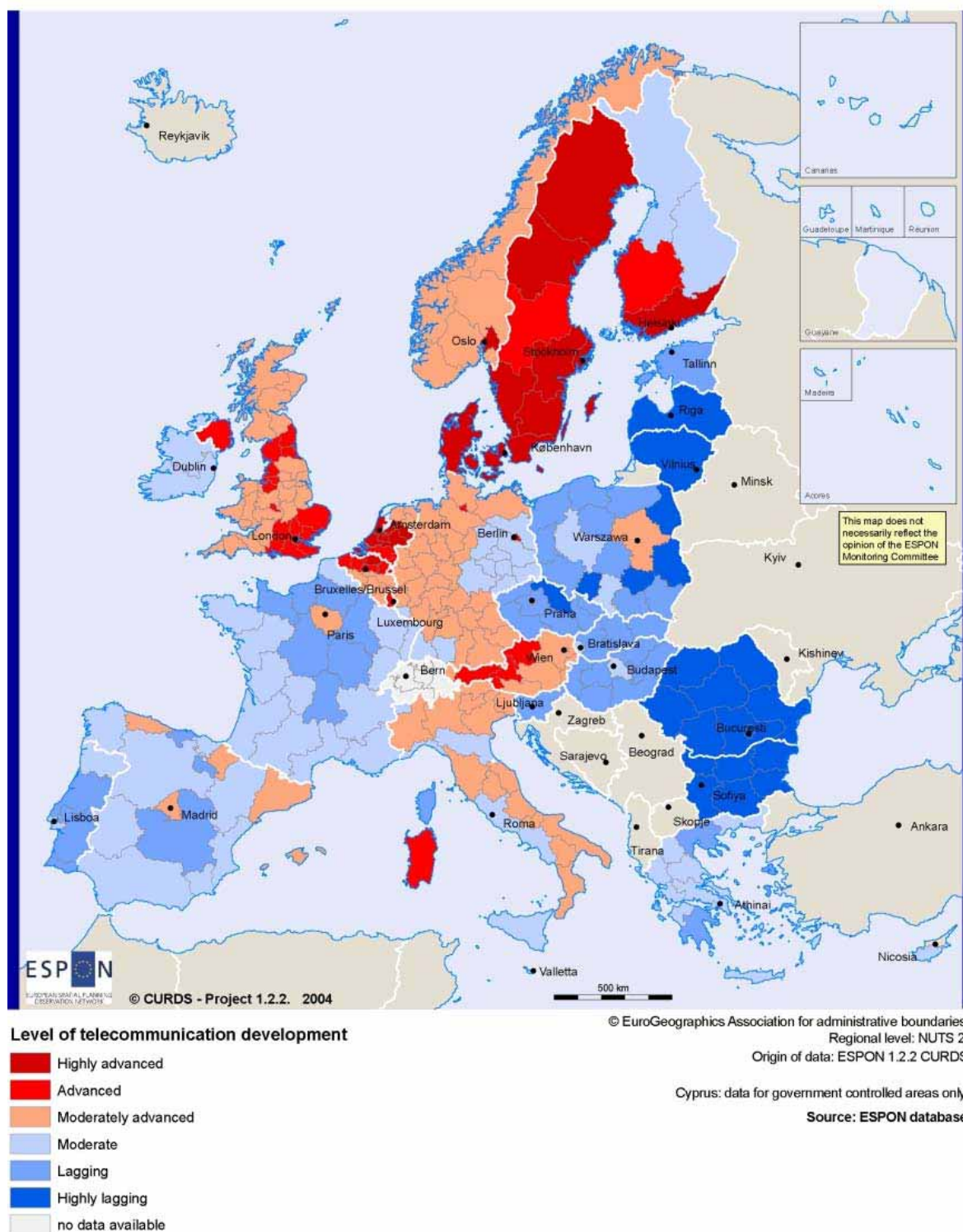
På et overordnet plan indtager Danmark og de nordiske lande (særligt Sverige) en førerposition i projektet mht. brug af og adgang til telekommunikation. Inden for de teknologier, som projektet gennemgår og kortlægger, er der dog en undtagelse fra dette billede af ”nord-sydelingen” i Europa. Det, der i projektet kaldes ”internet backbone networks” (høj hastighed – høj kapacitets forbindelser, der især udgør en del af erhvervsinfrastrukturen inden for telekommunikation) er primært koncentreret i de centrale europæiske lande, dvs. inden for ”pentagon”. Det største antal netværk og de største båndbredder er koncentreret i pentagonen; og derfra udgår afstikkere til periferien (kort side 25). I periferien optræder en række ”gateway” cities, der samler forbindelserne til det centrale Europa, København er en af disse ”gateway” cities.

Overordnet må de nordiske lande – når det kommer til erhvervenes adgang til og brug af telekommunikation - dele det høje niveau med Tyskland og Østrig.

Policy overvejelser

Under policy anbefalinger fokuseres især på, hvordan udbud af bredbåndsforbindelser sikres i rurale og tyndt befolkede egne. Dette forekommer ikke relevant i en dansk sammenhæng, hvor adgangen til bredbånd ikke udviser de ”nodal properties”, som der i øvrigt kommenteres på i projektet. Ses der på IT og Telestyrelsens kortlægning af bredbånd 2004 har de fleste perifert beliggende kommuner lige så mange muligheder for bredbånd som København, Århus, Aalborg og Esbjerg kommuner (se: <http://www.itst.dk/static/bredbaand/html/chapter02.htm>). De kommuner, der har færrest valgmuligheder inden for bredbånd, er ikke bykommuner, men derudover er det svært at pege på en generel skævhed inden for landet eller mellem land og by.

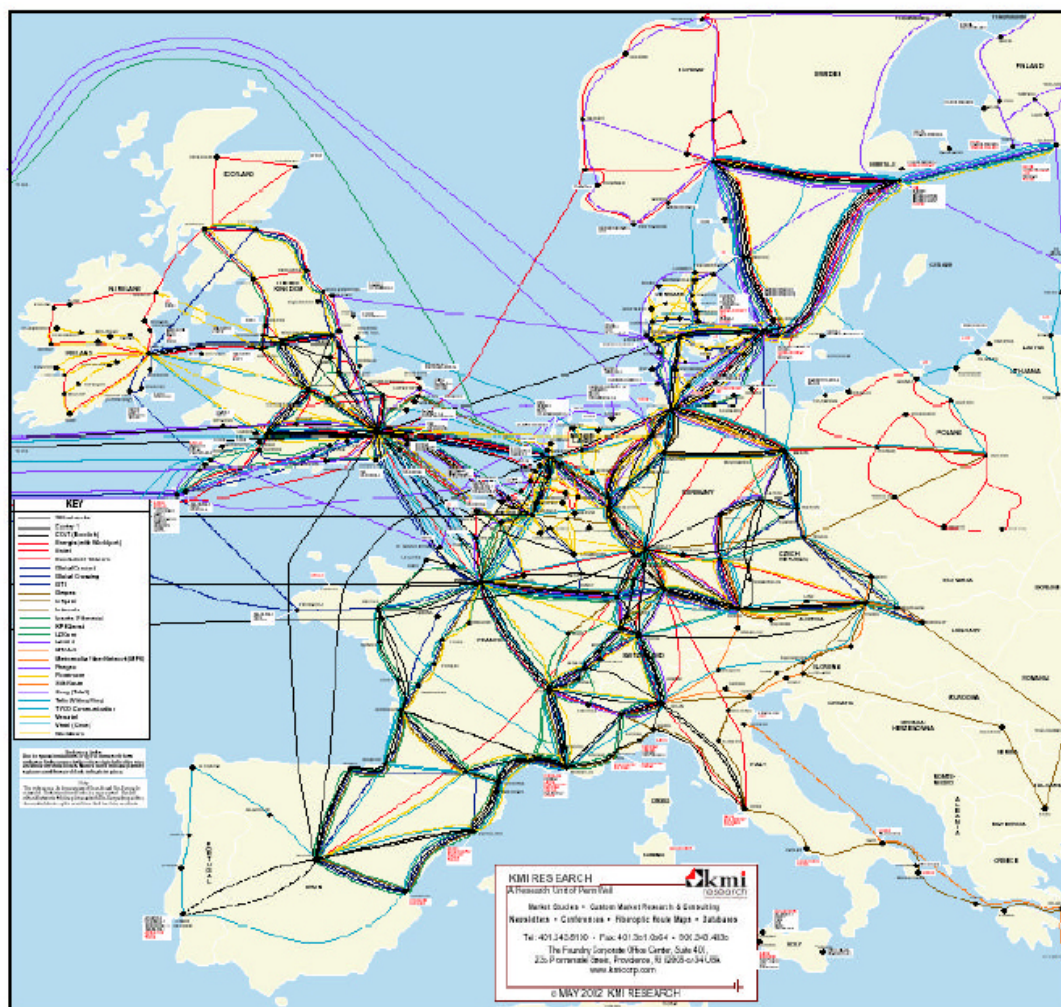
Projektet peger desuden på en – måske fastgroet - skævhed mellem brug af internet på landet og i byen, med Danmark som eksempel. Her kan være en udfordring såfremt by og land skal stilles lige. Et kig på den seneste statistik (Statistiske efterretninger, Serviceerhverv 2005:30) føjer dog ikke meget til. Eneste geografiske opdeling er vest og øst for Storebælt, hvor det fremgår, at husstandenes adgang til internet er større øst end vest for Storebælt. Et forspring, der dog er blevet mindre fra 2001 til 2004. Altså en grov indikation af, at der i Danmark ikke er tale om fastgroede forskelle i internetbrug mellem land og by – center og periferi. Statistikken understreger imidlertid også relevansen af det ”kald” på en geografisk inddelt telestatistik som ESPON projektet 122 afsluttes med.

Kort side 10 (map p 10) Kategorisering af NUTS 2 regioner efter deres stade inden for telekommunikation. Der er tale om en sammenfattende typologi, der inddrager adgangen til netværk (roll-out) og disse brug (uptake) – blandt private såvel som erhvervsliv.

Tabel 1: Fordelingen af regioner efter deres stade inden for telekommunikation. Der er tale om en sammenfattende typologi der inddrager adgangen til netværk (roll-out) og disse brug (uptake) – blandt private såvel som erhvervsliv.

Typology category*	Regions in category
Highly advanced telecoms regions	Dutch and Nordic (particularly Swedish) regions, plus core city regions (Bruxelles, Antwerpen, Hamburg, Inner and Outer London).
Advanced telecoms regions	Numerous UK regions (northern and southern), other Benelux regions, three Austrian regions, the remaining Swedish region (Norra Mellansverige), plus Berlin and Sardegna.
Moderately advanced telecoms regions	The majority of German (west) and Italian regions, leading Spanish regions, remaining UK, Dutch, Belgian, Austrian and Nordic regions, plus Ile de France, Praha and Mazowieckie.
Moderate telecoms regions	The majority of French regions, other German (east), Spanish and Italian regions, some Greek regions, the two Irish regions, two remaining Finnish regions, two Portuguese, two Polish and two Hungarian regions, Kypros, Malta and Bratislavský.
Lagging telecoms regions	The majority of Czech regions, remaining French, Spanish, Greek, Hungarian and Slovak regions, other Portuguese and Polish regions, Eesti and Slovenija.
Highly lagging telecoms regions	All Bulgarian and Romanian regions, remaining Czech and Polish regions, Lietuva and Latvija, and Açores.

Kort side 25: Fiberoptisk netværk i Europa, etablerede og planlagte net. Betegnes i projektet som "internet backbone networks" og som en "emerging technology".

ESPON 131: Spatiale virkninger og håndtering af natur- og teknologiske katastrofer

Udkast til endelig rapport (2002-2004)

Niels Boje Groth

Formål og problemstillinger.

Projektet skal bidrage til at belyse konsekvenserne for den territoriale udvikling af natur og teknologiske katastrofer, som forurening, oversvømmelser, tørke, erosion, ildebrand, jordskælv og jordskred. Særlig opmærksomhed skal rettes mod værdifulde økosystemer, miljømæssigt følsomme områder, kulturelle landskaber, monumenter og historiske steder

Fremgangsmåde og resultater

Ved hjælp af systematiseret indsamling af eksisterende viden om naturkatastrofer er det tilstræbt at skabe et sammenlignende overblik på EU 27+2 niveau. I projektet skelnes mellem katastrofer og risiko for katastrofer.

Ved hjælp af en vægtning af de forskellige katastrofetyper er der dannet et Europæisk katastrofe indeks. Baseret på historiske data for kendte katastrofer er der dannet et samlet katastrofe billede. For en gangs skyld tegnes der med dette billede ét der afviger fra det sædvanlig center-periferi billede af Europa.

Katastroferisikoen vurderes som et resultat af potentialet for, at katastrofer vil indtræffe i et område og de ramte områders sårbarhed. Sårbarheden vurderes som en kombination af befolkningstæthed, økonomisk vækst i området og områdernes fragmentering. Således anses områder med en stor befolkningstæthed for at være særligt sårbare.

Analysen af indtrufne katastrofer har vist et billede af særlige regioner, hvor katastrofer ophobes. Sådanne katastrofeklynger er f.eks:

- Vinterstorm – stormflod: Nordsøregionen og sydlige del af Østersøregionen
- Vinterstorm – oversvømmelser: Mindre områder i Sydengland, Belgien og Tyskland
- Tørke – skovbrande: ARCHIMED og Sydvesteuropa
- Jordskælv – jordskred: sydlige del af CADSES

Katastrofer, hvis omfang forventes at stige med klimaforandringerne vil hårdest ramme Centraleuropa og Middelhavsområdet.

På grund af de betydelige forskelle i katastroferisicienes geografiske udbredelse argumenteres der for, at katastrofehandtering er et vigtigt element i en europæisk politik til styrkelse af den indre samhørighed (cohesion) i EU.

I Danmark er Nordjylland, Nordsjælland og Lolland-Falster klassificeret med næsthøjeste katastrofeindex.

Sårbarhed overfor naturkatastrofer er størst i det sydlige England, Benelux landene og Norditalien.

Udvalgte policy anbefalinger

Generelle vejledende principper

1. Risiko management bør indgå som en integreret eksplicit del af EU's politik for et samhörigt Europa (cohesion policy).
2. ...

Redskaber på EU niveau

3. Tildeling af strukturfondsmidler bør også tilgå regioner med særlige risici
4. Principper for reduktion af risici bør integreres i direktivet for strategisk miljø vurdering (SEA)

Redskaber og MESO niveau (nationalt, transnationale samarbejder og Interreg)

5. Nationale myndigheder bør være opmærksomme på den opgraderede status for risiko-håndtering i deres revisioner af cohesion politikken for 2007-2013.
6. Integration af risiko håndtering i stragisk miljø vurdering på nationalt niveau
7. Udvidet anvendelse af vandramme direktivet til integration af fysisk planlægning og håndtering af vandressourcer.

ESPON 132: Territorielle udviklingstræk i håndteringen af naturarven

Endelig rapport (2002-2004)

Jens Peter Vesterager

Formål

Formålet med projektet er at afdække muligheder for at bevare den europæiske naturarv (natural heritage) gennem en bæredygtig udvikling, herunder bevarelse af den sociale og økonomiske sammenhængskraft. Det skal ske uden at forskelligheden i den kulturelle og naturgivne karakter af de enkelte områder udjævnes. Naturarv (s.31) defineres i denne sammenhæng som såvel hverdagslandskabet og grønne områder i byer som specielle naturområder med naturværdier og biodiversitet, der indgår i økologiske netværk.

Projektet tager udgangspunkt i en situation, hvor beskyttelsen af naturarven indarbejdes i og kommer til at bidrage til polycentrisk og bæredygtig udvikling. I øjeblikket beskyttes og forøges naturarven - dels som følge af et generelt mål om bæredygtighed og dannelsen af et økologisk netværk (Natura 2000) og dels som følge af den øgede offentlige opmærksomhed på naturværdier og rene, sunde, stille og visuelt attraktive lokaliteter.

Projektet kobles til de øvrige Espon projekter: Polycentrisk Udvikling (111), Katastrofer (131), Transport (211), Landbrug (213) og By og land relationer (112).

Metode

I projektudbudsmaterialet stilles to centrale spørgsmål:

Hvilken indflydelse har forvaltningen af naturarven på den rumlige udvikling? Og hvordan kan forvaltning og planlægning af naturarven opfylde eller understøtte bæredygtig udvikling og ESDP målene for polycentrisk udvikling? Disse spørgsmål skal behandles, så påvirkningen naturarv → menneskelig aktivitet identificeres og så påvirkningen naturarv → infrastruktur samt virkningen af planlægning på beskyttelse og forøgelse af naturarven beskrives.

Spørgsmålene analyseres ved anvendelse af to "lag"(layers): et geomorfologisk lag og et lag, der udtrykker den menneskelige aktivitet (occupancy). Landskabstyper defineres som resultat af menneskelige aktiviteter og geomorfologiske karakteristika.

Der arbejdes med tre skalaer: En stor skala, hvor territorielle beslutninger påvirker lokaliseringen af udviklingspres. På mellemste skala bør planlægningen tage hensyn til viden om geomorfologiske værdier og potentialer gennem regionalplanlægning der tilstræber øget økologisk/naturmæssig sammenhæng. I lille skala bør processer, der mindsker naturkvaliteten, monitoreres og forvaltes, så der kan responderes på disse tendenser.

På baggrund af dette analyseres betydningen af natur / beskyttelse af natur på forskellige niveauer (se figur 2.4):

- et macroniveau (Der fokuseres på en inddeling i tre områder: Nord for Østersøen, en kontinental region og de sydlige regioner);

- et mesoniveau (halvkulturer sammenlignes med pres fra byerne, desuden analyseres risiko for oversvømmelse, overfor andelen af naturlig vegetation);
- og et microniveau.

Der udføres en risikoanalyse på makroniveau, anbefalinger på mesoniveau og på mikroniveau beskrives natur som en ressource for økonomisk udvikling, ud fra case studier. Dette er dog i nogen grad slået fejl, da fokus i studierne lå på management. For hvert niveau identificeres naturarv, management og territoriale tendenser. Ved hjælp af DPSIR modellen¹ beskrives mål, indikatorer og data.

Ved hjælp af DPSIR terminologien er en række trusler vurderet. F. eks vurderes det, at intensivering af landbruget (D) resulterer i forringelse af biodiversitet, landskabsændringer og forurening af vandløb og grundvand (I). Dette kan reguleres ved planlægning og forvaltning (R). Demografisk transition/ befolkningsmigration/vækst (D) leder til reduktion i naturværdier og biodiversitet og øget fragmentering. Dette løses ligeledes ved planlægning og forvaltningsmæssige tiltag. Samme analyse er lavet for: ændring i BNP, turisme og infrastruktur. Konklusionen er uændret.

Ud over nævnte analyser inddeles Europa i 6 regioner og andelen af IUCN (International union for conservation of nature and natural resources) Protected areas categories (p.12) anvendes til at beskrive forskellige dele af Europa.

Det beklages at datasættene (EU27+2) ikke er fuldstændige. Data indsamles på NUTS 3 niveau.

Konklusioner og anbefalinger

Naturarven defineres ud fra landskaber, naturværdier artsdiversitet/artsrigdom og fragmentering.

Naturbeskyttelsen har udviklet sig, fra at være beskyttende til at bevare og forbedre naturtilstanden. Samtidig tilstræbes det at inddrage lokale aktører. Natura 2000 har en lille betydning set i forhold til strukturfondene (Regional Structural Funds and Cohesion Funds) og CAP'en (p.12).

Der peges på en række territoriale strømninger/tendenser af betydning for naturarven:

- Landbrugets intensivering, ekstensivering og marginalisering, herunder strukturudviklingen
- Skovbrug, i forhold til diversiteten af og i skoven.
- Øget areal anvendes til bymæssig-bebyggelse
- Øget turisme og urbanisering, trafik og pres på landområderne

Konklusionen af anvendelsen af DPSIR modellen er, at planlægning og forvaltning er måden at opnå en bedre integration på.

¹ Driving forces of environmental change (e.g. industrial production), Pressures on the environment (e.g. discharges of waste water), State of the environment (e.g. water quality in rivers and lakes), Impacts on population, economy, ecosystems (e.g. water unsuitable for drinking) samt Response of the society (e.g. watershed protection)

Det anbefales, at der foretages følgende planlægningsmæssige tiltag (s. 28-30 i opsummeringen):

- Afbalanceret udvikling i korridorer, for at undgå interesse konflikter mellem økonomiske aktiviteter og naturbeskyttelsen. Dette vil sprede udviklingen væk fra Pentagon og samtidig favorisere udvikling i punkter på de lineære forløb;
- Polycentrisk udvikling i punkter: Hvis disse punkter koncentrerer sig nær trafikknudepunkter, undgås unødvendige forstadsbebyggelser og unødvendig mobilitet. Dette sikrer en god tilgængelighed med en god placering i landskabet og understøtter synergien imellem økonomiske aktiviteter og natur- og kulturarv;
- Velovervejet tilgængelighed: Tilgang til områder bør inkludere en afvejning af forbedring af tilgængelighed og konkurrenceevnen og den strategiske værdi af det økologiske netværk og naturområder, der kan risikere at blive inddraget i urbaniseringsprocessen;
- Prioritering af gamle industriområder for at rydde op efter forurening og minimere inddragelsen af nyt land til bymæssig bebyggelse;
- Udvikling/detaljering af ESDP;
- International koordinering af økologi- og bynetværk;
- Vertikal integration af planlægning, mellem EU niveau og regionalt niveau, hvor kommissionen kan pege på strategiske forbindelser, som afføder detailbeslutninger om bestemte områdes udpegning og forvaltning under regional hensyntagen på regionalt niveau;
- Formulering af regionale udviklings visioner, som skal hjælpe med fokuseret at specialisere den rumlige udvikling for kultur og natur og afledt der af for innovative økonomiske aktiviteter;
- Definition og beskrivelse af den regionale variation som et aktiv, her under specificering af kulturelle og naturgivne værdier;
- Beskrivelse af naturværdier som et aktiv. Naturværdierne er en begrænset ressource og resultatet af århundreders udvikling, og efterspørgslen efter sunde, rene, stille og uforstyrrede miljøer og omgivelser forventes at stige;
- Samfundsmæssig støtte til regioner som integreret arbejder med visioner om rumlig udvikling, da det kan hjælpe med at opdage befolkningens kreativitet og identificere nye innovative regioner i det udvidede Europa.

Danmarks status/perspektiver

Danmark befinder sig på grænsen mellem to af de definerede regioner og en zone: Øst-Danmark er en del af den kontinentale og Vest Danmark er en del af den atlantiske region. Der er defineret en kystnær zone, som strækker sig 20 km ind i landet omkring hele Europa (135-137). Regionerne karakteriseres i forhold til trusler imod biodiversiteten som følger:

Atlantiske region:

- Høj grad af fragmentering af habitater på grund af transport og bymæssig infrastruktur;
- Intensivt landbrug;
- Eutrofiering med massive algeopblomstringer;
- Invasive fremmede arter.

Kontinentale region:

- Høj grad af fragmentering af habitater på grund af transport og bymæssig infrastruktur;

- Intensiv industri og minedrift;
- Atmosfærisk forurening;
- Intensivt landbrug;
- Intensiv brug af floder.

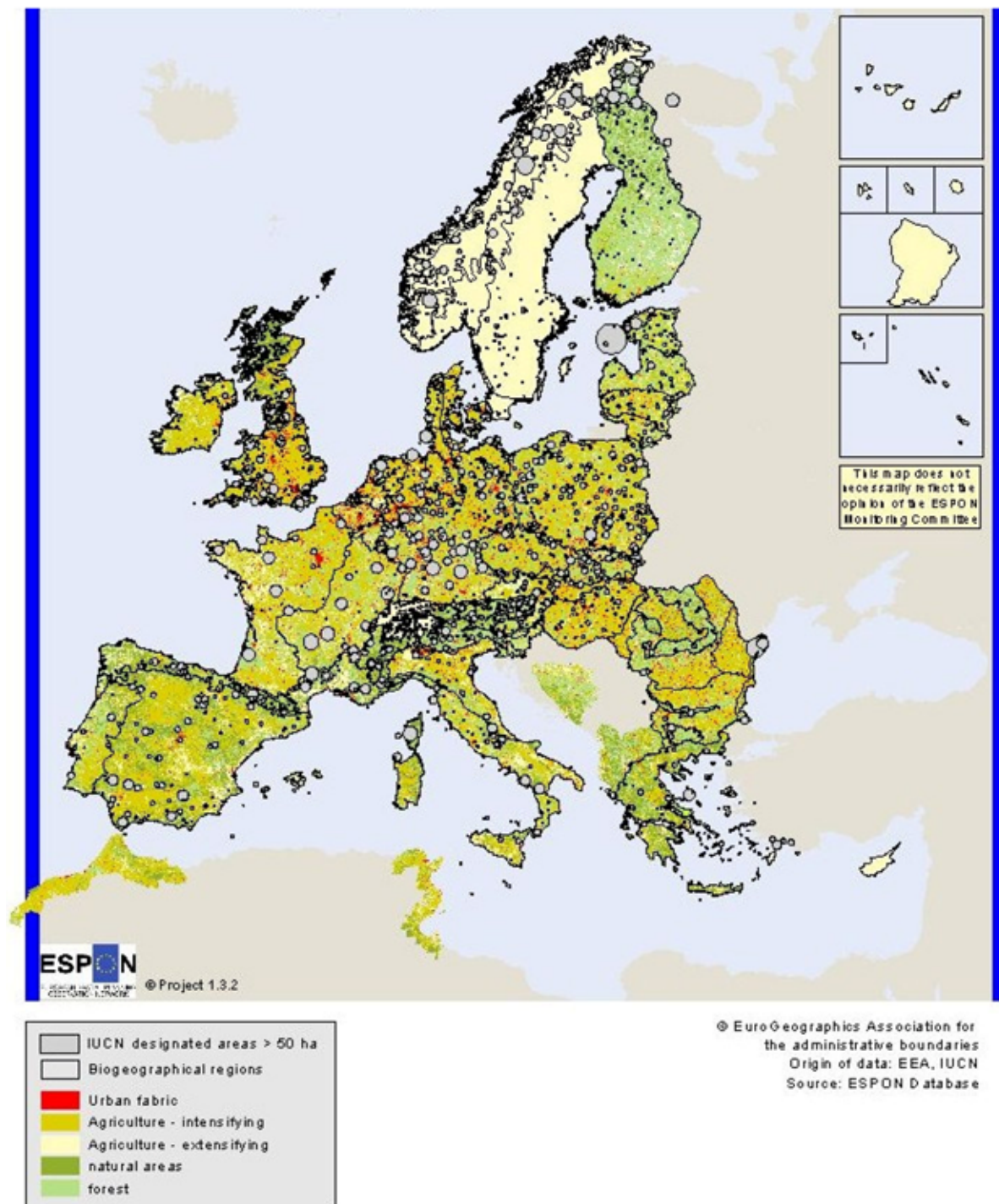
I forhold til gældende data for halvkulturer og landbrugsland ligger Danmark lavere end gennemsnittet for begge regioner og kystzonen ift. mængden af halvkulturer og skov (s. 52 / s. 47 eller s. 88-89). Ud fra tallene i nedenstående tabel passer Danmark bedst ind i den kontinentale region. Ud fra beskrivelsen ovenfor passer Danmark bedst ind i den atlantiske region. Under beskrivelser af landskaber nævnes de danske enge (p.95). Hvad angår halvkulturer beskrives Danmark som fragmenteret primært begrundet i vores intensive landbrug. Lige som Danmark befinder sig i gruppen med største landbrugsbedrifter.

	Halvkulturer	Landbrug	Skov
Atlantiske region	9	69	14
Kontinentale region	3	61	29
Kystzonen	18	54	19
Danmark	2	77	9

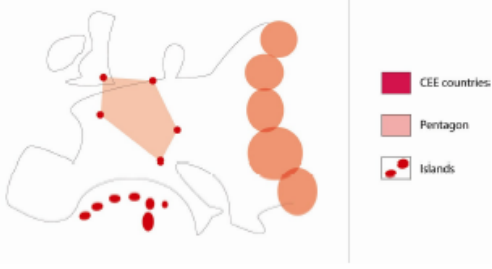

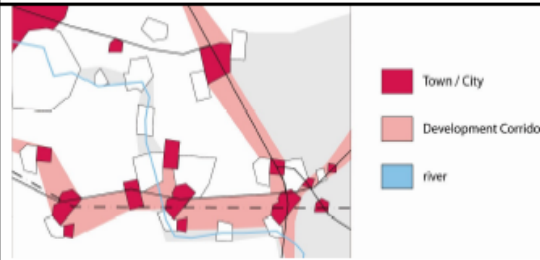

Af væsentlige udpegede områder kan nævnes Vadehavet og Tipperne/Ringkøbing Fjord (kort 1). Halvkulturer tages som udtryk for naturindholdet i landskabet og analyseres i forhold til byudvikling (kort 2), befolkningstæthed, ændring i BNP(1995-2000), BNP(2000), tætheden af overnatningsmuligheder og vejtæthed. I denne sammenhæng placeres Danmark marginalt i europæisk sammenhæng, med Øst Danmark som mindst naturligt og mest udviklet.

I et dansk perspektiv kan de ovenstående anbefalinger sammen med den beskrevne typologi i figur 2.4 anvendes, idet det kan være med til at beskrive de fremtidige potentialer herhjemme. Det er tanken, at hver region skal kunne karakteriseres på de tre niveauer. På makroniveau placeres Danmark i forhold til Europa i kystzone og langt fra de centrale bjergmassiver og udenfor pentagon. På mesoniveau skal der lægges vægt på samarbejde over grænser og rumlig sammenhæng, såvel hvad angår økonomisk udvikling som økologiske netværk. Her er Østersøen, Vadehavet og Vestkysten oplagte muligheder i et dansk perspektiv. På mikroniveau anbefales det at arbejde med bæredygtig udvikling som understøtter den polycentriske bystruktur, og som minimerer skader på miljø eller sigter mod sanering af gamle industriområder. Det synes dog ikke at være en ny tanke i dansk planlægning, og det forekommer mig at anbefalingerne i rapporten kommer ex. post set i dansk kontekst.

Map 1 Land cover and the large designated areas (the size of the circles represents the actual surface areas of designated sites)

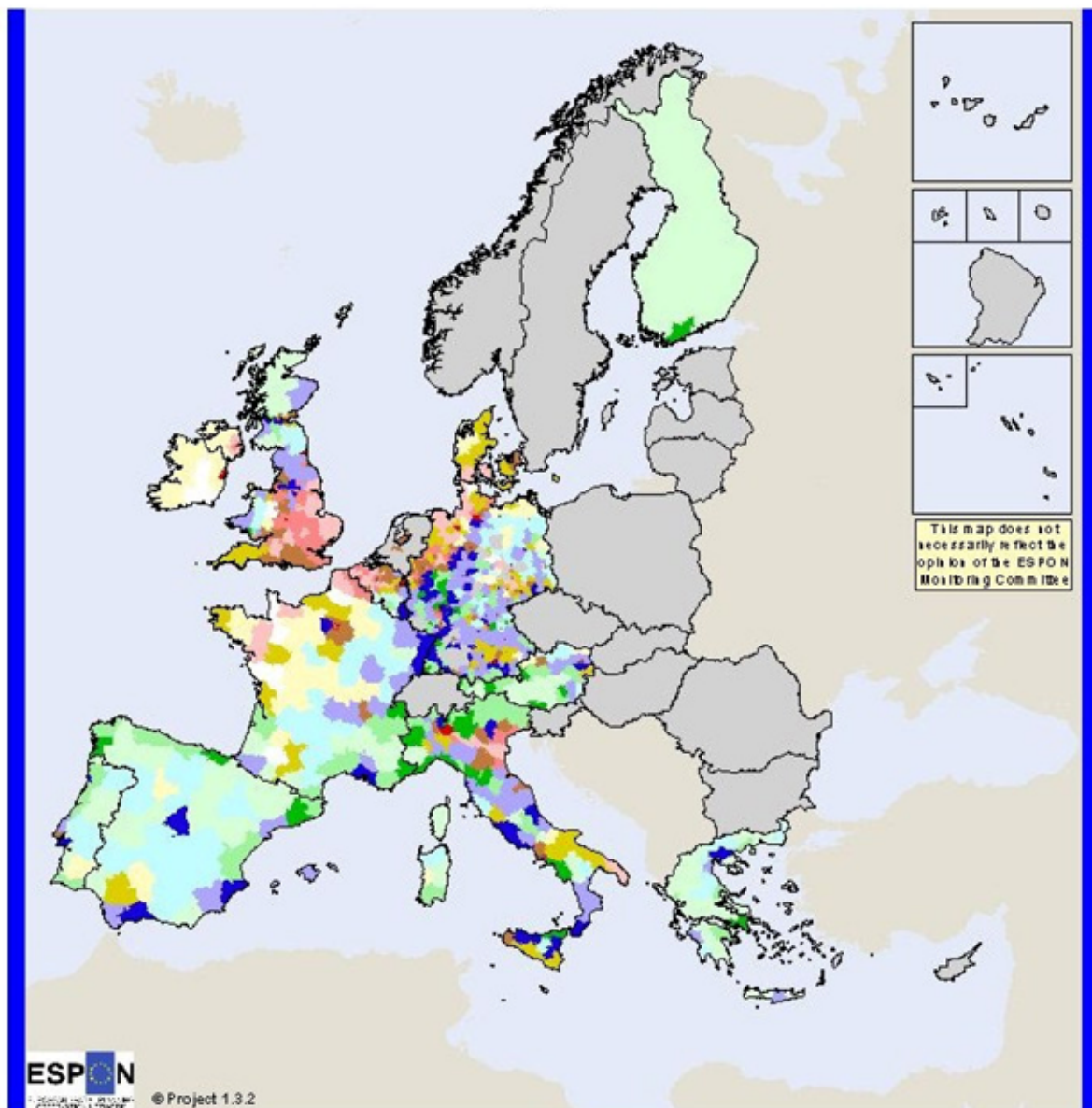

Kort 1 Oversigt over væsentlige beskyttede områder i Europa

	Socio / econ. / urban	Nature / environ./cultural
MACRO	Development pressure	Bio geographic region
	<ul style="list-style-type: none"> - Pentagon - Outside pentagon - In CEE - Island in periphery 	<ul style="list-style-type: none"> - Boreal - Continental - Atlantic - Alpine - Mediterranean - Pannonian - Macronesian
		
MESO	Urban network	Ecological network
	<ul style="list-style-type: none"> - In development axis - Outside development axis 	<ul style="list-style-type: none"> - In Natura 2000 / Emerald network - Outside ecological network (- Agricultural intensification) (- Agricultural extensification / abandonment)
		
MICRO	Site related to urban area	Site related to nature / environment
	<ul style="list-style-type: none"> - In or close to MEGA - In or close to FUA - Rural area outside FUA - Old industrial site 	<ul style="list-style-type: none"> - (Protected) natural area or cultural landscape - Open space with low or mediocre natural value
		

Figur 2.4 Regional typologi. Beskrivelse af makro, meso og mikro niveau i planlægningen og fokus på henholdsvis sociale, økonomiske byrelaterede hensyn og natur-, miljø- og kultur værdier.

Map 2 Percentage semi-natural area compared to urban pressure

		% Natural area			
		0-10 %	10-25 %	25-50 %	> 50 %
Urban pressure	low	11	21	31	41
	medium	12	22	32	42
	high	13	23	33	43
	very high	14	24	34	44
		no data			

© EuroGeographics Association for the administrative boundaries
Origin of data: EEA, Eurostat, IUCN
Source: ESPON Database

Kort 2 Eksempel på kort, som præsenterer analyse af halvkulturer og en anden variabel, her presset fra byudvikling

ESPON 133: Spatiale aspekter og betydning af kulturarv og lokal identitet

2. Interim rapport

Jens Peter Vesterager

Formål og problemstillinger

Projektet tager udgangspunkt i kulturarvens rolle og dens afledte rumlige effekter. Projektet er startet, men langt fra færdigt. Indtil videre er en "second interim report" tilgængelig. Den indeholder:

- forslag til indikatorer, som basis for lokalisering af kulturarv
- beskrivelse af en metadatabase, med reference til hvilke data der findes.
- eksempler på analyse og kortmateriale baseret på indikatorerne listet under punkt A i Tabel 1 fra to lande (Spanien og Grækenland). Denne del af projektet handler om den tangible kulturarvs placering og befolkningens adgang til den.

I projektudbudsmaterialet er det beskrevet, at målet blandt andet er at skabe et overblik over tilstand, dynamik, trusler og pres i forhold til Europas kulturarv og indblik i kulturens påvirkning af vedvarig social og økonomisk udvikling. Desuden skal projektet være med til at skabe klare og velfunderede retningslinier for kultur politik og varetagelsen af arven (heritage) nationalt og på regionale og urbane niveauer. Kulturen kan repræsentere en sammenkædning imellem "space of flows" og "space of places", som adskilles i globaliseringen. I figur 3 ses, hvordan projektet tænkes sammen med øvrige ESPON projekter.

Det skal blandt andet belyses, hvad udvidelsen af Europa vil betyde for værdisætning og bevarelse af kulturværdier, og hvilken indflydelse udvidelsen af de kulturelle grænser får for økonomisk og social udvikling. Herudover inddrages *tourist carrying capacity* og *tourism area life-cycle*.

I udbudsmaterialet foreslås fire mulige typologier:

- Homogene og heterogene regionale eller tværregionale områder, som er klyngevises eller forskellige hvad angår kulturarv;
- Funktionelle regioner (Trafik, arbejdsmarked, entrepreneurship) begrundet i tilstedeværelsen af kulturhistoriske karakteristika i området;
- Områder under pres af finansielle og fysiske strømninger med påvirkning af de kulturelle værdier til følge;
- Udviklingsmuligheder, skabt af en kritisk masse af homogene og heterogene kulturelle værdier i et område, kombineret med socioøkonomiske tendenser

Projekt status

Fastlæggelse af data

<p>A. TANGIBLE CULTURAL HERITAGE</p> <p>The following categories of tangible cultural heritage are considered in ESPON 1.3.3:</p> <p>A 1 Cultural Heritage Sites</p> <p>A 1 1 Monuments and Sites</p> <p>A 1 2 Religious Buildings</p> <p>A 1 3 Architectural Ensembles</p> <p>A 1 4 Archaeological Sites</p> <p>A 1 5 Historic Townscapes</p> <p>A 1 6 Industrial Heritage</p> <p>A 2 Man-made sites with specific significance (historical identity)</p> <p>A 2 1 Parks and Gardens</p> <p>A 2 2 Places of memory</p> <p>A 2 3 Sights</p> <p>A 3 Movable heritage</p> <p>A 3 1 Art objects and collections (in galleries, museums, private houses, etc.)</p> <p>B. INTANGIBLE CULTURAL HERITAGE</p> <p>In this category we then choose to consider the following:</p> <p>B Intangible heritage</p> <p>B 1 religions, and more specifically the share of followers of any given religion or cult in a region¹</p> <p>B 2 ethnic groups and minorities which are present in a territory</p> <p>B 3 the languages and dialects spoken</p> <p>B 4 the existence of (registered) intangible heritage assets (celebrations, traditions, expressions of popular culture and identity), as defined by the UNESCO convention on intangible heritage</p> <p>B 5 cultural manifestations and events</p> <p>C. CULTURAL HERITAGE ENTITIES</p> <p>C Cultural heritage entities or cultural landscapes</p> <p>C 1 Sites containing several or all above mentioned categories: art cities, regions, cultural complexes</p> <p>C 2 Cultural Routes</p> <p>C 3 Clusters of culture-based products</p> <p>D. CULTURAL ACTIVITIES (PLACES FOR CULTURAL EXPRESSION, ORGANISATION AND TRANSMISSION)</p> <p>In this category we consider:</p> <p>D Cultural activities: places for cultural expression, organisation and transmission</p> <p>D 1 Theatres, operas, musical venues, cinemas</p> <p>D 2 Higher education institutions, libraries</p> <p>D 3 National and regional archives</p> <p>D 4 Cultural organisations (associations)</p> <p>D 5 Creative industries (jobs)</p>
<p>Tabel 1 Oversigt over foreslåede indikatorer fra "second interim report" side 9-10</p>

Metadata

Det danske bidrag til metadatabasen kommer fra Kulturarvsstyrelsen (National Cultural Heritage Agency), DMU (National Environmental Research Institute), Danmarks Statistik (Danish statistical agency). Bidraget betegnes som værende veludviklet, men mangler information om B1, B3-5 og C. I appendix, p. 55, er det danske datagrundlag beskrevet. Det består af bidrag fra C. W. Matthiesen, L. Møller Jensen og L. Winther, GI-DK PP8 (Geografisk Institut, Danmark, projekt partner 8). Alle data produceres på Nuts III niveau.

Kortmateriale

Case studierne giver et øjebliksbillede af studiets indhold: Grundlaget for en geografisk lokalisering er tre kategorier (Indikatorer nævnt under A: *Tangible Cultural Heritage*):

1. Fast lokaliseret kultur arv (f. eks monumenter og bygninger);
2. Kulturarv som kan flyttes (museer, gallerier);
3. Biblioteker og arkiver, med materialer som beskriver kulturarven.

Senere i projektforsløbet lokaliseres de u håndgribelige (intangible) værdier (kulturel praksis, aktiviteter, og job og produktion).

Analyse og midlertidige empiriske resultater

Data anvendes til at skabe information om

- Tilstedeværelsen af kulturelle ressourcer;
- Densiteten af kulturelle ressourcer;
- Presset på de kulturelle ressourcer (Hvor mange brugere).

Databehandlingen for Grækenland og Spanien viser en række midlertidige konklusioner:

- Kulturarv af typen 1 og 2 er ofte samlet langs kysterne og i stærkt urbaniserede områder;
- Biblioteker er et udtryk for rumlig balance og adgang til kultur i de enkelte regioner i et land. De er oftest mere ligeligt fordelt, som modvægt til befolkningens udbredelse;
- Adgang til kulturelle ressourcer er potentielt mest problematisk i svært urbaniserede områder hvor brugertrykket er højt, og der er konkurrence mellem brugerne.

Fremtidige forskningsaktiviteter bør tage hensyn til en række punkter med potentiel territorial betydning:

- Kulturarv repræsenterer en vigtig faktor for livskvalitet og kan resultere i en forbedring af udviklingspotentialer for en region;
- Koncentrationen af kulturelle ressourcer kan påvirke antallet af besøgende og dermed være grundlag for turisme. Samtidig kan antallet af besøgende udgøre en trussel imod værdierne integritet, og i sidste ende imod lokales adgang til ressourcerne og ønske om at beskytte dem;
- Positive og negative effekter af turisme bør forvaltes og holdes i balance for at sikre at kulturens udvikling vedligeholdes;
- Rumlig planlægning bør inddrage såvel den konkrete som u håndgribelige (tangible og intangible) kulturelle infrastruktur, som både motor for udviklingsstrategier og begrænsning, der bør sikre lokal viden imod udviklingsstrategier, der kan ødelægge lokal viden og identitet. Udviklingsstrategier kunne være kulturelle projekter i sparsomt befolkede områder.

Konklusion: Perspektiver for Danmark

For nærværende er der ikke konklusioner at drage i forhold til et dansk perspektiv ud over de generelle anbefalinger beskrevet ovenfor. Når de konkrete forhold behandles og kortlægges for Danmark, vil det være muligt at beskrive, om Danmark besidder de nævnte karakteristika og udviklingspotentialer og er udsat for de trusler, der er beskrevet. Umiddelbart er ovenstående konklusioner genkendelige, ud fra et dansk perspektiv, men det er ikke sikkert, at de slår igennem, når Danmark betragtes i europæisk perspektiv. Det har relevans, hvis det dokumenteres og specificeres, at kulturen vedvarende påvirker social og økonomisk udvikling. Væsentligt at bemærke er, at kulturlandskabet i dansk forstand ikke nævnes som indikator.

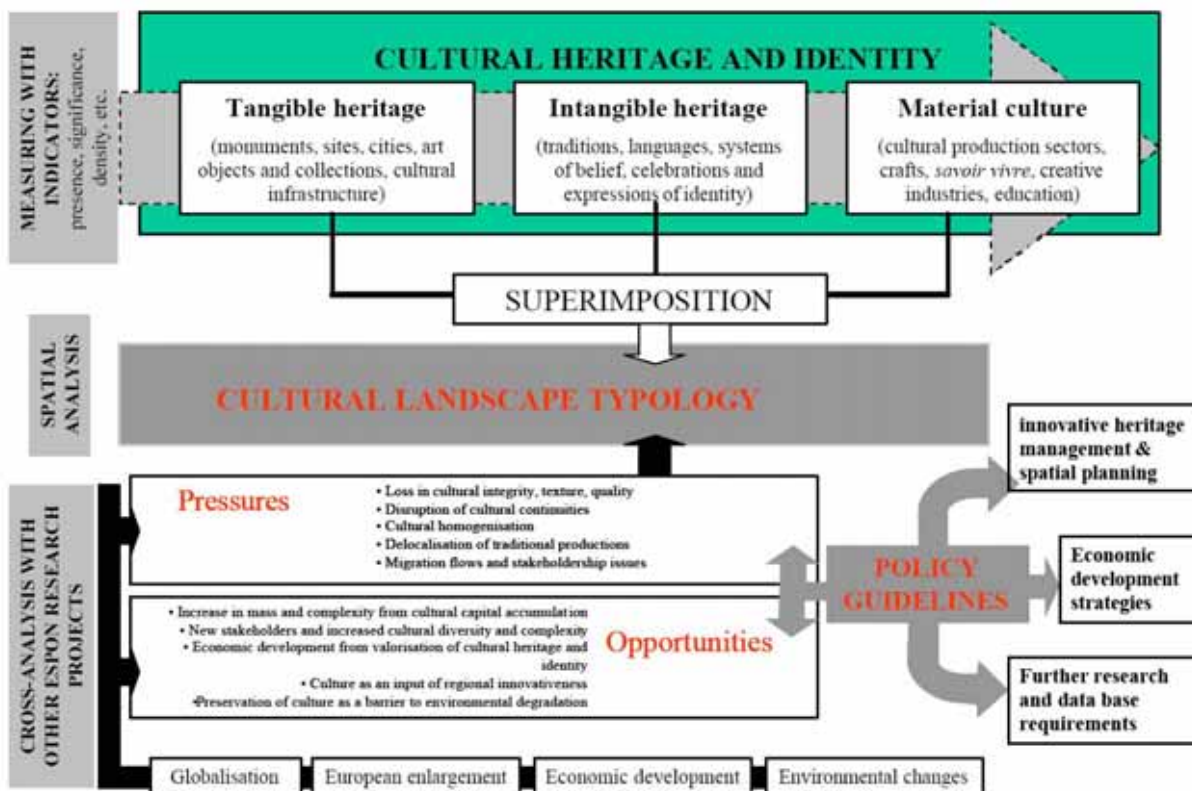

Fig. 3 – The ESPON project 1.3.3 - "DYNAMO"

Figur 3 Ovennævnte figur er hentet fra Tender til projektet og beskriver hvordan typologien skal bidrage til identifikation af kulturelle landskaber og koordineres med andre ESPON projekter. Der er endvidere planer om at lave et Decision Support System til håndtering af information ved fremtidige beslutninger om forvaltning af kulturarven.

ESPON 141: Små og mellemstore byers rolle (SMESTO)

1. Interim rapport

Lisbeth Greve Harbo

Da afrapporteringen af projektet hidtil kun udgøres af en første interim rapport, består den primært af formål, planlægning og proces-beskrivelse.

Formål og problemstilling

Formålet med ESPON 1.4.1 er at øge forståelsen for, hvilken rolle små og mellemstore byer spiller i den rumlige udvikling. På europæisk niveau kan disse byer opfattes som økonomisk insignifikante, men på lokalt og regionalt niveau spiller små og mellemstore byer ofte en vigtig rolle.

Det forventes, at informationssamfundet og den globale økonomi øger mulighederne for udviklingspotentialer i disse byer, hvilket bekræftes af eksisterende forskning, men dette er ikke blevet udforsket i tilstrækkelig grad i de øvrige ESPON-projekter. Blandt andet er der behov for at klarlægge og differentiere byernes rolle i flere sammenhænge, f.eks. i forhold til bymæssige agglomerationer, infrastruktur, virksomheders konkurrenceparametre og den rolle små og mellemstore byer spiller i isolerede områder, ligesom det er nødvendigt at kunne relatere små og mellemstore byer til de udviklede ESPON typologier

Det er nødvendigt at undersøge disse parametre nærmere for at kunne formulere policy anbefalinger både på EU og nationalt niveau med henblik på at støtte eksisterende udvikling og imødegå negative udviklingstendenser, hvor disse måtte forekomme.

Fremgangsmåde og empiri

ESPON 1.4.1 er planlagt til at bestå af 5 arbejdsprogrammer:

1. Identifikation af små og mellemstore byer

Der eksisterer flere tilgange til identifikation af små og mellemstore byer. Forfatterne hæfter sig især ved tre: den morfologiske (baseret på beboelses-område), den funktionelle (baseret på social og/eller økonomisk aktivitet) og den administrative tilgang (baseret på eg. et befolknings-kriterium eller en administrativ inddeling).

Projektet har til hensigt at analysere de eksisterende tilgange og derpå give et bud på den ideelle måde at definere små og mellemstore byer på ud fra europæisk niveau.

2. Analyse af små og mellemstore byers rolle

Byernes socio-demografiske og økonomiske rolle analyseres, og konkluderende identificeres potentialer og udfordringer for små og mellemstore byer i den fremtidige rumlige udvikling af Europa.

3. Typologisering af små og mellemstore byer og deres respektive regioner

Typologisering af byerne vil blive baseret på resultaterne af WP1 og WP2 og vil bestå af tre hovedelementer:

1. En multi-disciplinær tilgang som skal indfange både de hårde og bløde faktorer, der kendetegner rollen og dynamikken i små og mellemstore byer: rumligt, økonomisk, socialt, demografisk, kulturelt og geografisk.
2. En integreret tilgang som skal identificere relationerne, komplementariteterne og dynamikken i små og mellemstore byer både ud fra eg. geo-fysiske og socio-økonomiske aspekter, men også ud fra hvilken rolle byerne spiller i den rumlige dynamik (lokalt-regionalt-nationalt-europæisk).
3. En multi-kilde tilgang som både baseres på teoretisk analyse og case studier.

Typologiseringen af små og mellemstore byers regioner vil ske ud fra forskellige kriterier på NUTS 3 og NUTS 2 niveau for at kunne omfatte de komplekse faktorer, der er i spil. Det håbes, at der kan udvikles en typologi af små og mellemstore byers territorier på baggrund af eksisterende stats-typologier som udvikles til en typologi, der kan gælde for hele ESPON-området.

4. Case studier af små og mellemstore byer

Formålet er en mere detaljeret indsigt i potentialer og udfordringer for små og mellemstore byer; en afprøvning af de foreslåede typologier samt 'berigelse' af den abstrakte analyse med konkrete cases.

Danmark er ikke udvalgt som case studie område.

5. Konklusioner og anbefalinger

Projektet opfattes som et indledende forskningsprojekt, hvorfor konklusionerne bl.a. skal indeholde en pointering af, hvor der er behov for yderligere forskning. Ligeledes forventes det, at projektet vil kunne bidrage til et udkast til policy formulering specifikt for små og mellemstore byer, samt klarlægge, hvori de mest nødvendige indsats-områder består.

Konklusion fra dansk perspektiv

Da kun den indledende proces er afrapporteret, er der endnu ikke nogle konklusioner at drage fra et dansk perspektiv. Med Danmarks bymønster in mente, vil det - trods det at Danmark ikke optræder i case studie-analysen - være interessant at følge, hvilke resultater projektgruppen når frem til.

ESPON 211: Territorielle virkninger af EUs transport and TEN politikker

Endelig rapport (2002-2004)

Thomas S. Nielsen

Formål

Projektet har haft som mål at vurdere betydningen af transport og ICT policies for fordelingen af økonomisk vækst i Europa – samt at vurdere betydningen af transport og ICT policies for samhørighed, polycentricitet og bæredygtighed.

Metode

Der opstilles scenarier for udbygningen af den europæiske infrastruktur og ændrede priser på transport frem til 2021. Udbygningen af infrastrukturen giver sig udslag i ændrede rejsetider mellem regionerne. Disse ændringer inddrages i en regionaløkonomisk model (projektet benytter 2 forskellige tidligere udviklede modeller: SASI og CGEurope) der på baggrund af trinvis ændringer af infrastrukturen inden for 5-årsintervaller forudsiger udviklingen frem til 2021. Til vurdering af betydningen af ICT-policies benyttes en anden model (STIMA) hvor det antages at ICT infrastruktur og services er produktionsfaktorer, der sammen med traditionelle variable har betydning for udviklingen i det regionale BNP (givet forskellige "enabling factors" – der karakteriserer hvilken nytte den pågældende region er i stand til at drage af ICT).

Til vurdering af betydningen for samhørigheds målsætningen anvendes bl.a. en såkaldt "Gini coefficient" til at angive, om udviklingen på baggrund af størrelsen af væksten i tilbagestående regioner vs. velstående regioner bevæger sig mod divergens eller konvergens. Her påpeges det, at den typiske brug af "gini koefficient" tager udgangspunkt i den relative vækst. Dermed ses høje relative vækstrater i tilbagestående regioner i forhold til lave relative vækstrater i velstående regioner som en bevægelse mod konvergens/samhørighed. Imidlertid kan en lav relativ vækstrate i en velstående region udmærket dække over en vækstrate i absolutte tal, der ligger langt over niveauet i tilbagestående regioner, også selv om de har en høj relativ vækstrate. Det, der på baggrund af relativ vækst ser ud som konvergens, kan altså stadig i absolutte tal være en øget divergens mellem regionerne.

Til vurdering af betydningen for "polycentricity" anvendes blandt andet fordelingen af bystørrelser ud fra en antagelse om at en polycentrisk struktur ikke er domineret af en stor by. Videre anvendes fordelingen af byerne i rummet samt adgangsforholdene mellem byerne som indikator for funktionel integration og arbejdsdeling.

Scenarier

Projektet vurderer dels retrospektive scenarier, hvor "alt andet lige" betydningen af infrastruktur udbygningen 1991-2001 vurderes, og dels en række prospektive scenarier, hvor betydningen af infrastruktur udbygningen mellem 2001 og 2021 vurderes. Udgangspunktet er TEN/TINA projekter, der forudsættes gennemført i forskelligt omfang (se kort 2.1 og 2.2 nedenfor). Hertil kommer ændret prissætning af transport.

Tabel 1: Prospektive scenarier i ESPON 2.1.1 – se i øvrigt kort 2.1 og 2.2.

Policy type	Nummer	Scenarie karakteristisk
Reference udvikling	00	Do-nothing
Infrastruktur	B1	Priority projects (markeret med gult på kortene)
	B2	TEN / TINA projects (alle gennemføres)
	B3	TEN / TINA undt. cross-border corridors
	B4	TEN / TINA kun cross-border corridors
	B5	TEN / TINA kun projekter i mål 1 regioner
Prissætning	C1	Reduceret pris på jernbanetransport (-10%)
	C2	Øget pris på vejtransport (+10%)
	C3	Socialcost prissætning af alle transportformer
Kombinationer	D1	Kombination B1 + C3
	D2	Kombination B2 + C3

I Danmark og Skandinavien er det for vejanlæg især den faste forbindelse over Femern bælt og veje i "the nordic triangle" mellem København, Stockholm og Oslo, der indgår som prioriterede TEN/TINA projekter. Ud over Femern forbindelsen indgår ikke vejanlæg på dansk grund i analyserne, men forbedringerne af forbindelserne til Skandinavien og Tyskland/polen i kraft af TEN/TINA projekter i Tyskland kan selvsagt have betydning for Danmarks position og udvikling.

ICT-scenarier

Betydningen af ICT-policies vurderes særskilt med udgangspunkt i disse 3 policy scenarier.

Scenarie navn	Scenarie karakteristisk
Indiscriminate	Investeringer i ICT fordeles til alle regioner proportionalt med befolkningstal
Efficiency	20% af investeringer til tilbagestående regioner og 80% til velstående regioner
Cohesion	Alle investeringer sker i tilbagestående regioner

Resultater

Den samlede effekt af transport og infrastruktur udbygningen er begrænset i forhold til den generelle økonomiske vækst, der hænger sammen med makrotrends såsom produktivitetsudvikling, globalisering mv. Den generelle økonomiske vækst er således på mellem 2 og 3 % om året mens infrastrukturudbygningen vurderes at lægge max. 2% til samlet over en tyve årig periode.

Store ændringer af tilgængelighed i regionerne giver sig udslag i små ændringer af den økonomiske aktivitet. Dog er der forskel mellem center og periferi i Europa, idet yderligere tilgængelighed i centeret, hvor infrastrukturen allerede er rigelig/god, er af lille betydning, mens øget tilgængelighed i periferien, hvor forholdene er mindre gode, kan have større betydning (men kan også give bagslag i forhold til den økonomiske aktivitet i området fordi der åbnes for konkurrence fra andre områder).

Betydningen af prissætning af transporten kan sammenfattes ved at øgede priser har negativ indflydelse og lavere priser det omvendte. Infrastrukturudbygning vurderes dog at have større betydning end ændret prissætning.

For udviklingen i tilgængelighed og BNP vurderes infrastrukturprojekterne generelt at øge forskellene i absolutte tal mellem de velstående regioner i Europas center og de tilbagestående regioner i periferien. Denne absolutte ”divergens” ser kun ud til at kunne reduceres ved øgede priser på transport, et forhold, der til gengæld har negativ betydning for den økonomiske udvikling.

Med særligt henblik på de nye EU lande fremhæves det, at kun transportkorridorer mellem Øst- og Vesteuropa vil forbedre tilgængeligheden generelt til/fra disse lande. Uanset vil der dog være tale om en øget divergens i BNP i absolutte tal mellem center og periferi.

I vurderingen af spørgsmålet om polycentricitet kommer projektet frem til, at en transportpolitik, der sigter mod at støtte polycentricitet på europæisk niveau gennem udbygningen af infrastrukturen sandsynligvis vil have den modsatte effekt på det nationale niveau, hvor infrastruktur udbygningen kommer til at støtte væksten af de største byer. Billigere transport har generelt samme effekt, mens dyrere transport har den modsatte. Imidlertid peges der her på et behov for yderligere forskning for at kunne balancere mellem polycentricitet i henholdsvis stor og lille skala.

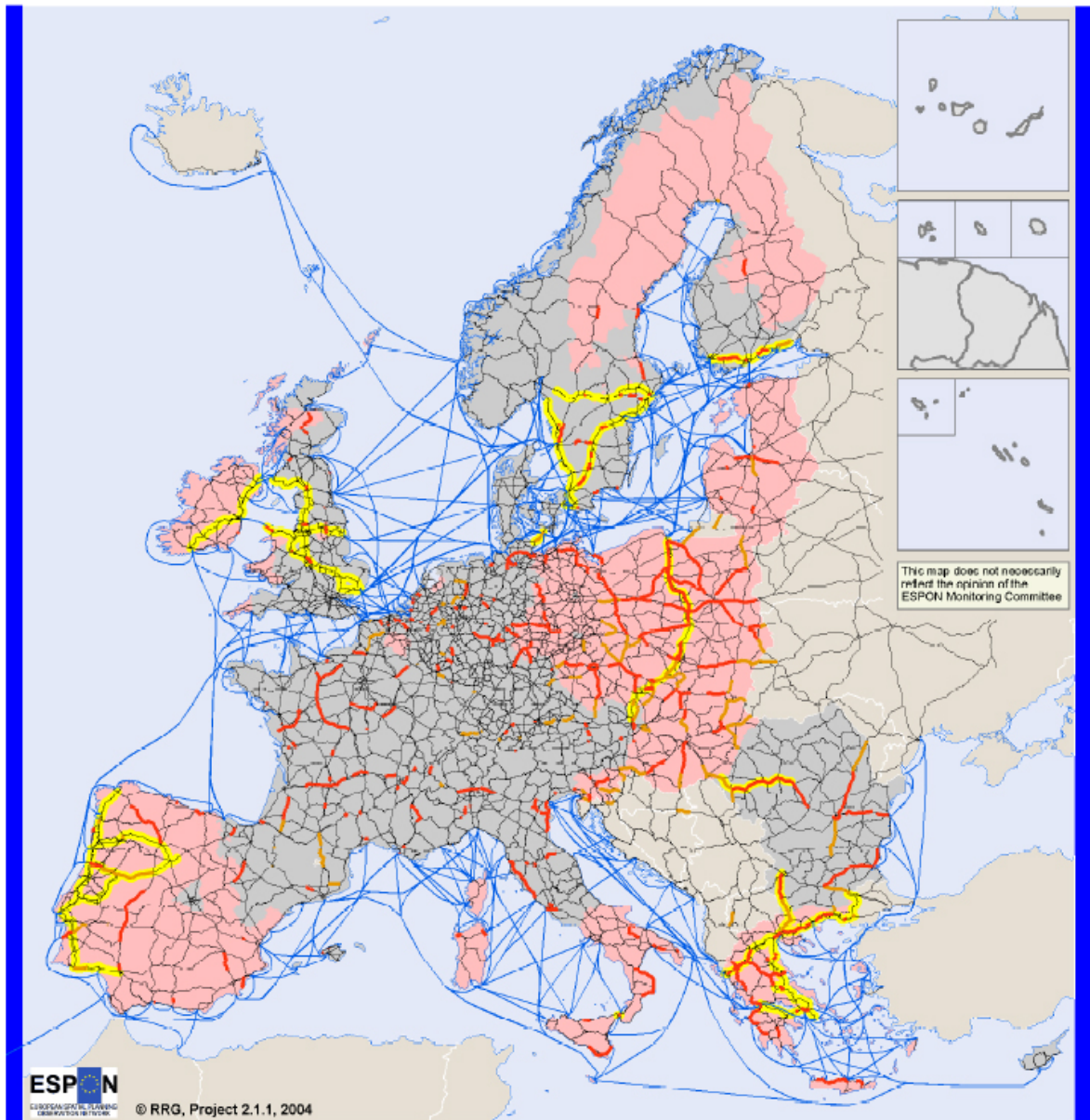
Nedenfor er indsat kort 4.13 der viser bidraget til BNP fra scenarie B2 – udbygningen af samtlige TEN / TINA projekter – opgjort som procent vækst i BNP mellem 2001 og 2021.

Kortet viser, at der ventes særligt store relative ændringer i BNP i Europas periferi. Imidlertid skal det holdes op imod projektets konklusion om, at de store relative ændringer i periferien ikke kan måle sig med de absolutte.

Det bemærkes, at det i Danmark – i henhold til projektets modelberegninger på NUTS3 niveau – især er hovedstadsregionen, der sammen med Sydsverige forventes at få en vækst i BNP pr. capita som følge af udbygningen af de europæiske transportnet. Projektets konklusion om skismaet mellem infrastruktur støttet polycentricitet på europæisk niveau versus polycentricitet på det nationale niveau er således også aktuel i dansk sammenhæng. De infrastrukturprojekter, som formentligt lægger en væsentlig del af grunden for fordelingen af ”alt-andetlige” bidraget til pr. capita BNP i de danske regioner (Femern bælt og infrastrukturen i den nordiske trekant), er også blandt de projekter, som ESPON 211. har karakteriseret som ”Priority projects”. Det er dermed også projekter, der med stor sandsynlighed gennemføres inden 2021.

For ICT-policies konkluderes generelt, at effekterne er forskellige afhængigt af fordelingen af investeringerne mellem regionerne. Også her er der en konflikt mellem hensynet til samhørighed og en mere generel målsætning om økonomisk vækst i Europa. Effektivitetsscenariet fører til den største vækst i BNP, mens samhørighedsscenariet fører til den laveste. På baggrund af resultaterne fra scenarierne er der opstillet en typologi baseret på den effekt de pågældende ICT-policies har på udviklingen i regionen (se kort 1.4 nedenfor). I denne sammenhæng falder Danmark desværre – sammen med de fleste lande i Østeuropa - ”ud af kortet” på grund af manglende data til gennemførelse af analyserne.

Road network

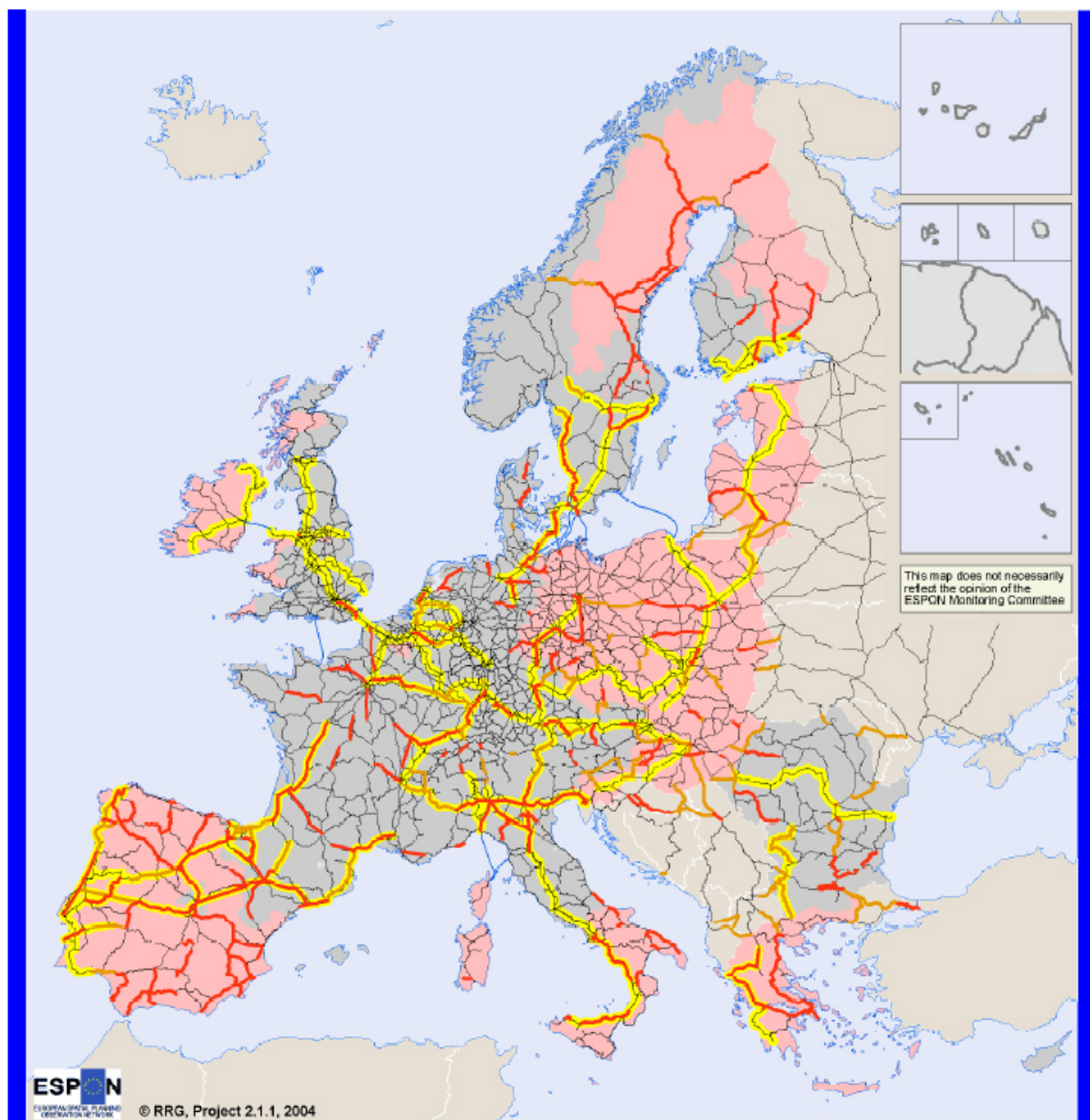

© EuroGeographics Association for the administrative boundaries
© RRG for the network database

- Road links
- Road priority projects (Scenario B1)
- Road projects, non cross-border (Scenarios B2, B3, B5)
- Road projects, cross-border (Scenarios B2, B4, B5)
- Objective 1 areas (Scenario B5)
- Short sea shipping links

Kort 2.1 Vejnetværkets udvikling i infrastruktur scenarierne

Rail network

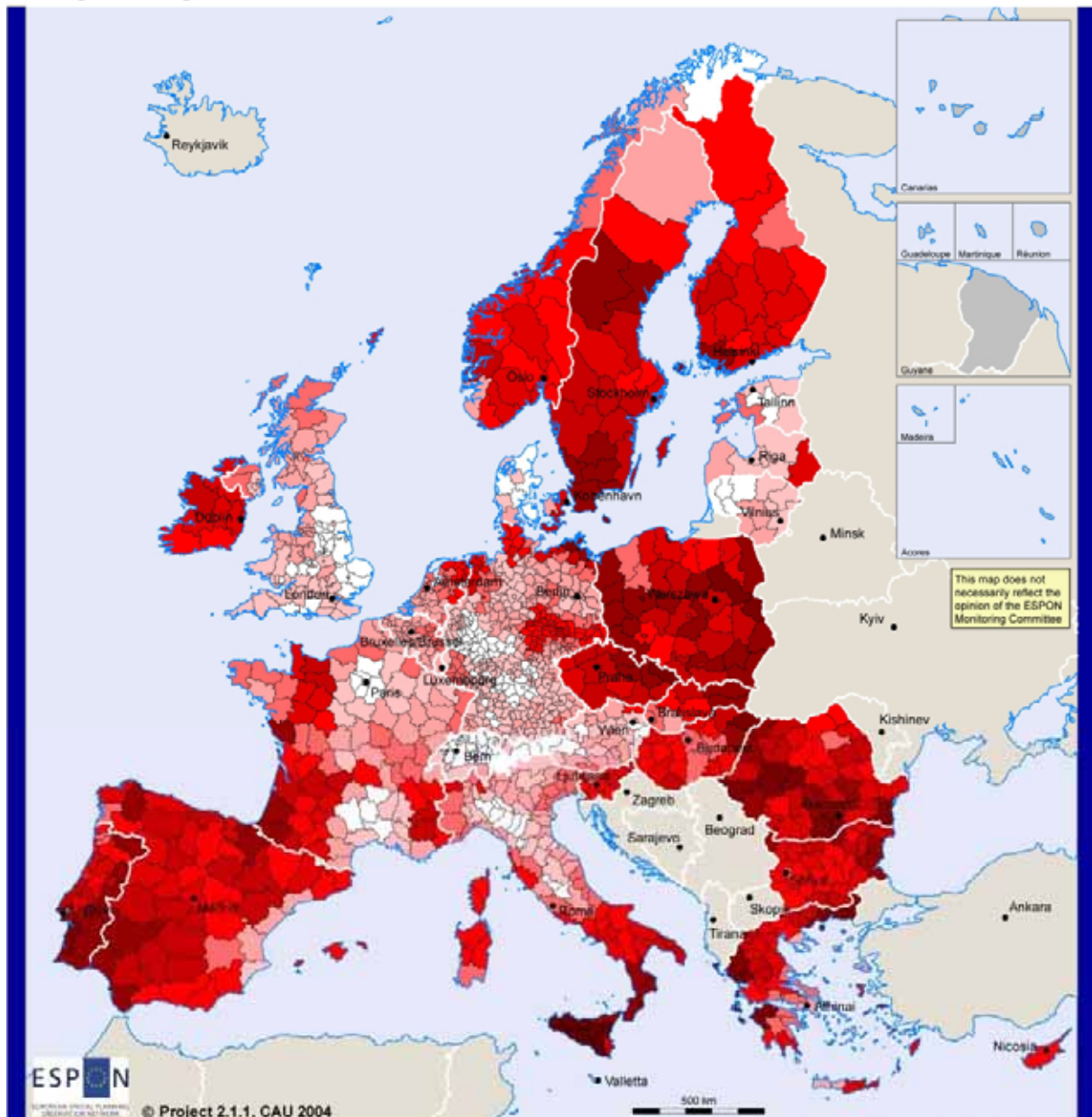

© EuroGeographics Association for the administrative boundaries
 © RRG for the network database

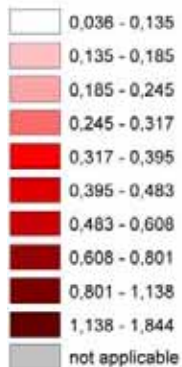
- Rail links
- Rail priority projects (Scenario B1)
- Rail projects, non cross-border (Scenarios B2, B3, B5)
- Rail projects, cross-border (Scenarios B2, B4, B5)
- Objective 1 areas (Scenario B5)
- Rail ferry links

Kort 2.2 Bane netværkets udvikling i infrastrukturscenarierne

Change of Regional Welfare in Scenario B2

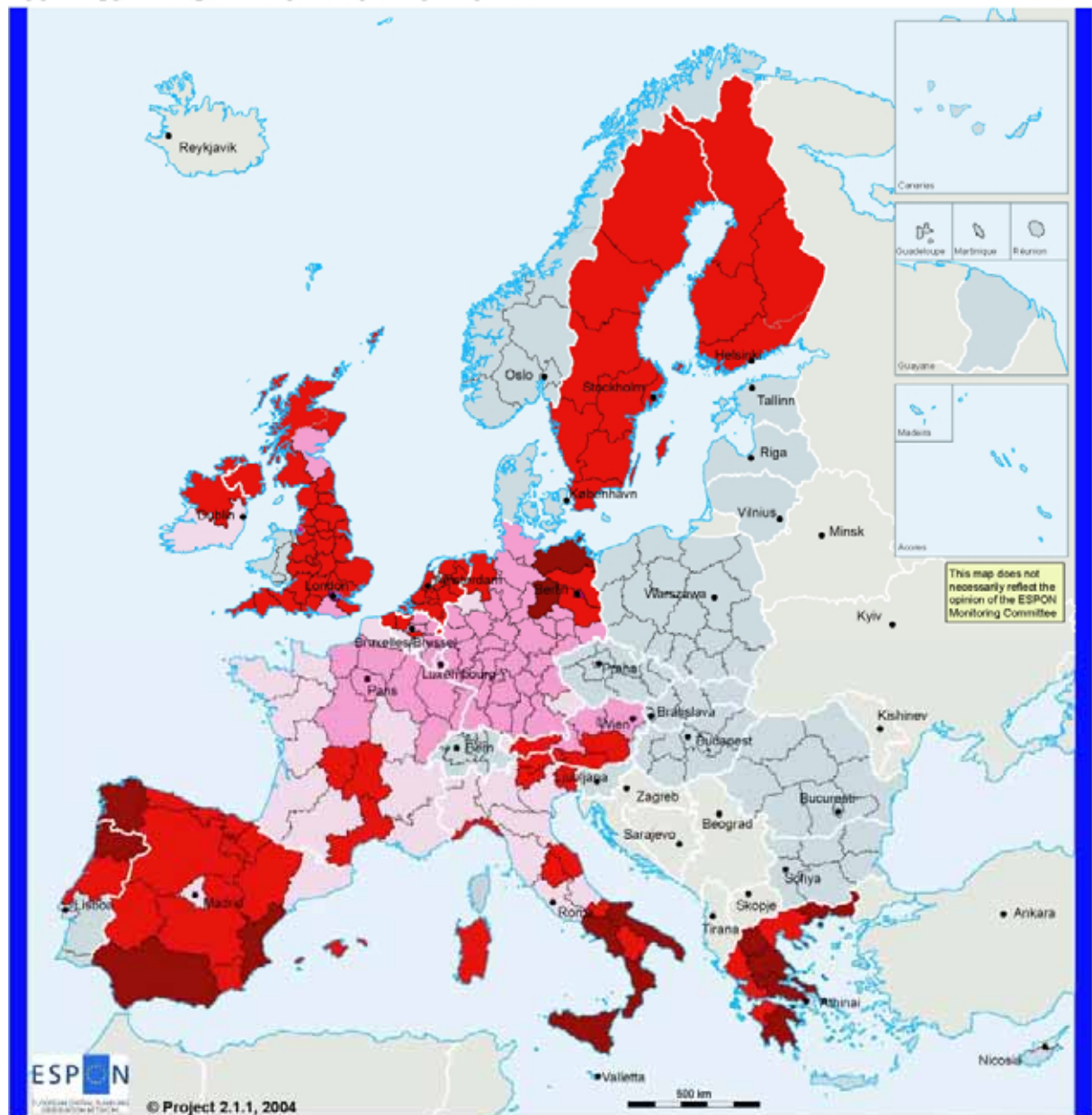
Change of Regional Welfare in % of GDP

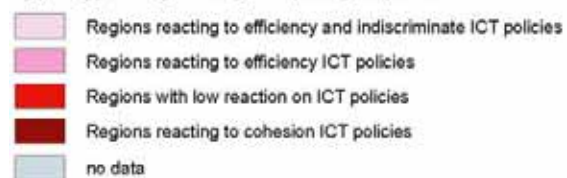
© EuroGeographics Association for administrative boundaries
Regional level: NUTS 3
Origin of data: CGEEurope model results
Source: ESPON database

Kort 4.13 Ændringer af regional velfærd i scenarie B2

Typology of regions by ICT policy impacts

Typology of regions by ICT policy impacts

© EuroGeographics Association for administrative boundaries

Origin of data: ESPON 2.1.1 own calculations

Source: ESPON database

Kort 1.4 Typologi af regioner ved deres ICT policy impacts

ESPON 212: Territorielle virkninger af EUs forsknings- og udviklingspolitik

Final report

Niels Boje Groth

ESPON 212 er som ét af ESPONs policy-studier rettet mod virkningerne af EU's forsknings- og udviklingspolitik snarere end mod at afdække, hvad forskning og udvikling betyder for en innovationsbåren udvikling i det samlede økonomiske billede. Sådanne spørgsmål rådes der i et nordisk perspektiv bod på i NERP 10 projektet, som også dokumenterer værdien af at se innovation, forskning og udvikling i den relevante kontekst. Det fremgår således af NERP 10, at innovation f.eks. har én type karaktertræk i lande med en ressourcebaseret industri og mange modne komplekse industriprodukter og én anden type karaktertræk i lande med en stærk markedsorienteret industri domineret af en tilgang af mange nye varer designet og udviklet i et tæt samspil med markedet. Alene på grund af sådanne forskelle er det betænkeligt at måle værdien af forsknings- og udviklingsaktiviteter (R&D) med samme fælles indikatorer for lande med meget forskellige industrikulturer og erhvervsmiljøer. Man er opmærksom herpå i ESPON 212 og tager en række passende forbehold, idet det ligger uden for rammerne af ESPON 212 nøjere at afdække sådanne sammenhænge mellem innovation, industrikultur og erhvervsstruktur.

Formål

Formålet med projektet er:

- at udvikle en ”typologi” af regioner ud fra deres innovative kapacitet og kapacitet til at drive R&D;
- at vurdere den spatiale fordeling af R&D politiske interventioner som udgangspunkt for en vurdering af, hvorvidt R&D politiske virkemidler understøtter begrebet om territorial samhørighed (territorial cohesion);
- at vurdere virkningen af disse interventioner på regional udvikling – specielt at vurdere, i hvilken udstrækning R&D politikken understøtter en ”catch-up” proces i mindre favoriserede regioner (less favoured regions).

Fremgangsmåde

I lyset af disse projektmål blev følgende aktiviteter iværksat:

- Identifikation og indsamling af eksisterende territorielle indikatorer for at måle og fremvise status, udviklingstræk og virkninger af R&D politikken samt at foreslå nye indikatorer;
- Operationalisering af de policy optioner i ESDP, som er relevante for en analyse af territorielle virkninger af R&D politikken
- Overvejelser om, hvilke ressourcer, der er tilgængelige på EU niveau for at føre R&D politik, og om den nødvendige koordinering med nationale politikker finder sted;
- Overvejelser om, hvilke territorielle konditioner, der tillader regioner at gøre bedst brug af R&D politikken i form af innovation og økonomisk udvikling;
- Overvejelser om, hvorledes R&D politikken på EU og medlemsstatsniveau skal udformes og koordineres for at fremme en ligelig tilgængelighed til vidensinfrastrukturen for alle europæiske territorier;

- Overvejelser om, hvorledes strukturfondene og R&D politikken kan udvikle en mere sammenhængende og effektiv angrebsmåde i promoveringen af R&D kapaciteter og territorial samhörighed

R&D og innovativ kapacitet på det europæiske territorium

I EU-27 konstateres meget store forskelle i R&D og innovationskapacitet: forskning, innovation og avanceret teknologi koncentrerer sig i "hotspots" i nord-vest Europa (Tyskland, Nederlandene og dele af Storbritannien og Frankrig) og i Skandinavien. Samtidigt er der en lang række af områder med svagt udviklet R&D og innovation i Syd-, Central- og Østeuropa. Her udmærker hovedstadsregionerne sig dog ofte med stærke koncentrationer af R&D. Disse regioner med svagt udviklede R&D synes dog at vise visse træk af en "catch-up" proces.

Projektet viser positive relationer mellem GDP, niveauet af tertiære uddannelsesaktiviteter, beskæftigelse i højteknologiske virksomheder og R&D forbrug. Men relationerne er ikke fuldt elastiske. Stigninger i GDP eller tertiære uddannelsesaktiviteter følges ikke af proportionalt lige store stigninger i R&D forbrug. Derfor konkluderer man, at højteknologisk fremstillingsvirksomhed ikke nødvendigvis forudsætter, at der i samme område findes R&D kapacitet, ligesom man erkender den begrænsede forklaringskraft, der ligger i rene statistiske indikatorer.

Regionstypologi

Ved en analyse af indikatorer for R&D kapacitet og innovativ kapacitet (målt ved R&D omkostningers andel af GDP, R&D personale og R&D kernepersonale (HRSTC¹)) samt to statistiske klyngeanalyser af erhvervsdrevet R&D, R&D kernepersonale (HRSTC), patenter og beskæftigelse i højteknologiske erhverv, opstilles en regional typologi af fem regioner:

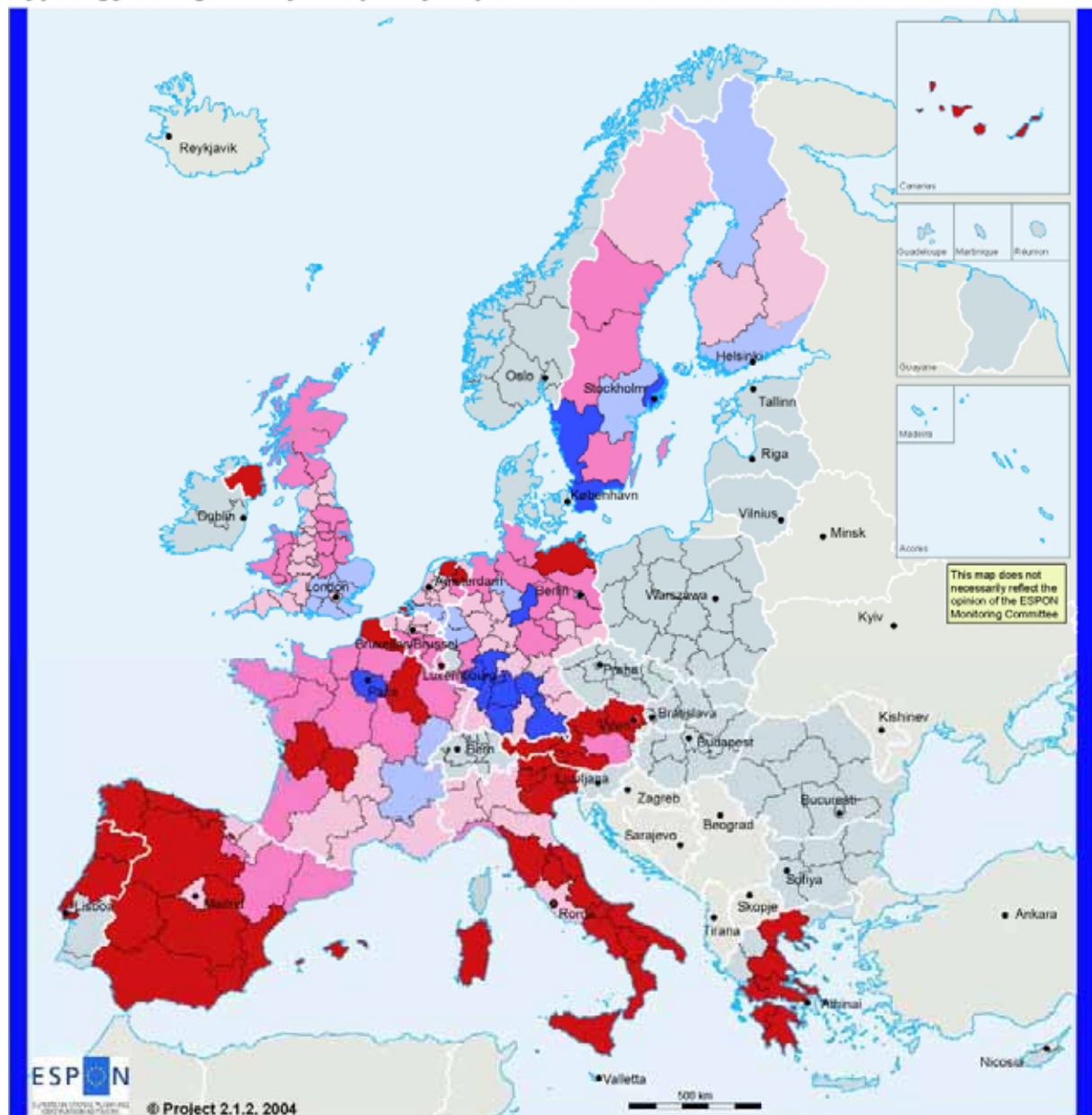
1. Regioner med svage R&D og innovative aktiviteter;
2. Regioner på et gennemsnitligt niveau med R&D og innovative aktiviteter;
3. Regioner med blandet succes i udførelsen af R&D og innovative aktiviteter;
4. Regioner med stærkt udviklet R&D og innovative aktiviteter;
5. Regioner med exceptionelt stærkt udviklede R&D og innovative aktiviteter.

Det skal bemærkes til denne typologi, at det synes, som der snarere er tale om en rangordning end en egentlig typologi, hvis man hermed forstår en række meningsgivende kombinationer af forskellige strukturelle karaktertræk.

På kort 1 er regioner på NUTS 2 niveau karakteriserede ved denne typologi. Som man ser, ligger de stærke regioner (type 4 og 5) indenfor Europas pentagon, i det sydlige Frankrig og – ikke mindst – i Sverige og Finland. Danmark er på grund af manglende data ikke repræsenteret. (Det fremgår af et bilag, at forskergruppen har været i kontakt med Danmarks Statistik). Den stærke repræsentation af type 4 og 5 regioner i de nordiske lande er interessant i et nordisk perspektiv, men også i et europæisk perspektiv hvor de nordiske lande indenfor forskellige områder optræder som mønsterbrydere i den dominerende opfattelse af et Europa struktureret som et center-periferi fordelt kontinuum af velfærd og økonomiske resultater.

¹ HRSTC: Core Human Resources in Science and Technology

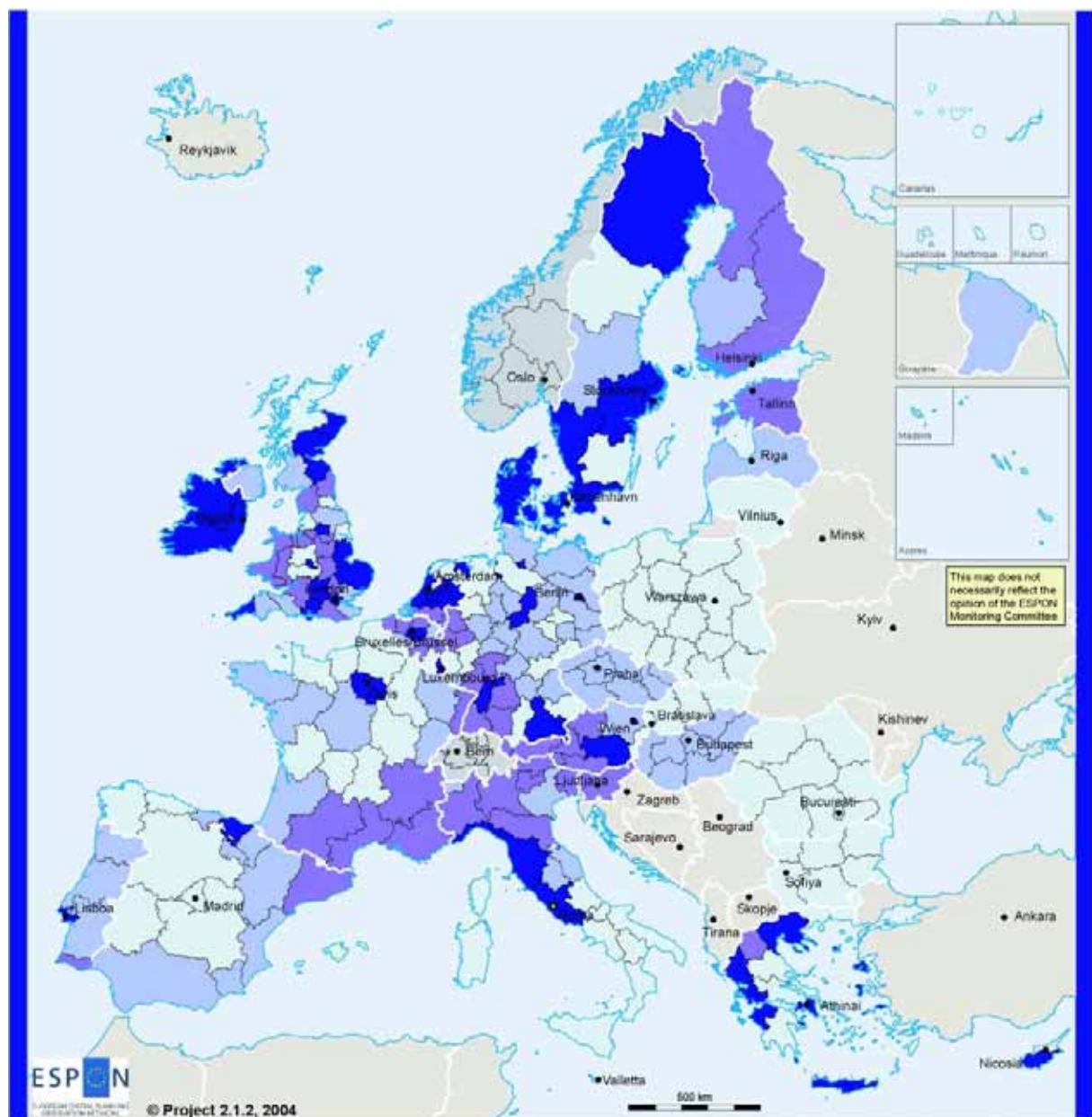
Typology of regions by ICT policy impacts

Typology of regions: Cluster analysis

- Region type 1
- Region type 2
- Region type 3
- Region type 4
- Region type 5
- no data

Kort 1 Summarisk regionstypologi

Total number of project participations in the Fifth Framework Programme weighted by population, 2000

Kort 2 Alle projektdeltagere i EU's 5. rammeprogram for forskning, vægtet efter befolkning

EU's R&D politik

EU's støtte til R&D består hovedsageligt af den støtte, der formidles via forsknings ramme-programmerne ("Framework Programmes", FP), som med forskellige tematiske kerneområder afløser hinanden samt R&D relaterede aktiviteter, der udføres med støtte fra strukturfondene.

Deltagelsen i EU's rammeprogrammer for forskning er vist i kort 2. Her er det deltagelsen i det 5. rammeprogram, som er angivet.

Deltagelsen i EU's forskningsprogram inddrager nogle af de områder, der i regionstypologien blev karakteriseret som svage regioner. For Danmarks og de nordiske landes vedkommende er der en høj deltagelse.

Territorielle virkninger

De territorielle virkninger af EU's forskningsprogrammer er det ikke muligt statistisk at analysere. Dels er årsags-virkningsforholdet kompliceret, dels er forskningsmidlerne ubetydelige set i forhold til den territorielle udviklings øvrige drivkræfter. Man forsøger dog at kortlægge visse træk. For det første bemærkes det, at EU forskningsprogrammerne i et vist omfang synes at inddrage mere perifere regioner.

På regionalt niveau søger man efter virkninger gennem en række eksempelstudier at belyse virkninger på forskningens infrastruktur, beskæftigelse, teknologisk kapacitet, netværk og strategisk udvikling. Casestudierne synes ikke overraskende at vise, at det er i områder, der i forvejen har en forskningskapacitet, som er i stand til at tiltrække nye forskningsmidler. Virkningerne af EU's forskningsstøtte er ofte meget begrænset overfor den ydre omverden. Forskning udføres på korttidskontrakter og i lukkede netværk, der sjældent er bæredygtige efter projekterne er afsluttede. Alligevel peger man som de vigtigste effekter på opbygning af social kapital og internationalisering af netværk og på styrkelse af en regions R&D image.

De territorielle virkninger af R&D aktiviteter støttet af strukturfondene undersøges på makro-niveau ved planlagte budgetter og på mikroniveau ved eksempelstudier. Ca 5% af EU's strukturfondsmidler anvendes på R&D relaterede aktiviteter. Heraf går ca. $\frac{3}{4}$ til mål 1 regioner først og fremmest i Spanien og Italien efterfulgt af Tyskland. I flere lande er der nationalt udarbejdede programmer for den regionale allokering af strukturfondsmidler til R&D. I mål 2 regioner er beslutningerne truffet regionalt. Strukturfondsmidlerne anvendes generelt til at forbedre forskningskapaciteten og ikke til gennemførelse af enkelte forskningsprogrammer. Et vist skifte i denne støtte har fundet sted, idet vægten nu snarere ligger på teknologioverførsel og netværksdannelse end på den grundlæggende forskningsinfrastruktur. De mest synlige virkninger af strukturfondsstøttede R&D aktiviteter er dog forbedringer i infrastruktur som forskningscentre, vidensparker og tilsvarende institutioner knyttet til det innovative system.

Samspillet mellem EU's rammeprogrammer for forskning og strukturfondenes bidrag til R&D relaterede aktiviteter er meget begrænset, men anses for at have store potentialer for gensidigt at styrke hinanden.

Anbefalinger

Anbefalingerne fra projektet vedrører koordinering af rammeprogrammerne og strukturfonde, hvilke aktiviteter, der bør nyde fremme, ressourcer og fremtidig forskning. Det anbefales bl.a. at man fortsat skal understøtte R&D aktiviteter, der kan fremme erhvervsgrundlaget i en

region, opbygning af videnscentre med kritisk masse og forbindelse til europæiske Centres of Excellence, samt aktiviteter til fremme af forskeres mobilitet.

Set i forhold til danske interesser er det især EU's rammeprogrammer for forskning, der har interesse, idet de ikke som strukturfondene er knyttet til udviklingssvage regioner. Tanken om støtte til videnscentre falder i tråd med de initiativer, som i mange danske regioner har været taget til oprettelse af videnscentre indenfor særlige brancher, kompetence områder, og som ofte understøtter regionale erhvervs- eller kompetenceklynger. Det er dog et spørgsmål, om ikke mange af de danske videnscentre er dannet på et fagligt niveau, der ligger langt under den kritiske masse og de ekspertise niveauer, som anbefales af forskergruppen. Mange danske videnscentre er oprettet i tæt kontakt med det lokale erhvervsliv med det formål at organisere fælles informations-, uddannelses- og udviklingsaktiviteter, der retter sig mod eksport, salg og produktion snarere end mod egentlig forskning og avanceret produktudvikling.

Den divergens, der her antydes mellem en dansk model og en EU-model for opbygning af videns- og kompetencecentre, kan måske forklares med henvisning til, at det danske innovative miljø er mere markedsorienteret og mindre omkostningstungt end de innovationsmiljøer, der er knyttet til mere industri- og kapitaltunge industrimiljøer. Hvis betragtningen holder, understreger det betydningen af at se innovative investeringer i de forskelligartede sammenhænge, hvori de skal indgå. Man kunne således forstille sig at en EU-politik for støtte til opbygning af videnscentre skulle rumme såvel støtte til centre, der er forskningstunge, som til centre, der er fokuserede på design, informationsudveksling og eksport. Disse bemærkninger, som kun fremsættes som formodninger, henviser til den mere nuancerede undersøgelse af innovationsbåren udvikling, som fremlægges i den førnævnte NERP 10 rapport, som kommenteres længere fremme i nærværende rapport.

ESPON 213: Territorielle virkninger af CAP og politikker for udviklingen af landdistrikter

Endelig rapport

Erling Andersen

Indroduktion

Rapporten omhandler, som titlen siger, de territorielle effekter af EUs fælles landbrugspolitik, CAP. Forfatterne skriver det ikke direkte, men territorielle effekter omhandler i deres analyser, fordelingen af forskellige typer af landbrugsstøtte på forskellige områder i EU. Analyserne er udført for hele EU-15 på det såkaldte NUTS3 niveau dvs. svarende til de danske amter. Herudover har de gennemført en række case studier målrettet mod landdistriksstøtte-delen af landbrugsstøtten. Notatet her indledes med en ultrakort præsentation af landbrugsstøtten med et lille historisk rids. Herefter beskrives og diskuteres rapportens analyser og konklusioner. Afslutningsvist listes politik anbefalingerne, og deres relevans for Danmark diskuteres.

EU's landbrugsstøtte

Siden den Europæiske unions oprettelse har landbrugspolitikken været langt det væsentligste politikområde, i hvert fald målt i forhold til landbrugsstøttens andel af det samlede budget. Ligeledes har landbrugspolitikken været en meget væsentlig begrundelse for Danmarks medlemskab, hvor vi i mange år på grund af landbruget, har modtaget flere penge fra EU, end vi har betalt.

EU's landbrugsstøtte er delt op på flere forskellige typer af støtte. Den gamle del af støtten, den såkaldte søjle 1 støtte, består af eksportstøtte, prisstøtte og direkte støtte til landmændene. Denne del af støtten er omlagt i forbindelse med reformen af støtten i 1994 og med den igangværende såkaldte midtvejsreform. Ved reformen i 1994 blev en større del af støtten omlagt til direkte støtte til landmændene i forhold til størrelsen af deres arealer og af deres dyrehold – populært sagt afkoblede man delvis støtten fra produktionens størrelse og knyttede den i højere grad til størrelsen af den enkelte bedrift. Ved den igangværende reform afkobles støtten i princippet helt fra produktionen, idet den enkelte landmand kan få støtte, blot han har landbrugsarealer, som han opretholder som landbrugsjord. Der er flere bevæggrunde for reformerne: 1) Der er et pres fra WTO for at afskaffe de dele af støtten, der er i modstrid med fri handel, 2) EU har budgetproblemer og vil derfor gerne reducere støtten og 3) reformerne indrager, i hvert fald delvist, natur- og miljøhensyn.

Den anden del af landbrugsstøtten er landdistriksstøtten (Søjle 2). I Danmark består den dels af støtte til økologisk og miljøvenligt jordbrug, dels af støtte til udvikling af landbrugsbedrifter og produkter og endelig, som det nyeste element, støtte mere generelt til udvikling af landdistrikter. På europæisk plan omfatter landdistriksstøtten desuden støtte til såkaldte Less Favoured Areas.

Støtteordningerne har overordentlig stor betydning for landbruget. Danske landbrugsbedrifter havde i år 2000 i gennemsnit 106.000 kr. i overskud til brugerfamilien, mens den direkte støtte udgjorde 129.000 kr. Også hvis man kun ser på heltidsbedrifter, udgør støtten en stor andel af driftsresultatet idet de tilsvarende tal er 243.000 og 203.000 kr. (Statens Jordbrugs- og Fiskeriøkonomiske Institut, 2001).

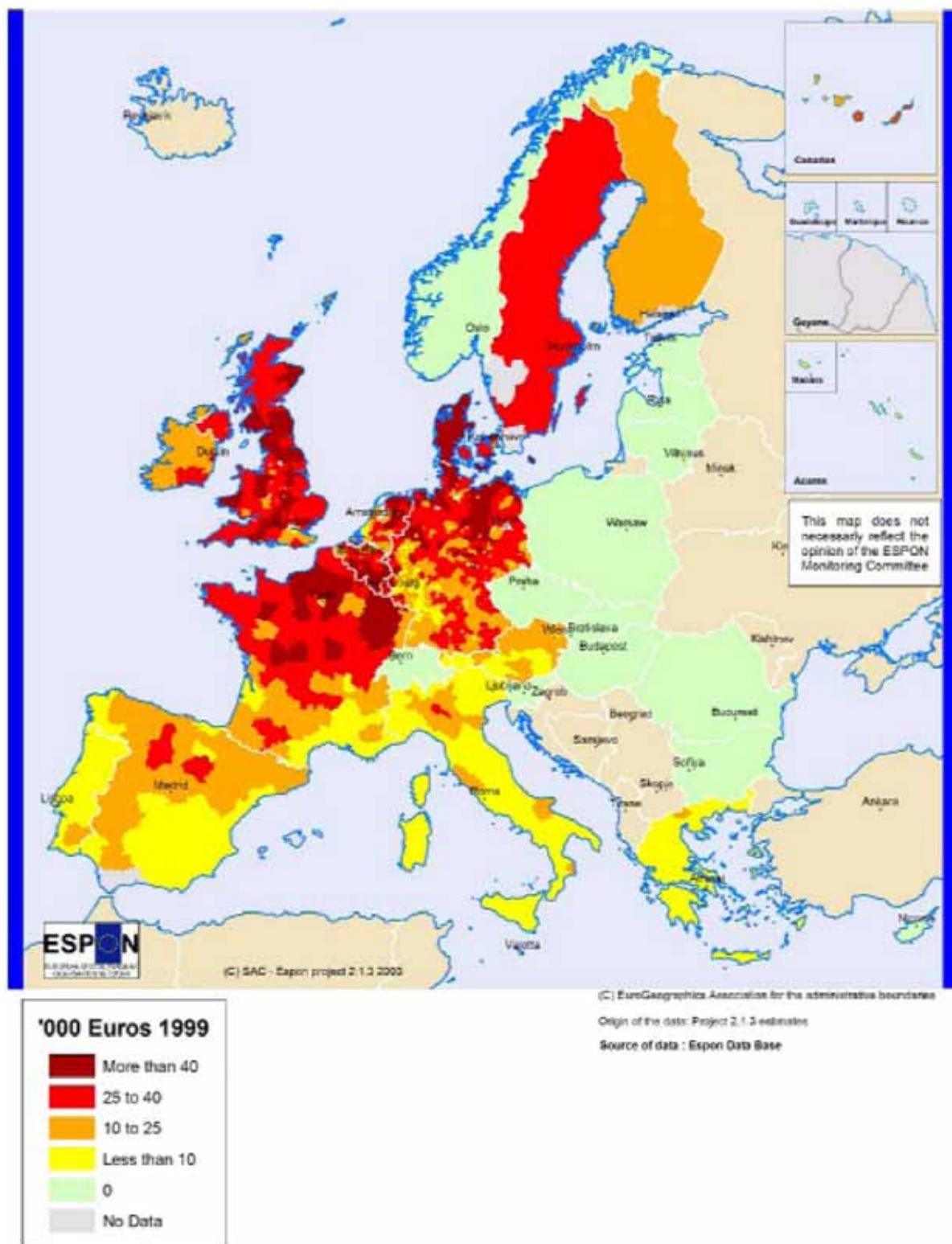
Fordelingen af de forskellige typer af støtte i Danmark i 2000 er opgjort i Andersen et al. 2003. I runde tal udgør den almindelige støtte (søjle 1) 90% af støtten, heraf går 50% direkte til landmændene og 40% er den indirekte støtte til eksport mv. Landdistriktsstøtten udgør således i 2000 kun 10% af den samlede landbrugsstøtte.

Rapportens konklusioner

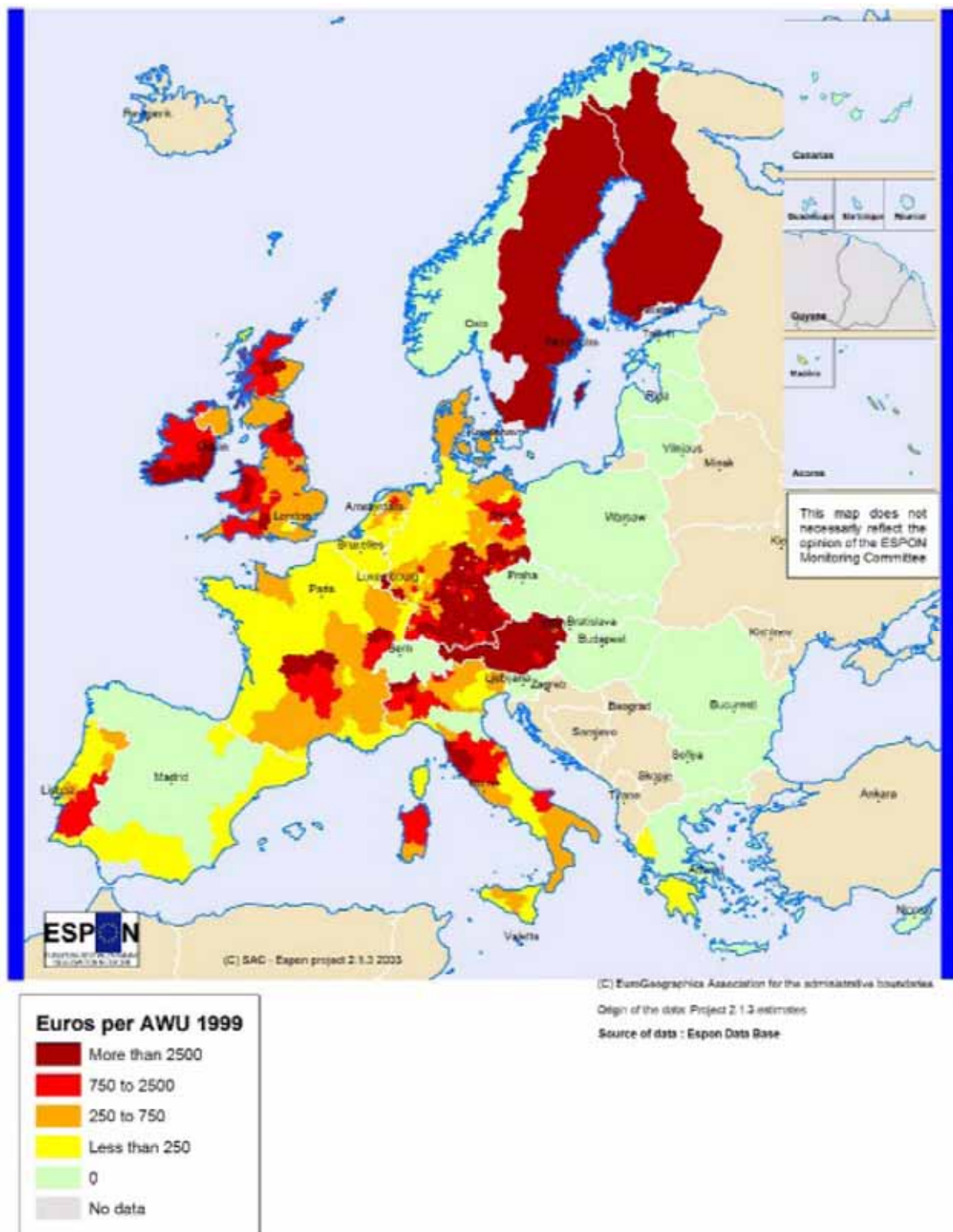
Rapportens to hovedkonklusioner baseres på analysen af henholdsvis den almindelige landbrugsstøtte (søjle 1) og landdistriktsstøttens (søjle 2) fordeling på regionalt niveau i EU15. I rapportens summary fremhæves fordelingen i forhold til fuldtidsbeskæftigede i landbruget (Average Work unit (AWU)).

Som det ses på kort 1.1 går en forholdsmæssig stor del af støtten til Nordvesteuropa, og Danmark ligger helt i top med mere end 40.000 Euro per fuldtidsbeskæftiget. Især de sydeuropæiske medlemslande modtager en relativt lille støtte per fuldtidsbeskæftiget. Rapportens forfattere konkluderer på baggrund af dette, at en forholdsmæssig stor andel af søjle 1 støtten går til de rigere regioner i EU-15 og dermed favoriserer kerneområder mere end periferien

En lignende analyse er foretaget for søjle 2 delen af landbrugsstøtten (se kort 1.2). Som det kan ses på kortet viser fordelingen af søjle 2 støtten et mere kompliceret billede. Enkelte medlemslande som Østrig, Irland, Sverige og Finland modtager en relativt høj støtte per fuldtidsbeskæftiget i landbruget, mens det samme gør sig gældende for flere regioner i især Storbritannien og Tyskland, men også i Italien, Frankrig og Portugal. Samlet set konkluderer forfatterne at heller ikke søjle 2 støtten understøtter *samhørigheds* mål, selvom regioner i periferien favoriseres relativt mere end hvad der er tilfældet med søjle 1 støtten.

Kort 1.1: Samlet søjle 1 støtte per fuldtidsbeskæftiget i landbruget i 1999

Kort 1.2: Samlet søjle 2 støtte per fuldtidsbeskæftiget i landbruget i 1999

De hovedkonklusioner, der trækkes frem her og i rapportens summary, synes at være velunderbyggede ud fra rapportens analysedel at dømme. Der bør dog tages en række forbehold:

- 1) Data kvaliteten er meget forskellig for de forskellige typer af støtte. Det er især problematisk for den del af søjle 1 støtten der ikke gives direkte til landmændene, idet den som udgangspunkt anvender data på EU-niveau, og fordi den regionale fordeling derfor er langt mindre nøjagtig end for den øvrige del af støtten. Det ville derfor have været interessant, også i hovedkonklusionerne, at adskille denne del fra den del der gives direkte til landmændene. Som indikeret ovenfor er den del af støtten der gives direkte til landmændene mere jævnt fordelt mellem kerne regioner og regioner i periferien.
- 2) Det er lidt problematisk, at der fokuseres på fordelingen af støtte i forhold til antal beskæftigede. Det giver sig selv, at man på denne måde vil få en fordeling, hvor en forholdsmæssig stor del af støtten går til de effektive landbrug i specielt Nordeuropa. De ovenfor nævnte hovedkonklusioner var derfor givet på forhånd. I selve rapporten præsenteres fordelingen af støtte også i forhold til landbrugsarealet, hvilket viser en mindre skævvridning mellem regioner end den for hovedkonklusionen anvendte metode.
- 3) Det kunne også have været interessant at fremhæve støttens fordeling i forhold til landbrugets indkomster. Tidligere analyser på bedriftsniveau har indikeret, at landmændene i regionerne i periferien faktisk er mere afhængige af landbrugsstøtten end landmænd i de rigere regioner, forstået på den måde, at støtten i disse regioner udgør en større andel af landmændenes samlede indkomst. En reduktion af søjle 1 støtte kan derfor ramme hårdere i regionerne i periferien på trods af at det er et relativt mindre samlet beløb, som støtten reduceres med. Det er meget væsentligt i forhold til rapportens anbefalinger om netop at reducere søjle 1 støtten, at der tages højde for dette forhold.

Udover ovenstående hovedkonklusioner rummer rapporten også en analyse af, hvilken betydning den planlagte reform af landbrugspolitikken kunne få i forhold til hovedkonklusionerne omkring fordelingen af støtten på regionerne. Her er konklusionen, at reformen ikke i nævneværdig grad vil udbedre de skævheder i fordelingen af landbrugsstøtten mellem rigere regioner og regioner i periferien som er nævnt i hovedkonklusionerne.

Endelig omfatter rapporten også case studier af forskellige typer af støtteordninger under landdistriktsstøtten. Det ville være for omfattende at referere disse her, men rapportens fremadrettede anbefalinger bygger i høj grad på disse case studier.

Rapportens anbefalinger

Rapportens hovedanbefaling er, at landdistriktsstøtten (søjle 2) øges væsentligt på bekostning af den almindelige landbrugsstøtte (søjle 1). Dette er ønskeligt, fordi landdistriktsstøtten i højere grad end den almindelige støtte inkorporerer *samhørigheds* formål og har det største potentiale i forhold til at integrere ESDP mål.

Derudover er der en række mere konkrete anbefalinger, specielt rettet mod hvorledes landdistriktsstøtten kan designes og implementeres:

- Den skal omfatte mere end landbrugssektoren og indeholde en territoriell dimension
- Innovation skal fremmes
- Fremme det lokale engagement fra enkeltpersoner og grupper
- Fordeles mellem regionerne efter behov for landdistriktsstøtte

Herudover foreslås det, at en større andel af landdistriktsstøtten kan finansieres ved at den almindelige landbrugsstøtte reduceres i de rigere regioner. Teknisk kan dette gøres ved at den allerede indførte såkaldte modulation gøres progressiv i forhold til de rigere regioner.

Den sidste anbefaling rapportens forfattere giver er at såvel EU-kommissionen som de enkelte medlemslande bør foretage en kritisk gennemgang af de institutionelle rammer for landdistriktsudvikling og landbrug. Denne anbefaling gives i lyset af kompleksiteten i forhold til at fremme ESDP mål, samt i forhold til at det er nødvendigt at have en optimal koordinering af forvaltningen på flere forvaltningsniveauer for at sikre at målene kan opfyldes.

Perspektiver for Danmark

Langt de fleste af rapportens anbefalinger er delvist ved at blive gennemført med de reformer af støtten, der er undervejs, dog langt fra i et omfang så det for alvor rykker i forhold til forfatterens hovedkonklusioner. Støtten bliver eksempelvis omlagt fra den almindelige støtte til landdistriktsstøtten, men det vil stadig være en lille del af den samlede støtte, der gives som landdistriktsstøtte. Deres anbefalinger i forhold til hvorledes landdistriktsstøtten kan designes og implementeres, er også delvist med i de nyeste reformtiltag omkring støtten for 2007-13. Eksempelvis bliver regionale og lokale partnerskaber opprioriteret.

Generelt har de foreslåede anbefalinger også opbakning i forvaltningen i Danmark. På et punkt er der dog næppe tvivl om, at Danmark ikke kan støtte anbefalingerne. Det handler om anbefalingen om, at en større del af landdistriktsstøtten skal finansieres ved, at den almindelige landbrugsstøtte reduceres i de rigere regioner. Dette ville formentlig betyde en stor reduktion i den andel af landbrugsstøtten, der går til Danmark.

Fra en dansk vinkel er det også værd at bemærke, at anbefalingerne omfatter fremme af innovation. Det er på baggrund af danske anbefalinger, at der nu kan gives støtte til innovation under landdistriktsstøtten og grundideen om at skabe udvikling gennem innovation har høj prioritet i Danmark.

I forhold til anbefalingen om at landdistriktspolitikken skal have en territorial dimension bør det nævnes at der er tiltag på dette område i Danmark. Miljøministeriet har eksempelvis igangsat arbejde omkring regionale landbrugsstrategier, og der er en igangværende diskussion omkring zonerings af landdistrikterne i flere sammenhænge.

Endelig skal det nævnes, at nogle af de gode ideer omkring landdistriktsstøtten ikke er nye, men har været omfattet af landdistriktsprogrammet i en årrække. Det har bare vist sig at være meget svært at omsætte ideerne til praksis. De tiltag, der har været i landdistriktsstøtten til fremme af udvikling på landet generelt og ikke kun i landbruget, har ikke haft den store succes indtil videre. Med den vinkel kan rapportens anbefalinger om, at der er behov for en kritisk gennemgang af de institutionelle rammer for forvaltningen af landdistrikterne, vise sig at være den mest vidtrækkende af anbefalingerne.

Kilder

Andersen, E., Madsen, L.M. & Höll, A., 2003: Planlægning og miljøvurdering af støtteordninger i det åbne land. Skov & Landskab.

Statens Jordbrugs- og Fiskeriøkonomiske Institut, 2001: Landbrugsregnskabsstatistik 2000.

ESPON 214: Territorielle udviklingstræk i energiservice, energinetværk og EU's energipolitik

Endelig rapport

Niels Boje Groth

Udgangspunkt og formål

I arbejdet på at skabe en fælles energipolitik søger EU at skabe et internt europæisk energimarked for energi (elektricitet og gas) indenfor rammerne af det Europæiske Energi Charter. Forsyningssikkerhed og en positiv afsmittning på miljøet er hovedmål.

Energiproduktion er karakteristisk ved en betydelig variation i produktionsformer, fra centraliseret produktion i stor skala til decentraliseret produktion i lille skala. Uanset skala er betydelige investeringer forbundet med produktionen. Hovedhandlingsparametrene i energipolitikken synes derfor at være en kombination af skalavalg og teknologivalg.

Formålet med projektet er at

1. analysere de territorielle udviklingstræk og spatiale mønstre i efterspørgslen og forsyningen af energi;
2. udvikle og udføre territorielle konsekvensanalyser af energipolitikken;
3. definere en infrastruktur og service regional typologi indenfor energiområdet;
4. identificere mulige ESDP virkemidler relevante for energipolitikken;
5. identificere infrastruktur og service på energiområdet, der er relevante for en stimulering af udviklingen i tilbagestående regioner.

Hovedbudskaber

Bland de hovedbudskaber, som opsummeres i projektrapporten, bringes her de budskaber, som er væsentlige for forståelse af rammerne for projektet, og som er mest relevante for den spatiale synsvinkel:

1. Regionale (sub-nationale) data på NUTS 2 – endsige NUTS 3 niveau - er meget vanskelige at tilvejebringe. Dette hænger naturligt sammen med energipolitikken's nationale karakter og organisation. Denne databegrænsning betyder for Danmarks vedkommende, at alle indikatorer kun foreligge i national målestok, idet NUTS 2 niveauet i Danmark falder sammen med NUTS 1;

Energi som udviklingsfaktor

2. Sammenhængen mellem energi og økonomisk udvikling har siden industrialismens gennembrud været åbenlys. Alligevel er der kun en begrænset dokumentation for, at energiproduktionen i dag har en diskriminerende indflydelse på økonomisk udvikling. Det skyldes, at energi i dag leveres overalt;
3. I dag ses energi snarere som en begrænsende faktor end som en førende udviklingsfaktor;
4. Det økonomiske resultat af energiproduktionen for energieksporterende (sub-nationale) regioner er i reglen meget lavt, idet produktionsfaciliteterne som oftest er storskalafaciliteter, der ejes af organisationer, som ikke er hjemmehørende i regionen;

5. En undtagelse herfra er fornybar biomasse energikilder, som har en betydelig effekt i form af direkte beskæftigelse i energiproduktionen og en indirekte beskæftigelsesvirkning i landbrugssektoren;
6. Gennemsnitligt set har energi ikke en stor vægt som produktionsomkostning. (Dette gælder, som skal vises nedenfor, måske især for Danmarks vedkommende);
7. Økonomisk udvikling er nært forbundet med en faldende energi-effektivitet, der synes synonym med økonomisk udvikling, hvis man ser bort fra nogle ekstreme nationale eksempler;
8. Der er ikke nogen klar sammenhæng mellem energi-selvforsyning og økonomisk udvikling;
9. Energiforbruget har en signifikant men lille indflydelse på økonomisk vækst. Der blev ikke fundet nogen afgørende virkning af forskelle i energipriser på lokalisering af industriel produktion. Dette gælder selv når der er tale om energiintensiv produktion;
10. EUs energipolitik lægger nu vægt på anvendelsen af fornybare energikilder og energieffektivitet. Begge elementer kan få en væsentlig indflydelse på det lokale niveau ved en øget anvendelse af endogene energiresourcer. Biobrændsel til transport, biomasse, vind- og små hydrobaserede produktioner af elektricitet er blandt hovedelementerne i en sådan politik i fremtiden;

Energiforbruget

11. Energiintensiteten, dvs. den mængde energi, der anvendes til produktion af én enhed BNP, viser en klar faldende tendens;
12. Transportsektoren udviser den markant største vækst i forbruget;
13. De fleste lande har reduceret deres afhængighed af fossile energikilder, særligt i de gamle EU 15 lande;
14. Selvom klimatiske forhold har en synlig indflydelse på energiforbruget (til opvarmning) er der en lineær relation mellem energiforbruget i husstande og servicesektoren per indbygger og BNP (ppp) per indbygger på tværs af forskellige klimatiske zoner;

Nationale særtræk

15. Der er betydelige forskelle i landenes energiforbruget. De mest markante forskelle er der i energiforbruget mellem EU 15 og de nye medlemslande, hvor energiforbruget ligger på henholdsvis 0,14 og 0,42 toe¹ per 1000 Euro af BNP;

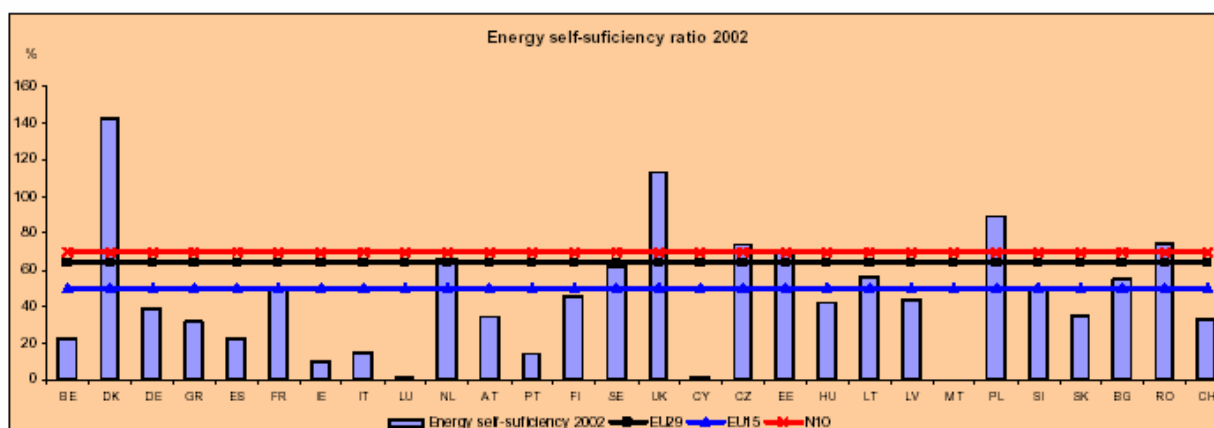
Energi i Europa

Energiafhængighed

Under ét bruger Europa langt mere energi, end landene selv er i stand til at producere. Kun tre lande, Danmark, UK og Norge, er nettoeksporterende, jf. figur 2 og kort 1.

¹ toe = ton olie ækvivalenter

Figure 2 Energy self-sufficiency in Europe in 2002 (%)

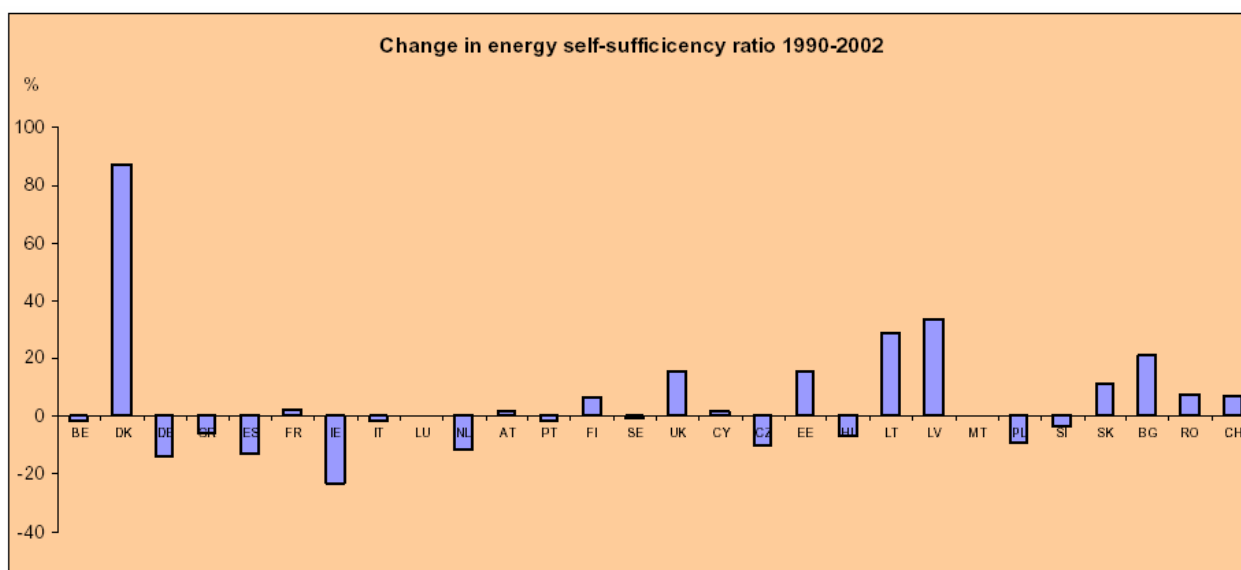

Source: DGET and Eurostat

Bem.: Selvforsyningsgraden for Norge er ikke medtaget i figuren, fordi den forstyrrer det samlede billede.

Figur 2 Energi selvforsyning i Europa, 2002 (%)

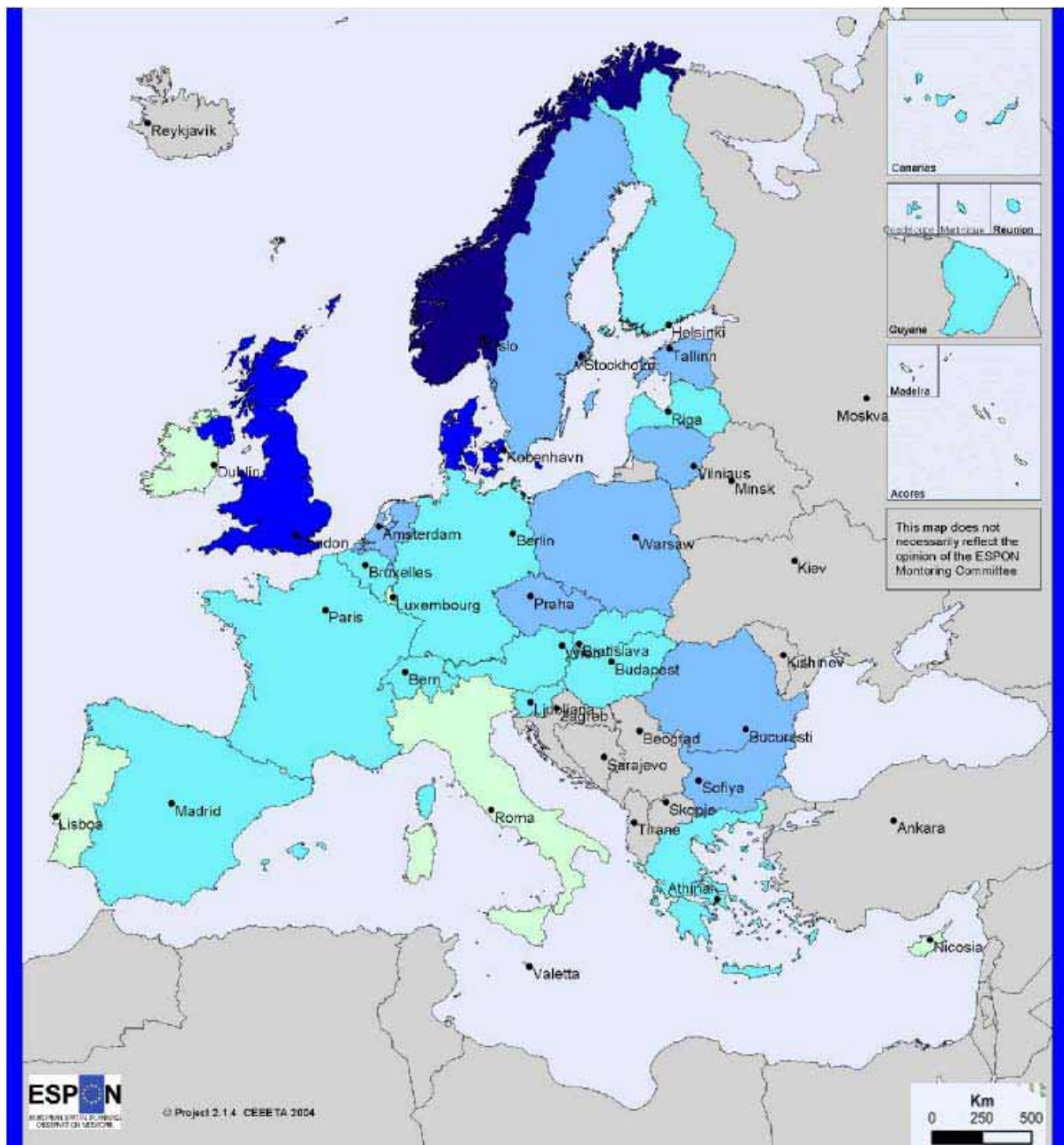
Udviklingen i selvforsyningsgraderne har i de fleste lande været negativ i 1990'erne, jf figur 3. En samlet forbedring af EU landenes selvforsyningsgrad i perioden skyldes udviklingen i et mindre antal lande: Norge, Danmark, UK, Estland, Letland, Litauen og Bulgarien. I de sidste fire lande, som fortsat er nettoforbrugere, skyldes forbedringen et faldende forbrug af energi.

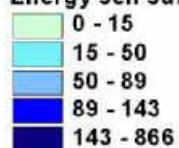
Source: DGET and Eurostat

Figur 3 Udviklingen i energi selvforsyningsgraden i Europa 1990 til 2003

Den høje afhængighed af importerede fossile brændstoffer danner baggrunden for EU kommissionens bestræbelser på at øge energieffektiviteten og anvendelsen af fornybare energiresourcer.

Energy self sufficiency in 2002

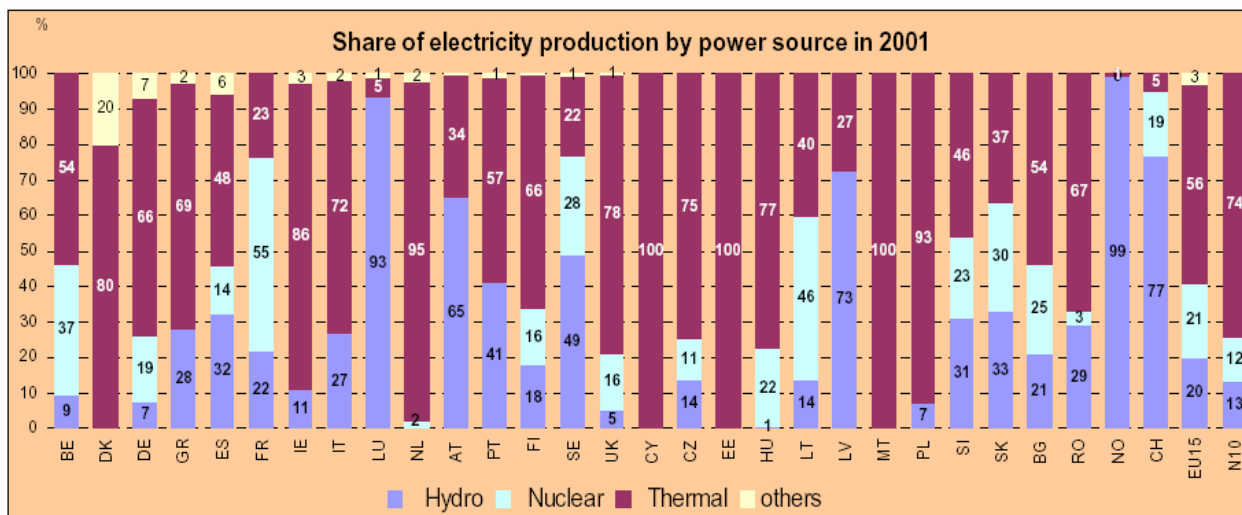
© EuroGeographics Association for the administrative boundaries

Source: DGET, Eurostat

Kort 1 Energi selvforsyning i Europa 2002 (%)

Elektricitetsproduktion

Elektricitet udgør ca. 20% af de samlede slutenergiformer, der anvendes i Europa. Elektricitetsproduktionen er stærkt afhængig af fossile brændstoffer. Men en sammenligning landene imellem viser, at der er væsentlige supplerende kilder, først og fremmest vandkraft og nuklearbaseret produktion. Betydende nuklearbaseret produktion findes f.eks. i Frankrig, Belgien og Litauen. I Norge, Luxembourg og Schweiz og flere andre lande findes en betydende vandbaseret produktion. Danmark skiller med en elektricitetsproduktion på 20% baseret på ”andre” energi kilder (især vind) sig meget klart ud fra resten af de europæiske lande. Det nærmest efterfølgende land er Tyskland med en produktion på 7%, jf figur 5.

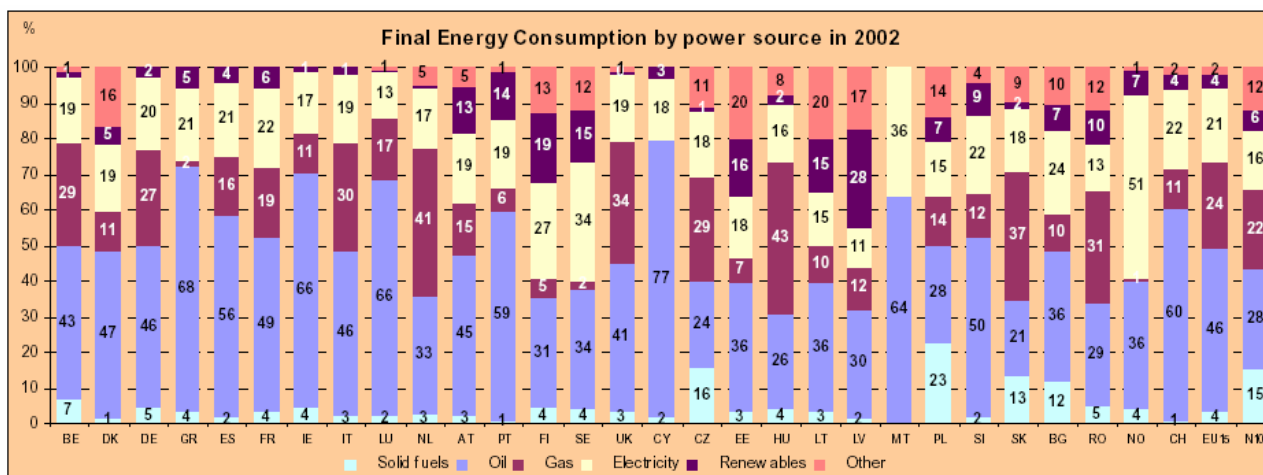

Source: "Energy, transport and environment indicators 1991-2001" Eurostat and ECP Switzerland for CH

Figur 5 Energikildernes andele i elektricitetsproduktionen på nationalt niveau (NUTS 0) 2001 (%)

Alle energiformer

Det samlede billede af energiforbruget fordelt på energiformer (2002) er vist i figur 6. Olie og gas er de største slutformer fulgt af elektricitet.

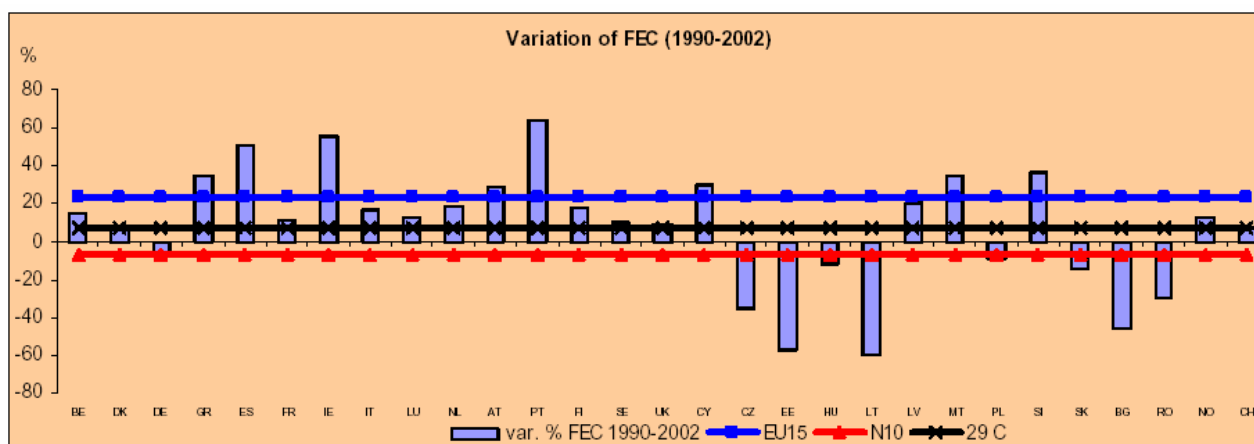
Source: DGET and Eurostat.

Figur 6 Det samlede energiforbrug i 2002 fordelt på energiformer (%)

Fordelt på hovedsektorerne for energiforbruget (industri, transport, husstande og handel og service) finder man en forskel mellem de gamle EU15 lande og de nye EU10 lande. I EU15 går 40% af det samlede energiforbrug i 2002 til husstande og handel og service. Denne andel ligger på 49% i de nye EU lande. Danmark minder i denne henseende om nogle af de nye EU lande, jf kort 4. Det skyldes blandt andet et meget lavt energiforbrug i industrien og et relativt højt forbrug i handels- og servicesektoren. Sammenligner vi os med de øvrige nordiske lande, indtager vi en særstilling, idet Finland, Sverige og Norge i nævnte rækkefølge har et væsentligt højere forbrug i industrien. Man kan hertil bemærke, at dette forhold er medvirkende til, at den danske industri under de aktuelt stigende energipriser har været mindre ramt end en række af de lande, vi konkurrerer med.

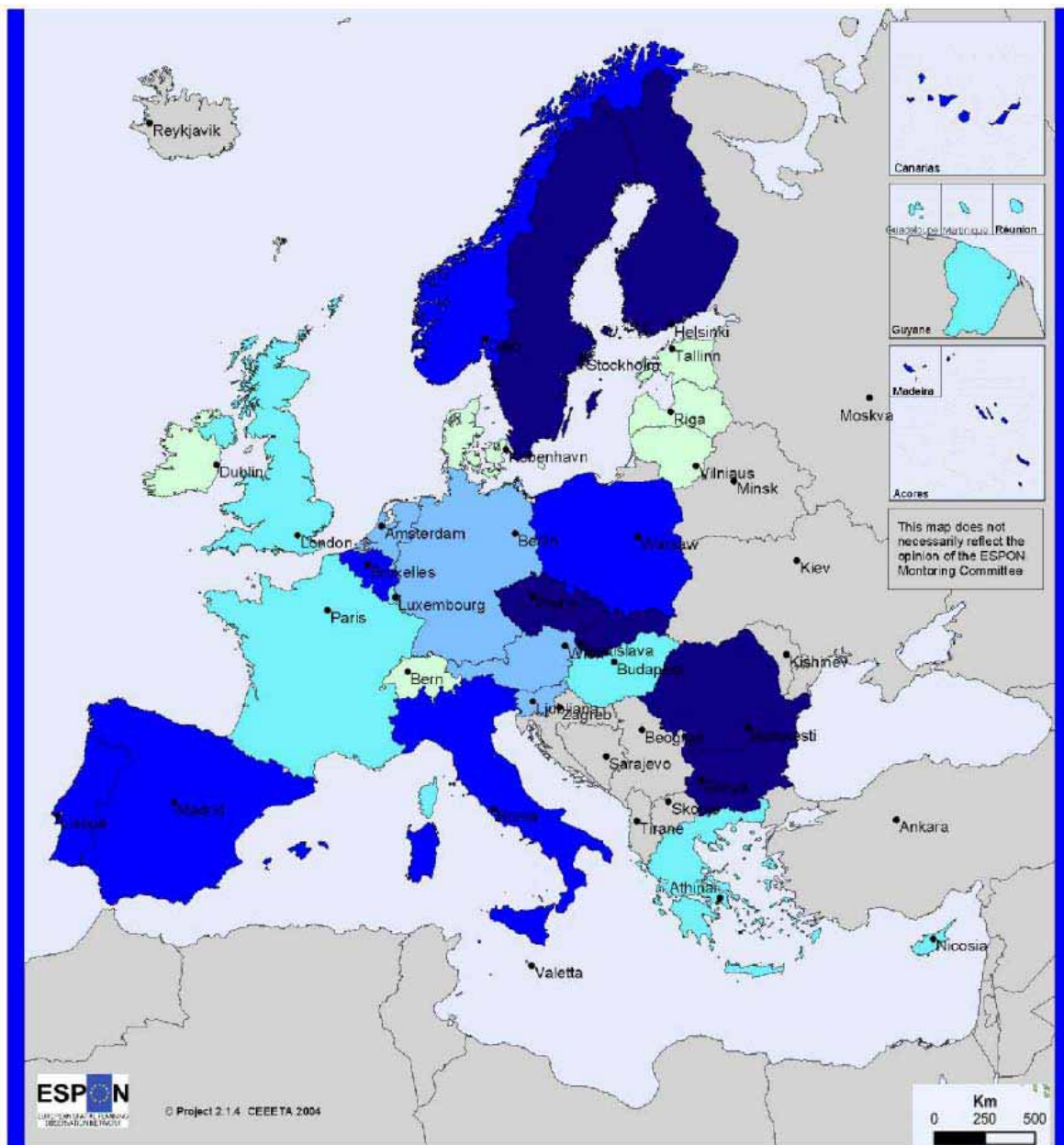
Det bemærkes i rapporten, at industrien hidtil har været i fokus for emissionskontrol blandt andet på grund af nogle åbenlyse effektiviseringsmuligheder i stærkt energikrævende industrier. Men set i forhold til industrisektorens samlede andel i energiforbruget er der grundlag for at rette interessen mod de øvrige sektorer: transport, handel og service samt husstande.

Det samlede energiforbrug øgedes i perioden 1990 – 2002. Ansvarlig for denne vækst var alle sektorer undtagen industrisektoren, dvs. husstande, transport samt handel og service. Disse hovedtræk stemmer overens med den generelle udvikling fra industrisamfund til servicesamfund. Stigningen i perioden dækker dog over et faldende energiforbrug i de nye lande, som altså opvejes af stigningen i de gamle EU 15 lande. Det faldende energiforbrug i de nye lande skyldes den økonomiske krise efter sovjetregimets og COMECONs fald og må formodes at afløses af udviklingstendenser som i EU15. Danmark viser sig igen som mønsterbryder, idet vi som det eneste EU15 land har et faldende samlet energiforbrug i perioden, jf. figur 8.

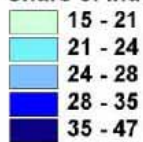

Source: DGET and Eurostat.

Figur 8 Variation i det samlede energiforbrug pr land (1990-2002) %.

Share of industrial consumption in FEC (%)

© EuroGeographics Association for the administrative boundaries

Source: DGET, Eurostat

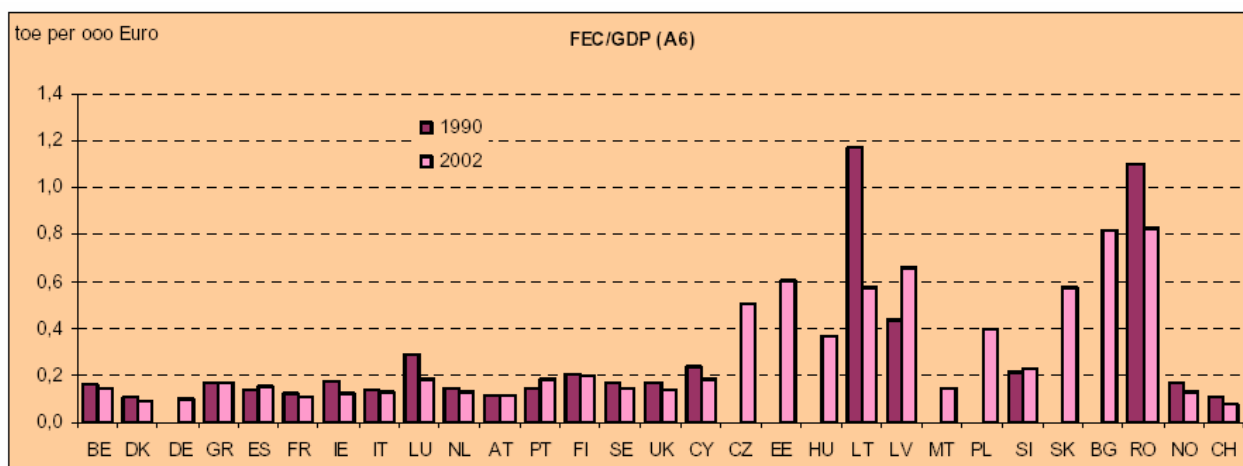
Kort 4 Industriens andel af det samlede energiforbrug på NUTS 0 niveau i 2002 (%)

Økonomi, samfund og energi

Een af de interessante iagttagelser af sammenhængen mellem energi og udviklingen i økonomi og samfund er nogle opgørelser over, hvor meget landene får ud af deres energiforbrug.

En opgørelse over det totale energiforbrug per tusind Euro af bruttonationalproduktet, kaldet energiintensiteten, giver en ide om, hvor energikrævende et lands økonomiske resultat er. I gennemsnit anvender hver indbygger i EU15 50% mere energi end indbyggerne i de nye EU10 lande. Men det skal holdes op mod en væsentligt lavere energiintensitet i EU15. Således behøver EU15 kun 30% af den energi, som EU10 landene behøver for at producere én Euro BNP (vægtet gennemsnit).

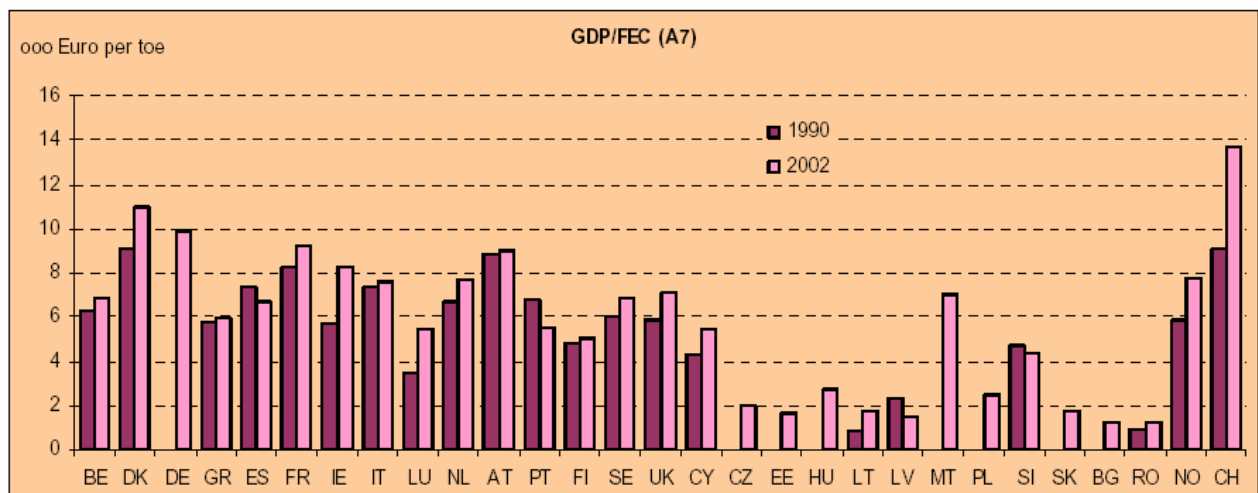
Danmark ligger lavest med en værdi på 0,9 toe pr 1000 Euro. Højest ligger Rumænien med en værdi på 9,0 toe pr 1000 Euro. De nye EU lande ligger generelt højest. Men gennem 1990'erne har de haft en betydeligt reduktion af energiintensiteten, jf. figur 23.

Source: DGET and Eurostat.

Figur 23 Slutenergiforbrug (FEC) per tusind Euro af BNP i 1990 og 2002.

Den reciprokke værdi af energiintensiteten er et udtryk for energiproduktiviteten i form af værditilvækst: jo lavere energiintensitet, jo mindre energi bruger man på at producere landets økonomiske resultat (BNP). Danmark har – bortset fra Schweiz – den højeste energiproduktivitet og én af de største produktivitetstigninger i perioden, jf. figur 24.

Source: DGET and Eurostat.

Figur 24 Energiproduktivitet (BNP / FEC) i 1990 og 2002.

De samme billeder med en lav dansk energiintensitet og tilsvarende høj energiproduktivitet tegner der sig indenfor elektricitetsforsyningen. Både indenfor det samlede energiforbrug som indenfor elforsyningen ligger Danmark væsentligt højere end de øvrige nordiske lande. I det samlede elektricitetsforbrug ligger de nordiske lande højt, hvilket forklares med et stort opvarmningsbehov i et koldt klima.

Energiforsyningens pålidelighed

Af væsentlig betydning for forsyningssikkerheden er energiforsyningens pålidelighed. Som allerede bemærket indtager Danmark her en særstilling sammen med UK og Norge, idet de tre lande er de eneste, som vil kunne blive selvforsynende. Norge sprænger rammerne med en selvforsyningsgrad på 9, medens Danmark kun ligger lidt over 1. Bag dette forhold ligger en betydelig vækst i selvforsyning gennem 1990'erne. Et andet forhold, som er vigtigt for forsyningssikkerheden er diversiteten af den anvendte energi. I 1990 lå Danmark blandt lande med den laveste diversitet af olieforsyningen. Dette forhold blev markant ændret i løbet af 12 år, således at Danmark nu ligger på den komfortable side af niveauet for mange EU lande.

I et tredje forhold har Danmark markeret sig, nemlig i andelen af elektricitet, som produceres af fornybare energikilder. Flere lande med f.eks. vandkraft ligger meget højere end Danmark. Men i det samlede billede er Danmark det land, der har udvist den langt største forbedring i dette forhold. Her slår Danmarks satsning på vindenergi markant igennem.

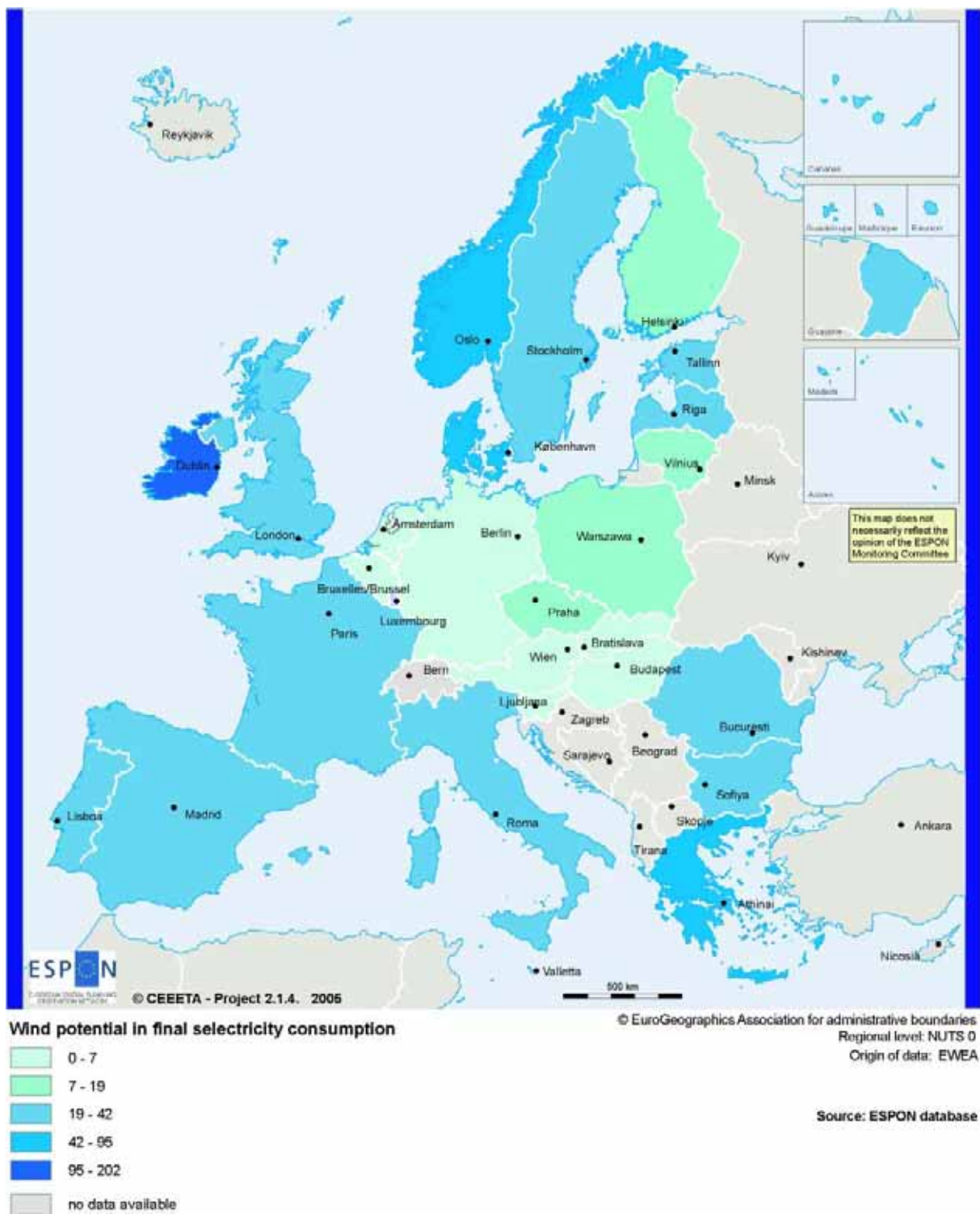
Miljømål på energiområdet

Som miljømål indgår kun emissioner af CO₂ og syregasser. Reduktion af CO₂ fra 1990 til 2001 har været substantiel i de nye medlemslande og mindre synlig i de gamle EU15 lande. Den store reduktion af CO₂ i de nye lande skyldes først og fremmest introduktion af markedsøkonomi, som generelt har reduceret energiforbruget og lukning af meget forurenende og energiintensive industriproduktioner. Danmark var ikke blandt de relativt få EU15 lande, som reducerede CO₂. Bedre gik det med reduktion af syregas emissioner. Her bidrog især store lande som Tyskland og UK.

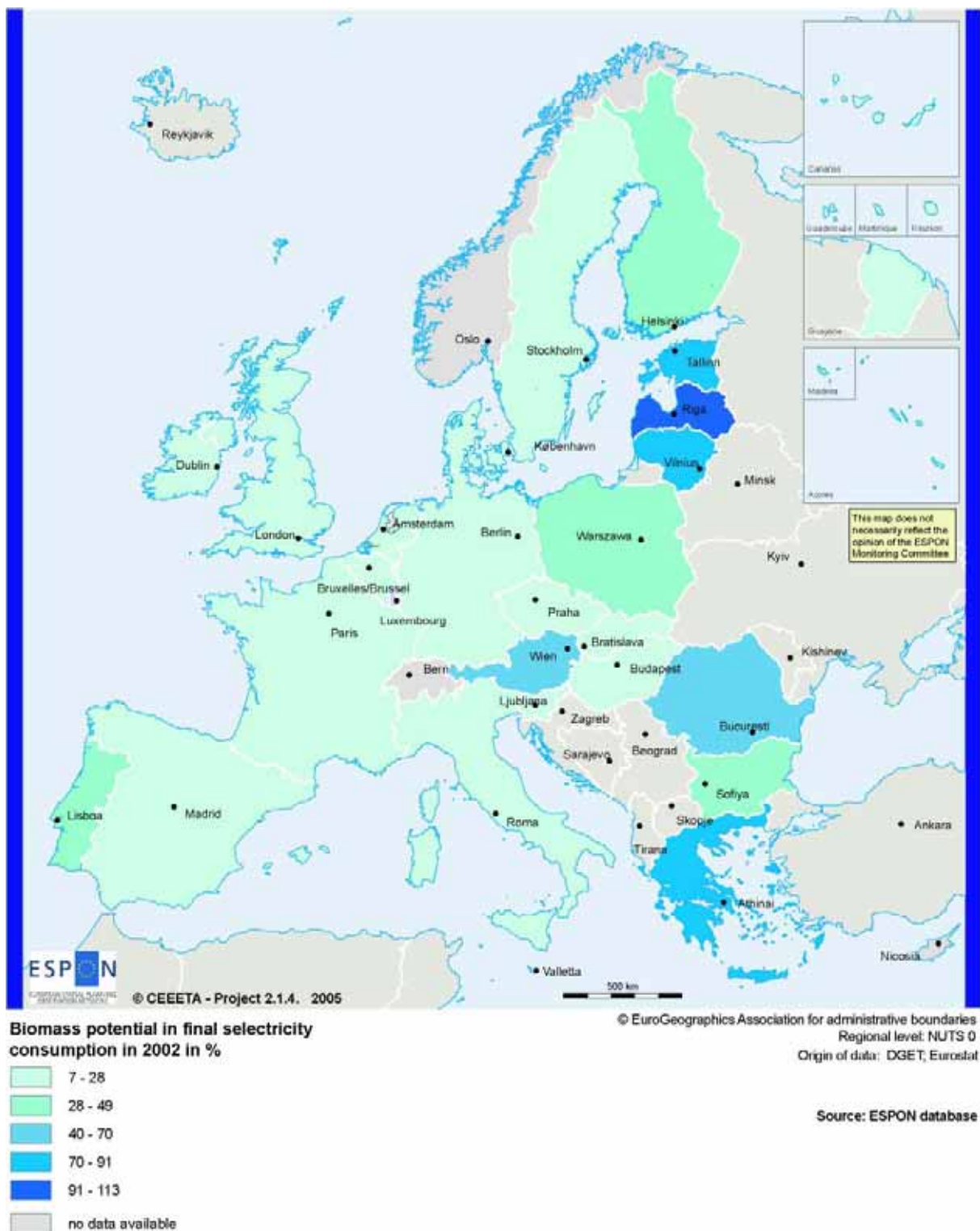
Potentiale for energiproduktion på fornybare ressourcer

De vedvarende energikilder, for hvilke fremtidige potentialer undersøges, er vind- og solenergi samt biomassebaseret produktion. Solenergiproduktionen undersøges kun i et case-studie baseret på danske erfaringer. Derfor er der ikke basis for sammenlignende vurderinger af solenergien på europæisk plan, og casestudiet kommenteres ikke her.

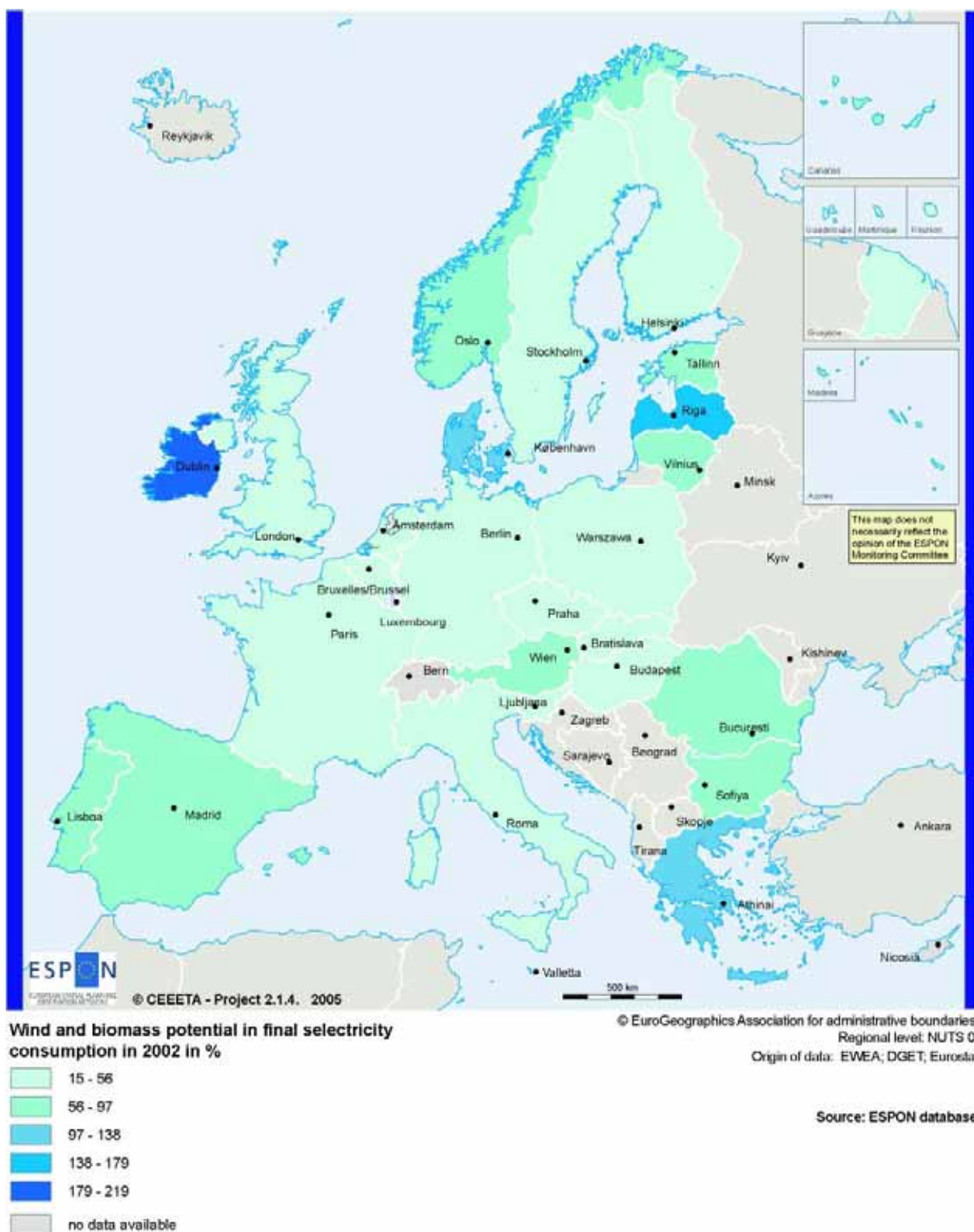
Potentialerne for vind- og biomassebaserede produktioner er interessante, dels fordi der identificeres ret betydelige potentialer i nogle lande – heriblandt Danmark – og dels fordi de to former for vedvarende produktioner kan komplettere hinanden. Denne komplettering er især relevant, fordi vindenergien med sin afhængighed af vejret har behov for en kompletterende produktion. Potentialerne for en fremtidig vindproduktion vurderes dels i absolutte energimængder (1000 Wh/år) og dels som potentiel fortrængning af den nuværende elektricitetsproduktion. Det sidste er vist på kort 17 for de enkelte lande på NUTS 0 niveau. Det fremhæves som bemærkelsesværdigt, at vindenergien kan få et ikke ubetydeligt omfang, som i nogle tilfælde kan komme tæt på den samlede elektricitetsproduktion (Norge og Grækenland), eller som vil være i stand til at skaffe halvdelen eller mere af den totale elektricitetsproduktion. Det konkluderes således, at vindenergi er en vigtig reserve for europæisk endogen energiproduktion, som i betydelig grad kan reducere Europas afhængighed af importeret energi og samtidigt bidrage til en miljøvenlig produktion. Som man kan se, er potentialerne i Danmark meget betydelige.

Kort 17 Potentialet af vindbaseret elektricitetsproduktion det samlede forbrug af elektricitet på NUTS 0 niveau i 2002.

Kort 20 Biomasse potentiale i det endelige elektricitetsforbrug på NUTS 0 niveau i 2002 (%).

Kort 21 Vind- og biomasse potentialer i det endelige elektricitetsforbrug på NUTS 0 niveau i 2002 (%).

Potentialerne for biomassebaseret energiproduktion varierer betydeligt landene imellem. Her vises kun kortet med potentialet for fortrængning af elektricitetsproduktionen (kort 20). Ser man vind- og biomassefortrængningen under ét ser potentialet ud som på kort 21. Kort 21 viser, at det samlede potentiale placerer Danmark blandt 4 lande med de højeste potentialer, som for Danmarks og Grækenlands vedkommende er kategoriseret som et potentiale mellem 97 % og 138 %.

EU's energipolitik

Hovedsøjlerne i EU's energistrategi er

1. forsyningssikkerhed
2. færdiggørelsen af det indre energimarked
3. håndtering af de miljørelaterede problemer
4. øget anvendelse af fornybare energikilder og behovsregulering

EU har taget en række konkrete initiativer og indledt drøftelser om diversificering af energiforsyningen, opstilling af mål for anvendelsen af fornybare brændstoffer generelt, til elektricitetsfremstilling og som drivmiddel i transportsektoren, og til udbygning af det indre energimarked er udarbejdet en række konkrete projekter. Én af de store udfordringer er opfyldelse af Kyoto-protokollen. Disse og en række andre energipolitiske initiativer har spatiale virkninger gennem investeringer, prisændringer og indkomst overførsler.

Tabel 5 skitserer, hvorledes disse tre drivkræfter for territorial udvikling er relateret til energipolitiske initiativområder:

Tabel 5 Potentielle territoriale virkninger af energipolitiske initiativer

Energi-politiske initiativområder	Territorielle drivkræfter		
	Investeringer	Priser	Indkomst overførsler
Forsyningssikkerhed			
Internationalt energi marked			
Bæredygtig udvikling			
Energieffektivitet			
Udvikling af fornybar energiproduktion			
Beskatning af energiprodukter			
Trans-europæiske netværk			

	Relevante territoriale virkninger kan imødeses
	Nogle territoriale virkninger imødeses
	Diffuse virkninger imødeses

Det energipolitiske område, som flere gange fremhæves som særligt relevant for at fremme såvel energipolitiske som regionalpolitiske målsætninger, er en styrket udnyttelse af fornybare energiformer, såvel til såvel produktion af elektricitet som til brændsel i transportmidler. En øget anvendelse af fornybare energikilder reducerer CO₂ emissionen og med en indenlandsk produktion øges forsyningssikkerheden samtidigt med at den tilknyttede landbrugsproduktion kan medvirke til regional udvikling i trængte regioner eller som substituerende produktion i regioner, der kommer under pres ved en liberalisering af EU's landbrugspolitik. På kort 37 vises den andel af elektricitetsforbruget, som kan erstattes af den potentielle anvendelse af fornybare ressourcer. Kortet viser, at flere af de lande, som ellers ofte henregnes til Europas periferi har de største potentialer. Også Danmark har sammen med de øvrige nordiske lande store potentialer for at basere sin elektricitetsforsyning på anvendelsen af fornybare brænd-

selsressourcer. En politik mod en øget anvendelse af fornybare ressource vil samtidigt øge selvforsyningsgraden. En sådan politik er særligt fordelagtig i lande med en lav prislelsomhed på energiområdet kombineret med en høj national selvforsyningsgrad. Til disse lande hører Danmark, UK og Norge. På kort 39 er afbilledet en typologi over landes kombinerede prislelsomhed og selvforsyningsgrad. Typologien bygger på den tanke, at de enkelte lande har tilpasset deres energiforsyning på en økonomiske måde. Introduktion af andre energikilder vil derfor normalt betyde øgede omkostninger til energi, hvad de enkelte lande er følsomme overfor i forskellig grad. Lande med høj selvforsyningsgrad og lav prislelsomhed, som f.eks. Danmark, er mest fordelagtigt stillet. I det andet ekstrem ligger lande med en lav selvforsyningsgrad og en høj prislelsomhed. Disse lande har i energipolitisk forstand de største problemer. Lande med lav følsomhed overfor ændringer i energipriserne og lav selvforsyning er bedre stillet og bør overveje at investere i fornybar energiproduktion for at øge selvforsyningsgraden. Lande med stor prislelsomhed og høj selvforsyning bør fokusere på at øge effektiviteten i energiproduktionen før de tager skridt til at øge udviklingen af fornybare energikilder.

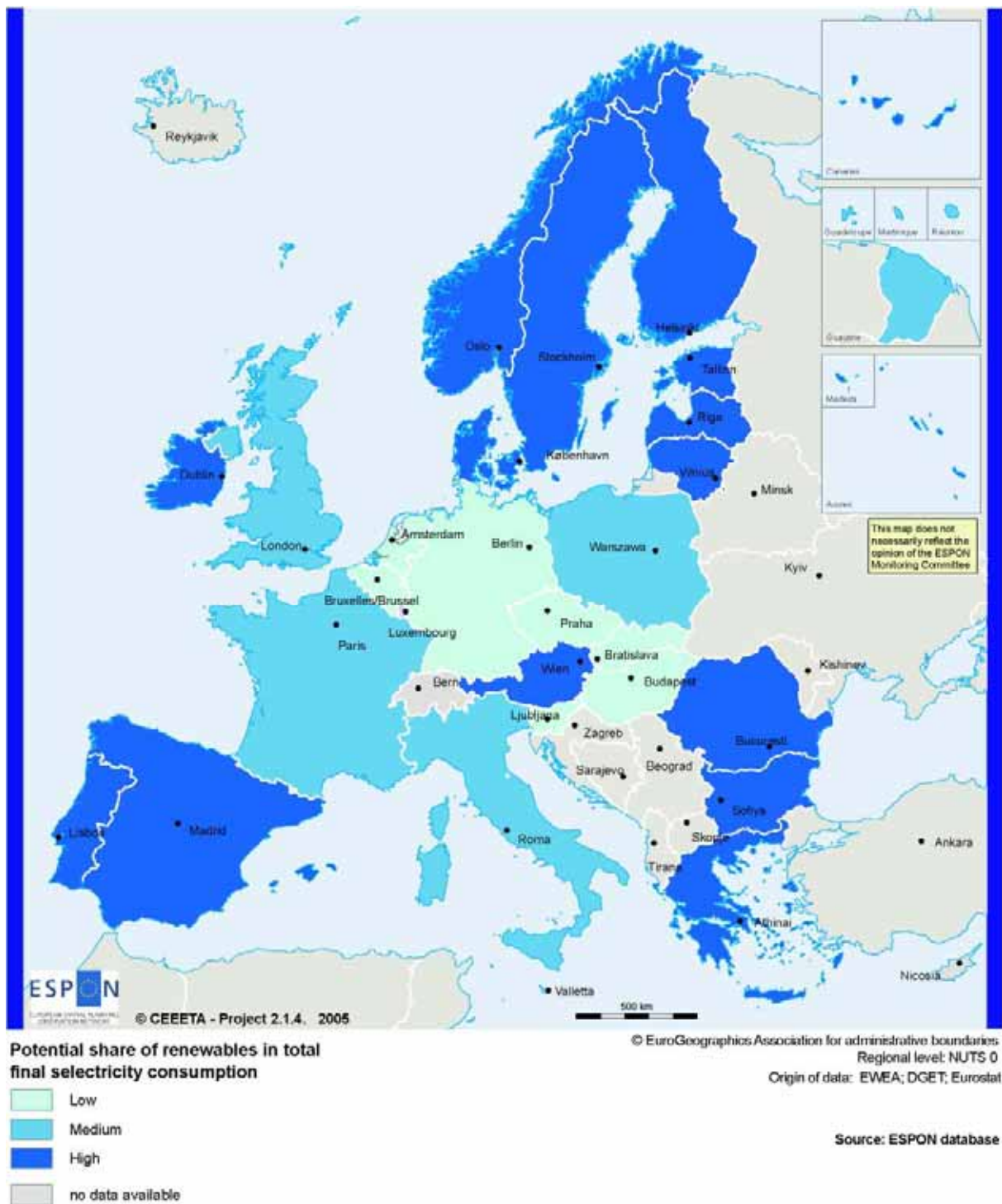
I en række nationale eksempelstudier bidrager Danmark med en redegørelse for erfaringer med anvendelse af solenergi, som energipolitisk karakteriseres ved en ”enorm multiplikatorvirkning” på beskæftigelse. Som andre eksternaliteter fremhæves solenergiens substituerende af fossile brændstoffer, reduktion af drivhusgasser og syredannende gasser og medvirken til diversificering af anvendte energikilder.

Konklusion

I det samlede billede af de europæiske landes energiproduktioner set i lyset af EU's energipolitiske målsætninger, træder Danmark flere gange frem med bemærkelsesværdige positioner:

- en høj selvforsyningsgrad;
- den procentvist højeste energiproduktion baseret på fornybare kilder, bortset fra vandkraft;
- den højeste energieffektivitet (energiproduktion sat i relation til bruttonationalproduktet);
- en meget lav energianvendelse i fremstillingssektoren;
- en lav følsomhed overfor prisudsving på energi;
- sammen med bl.a. Norge, Sverige, Finland og de baltiske lande, et meget højt vurderet potentiale for anvendelse af fornybare energikilder i elektricitetsproduktionen.

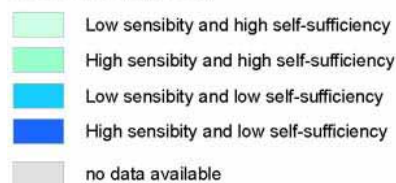
I energimæssig forstand er Danmark således meget robust, ikke blot på grund af olien, men også på grund af en høj effektivitet og satsning på fornybare energikilder. Man kunne forestille sig at den klynge af lande med potentialer for udvikling af fornybar energikilder, som er identificeret omkring Østersøen, kunne danne grundlag for en bevidst bestræbelse blandt disse lande på at udvikle dette klyngepotentiale til en egentlig produktionsklynge indenfor energisektoren på tværs af landegrænse og teknologier.

Kort 37 Andel af elektricitetsforbruget som kan erstattes af potentiel anvendelse af fornybare ressourcer

Sensibility to variation of energy prices and self-sufficiency

© EuroGeographics Association for administrative boundaries
Regional level: NUTS 2
Origin of data: Eurostat; national statistical offices

Source: ESPON database

Kort 39 Følsomhed overfor variation af energipriser og energiselfforsyning

ESPON 215: Den territoriale påvirkning af den europæiske fiskeripolitik

2. Interim rapport

Lise Herslund

Det er "second interim report". Der er ikke på nuværende tidspunkt udført empirisk-baserede analyser.

Formål og problemstillinger

Den europæiske fiskeripolitik (CFP) er anset for at være en af de sektorpolitikker, der har substantiel indflydelse på beskæftigelse og regional udvikling i kystregioner og i fiskeriafhængige områder. Formålet med dette projekt er derfor at styrke viden omkring territorial, social og økonomisk samhørighed gennem en analyse af den territoriale påvirkning af CFP.

Analyse

Analysen består indtil videre af en litteraturgennemgang af nyere studier om fiskerisektorens udvikling og problemer. Fiskeri finder ofte sted i tilbagestående områder, hvor andre økonomiske aktiviteter er få. Derfor er fiskeripolitikken vigtig og kan få stor indvirkning. Forskellige dele af fiskeripolitikken, som beskyttelse, strukturfonde og eksterne fiskeriaftaler har dog meget forskellig indvirkning i forskellige lande og regioner. Konklusionen er, at disse har meget ulig indvirkning i de forskellige kystområder i Europa alt efter hvilken fiskeriflåde, der bedst kan tilpasse sig beskyttelseskravene. Strukturfonde rammer forskelligt, da ikke alle kystområder er områder er støtteberettigede. Også eksterne fiskeriaftaler med f.eks. Norge er gået specielt hårdt ud over nogle regioner, herunder Nordjylland.

Derfor er de generelle tendenser indenfor fiskerisektoren flertydige. Der er processer af restrukturering, reduktion samtidig med ekspansion og udvikling.

Formålet med den videre analyse er at komme frem til indikatorer, der kan identificere kystzoner, der er mest negativt og positivt påvirket af fiskeripolitikken. Indikatorer er befolkning og befolkningstæthed, arbejdsløshedsrate, tilbagestående og ikke tilbagestående områder, afhængighed af fiskeri, GDP og tilgængelighed. Der vil endvidere laves case-studier i udvalgte fiskeriafhængige regioner. Af danske regioner er udvalgt Nordjyllands amt og Bornholm.

ESPON 221: Strukturfondenes territoriale virkninger

Udkast til endelig rapport

Søren Smidt-Jensen

Rapportens formål

Målet med ESPON 2.2.1. er at vurdere de territoriale effekter og potentielle rumlige (spatiale) påvirkninger af EU's Strukturfonde. Rapportens primære spørgsmål er om Strukturfondene, hvis primære mål er at sikre økonomisk samhørighed i hele EU's territorium (cohesion), også bidrager til at opfylde målet om balanceret territorial udvikling og territorial samhørighed.

Rapporten foretager en kortlægning af assistance fra EU's Strukturfonde og vurderer fondenes bidrag i forhold til EU's mål for den spatiale udvikling. Rapporten forsøger at relatere indsatsen og effekten af Strukturfondene med målet om at fremme territorial samhørighed og polycentrisk udvikling.

Fokus er på programperioden 1994-1999. Det har for forfatterne ikke været muligt at vurdere effekterne af programperioden 2000-2006. Forfatterne bemærker, at i den første programperiode har ideen om polycentrisk udvikling af EU-territoriet ikke været til stede.

Danmark bliver ikke behandlet særskilt, og der bliver ikke foretaget egentlige komparationer mellem assistance fra Strukturfondene i Danmark i forhold til andre EU-lande. Det er kun i rapportens kortmateriale, at informationer om Danmark optræder.

Udbetalinger fra Strukturfondene 1994-1999

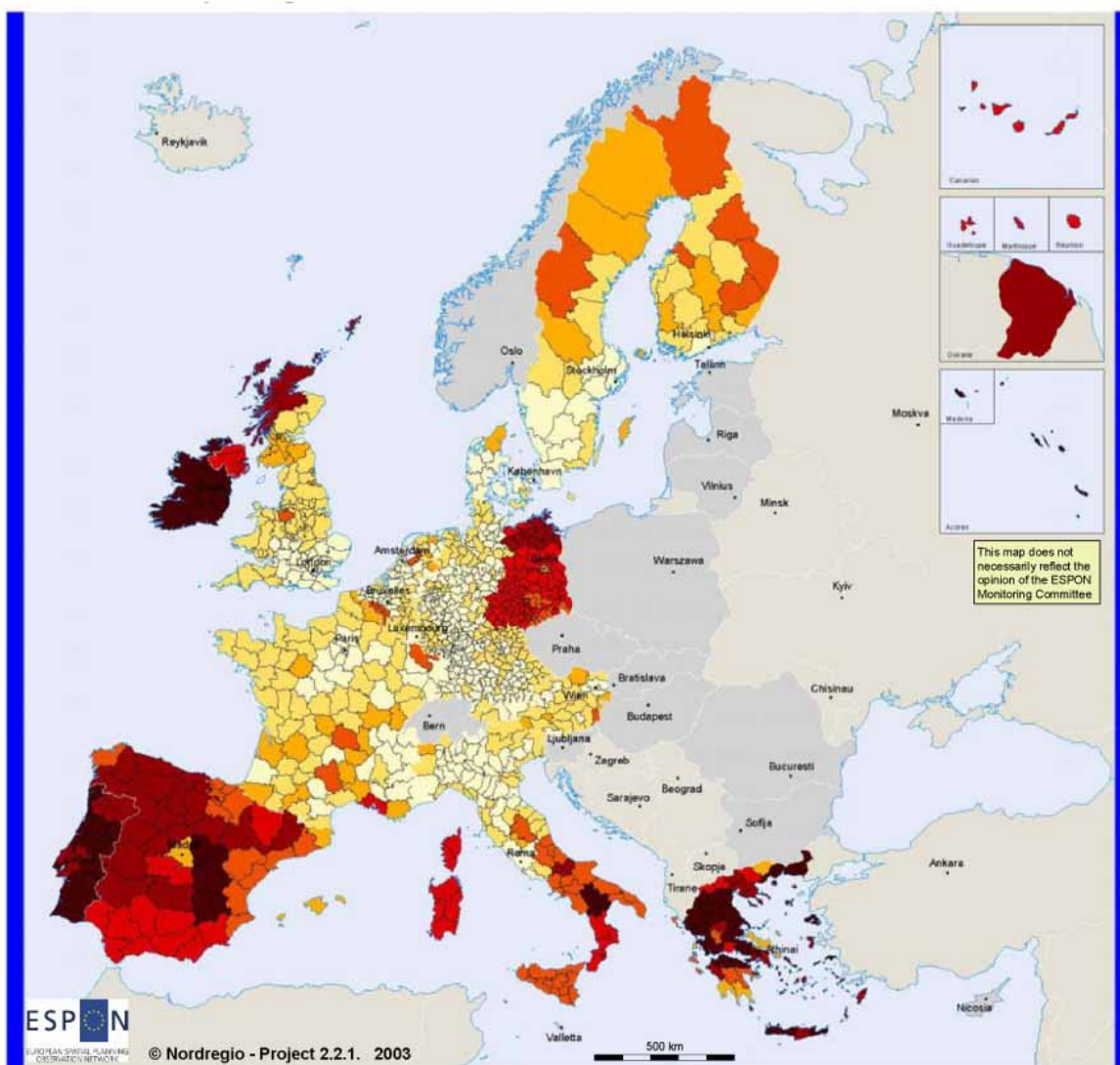
Kort over udbetalinger fra Strukturfondene i perioden 1994-1999 pr. indbygger viser, at af de 50 regioner i EU med den højeste andel, ligger 26 i Grækenland, 20 i Portugal og 4 i Spanien. I 1/3 af NUTS III regionerne var andelen af udbetalinger fra Strukturfondene over gennemsnittet for EU-15. Disse regioner har 31% af det totale indbyggertal i EU-15. Størstedelen af regionerne med højest andel udbetalinger pr. indbygger er Mål 1 eller Mål 6 regioner.

På kortet er Nordjylland og Storstrøms Amt fremhævet som de regioner i Danmark, hvor der er den højeste udbetaling fra Strukturfondene pr. indbygger (250-500 Euro pr. indbygger i Nordjylland og 100-250 Euro i Storstrøms Amt).

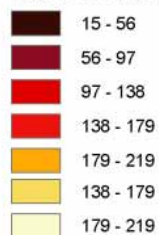
Udbetalinger målrettet byområder

Rapporten peger endvidere på, at det for EU som helhed gælder, at udbetalinger fra Strukturfondene i størst udstrækning er målrettet byområder. Derfor peger forfatterne også på, at målet om polycentri umiddelbart i højere grad synes at være større på makro-niveau end på meso-niveau.

Der peges også på, at regionale forskelle mellem landene synes at være mindsket, men at forskellene mellem regionerne er forblevet eller er blevet yderligere uddybet, hvilket indebærer at samhørighedspolitikken ikke har været videre succesfuld.

Structural Funds spending 1994 - 99 (objective 1, 2, 3, 5b, 6 and Cohesion Funds) in Euro per capita

© EuroGeographics Association for administrative boundaries
Regional level: NUTS 3
Origin of data: Landcover: Nordregio national data collection

Source: ESPON database

Kort 1 Årlig gennemsnitlig udbetalinger af Strukturfondsmidler som andel af BNP i 1999

Rumlige påvirkninger af Strukturfondene på makro-niveau

Ideen om polycentri på europæisk niveau handler om at styrke lovende og allerede stærke funktionelle byregioner, der på internationalt niveau er konkurrencestærke. Hvis der fokuseres på de funktionelle byregioner, der har høj betydning i den forstand på makro-niveau, så fik de byregioner, der lå udenfor Pentagonen væsentlig mere assistance fra Strukturfondene end dem, der lå indenfor (78 Euro pr. capita versus 484 Euro pr. capita). Derfor synes Strukturfondene umiddelbart at arbejde for en stærkere territorial samhørighed og polycentrisk udvikling på makro-niveau.

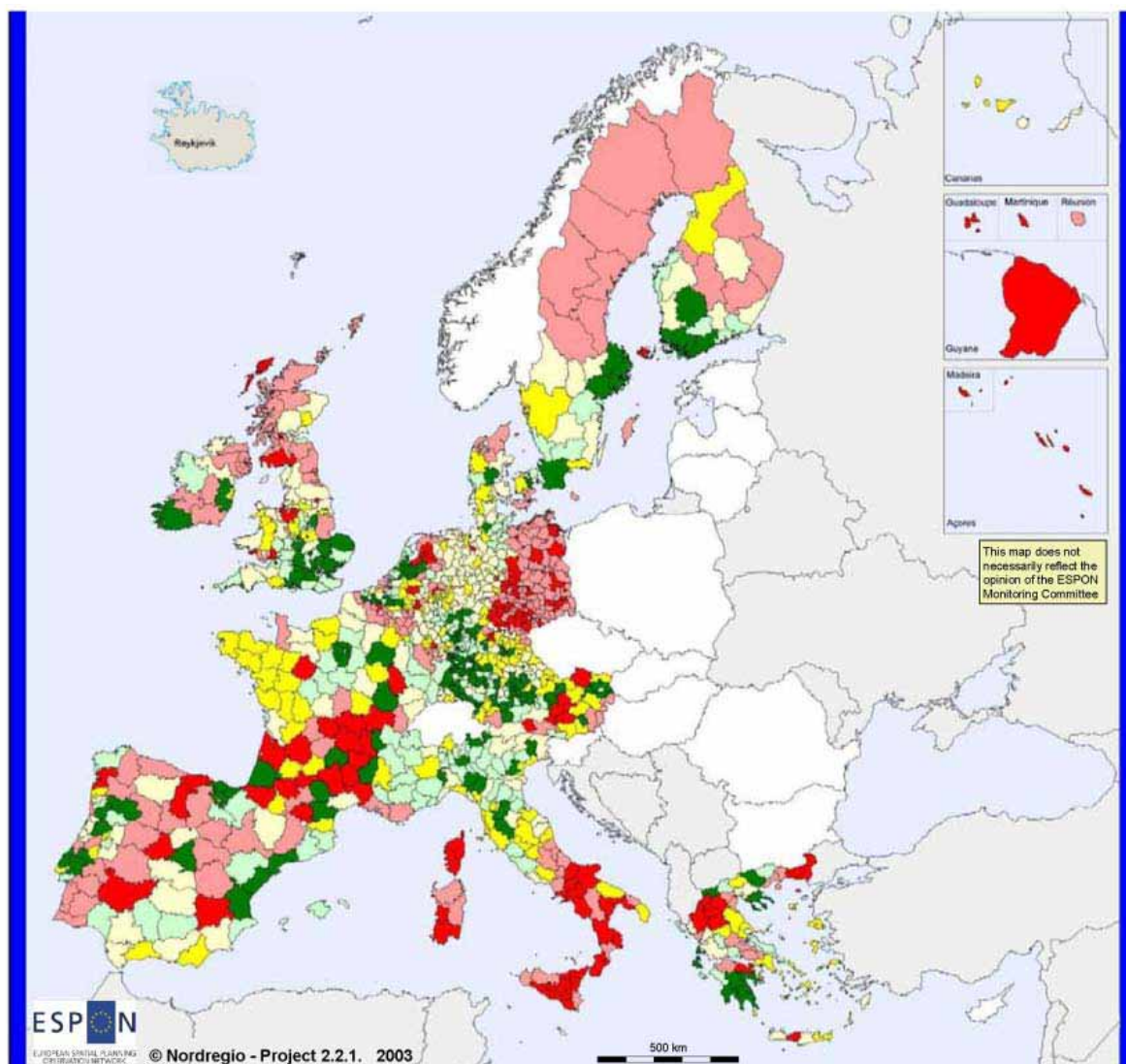
Anvendes den typologi, som er udviklet i ESPON 1.1.1, peger rapporten på, at 17 % af støtten fra Strukturfondene gik til områder, der kan kategoriseres som ”allerede stærke punkter i det europæiske polycentriske system”, 30 % gik til ”områder der kan styrke den europæiske system”, mens kun 12 % gik til ”områder der på langt sigt kan bidrage til polycentrisk udvikling på europæisk niveau.”

Relationen mellem assistance fra Strukturfondene og økonomisk udvikling

Der er ifølge rapporten ingen EU-lande, hvor der er en klar positiv sammenhæng mellem regional økonomisk vækst, og hvor mange penge regionen er assisteret med fra Strukturfondene (se kort 2). Der synes dog at være en vis sammenhæng i Frankrig og Italien, mens det modsatte er tilfældet i Sverige. Lande som Grækenland og Portugal viser et tilfældigt mønster. Det peger ifølge forfatterne på, at indirekte og kvalitative effekter af assistance fra Strukturfondene er mere interessante end fondenes påvirkning af regional økonomisk performance.

Relationen mellem assistance fra Strukturfondene og demografisk udvikling

De fleste områder i EU, som får støtte fra Strukturfondene, er præget af ufavorabel demografisk udvikling. I alle de regioner der fik mere i støtte end EU-15 gennemsnittet på 359 Euro pr. indbygger, øgedes befolkningen med 0,7% fra 1995 til 1999, mens befolkningstallet steg med 1,3% i de regioner, der fik mindre end EU-15 gennemsnittet, se kort 3.

Structural Funds spending per capita in Europe (objective 1, 2 3, 5b, 6 and Cohesion Funds) (1994 - 1999) and change in GDP per capita in relation to national average (1995 - 2000)

© EuroGeographics Association for administrative boundaries
Regional level: NUTS 3
Origin of data: Landcover: Nordregio national data collection

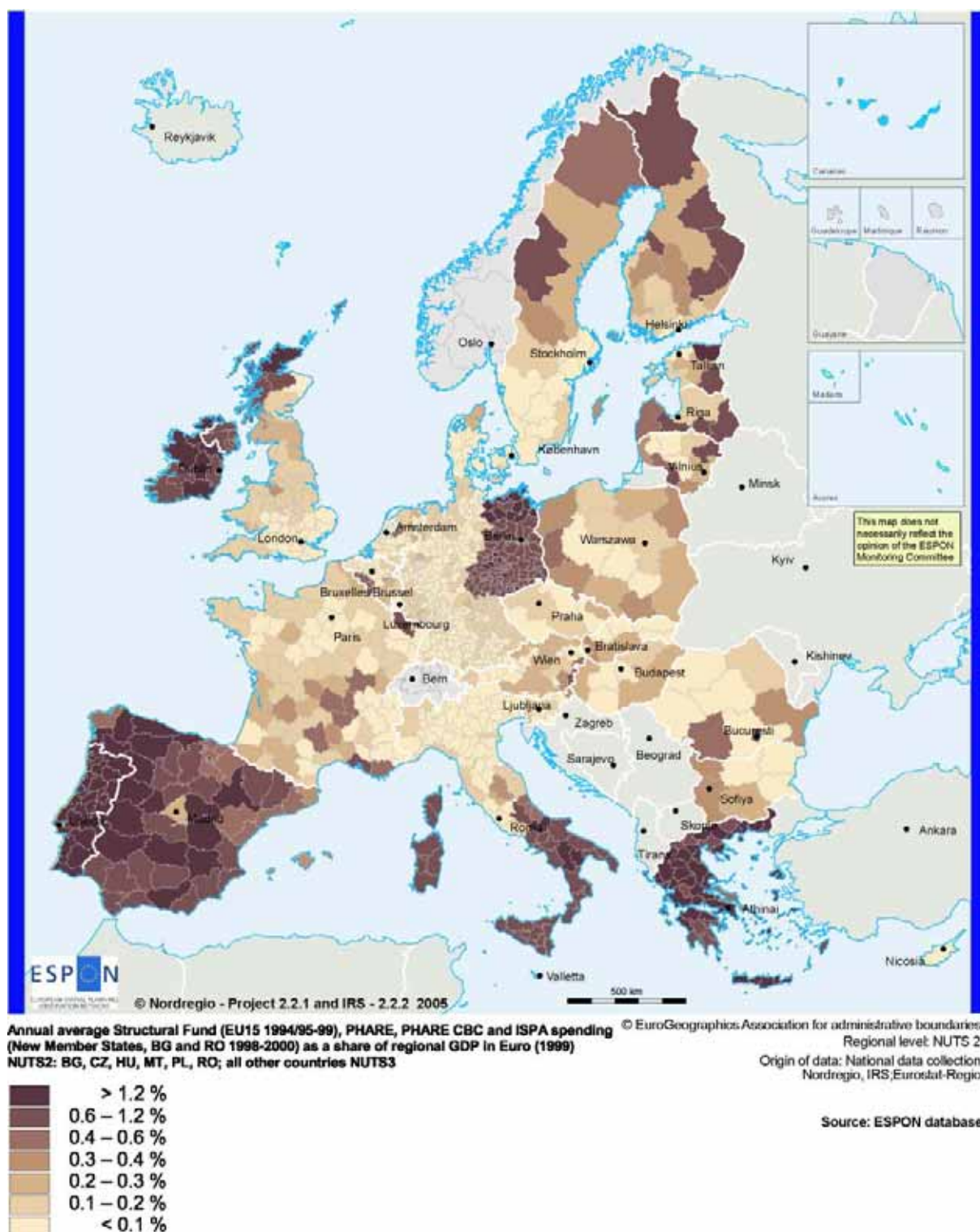

* Low: bottom 33% beneficiaries, medium: middle 33% beneficiaries
high: top 33% beneficiaries (equal count criteria)

** Change in GDP per capita in relation to national average

Source: ESPON database

Kort 2 Strukturfondsudbetalinger pr indbygger og regionale økonomiske resultater

Kort 3 Årligt gennemsnit af Strukturfondsudbetalinger og før-tilslutningsstøtte som andel af regionalt bruttonationalprodukt i Euro 1999

ESPON 222: Territorielle virkninger af "Aquis communautaire", pre-accession aid og Phare/Tacis/Meda programmerne

Endelig rapport

Lisbeth Greve Harbo

Formålet med ESPON 2.2.2 projektet er at udføre en komparativ territorial analyse af strukturpolitik som et nationalt værktøj i de nye medlemslande, der blev optaget i EU i 2004, i an søgerlandene Bulgarien og Rumænien samt i ikke-EU landene Norge og Schweiz.

Analyserne søger at vurdere midlernes indvirkning på territorielle aspekter for at øge forståelsen af relationerne mellem 'pre-accession aid' hhv. strukturfondsmidler og den spatielle udvikling i europæiske regioner.

Da rapporten således ikke indeholder analyser, der er rettet mod Danmark og danske forhold, vil rapporten ikke blive behandlet yderligere i forhold til en opsummering af udviklingsperspektiver for Danmark.

ESPON 223: Strukturfondenes territoriale virkninger i byområder

Endelig rapport

Søren Smidt-Jensen

Indledning

Projekt 2.2.3 har haft til formål at komme med anbefalinger til udvikling af politikker, der understøtter territorial samhørighed og en polycentrisk og bedre balanceret udvikling i EU byggende på de grundlæggende mål i ESDP om balanceret og bæredygtig rumlig udvikling (økonomisk og social kohæsion, bevaring af naturressourcerne og kulturarven og en mere balanceret udvikling af EU-territoriet). Forskergruppen har også haft som opgave at identificere, indsamle og foreslå nye territoriale indikatorer og data som kan måle effekterne af Strukturfondsmidlerne i byområder. Projektet har haft en ambition om at indsamle data for de byområder, som er defineret i ESPON 1.1.1. projektet.

Dette har imidlertid været vanskeligt, og projektet er følgelig blevet stoppet, da det har vist sig umuligt at finde de ønskede data til at lave pan-europæiske sammenligninger. Det gælder data for alle byområder i medlems- og tiltrædelsesslandene inden for de ønskede indikatorer, bl.a. saneringsmodne områder, forskellige miljømæssige forhold, graden af byspredning (urban sprawl), m.m.¹ Der har også været betydelige vanskeligheder med at få statistik for niveauer under NUTS 3 og for erhvervsbrancher udover NACE 17. Vanskeligheder har der også været med at finde komparativt statistik for en række sociale indikatorer.

Der har fra begyndelsen som nævnt været en interesse i at få data om effekterne af strukturfondene i de funktionelle regioner (FUA) som er defineret og identificeret i ESPON 1.1.1. Dette har imidlertid også vist sig umuligt, da medlems- og tiltrædelsesslandene bruger forskellige definitioner af de indikatorer, som har været interessant for projektet, da nogle lande slet ikke opgør disse indikatorer på NUTS 4 og NUTS 5 niveau.

Den politiske følsomhed af de data, som forskergruppen oprindeligt havde en ambition om at arbejde med, nævnes som endnu en årsag til at gruppen ikke har fået adgang til tilstrækkeligt materiale fra hverken Kommissionen eller de programansvarlige i de enkelte lande.²

Der er således meget begrænset data tilgængeligt om i hvilket omfang Strukturfondene er målrettet byområder og følgelig, hvad effekten af midlerne reelt er. Der findes heller ikke tilgængelige aggregerede opgørelser eller opgørelser over de forskellige former for tematiske interventioner som Strukturfondene støtter.³

På trods af dataproblemerne har forskergruppen udarbejdet en afslutningsrapport baseret på det hidtidige arbejde og på de data de har haft adgang til. Nedenfor fremhæves de mest markante anbefalinger og resultater.

¹ Uddybet i afsnit 6.3 "Lessons learnt", side 103.

² Side 104.

³ Side 104.

Resultater af dataanalyse

På baggrund af den dataanalyse, som det har været muligt for forskergruppen at foretage, er de mest markante konklusioner følgende¹:

BNP pr. capita

- *Byområder i EU er ikke karakteriseret ved at have en over gennemsnitlig BNP per capita.* I 39,4% af alle FUA's i EU15 var BNP per capita over gennemsnittet. I tiltrædelseslandene er der i endnu mindre grad en sammenhæng mellem urbanisering og økonomisk output. Kun 19% af FUA's her har en score der er over tiltrædelseslandenes gennemsnit.
- Sammenlignes byområdernes BNP per capita med landet, så er der heller ikke en højere score i byområderne. Dette gælder for både EU15 og tiltrædelseslandene (tabel 1).

Tabel 1: Output performance i Europæiske byområder (GDP per indbygger)

EU15 ('Big 4)	FUAs	No. FUAs National GDP per Head	>	% > FUAs National GDP per Head	>
Germany	185		94		50,8%
France	211		28		13,3%
Italy	252		144		57,1%
UK	147		49		33,3%
All	795		315		39,6%
Accession Countries	FUAs	No. FUAs National GDP per Head	>	% > FUAs National GDP per Head	>
Bulgaria	31		5		16,1%
Cyprus	4		4		100,0%
Czech Republic	25		1		4,0%
Estonia	3		1		33,3%
Hungary	77		9		11,7%
Lithuania	8		2		25,0%
Latvia	8		1		12,5%
Malta	1		1		100,0%
Poland	52		16		30,8%
Romania	59		24		40,7%
Slovenia	6		3		50,0%
Slovakia	26		4		15,4%
All Accession	300		71		23,7%

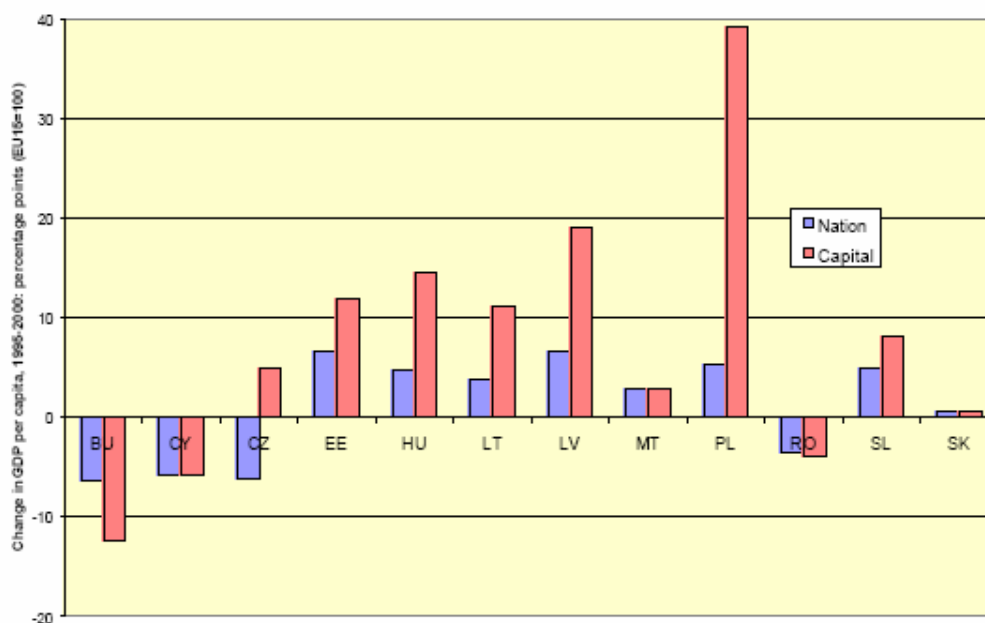
- Der er en markant forskel i BNP per capita, hvis der ses på den enkelte FUA's relative status i byhierarkiet: De FUA's, der har den højeste performance på både nationalt og EU-niveau, er de største byområder (metropolerne) og hovedstæderne.
- I tiltrædelseslandene er denne tendens endnu mere markant, dvs. at økonomisk output er koncentreret i de allerstørste byer.

¹ Denne analyse findes i annekset til ESPON 2.2.3-rapporten.

BNP vækst

- Generelt har BNP-væksten været koncentreret i FUA's. Størstedelen af alle FUA's (62%) har oplevet en vækst i perioden 1995-2000.
- I EU15 er andelen af FUA's, hvor væksten har været højere end gennemsnittet (for EU15), været en smule mindre (52%), hvilket kan tyde på et mere spredt mønster af væksten, f.eks. counter-urbanisering i nogle områder.
- I tiltrædelseslandene har der været en særlig stærk tendens til, at hovedstæderne er dynamoer for den økonomiske vækst (diagram 1).

Chart 1 Change in GDP per Head in Accession Countries: comparative performance of capital cities against national economies, 1995-2000

Source: ECOTEC Research & Consulting; ESPON FUA database

Note: Cyprus and Malta capital and national figures are the same.

Arbejdsløshed

- Byområder i EU har generelt en lavere arbejdsløshed end andre områder. 40,4% af alle FUA's i EU15 havde en arbejdsløshed der var lavere end EU15-gennemsnittet.
- Størstedelen af FUA's i tiltrædelseslandene havde en højere arbejdsløshed end EU15-gennemsnittet. Arbejdsløsheden i 35,6% af FUA's i tiltrædelsessslandene var højere end den gennemsnitlige arbejdsløshed for tiltrædelsessslandene.

Anbefalinger

Forskergruppen kommer med følgende anbefalinger til udvikling af politikker, der understøtter territorial samhørighed og en polycentrisk og bedre balanceret udvikling i EU:

- Det anbefales, at den rumlige (urbane) dimension bliver mere eksplicit i den fremtidige Strukturfondspolitik. En vis andel af Strukturfondsmidlerne bør være fokuseret på at understøtte de territoriale mål, der er fremsat i ESDP. Der bør foretages en territorial effektvurdering (impact assessment) på program-niveau før et program støttes af Strukturfondene.

- Vurderingen af, om et byområde er berettiget til støtte fra Strukturfondene, bør baseres på mål for hvordan området bidrager til bysystemet i EU snarere end på indikatorer om økonomisk, social og miljømæssig performance. Her bør de definitioner, som er udarbejdet under ESPON 1.1.1 være grundlaget f.eks. til at vurdere hvilke byområder, der udgør bysystemet i EU.¹
- Endelig anbefales det, at samtlige regionale programmer, der er støttet af Strukturfondene, forpligtes til at opgøre, i hvilket omfang de modtagne midler går til byområder.

Konklusion

På baggrund af de analyser der er foretaget i projektet, konkluderer forskergruppen følgende:

- Programmer støttet af Strukturfondene har kun i få tilfælde en eksplicit bymæssig dimension. På baggrund af de casestudier som er foretaget i projekt 2.2.3, danner der sig ligeledes et ambivalent billede af om bymæssige problemer adresseres. Et eksempel på et Strukturfondsprojekt, hvor bymæssige forhold direkte adresseres, er URBAN-programmet. Dette programs "added value" for byområder er således "essentiell", ifølge forskergruppen, og URBAN synes at påvirke bypolitikken "beyond its relatively limited scope." Som følge af det mangelfulde datagrundlag og de meget lidt uddybede case-studier² kan denne ytring imidlertid ikke siges at have nogen betydelig vægt.
- Effekterne af Strukturfondene i byområder i Mål 1 og Mål 2-regioner er i høj grad en funktion af de aktiviteter, der allerede foregår i disse områder. Bymæssige forhold har ikke været et eksplicit emne i programmerne. Effekten på bymæssige forhold afspejles i det fokus, som programmerne under Mål 1 og Mål 2 har haft på økonomisk strukturel forandring/omstrukturering. De fysiske effekter på udviklingen i byområderne er resultater af denne indsats (i case-byerne nævnes bl.a. en række nye erhvervspark, der kan ses som konkrete resultater af denne indsats).
- Som følge af de forhold, der nævnes i foregående punkt, er der ifølge forskergruppen "bevis" for at Strukturfondene i nogen grad understøtter tiltag inden for fysisk planlægning og samtidig er tegn på "integreret byudvikling", som ESDP netop ønsker at promovere. Interventioner støttet af Strukturfondene i f.eks. infrastruktur, regenerering, transport, osv. er dog motiveret for deres rolle i økonomisk udvikling af et område og i nogle tilfælde fordi de har en rolle mht. social inklusion.
- Mål 3 indsatsen, som fokuserer på menneskelige ressourcer og inklusion af svage grupper i samfundet, har også en række bymæssige effekter. Effekten er dog kun indirekte og skyldes at mange medlemmer af målgruppen er bosiddende i byer. Mål 3 som sådan har ikke en direkte territorial dimension.
- Overordnet set har Strukturfondene stærk indflydelse på den økonomiske og sociale kontekst for byområder. Strukturfondene har også stærk indflydelse på forandringer i bymiljøet og adgangen til steder. I den sammenhæng kan Strukturfondene spille en stærk rolle for den fysisk-rumlige udvikling af byområder. Derimod er indflydelsen på miljømæssige forhold betydeligt mindre klare og der er kun få indsatser der er målrettet miljøet.

¹ S. 101.

² Afsnit 4.0 (s. 53-s. 83).

ESPON 231: Anvendelse og virkninger af ESDP i medlemslandene

1. Interim rapport

Niels Boje Groth

Formål og problemstillinger.

Formålet med projektet er at studere anvendelsen af ESDP¹ og udviklingsperspektivets potentielle virkninger på såvel EU niveau som på medlemsstatsniveau.

Fremgangsmåde

En første "meta-vurdering"

I denne første interim rapport fremlægges en indledende "meta-vurdering" af hovedtræk i hvorledes ESDP anvendes i policy dokumenter med relation til ESDP.

Som udgangspunkt anvendes en række udpegede nøglebegreber, hvis anvendelse man søger efter. Kort fortalt er det vigtigste *tema* polycentricity. Horisontal integration er meget fremtrædende som *vej* eller *måde*, medens strukturfondene er det vigtigste *middel*. Ændringer i planlægningspolitik, -praksis og -kultur fremhæves hyppigst som *effekt* af ESDP, medens regionalt *niveau* er det oftest fremhævede.

Tabel 1 Nøgle ord og begreber anvendt i analysen

<i>Themes</i>	polycentric spatial development (polycentrism) new urban-rural relationship parity of access to infrastructure and knowledge wise management of the natural and cultural heritage
<i>Ways</i>	vertical integration horizontal integration spatial integration
<i>Means</i>	cross-border co-operation (Interreg IIIA) transnational co-operation (Interreg IIIB) urban governance Structural Funds
<i>Effects</i>	institutional changes changes in planning policies, practices or culture (discourses) changes in spatial representation (images)
<i>Levels / Scales</i>	European / transnational / cross-border national regional local
<i>Actors</i>	European Commission other European institutions Member States / national authorities regional and local authorities other actors (academic sector, private sector, etc)

I den første vurdering af ESDP-begrebernes anvendelse og afsmitning på planpraksis er der anvendt faglitteratur om ESDP. Litteraturen er ikke nationalt forankret, men belyser snarere fire regionale perspektiver:

¹ Som vedtaget på det Europæiske Råds møde i Potsdam, May 1999.

- Nord-vestligt (Frankrig, Tyskland og Nederlandene)
- Britisk
- Nordisk (Danmark, Norge, Sverige og Finland)
- Mediterrant (Frankrig, Spanien, Italien og Grækenland)

Analysen af det nordiske perspektiv hviler meget på Kaj Böhmes arbejder.

Alle har planlægningssystemer, som er bygget op omkring en stærk lokal kommunal planlægning, og mangler, med undtagelse af Danmark, sammenfattende national planlægning. Det antydes, at de nordiske landes deltagelse i udarbejdelsen af udviklingsperspektivet for Østersøregionen, VASAB 2010, har skabt en nordisk følelse af (stolt) ekscentricitet. Det fremhæves, at de nordiske lande har skabt en gensidig forståelse af et nordisk perspektiv, samt at de nordiske lande har ført an i introduktion af miljøansvar og en eksplicit varetagelse af hensyn til velfærd og demokrati. Samtidigt hævdes det, at ESDP for mange planlæggere har været en ”øjen-åbner”, specielt i et forsøg på at bygge bro mellem økonomisk orienteret regional politik og fysisk planlægning.

Kaj Böhme citeres for en iagttagelse af, at Europæisk planlægning kan tages som et lysende eksempel på europæisk integration via netværksdannelse og politisk diskurs, ”Diskursiv europæisk integration kan blive succesfuld, når der på europæisk og nationalt plan er stærke politiske miljøer med direkte forbindelser til hinanden”.

På grund af variationerne i de nordiske plansystemer er det fysiske planlæggere i Danmark og Finland, der anvender ESDP, medens det er i regionalpolitikken, at ESDP begreber og principper vinder indpas i Sverige og Norge.

Danmark optræder i det nordiske perspektiv som det eneste land med en sammenfattende fysisk planlægning på nationalt plan. Det er især landsplanredegørelserne, man hæfter sig ved. Selvom de kun er vejledende tillægges de en stor og nærmest eksemplarisk betydning. De to landsplandirektiver fra 1992 (Danmark på ved mod 2018) og 1997 (Danmark og europæisk planpolitik) fremhæves ofte som de fremmeste europæiske eksempler på integration mellem national og europæisk planlægning.

Som særlige initiativer og planlægningsindsatser fremhæves udnævnelsen af Midt-Vest og Trekant området som landsdelscentre samt det Dansk-Svenske samarbejde i Øresundsregionen som vægtige eksempler på initiativer, der stemmer overens med ESDPs målsætning om at fremme en polycentrisk udvikling. Øresundsregionen er udpeget som lokalitet for ét af de case-studier, man vil følge den første interim rapport op med.

Parallelt med ESDP vinder EU plan- og politik begreber og tankegange indpas via f.eks. Interreg programmerne (A: cross border og B: transnational) og strukturfondene. Man kan hertil bemærke, at med bortfaldet af egnsudviklingsstøtten har EU's strukturfonde fået den fulde opmærksomhed i de kommuner og amter, der kom til at indgå som støtteberettigede. Og med drejningen af den danske regionalpolitik fra et overvejende støtte-baseret udvikling af dårligt stillede områder til en generel understøttelse af rammebetingelser for regional konkurrenceevne, er der sket en tilnærmelse til en tænkemåde, der minder mere om spatial planlægning end fysisk planlægning, og dermed en tilnærmelse til EU's forsøg på at kombinere udviklingsperspektiv og regionalpolitik.

ESPON 232: Governance i by- og territoriale politikker fra EU til lokalt plan

2. Interim rapport (2002-2006)

Søren Smidt-Jensen

Indledning

Projektets beskæftiger sig med de forskellige EU-landes myndigheders ressourcer for at møde de strategier for spatial udvikling, som ESDP ønsker at fremme. Projektet fokuserer primært på, hvad ”skiftet” fra government til governance af de territoriale politikker og bypolitikken i EU-landene betyder i den henseende.

Governance af territoriale politikker og af bypolitik defineres som ”kapaciteten hos aktører, sociale grupperinger og institutioner (offentlig, private eller den tredje sektor) til at opbygge en organisatorisk konsensus, at blive enige om at alle parter kan bidrage til en given sag og at blive enige om en fælles vision.”¹

Tabel 5.1: Indfaldsvinkler for territoriale og bymæssige politikker

Country	National plan	Regional plan	Municipal plan	Autonomous regions	No plan
Austria		X			
Belgium		X			
Bulgaria					n.d.
Cyprus					n.d.
Czech Rep.			X		
Danmark					n.d.
Estonia					X
Finland	X	X			
France	X	X			
Germany					
Greece	X	X			
Hungary					X
Ireland			X		
Italy					
Latvia	X	X			
Lithuania	X	X			
Luxembourg		X			
Malta	X				
Netherlands	X				
Norway					n.d.
Poland	X				
Portugal	X		X		
Romania	X				
Slovakia	X	X		X	
Slovenia	X				
Spain				X	
Sweden		X			
Switzerland	X				
U.K.	X				

¹ Min oversættelse af definition på side 9

I rapporten præsenteres et udførligt overblik over planlægningssystemerne i de forskellige lande, bl.a. roller, ansvar samt de horisontale og vertikale relationer myndigheder på forskellige niveauer har (tabel 5.1). Der er ligeledes udarbejdet udførlige nationale rapporter, som beskriver, hvor langt (de fleste) EU-lande er kommet mht. et skift til governance (der er dog ikke lavet en rapport for Danmark). Der er endnu ikke udarbejdet en færdig kategorisering og en måde at sammenligne landene og de subnationale niveauer på.

Nedenstående tabel 7.3 viser først de dominerende holdninger til vertikale og horisontale relationer (tabel 7.3), samt de vigtigste årsager hertil, i de forskellige EU-lande (tabel 7.4).

Tabel 7.3: Attituder knyttet til relationer

	Vertikale relationer	Horizontale relationer
Positive attituder eller positiv udvikling af attituder	Belgien, Bulgarien, Estland, Frankrig, Tyskland, Ungarn, Irland, Italien, Norge, Portugal, Slovakiet, Slovenien, Sverige, Schweiz	Bulgarien, Cypern, Estland, Frankrig, Tyskland, Ungarn, Irland, Italien, Letland, Holland, Portugal, Rumænien, Slovakiet, Slovenien, Sverige, Schweiz
Svagheder i attituder	Østrig, Tjekkiet, Grækenland, Luxemburg, Storbritannien	Østrig, Belgien, Tjekkiet, Finland, Grækenland

Tabel 7.4: Årsager til relationernes status

Årsager	Lande
Etablerede rammer, som tillader gode relationer på vertikalt og horisontalt plan	Estland, Frankrig, Tyskland, Irland, Holland, Slovenien, Schweiz
Lovgivning	Cypern, Ungarn, Slovakiet
Andre bløde former for gode måder at etablere forbindelser på	Bulgarien, Italien, Letland, Malta, Norge, Portugal, Sverige
Problemer med relationer mellem forskellige regeringsniveauer	Østrig, Belgien, Tjekkiet, Luxemburg, Storbritannien
Sektoriel indfaldsvinkel for det politiske system	Finland, Grækenland

Konklusioner og anbefalinger

Forskergruppen kommer i rapporten bl.a. med følgende foreløbige konklusioner og anbefalinger (rapporten er kun en "second interim report"):

- *EU har på forskellig vis bidraget til et skift mod mere "governance", og reformeringen af EU's Strukturfonde har været en afgørende faktor i den proces.* I f.eks. Grækenland har medlemskabet af EU haft en "profound effect on Greek government and culture, even on routine administrative practises, although changes here are slow and not immediately visible" og i Italien ses reformeringen af Strukturfondene i 1988 som en factor, der har "favoured a progressive alignment between national and European regional policy towards intervention that also largely involves territorial criteria".
- *Visse lande har en lang tradition for koordinering, samarbejde og deltagelse, der gør det nemmere at inkorporere governance-innovationer.* Tyskland har f.eks. et stærkt juridisk rammeværk og en udbygget decentraliseret beslutsningsstruktur, mens Holland har en stræk tradition for drøftelser mellem forskellige stakeholders i løbet af politikudviklings- og implementeringsfasen af et projekt (den såkaldte "poldermodel"). Denne involvering af forskellige parter i en sag er således blevet en væsentlig del af den administrative kultur i

Holland. Accept af governance-principper kan således ikke nødvendigvis føres tilbage til EU's mål om governance (f.eks. formuleret i Hvidbogen om European Governance), men skyldes også de forskellige landes tradition mht. konsensuspolitik, deltagelse, partnerskabsaftaler, koordinering, osv.

Økonomiske forhold, globaliseringens effekter, officielle udviklingsmål og den teknologiske udvikling fremhæves som andre afgørende forhold for et skift mod mere governance.

De faktorer der hæmmer et skift mod mere governance varierer også mellem EU-landene:

- I de tidligere østblok-lande eksisterer der således administrative strukturer, som er designet til den planøkonomiske situation og som har vanskeligt ved at passe med filosofien om "good governance". Det gælder f.eks. i Rumænien hvor de hierarkiske og autoritative strukturer er yderst vedholdende.
- I flere af Middelhavslandene er der et stort problem med mistillid mellem stat, lokale myndigheder og borgerne samt fjendtlighed mod fysisk planlægning og manglende respekt for regler og reguleringer. I andre lande hæmmer antagonistiske forhold og magtkampe mellem centrale, regionale og lokale myndigheder en udvikling mod mere governance.

Med hensyn til udbredelsen af governance specifikt indenfor fysisk planlægning konkluderes følgende (også foreløbige konklusioner):

- I lande med en traditionel planlægningsmodel (f.eks. England, Frankrig og Tyskland) er der også tendenser mod at governance-principperne får mere indflydelse.
- Krisen i konventionel, hierarkisk fysisk planlægning, som i de senere år har været diskuteret i faglitteraturen, kan bekræftes på baggrund af de forskellige lande-studier i projektet. Den konventionelle planlægning risikerer at blive irrelevant i forhold til de nuværende realiteter, og den kan endda være en hæmsko i forhold til governance-processer.
- Prioriteringerne for økonomisk udvikling har en afgørende indflydelse på fysisk (spatial) planlægning som skubbes ind i en marginaliseret rolle. Det bliver stadig mere tydeligt at der er en svær sameksistens af fysisk planlægning og økonomisk udviklingsplanlægning. Dette peger på nødvendigheden af nye tilgange, hvilket også er et mål i ESDP-dokumentet.
- Udbredelsen af "projektplanlægning" underminerer den traditionelle planlægning. Dette bliver stadig mere tydeligt i lande hvor konventionel planlægning aldrig rigtigt har været effektiv eller lande som på en eller anden måde er i en overgangsproces.
- Sameksistensen af traditionelle planlægningssystemer og nye governance-tilgange er en stor udfordring og der må stilles spørgsmålstejn ved kompatibiliteten af de to tilgange.

ESPON 242: Integrerede territorielle analyser baseret på ESPON resultater

3. Interim rapport (2004-2006)

Lisbeth Greve Harbo

Der foreligger endnu kun en Third Interim Report, hvorfor empiri-indsamlingen ikke er komplet.

Formål og problemstilling

Projekt 2.4.2 er en form for 'opsamlings-projekt', der skal foretage en integreret analyse af de eksisterende ESPON-resultater. Hovedformålet er at identificere eksisterende rumlige mønstre og territorielle 'egenskaber'. I princippet dækker dette projekt derfor alle temaer, som er indeholdt i de øvrige ESPON-projekter.

Fremgangsmåde og empiri

Analyserne foretages både på makro-, meso- og mikroniveau.

På **makroniveau** ("Spatial patterns on European level") tages udgangspunkt i projekt 3.1.s RCE's (Regional Classification of Europe) og en rumlig struktur er blevet skitseret. Indikatorer: polycentri, tilgængelighed, befolkning, FUAs og MEGAs.

En anden syntese blev foretaget med 'the Lisbon performance indicator: produktivitet (GDP pr. employed person), labour participation, R&D expenditure, personnel in private sector R&D and education level of the population.

På **mesoniveau** ("Analysis of Transnational Co-operation Fields and Areas") foretages både en kvantitativ cluster-analyse og en kvalitativ analyse af eksisterende samarbejdsprojekter. Cluster-analysen er foretaget på baggrund af diverse NUT2 og NUT3 analyser. Indikatorer: GDP growth, Lisbon Performance, Labour market indikatorer, demografi, 'natur-farer', teknologi 'farer' og tilgængelighed. Analysen af samarbejdsprojekter foretages på NUT2-niveau ved hjælp af INTERREG IIIB Projekt-analyser og er endnu ikke afsluttet.

På **mikroniveau** består analysen af to trin:

National RCE: De samme 30 indikatorer, der anvendt til EU RCE-inddelingen, er anvendt til beregning af en 'national RCE'. Formålet er at give en national 'average', der kan give overblik over nationale uligheder og bruges som reference i de nationale case studier.

Country study: de rumlige mønstre analyseres på nationalt plan. Formålet er at undersøge, hvor præcist specifikke regionale problemer kan afdækkes vha. ESPON resultater, der som hovedregel er relateret til makroniveauet. Ydermere analyseres relationen mellem nationale og EU regionale policies. Hovedmetoden var et spørgeskema, hvilket har givet visse problemer, idet kun 15 ud af 29 er blevet returneret.

Der er slet ikke udført nogen form for landestudie for Danmark endnu.

Den foreløbige Cross-country opsummering på meso-niveau omfatter derfor heller ikke Danmark.

Konklusion fra dansk perspektiv

Selvom lande-rapporten fra Danmark ikke foreligger endnu, kan nogle konklusioner alligevel drages på makro- og mesoniveau (hvoraf en del måske kan anvendes som argument for 'den nordiske model'):

Makroniveau

Der foreligger nogle konklusioner om alt fra 'økonomisk performance' og 'exposure to natural hazards' til 'population challenge'. Mest interessant er måske, at baseret på Lisbon performance, så ligger Danmark helt i top.

Mesoniveau

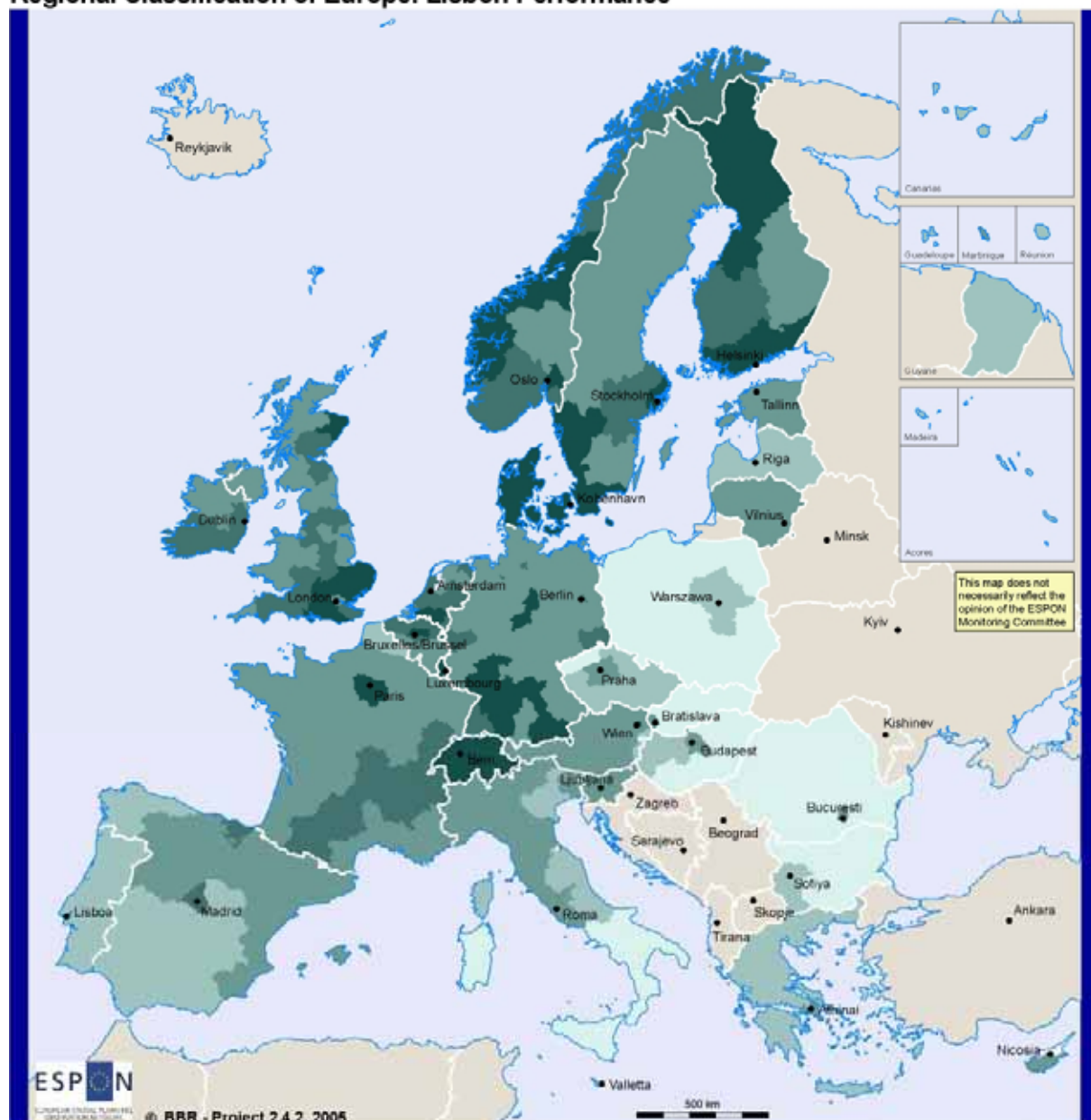
På meso-niveau er konklusionerne mere forbeholdne, eftersom analyserne endnu er i fuld gang.

I første omgang er clusters baseret på alle RCE temaerne identificeret og der gives et forsigtigt bud på Potentielle transnationale Co-operation Areas: "The Nordic Axes (Southern Scandinavia, Scotland and Ireland) [...] is characterized by high productivity, R&D intensity and relatively low unemployment rates", p.70. Lidt underligt er det imidlertid, at København bliver 'clusteret' med London og Bruxelles.

De første resultater fra analysen af Interreg IIIB projekter viser, at "Regions with direct connection to the Baltic Sea [...] are involved in the most co-operating projects.." (p. 82). Indenfor det tematiske område "Joint planning strategies" ses, at "Denmark, southern Sweden, Finland as well as Northern Germany are co-operating in a high number of projects in this fields" (p.84).

I 'Co-operation Concerning Rural Areas', 'Co-operation in the field Transport and Infrastructure', 'Co-operation – cultural heritage' og 'Co-operation – nature and environment' scorer Danmark også højt:

Regional Classification of Europe: Lisbon Performance

Degree of Lisbon performance as an aggregate of 5 indicators:

- Productivity (GDP per person employed 2002) +
- Employment rate (Employed population / population aged 15-64 2003) +
- Expenditure on R&D (Expenditure on R&D / Total GDP 2001) +
- R&D Business Enterprise Sector (Personnel / 1.000 active person 2001) +
- High educated population (Highly educated population / total educated population 2002) +

© EuroGeographics Association for administrative boundaries

Regional level: NUTS 2

Origin of data: ESPON 2.4.2 BBR, own calculations

Cyprus: data for government controlled areas only

Source: ESPON database

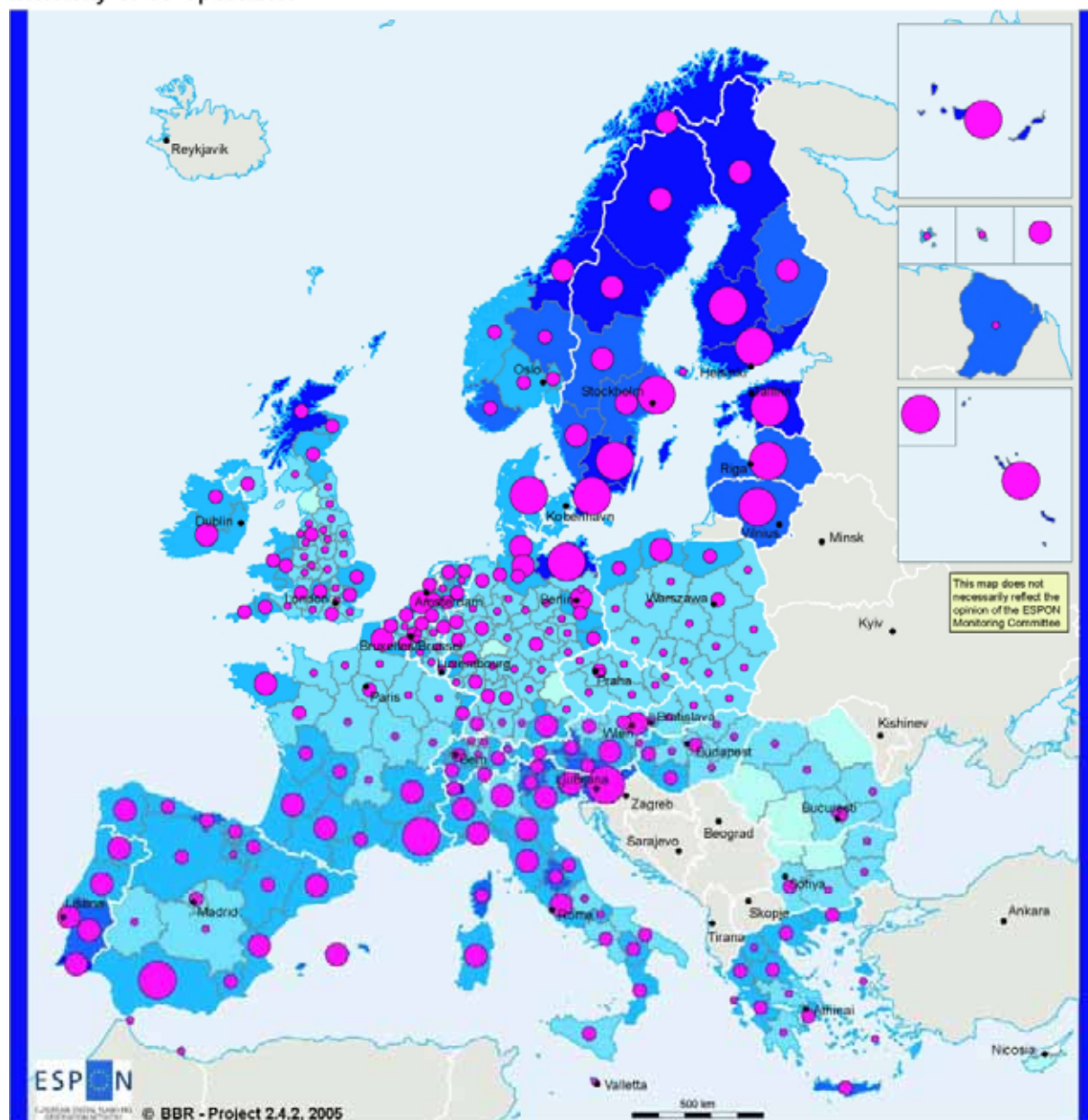
Standardised based on the European mean value

Figur 5-2 Endelig RCE – Lissabon præstationer

Figur 6-1 Resultat af klyngeanalyse på basis af alle RCE temaer

Intensity of co-operation

Number of project co-operations according to operational programmes*

weighted by population
(in 100.000)

absolute number

© EuroGeographics Association for administrative boundaries
Regional level: NUTS 2

Origin of data: ESPON 2.4.2, INTERREG project survey

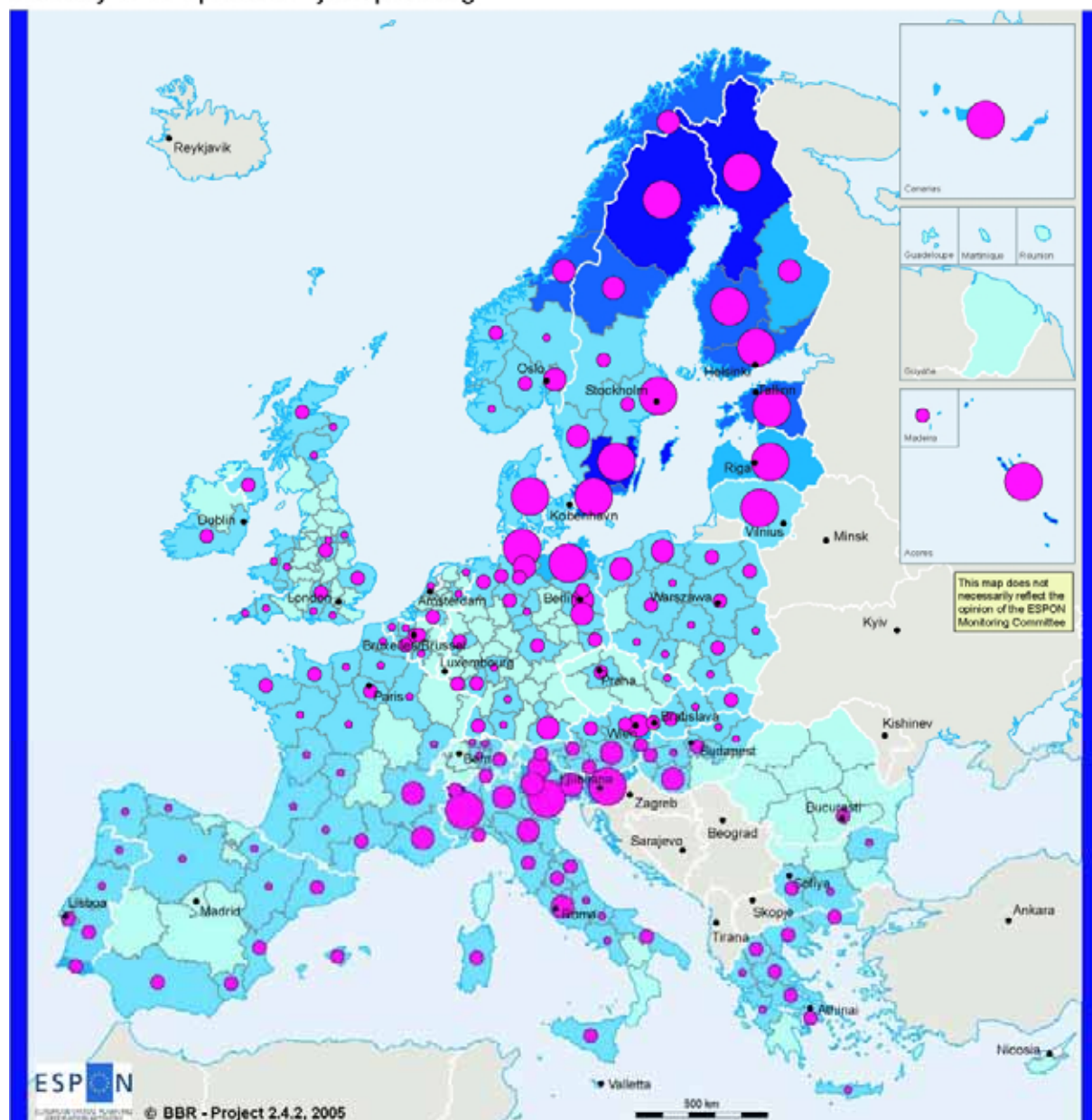
Cyprus: data for government controlled areas only

Source: ESPON database

* based on the INTERREG co-operation areas:
Alpine Space, Atlantic Area, Baltic Sea Region,
CADSES, Caribbean Area, Madeira - Azores -
Canary Islands, North Sea, North West Europe,
Northern Periphery, South West Europe, Western
Mediterranean, Indian Ocean Area

Figur 6-3 Samarbejdsintensitet

Intensity of co-operation - joint planning

Number of project co-operations according to operational programmes*

Thematic field: joint planning, integrated spatial development strategies and actions

weighted by population
(in 100.000)

absolute number

© EuroGeographics Association for administrative boundaries
Regional level: NUTS 2

Origin of data: ESPON 2.4.2, INTERREG project survey
Cyprus: data for government controlled areas only

Source: ESPON database

* based on the INTERREG co-operation areas:
Alpine Space, Atlantic Area, Baltic Sea Region,
CADSES, Caribbean Area, Madeira - Azores -
Canary Islands, North Sea, North West Europe,
Northern Periphery, South West Europe, Western
Mediterranean, Indian Ocean Area

Figur 6-4 Samarbejdsintensitet – fælles planlægning

ESPON 31: Integrerede redskaber til brug for europæisk spatial udvikling

Endelig rapport

Niels Boje Groth

Formål

ESPON 31 er et koordineringsprojekt. Formålet med projektet er at bidrage til en teknisk og videnskabelig koordinering af de tematiske (1xx) projekter og de projekter, der beskæftiger sig med virkningen af EU's sektorpolitikker (2xx-projekterne). Rapporten indeholder således præsentation af det fælles grundlag, ide og tematiske grundlag, fælles generelle måleproblemer, koorderingsredskaber, opbygning af ESPON data base, fælles korttegningsredskab, WEB-baseret GIS med geografisk database, et redskab til spatial analyse og til distribution af ESPON resultater med særlig tanke på formidling til det politiske niveau. Ikke alle disse temaer er relevante for denne rapport's fokus på udviklingstræk og politikker relevante for en belysning af Danmarks internationale rolle. De vigtigste og mest interessante forhold fremdrages derfor kun.

Tværgående analyse af Europa

De mange data, der er frembragt i de enkelte projekter, har fristet til et forsøg på at sammenveje dem alle i én indikator, regional resultat. Heri indgår resultatindikatorer for regionernes økonomi, beskæftigelse, demografi, miljø, katastrofesårbarhed, tilgængelighed og spatiale struktur. Det samlede resultat er vist på kort 7. Man bemærker, at det meste af Norden, med undtagelse af de arealmæssigt store nordlige områder i Sverige og Norge, ligger på, på vej over eller over gennemsnittet. Det må ligeledes bemærkes, at den nordlige del af Finland med sin placering over middel bryder mønstret i forhold til Nordnorge og Nordsverige. Danmark ligger under ét over gennemsnittet.

Vurdering af empiriske resultater i forhold til EU mål og begreber

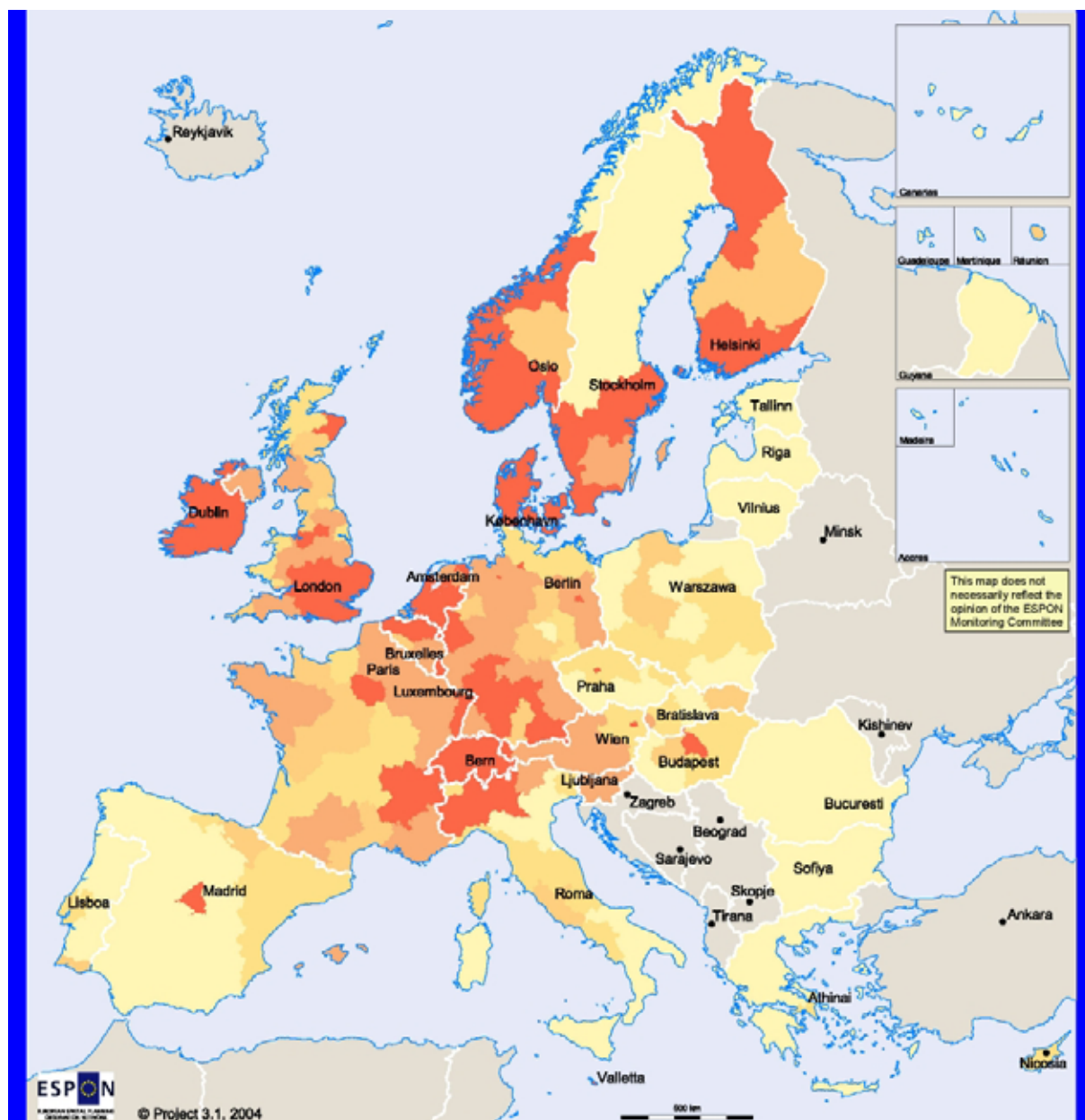
De indkomne ESPON resultater bliver holdt op i forhold til EU mål og begreber.

Samhørighed (cohesion)

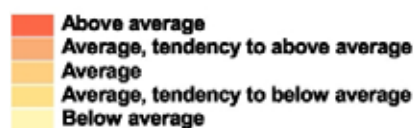
Det første og vel nok vigtigste mål er samhørighed (cohesion) i EU's regionale udvikling. Begrebet er ikke veldefineret. Alligevel forsøger man at drage nogle konklusioner om landbrugspolitikken, transportpolitikken, informations- og kommunikationspolitikken, forskningspolitikken og strukturfondspolitikken bidrag til et mere samhörigt EU.

Landbrugspolitikken

Hvis man betragter landsbrugspolitikken ikke blot som en erhvervspolitik men også som en politik for landområder, finder man, at den modarbejder ESDPs mål for en balanceret territorial udvikling, og at den derfor ikke virker for målene om økonomisk og social samhørighed. Det gælder også den del af EU's landbrugspolitik ("Rural development regulation"), som skal virke for landdistriktsudvikling. Den eneste del af CAP, der virker for social og økonomisk samhørighed er LEADER programmet.

Regional Situation

© EuroGeographics Association
for the administrative boundaries
Regional level: NUTS 2
Origin of data: Eurostat, National Statistical Offices, Project 3.1
Source: ESPON Database

Kort 7 Den regionale situation

Transportpolitikken

Transportpolitikken virker kun under særlige omstændigheder til øget territoriell samhørighed. Det transeuropæiske netværk (TEN) og en opfølgning af vurderingen af behovene for transportinfrastruktur (TINA) vil hovedsageligt medvirke til at øge ulighederne. De nye medlemslande vil have størst glæde af en udbygning af den overordnede infrastruktur, som forbinder landene med de økonomiske centre i EU12, selvom en sådan politik vil bidrage til at øge indre forskelle.

Informations og kommunikationsteknologier

Udbredelsen af ICT repræsenterer ét af de områder, hvor de nordiske lande er mønsterbrydere. Center-periferimodellen er ikke egnet til at beskrive udbredelsen af disse teknologier, som koncentrerer sig i de nordiske lande. Det fremgår af afbildningen af den kombinerede udbredelse af husstands- og erhvervsmæssig telekommunikationsinfrastruktur, kort 8.

Forskning og udvikling

Forsknings- og udviklingsaktiviteterne er koncentreret i et begrænset antal regioner med store forskelle til andre regioner. De regionale innovationsledere er Tyskland, Sverige, Finland og Nederlandene. Disse regioner har det højeste bruttonationalprodukt per indbygger kombineret med udgifter til erhvervsmæssig forskning og udvikling, patentansøgninger, high-tech ansøgninger og højeste beskæftigelse.

Også i dette billede optræder to nordiske lande, Sverige og Finland, som mønsterbrydere. Forsknings- og udviklingsaktiviteterne er ikke koncentreret i Pentagon, men har centre i de to nordiske lande også.

Territoriel samhørighed og regionale potentialer

Potentialer i det eksisterende bebyggelsesmønster

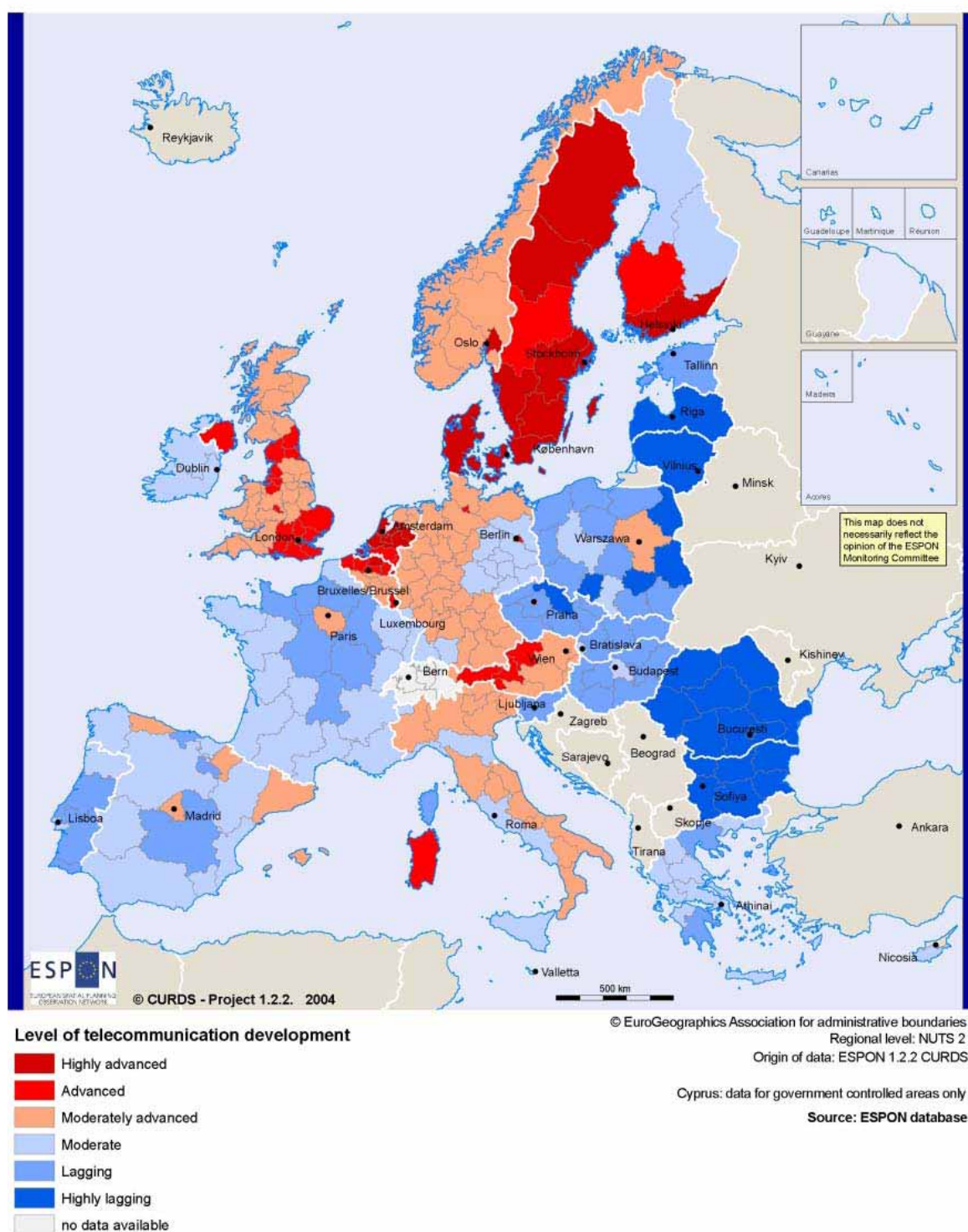
Byggestenene for udvikling af potentialerne i det eksisterende bebyggelsesmønster ligger i de funktionelt afgrænsede byer, "Functional Urban Areas (FUAs)". Det er områder omkring en bymæssig kerne afgrænset som sammenhængende pendlingsoplande. Tætheden af disse FUAs er størst i Pentagon. Udenfor Europas befolkningsmæssige og økonomiske centrum peges på regionerne omkring Madrid, Barcelona, Athen i syd, Dublin i vest og Stockholm, Helsinki, Oslo og Göteborg i nord, som hørende til de vigtigste storbyområder med potentialer for at udvikle en vis modvægt til Pentagon.

Potentialer for socio-økonomisk specialisering

Regional udvikling kan bæres frem af økonomisk specialisering. Mulighederne herfor er analyseret ved at se på den nuværende specialisering og koncentration af virksomheder indenfor en branche. Specialiseringen viser størst koncentration i Pentagon, men også i de nordiske lande. Specialisering er imidlertid ikke altid den mest oplagte vej til at øge en regions konkurrenceevne. Det antyder resultater, hvor lav specialisering og lav GDP i regioner går hånd i hånd med høje rater for økonomisk tilvækst. Inddrager man andre potentialer for økonomisk vækst, som f.eks. forskning- og udvikling og ICT. Her brydes et udbredt mønster af relativ lav forsknings- og udviklingsaktivitet og ICT i perifere regioner, som tidligere nævnt, af de nordiske lande.

Adgangen til transport

Den eksisterende adgang til transport er størst i Pentagon. Dette billede udfordres i nogle af scenarierne under 211. Eet scenarie bliver fremhævet. Det er baseret på (1) en realisering af det europæiske transport netværk (TEN) samt de transportprojekter i de nye EU lande, som der er påvist behov for under TINA (Transport Infrastructure Needs Assessment – new EU member states) og (2) en moderat beskatning af alle transportformer. Det skønnes, at en sådan politik vil styrke den regionale vækst og velfærd i de fleste nye medlemslande, samt at landdistrikterne generelt også vil styrkes.

Kort 8 Kombineret infrastruktur til husstands- og erhvervsmæssig telekommunikation

Polycentricity

Baggrunden for polycentricity begrebets centrale position i ESDP og ESPON projekterne forklares med ønsket om at søge veje til at modvirke centraliserings- og ulighedstendenserne i det økonomisk og befolkningsmæssigt monocentriske Europa. Der fremhæves fire dimensioner af polycentricity, den morfologiske, den funktionelle, den transport og kommunikations-

mæssige (ICT) samt den samarbejds-mæssige. Derfor er der i ESPON projekterne en løbende bestræbelse på at belyse, hvorledes de forskellige projekttemaer kan belyse potentialer for at understøtte en polycentrisk udvikling.

Morfologisk udvikling

Med morfologisk menes det fysisk mønstermæssige, som var det, der blev bedst belyst i ESPON 111. Blandt hovedresultaterne i dette projekt fremhæves identifikationen af ”potentielle polycentriske integrations arealer (PIA)”, dvs. områder, hvor byområder ligger så tæt, at overlappende pendlingsafstande gør det muligt (potentielt) at etablere sådanne flere byområder som ét polycentrisk område. Danmark nævnes i en mindre gruppe af lande, der har et morfologisk set stærk polycentrisk bymønster, medens de øvrige nordiske lande, Norge, Sverige og Finland hører til gruppen af de mest monocentriske lande. Ved hjælp af de potentielle polycentriske integrationsarealer suppleres den ovenfor nævnte liste over stærke men alle mere eller mindre solitære storbyregioner (Madrid, Barcelona, Athen, Dublin, Stockholm, Helsinki, Oslo og Göteborg) med potentielle polycentriske integrationsarealer omkring Montpellier, Decin, Rimini, Palermo, Messina, København, Bari, Allicante, Oslo, Belfast, Porto, Glasgow og Valencia. Fra ESPON 123 projektet tillægges forslag til økonomiske integrationszoner: Tallin-Tartu-Riga-Daugavpils-Kaunas og Poznan-Krakow-Dresden-Prag-Bratislava-Wien-Budapest.

Demografiske tendenser

De demografiske projekter viser, at de fremherskende udviklingstræk for fertilitet, aldring og migration forstærker monocentriske udviklingstræk, eller en udvikling som på anden måde er uafbalanceret. Samlet set viser disse tendenser affolkningstendenser med selvforstærkende negative udviklingstræk i områder i Spanien, Italien, Bulgarien, Slovenien, Ungarn og den Tjekkiske republik. Generelt er storbyregionerne de mest attraktive for ekstern immigration medens en række turisarealer er blevet attraktive for den voksende immigration af pensionister. Landdistrikter og perifere områder er særligt udsatte for negative demografiske udviklingstræk, noget som hverken strukturfondene eller landbrugspolitikken kan dæmme op for. En tættere samhørighed mellem by- og landdistrikts udvikling efterlyses samtidigt med at der advares mod en tiltagende byspredning (rurbanisation), som udvisker det fysiske og landskabsmæssige skel mellem by og land.

Socio-økonomisk specialisering

Et ofte fremført standpunkt i forsøgene på at afbalancere koncentrationstendenser, består i at økonomisk styrke kan afbalanceres af funktionel betydning, og at perifere områder derfor skal konkurrere på unikke kompetencer og produktioner, især sådanne som er forankrede i lokale produktionsmiljøer og som er vanskelige at kodificere og kopiere og derfor også vanskelige at producere andre steder. Som eksempler nævnes Luxemburg med sin indflydelsesrige banksektor og finske Oulu højt oppe i den Botniske bugt med sit speciale indenfor telekommunikation. Betydningen af det funktionelle fremhæves også i selve definitionen af polycentricity, idet polycentricity især kan skabes der, hvor to eller flere byer med forskellige eller komplementerende byfunktioner ved samarbejde kan bringes til at fungere som én by, der ikke blot er større, men også ligger ét eller flere trin højere i byernes rangorden eller hierarki.

Forsknings- og udviklingsinvesteringer ses ofte som et vigtigt redskab for dannelse af regionale specialiseringer. Strukturfondsmidler er ikke beregnet til at finansiere R&D aktiviteter, men udelukkende til at øge en regions kapacitet til at udføre og igangsætte forskning.

Tilgængelighed

Tilgængelighed er en forudsætning for interaktion, herunder dannelsen af polycentriske systemer. Men en udvidelse af tilgængeligheden omkring et center muliggør også at tidligere selvstændige områder bliver del af et nyt storbyområde i en centraliseringsproces. Disse virkninger medfører, at der i ESPON arbejdet optræder en vis ambivalens overfor trafikinvesteringer. Således anbefales TEN og TINA projekterne samtidigt med, at der fremlægges scenarier for samtidig indførelse af road-pricing. Kort 14 viser bl.a. for de nordiske landes vedkommende, hvorledes den potentielle tilgængelig domineres af hovedstæderne. Det gælder dog ikke Danmark, som på grund af sin mere beskedne størrelse kan opvise en tilgængelig fra de fleste FUAs på gennemsnittet for EU. Kortet viser potentialer for multimodal tilgængelighed til Europas FUAs. Størrelsen af cirklerne angiver befolkningsstørrelsen og farven viser tilgængeligheden i forhold til en gennemsnitlig tilgængelighed i hele ESPON området.

Samarbejde

Dannelse og styrkelse af polycentriske netværk er stærkt afhængigt af lokale kompetente agenter, som kan indgå i lokale/regionale samarbejder såvel som trans-nationale. I mange ESPON studier fremhæves betydningen heraf ved den betydning, der tillægges fænomener som social kapital, governance, partnerskaber og netværksopbygning. Derfor er der også skabt en øget forståelse for de positive virkninger, som f.eks. strukturfondsbevillinger og et program som LEADER ofte har for opbygning af disse sociale og institutionelle kompetencer.

ESPON politik-anbefalinger

Præmisser

ESPON anbefalingerne er baseret direkte eller indirekte på ESPON projekterne. Derudover hviler de på nogle udtalte forudsætninger om, at det enten er accepteret eller ønskeligt, at EU landene fortsætter den igangværende europæiske integrationsproces, går ind for at fremme territoriell samhørighed og en polycentrisk udvikling, at der skal tages et eksplicit hensyn til de spatiale virkninger af sektorpolitikker, at integrationen mellem landene skal finde sted under en samtidig styrkelse af økonomiske vækstmotorer under den antagelse, at vækst vil sprede sig fra økonomiske centre. Der ligger således et økonomisk vækstparadigme bag de anførte politik anbefalinger. ESPON projekterne har måske lidt mod forventning ikke peget på særlig nødvendighed af inddragelse af den miljømæssige dimension for at fremme en bæredygtig udvikling. Her er de økonomiske og sociale forhold i forgrunden. Ændringer i omverdenen kan ændre grundlaget for anbefalingerne. For eksempel er en fuldstændig liberalisering af verdensmarkedet ikke forenelig med en række af EU's støtteordninger.

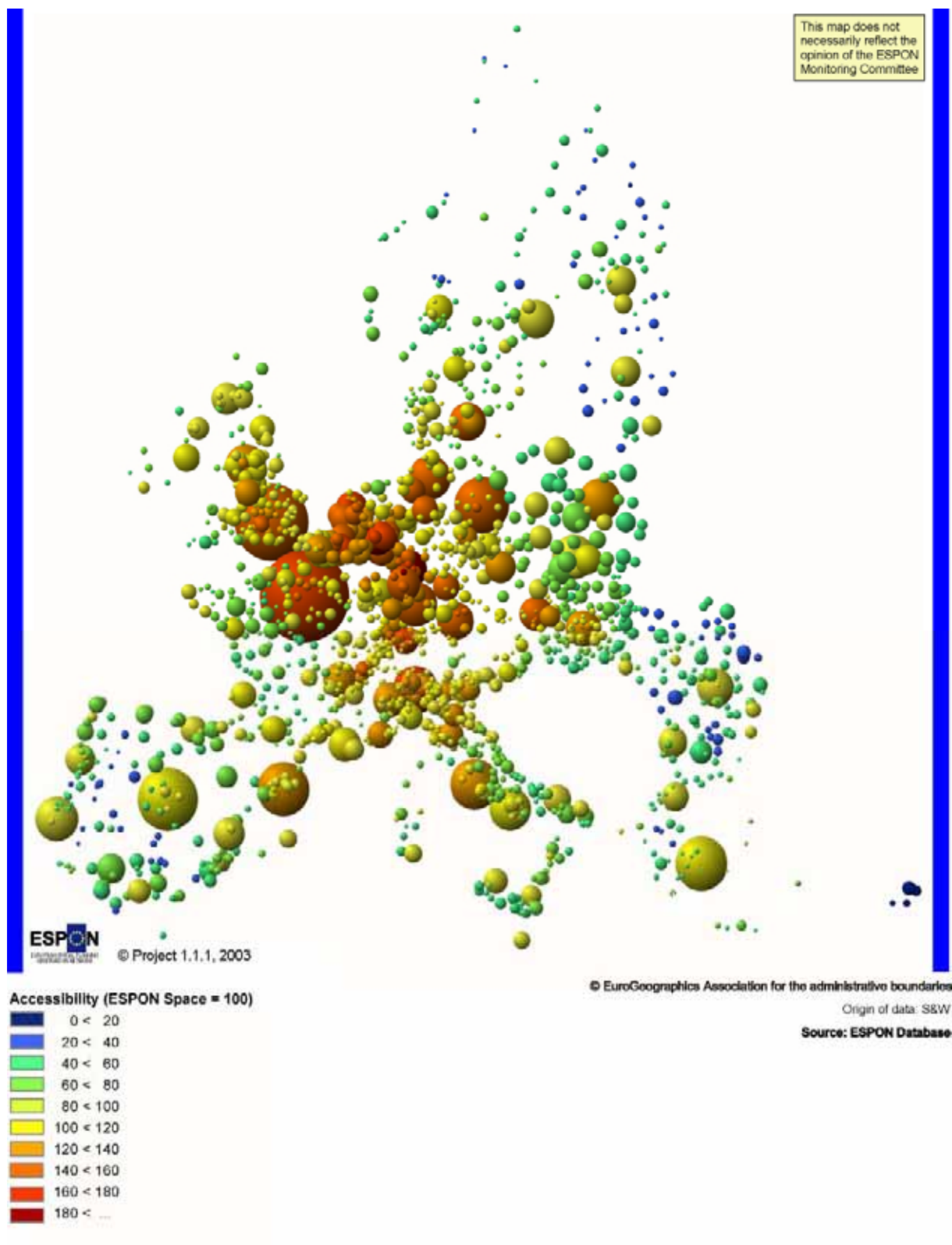
Nedenfor nævnes med overskrifter og få stikord de anbefalinger, som er opsamlet og foreslået i ESPON 31.

Generelle anbefalinger

Med udvidelsen af EU og med en udvidelse af EU's politikområder er der opstået en stigende erkendelse af, at EU-politik ikke kan baseres på finansielle midler alene. Derfor er anbefalingerne baseret på et samspil mellem initiativer for udbygning af den fysiske infrastruktur samtidigt med styrkelse af investeringer i menneskelige ressourcer gennem såvel finansielle som ikke-finansielle midler.

Styrkelse af sektor-koordinering

Dette skal ske gennem indførelsen af det spatiale perspektiv i EU's sektorpolitikker.

Kort 14 Potentiel (multimodal) tilgængelighed til FUAs, 2001

Governance perspektiv på EU politikker

Ideen er at opbygge en øget konsensus mellem EU's politiske niveau og nationale og sub-nationale beslutningsenheder.

Styrkelse af spatiale politikbegreber

Behov for at styrke begrebsdannelser som polycentrisk udvikling og territorial samhørighed på tværs af det lokale, det regionale og EU niveauet. ESPON projekterne har demonstreret en række modsætningsfyldte forhold ved overgang fra ét niveau til et andet.

EU policy approach

Den spatiale udviklings interdisciplinære natur forudsætter et perspektiv på EU's politikformulering, som kræver såvel horisontal som vertikal interaktion.

- Udvikling af interdisciplinære policy-rammer
Behovet herfor illustreres med manglende integration af strukturpolitikken og sektorpolitikker, målkonflikter i transportpolitikken og landbrugspolitikken. Der fremsættes forslag til oprettelse af en interinstitutionelt koordineringsinstitution med ansvar for spatial samhørighed i EU's politikker.
- Styrke incitament-baseret governance
Ideen er at skabe en øget konsensus mellem EU og nationale og sub-nationale enheder om udviklingsspørgsmål og dagsordener og perspektiver for planlægning.
- Sætte rammer og bygge nationale, regionale og lokale kapaciteter

Morfologi

Øget opmærksomhed

Tanken er at øge opmærksomhed mod og viden om aktuelle udviklingstræk og udviklingsproblemer.

Fokus på processer for opbygning af social kapital

Retter sig især mod styrkelse af menneskelig og institutionel kapacitet i rurale og perifere områder.

Styring af medfinansierings andele

Skal især imødekomme problemer med lokalt at kunne matche EU's støtteordninger gennem den forudsatte egenfinansiering (partnerskabsprincippet).

Integration af polycentricity i Strukturfonds programmer

Her tænkes især på styrkelse af bysystemer på meso- og microniveauer og ikke på opbygningen af økonomiske vækstpoler, der kan konkurrere med Pentagon.

Udpegning af strukturfonds arealer

Hensyntagen til ESPON principper ved udpegning af støtteberettigede arealtyper.

Spatial dimension af CAP

For at fjerne inkonsistente relationer mellem CAP og samhørighedspolitikken er det nødvendigt at udvikle nationale prioriteringer, der sigter mod realiseringen af specifikke regionale programmer.

Fokus på socio-økonomisk specialisering

Tanken er at yde støtte til funktionel specialisering af perifere regioner, der ikke har potentialer til at udvikle befolkningsmæssig og økonomisk paritet til mere centralt placerede områder.

Opgør med "one-size fits all" politikker

Større opmærksomhed skal rettes mod de forskelle, der også opfattes som en kvalitet, mellem Europas forskellige lande og regioner.

Specialisering

Tanken om regional udvikling gennem specialisering får en række anbefalinger. Generelt anbefales det at styrke profileringen af regioner, som allerede har vigtige internationale profiler, og som har yderligere udviklingspotentialer.

Bedre koordinering af forskning og regionalpolitik

Det foreslås at etablere et samvirke mellem EU rammeprogrammer for forskning og strukturfondene.

Strukturfonds prioriteringer og midler til understøttelse af polycentrisk udvikling

Det foreslås at strukturfondsmidler især skal virke for funktionel og socio-økonomisk specialisering og tilgængelighed.

Videnscentre på inter-regionalt niveau

Sikring af kritisk masse i centre knyttet til europæiske "Centres of Excellence".

Europæiske innovationssystemers dynamik

Territoriel styring og konsekvensvurdering

Forslag om udvikling af pan-europæiske forskningsfaciliteter for udførelse af territoriale konsekvensanalyser (TIA)

Strukturfonde som løftestænger for national praksis

Tilgængelighed

Eet af de centrale spørgsmål vedrørende udbygning af transportinfrastrukturen og regulering af trafikken er at afkoble den nære forbindelse mellem vækst og trafik. Denne nære sammenhæng, som har en del af ansvaret for den fysiske-geografiske koncentration af byudviklingen, er så uafviselig, at der fremsættes konkrete forslag til reduktion af trafikudviklingen. Disse forslag, der nedenfor resumeres ukommenterede, er nok de mest kontroversielle forslag til politiske initiativer.

Systematisk ledelse af spatiale fordele for transportpolitikker

Forslag om at udvikle transportprojekter i sammenhæng med visioner for territorial udvikling.

Strukturfondsmidler for promovning af transnationale forbindelser

Effektivitetsbaserede transportpolitikker og introduktion af økonomiske overførselsmekanismer

TEN og TINA projekterne vil forbedre tilgængelighed og økonomisk vækst i de nye EU lande, men først og fremmest i de regioner som allerede har en høj indkomst. For at konkurrere med de mere udviklede europæiske økonomiske centre er det nødvendigt for de nye medlemslande at udvikle agglommerationsøkonomier – også selvom det nationalt vil medføre en større territorial ubalance. Konflikten mellem lighed og effektivitet skal derfor ikke løses ved at revidere TEN og TINA projekterne. I stedet skal de fattigere lande modtage kompenserende økonomiske overførsler til opbygning af deres sekundære netværk for at lade deres periferier nyde godt af spredningseffekterne af den hurtigere vækst i centrene.

Mere bæredygtig transport gennem takstpolitik ledsaget af økonomiske overførselsmekanismer

For at styrke en bæredygtig udvikling skal man ikke ændre trafikken gennem anvendelse af andre trafikformer, men søge at reducere den samlede trafikmængde gennem indførelse af trafikbeskatning og –pricing. Et sådant initiativ er mest ufordelagtigt for tilbagestående regioner, landdistrikter og perifere regioner. Det foreslås derfor, at pricing-systemer, der forværrer regionale indkomstforskelle skal ledsages af økonomiske overførsler til de hårdest ramte og mest trængende regioner.

Øget udbud af ICT-infrastruktur også i mindre favoriserede regioner

Forslag efterlyses til at kompensere for udbygning af ICT-infrastrukturen i mindre udviklede markeder, som ikke er så attraktive for udbydere.

ICT regulering

Regionale og territoriale udviklingsmål bør inddrages ved regulering af ICT udbygningen.

Aggregering af behov

Ved aggregering af behov kan offentlige myndigheder sætte krav til ICT udbygning og formidle netværk til f.eks. små og mellemstore virksomheder.

Offentlig intervention i ICT

Forslag til offentlig regulering og intervention.

Interaktion

Forslag om dagsordenstyring, opbygning af social kapital og institutionelle rammer – de ”bløde” virkemidler har som indledningsvist nævnt stigende betydning ikke mindst fordi EU ikke kan regulere regionalpolitikken alene gennem finansielle midler.

Dagsordensstyring

Opbygning af social kapital og institutionelle læreprocesser

Institutionelle rammer

ESPON 32: Spatiale scenarier og orienteringer i relation til ESDP og cohesion politikken

2. Interim rapport (2002-2004)

Thomas S. Nielsen

For nærværende foreligger 2. interim rapport fra projektet. Det betyder at konklusioner og analyser har en foreløbig karakter. Dels er de planlagte evalueringsværktøjer endnu ikke klar til brug og dels mangler projektet endnu det rumlige aspekt. Det er derfor i sin nuværende form af begrænset interesse – ikke mindst i forhold til en udlæsning af Danmarks placering i det europæiske rum. Projektet kan imidlertid ses som en slags konklusion på ESPON programmet der fremhæver strategiske valg og disses konsekvenser for udviklingen i Europa (læs: den rumlige fordeling af udviklingen). Af denne grund skal projektets formål og indhold kort kommenteres her.

Formål

Projektet sigter mod at udvikle visioner for EU27+2 (ESPON rummet). I praksis betyder dette opstilling af trend scenarier, hvor der konkluderes på, hvordan udviklingen bliver som et resultat af de policies, der forfølges (fremskrivning/prognoser), og såkaldte ”roll-back” scenarios, hvor der sigtes mod at beskrive fremtidige situationer af ønsket og uønsket karakter og derpå vurdere, hvad der skal til for at skabe hhv. undgå disse tilstande.

I rapportudkastet indgår skitser til tematiske scenarier for den demografiske udvikling (”the silver century” og ”open border”), udviklingen i transportpolitik (”more investment in motorways”, ”decoupling economic development from the mobility of people and goods”), energipolitik (”Europe in the context of high energy prices”), den økonomiske politik (”best foot forward”, ”Eurotigers”, ”the beaten track” og ”Balnibarbi for the Balnibarbians”), ”governance” (”let a hundred flowers bloom...” og ”divide and rule”), ekspansion af EU (”Europe as a marketplace” og ”Europe as a temple”), udviklingen i landdistrikterne (”open market” og ”sustainable rurality”), klima-politik (”reparing instead of preventing” og ”anticipation of climate change by preventions measures”), samt socio-kulturelle ændringer (”non-mastered socio-cultural integration” og ”towards a sustainable multicultural and socially cohesive Europe”). Hensigten er at kombinere disse policy scenarios til karakteristiske politikker, hvis rumlige konsekvenser kan beskrives i projektet. Imidlertid er beskrivelsen af scenerierne endnu generel og der arbejdes videre inden for projektet på at tilføre en rumlig dimension til scenarie udviklingen.

Til effektvurdering af scenarierne udarbejdes inden for projektet dels en regional økonomisk model, der gør det muligt at afprøve betydningen af de forskellige udviklings træk (scenarier) for den økonomiske udvikling i Europas regioner. Dels udarbejdes en overordnet transport model der skal gøre det muligt at teste effekterne af forskellige politikker mht. infrastruktur og transport, ikke mindst betydningen for fordelingen af udviklingen i Europa.

Videre har projektet beskæftiget sig med mulighederne for at konstruere et ”Cohesion index” for Europa. Det har således været tanken at vurdere alle udviklingsscenarier for deres betydning for den økonomiske udvikling, for deres betydning for bæredygtig udvikling og for deres betydning for ”territorial cohesion”. Her løber projektet imidlertid ind i problemer, idet det især er det økonomiske og den økonomiske udvikling, der er godt belyst i de eksisterende

ESPON data, mens der kun foreligger lidt, der kan bruges til at vurdere effekten på den miljømæssige bæredygtighed og praktisk taget intet af relevans for ”social cohesion”.

For at få et groft mål for ”social cohesion” i EU til brug for vurderingen af scenarierne i projekt 3.2 foreslås det at bruge udgifter til sundhedsvæsenet pr. capita. Betydningen heraf illustreres ved hjælp af forholdet mellem EU15 og de senere medlemslande. Forskellene i sundhedsudgifter er meget større end forskellene i BNP pr. capita – et forhold der tages som indikation af, at brugen af sundhedsudgifter pr. capita kan være med til at give en indikation af ”social well-being” mellem landene.

Der foreligger ingen særskilte konklusioner om Danmark eller de skandinaviske lande.

ESPON 33 Territorielle dimensioner af Lissabon/ Göteborg processen

3. Interim rapport (2004-2006)

Lise Herslund

Projektet er ikke afsluttet. Nærværende evaluering er baseret på ”Third Interim Report”. Projektet har dog lavet alle empiriske analyser men mangler nogle samlede policy-anbefalinger.

Formål og problemstillinger

Projektets formål er at evaluere den territoriale dimension af Lissabon og Göteborg aftalerne. Lissabon aftalen har som mål at gøre EU til det mest konkurrencedygtige område og den mest vidensintensive økonomi i verden. Göteborg aftalen går ud på at få EU til at udvikle sig i en bæredygtig retning. Så sammen er målet at gøre EU til en konkurrencedygtig og dynamisk region med økonomisk bæredygtig vækst, flere jobs, større social samhørighed og alt dette på en miljøvenlig måde.

Formålet med studiet er at vurdere områdets ”carrying capacity” på nationalt og også regionalt niveau og herved vurdere om områderne er ”competitive in sustainability”. Begrebet er udviklet ud fra teoretiske overvejelser om konkurrenceevne og bæredygtighed. Projektet vil komme frem til ”territorial capability”, som er territoriets kapacitet til at producere værdi og samtidig udvikle sig i en bæredygtig retning.

Analyse og empiri

Analysen over territoriers konkurrence- og bæredygtighed er foretaget på nationalt og herefter på regionalt niveau (NUTS3). Fjorten hoved-indikatorer er udvalgt til analysen. Dog har alle indikatorer ikke kunnet findes på regionalt niveau. De forskellige indikatorer er inddelt i de 3 tre ben for bæredygtighed; ”miljømæssige”, ”sociale” og ”økonomiske” indikatorer.

Først ”ranks” lande og regioner efter miljø, sociale og økonomiske forhold separat.

Til den økonomisk ranking bruges indikatorerne: GDP per capita, arbejdsproduktivitet, total beskæftigelsesrate, beskæftigelse blandt ældre på arbejdsmarkedet, penge brugt på forskning og udvikling, ungdomsuddannelsesniveau. I den nationale analyse scorer Danmark bedst, næst efter Sverige. På regionalt niveau viser analysen et klart center-periferi mønster. Den europæiske pentagon, mange regioner med hovedstæder og de fleste regioner i de nordiske lande scorer højt.

Den sociale ranking består af indikatorerne: regionale forskelle i arbejdsløshedsraten, risiko for fattigdom og langtidsarbejdsløshedsraten. Nationalt har Danmark den tredje bedste score. Det sociale regionale landkort er markant forskelligt fra det økonomiske. Der er mange hovedstadsregioner, som ikke scorer højt her. Pentagon-området er også middel. De nordiske lande scorer højt både på nationalt og regionalt niveau.

Den miljømæssig ranking består af indikatorerne: drivhusgas emission, energi-intensitet af økonomien og volumen af transport. Her har Danmark den næstbedste score.

Analysen af et territoriums konkurrenceevne og bæredygtighed er så at lægge de sociale og økonomisk indikatorer sammen og herefter gange dem med summen af de miljømæssige indikatorer: Danmark kommer på førstepladsen i den nationale analyse, og også i den regionale analyse ligger alle danske regioner højt ligesom de fleste svenske regioner. Det gælder dog ikke Nordsverige, der halter noget bagefter økonomisk. Norge scorer lavt på de miljømæssige indikatorer. Da der er flere økonomiske indikatorer end sociale og miljømæssige fremstår pentagon-området også stærkt i den samlede analyse, jvf. figur 2.

I projektet sammenlignes kortet over regionernes præstation med andre ESPON-typologier over regioner (ESPON 1.1.1 – polycentri og funktionelle urbane regioner, 1.1.2 – rural-urbane relationer og 1.2.2 - tilgængelighed).

Sammenligningen går på, om den økonomiske, sociale og miljømæssige ranking og den overordnede konkurrenceevne og bæredygtighed er højere i regioner, hvor der er store funktionelle urbane områder, hvor regioner har en høj urban påvirkning, og hvor tilgængeligheden potentielt er høj.

En høj økonomisk ranking og også en god score på den samlede præstation over konkurrence- og bæredygtighed er også områder med europæiske og globale funktionelle urbane områder. Dog korrelerer dette ikke med de miljømæssige og sociale udregninger. Dette er det samme billede mht. tilgængelighed.

Den samlede konklusion er, at økonomisk konkurrencedygtighed i Europas regioner ikke nødvendigvis korrelerer med sociale og miljømæssige præstationer. Her trækkes det frem, at høje scorer på sociale indikatorer mere er bestemt af nationale traditioner og velfærdspolitik og ikke nødvendigvis pga. en stærk økonomi.

Analysen går videre med at lave nogle kørsler på forskellige indikatorer over et territoriums konkurrenceevne- og bæredygtighed. Fokus er på temaer som ”innovation og forskning”, ”global/lokal interaktion”, ”kvalitet (livskvalitet, miljøets kvalitet osv.)” og ”effektivitet i brugen af ressourcer”.

Disse temaer er omsat til statistiske indikatorer. ”Innovation and forskning” måles f.eks. på antal internetbrugere, virtuelle firmaer, kommuner med internetforvaltning, science parker, innovationsevne (indbyggere under 14 + indbyggere over 55 delt med den erhvervsdygtige befolkning), folk med videregående uddannelse og udbredelsen af bredbånd. Den ”lokale/global interaktion” måles på deltagelse i internationale konventioner, FDI, export/import.

”Kvalitet” måles med sociale og miljø indikatorer, deltagelse og lokal demokrati og en masse forskellige tal over livskvalitet i Europa, købekraft, priser, tilfredshed osv.

”Brugen af ressourcer og funding”, arbejdsløshed, biodiversitet, økonomiens energiintensivitet, ressourcer anvendt på sundhedssystem, uddannelse og støtte til private firmaer er andre indikatorer.

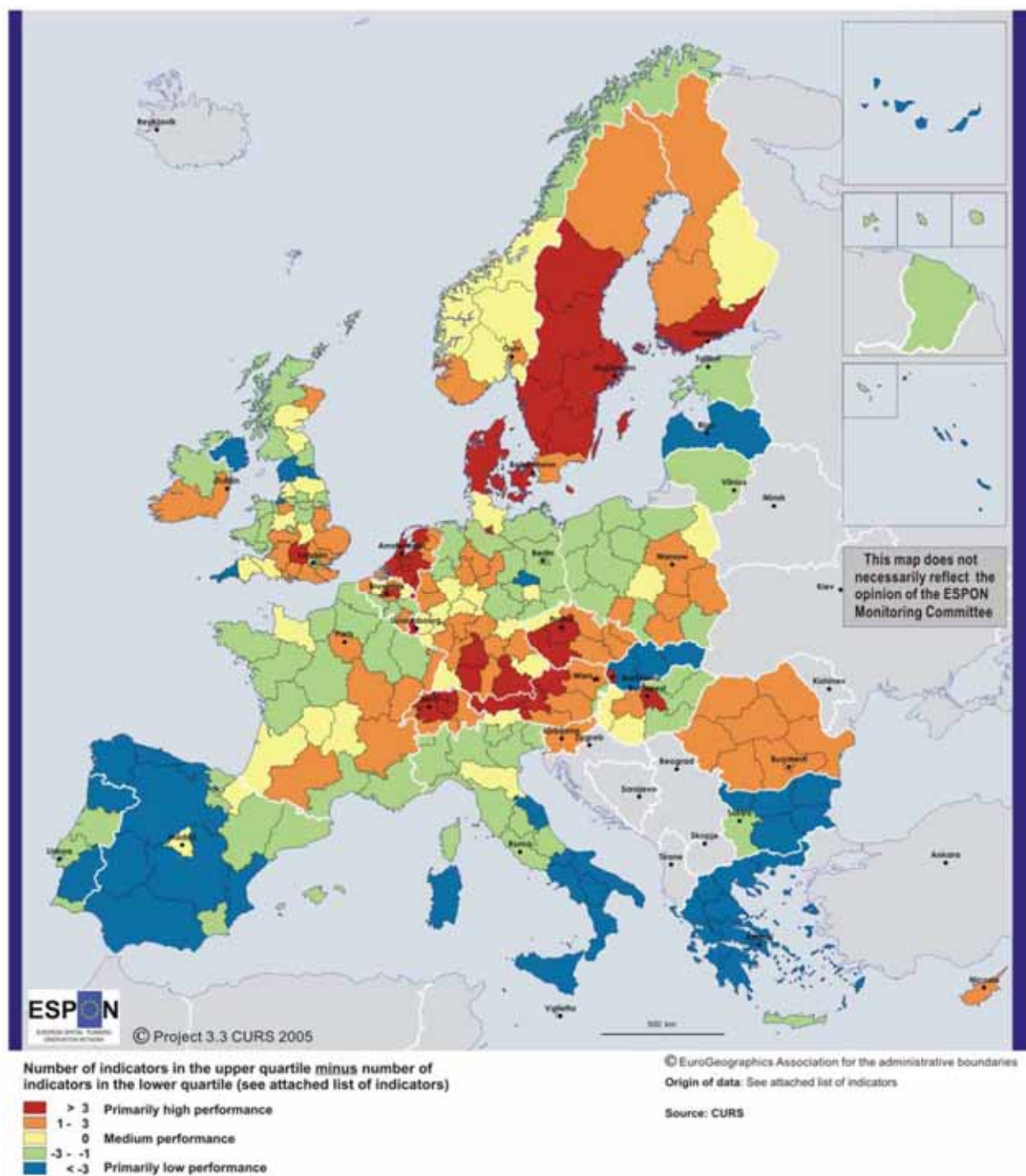
Indenfor ”forskning og udvikling” er det hovedstadsregioner, der scorer højest. Dog er der nogle få regioner i Finland, Sverige og Norge udenfor hovedstadsområderne, der også får høj score, jf figur 3. I Danmark er Københavns regionen, der scorer højest. Projektet anbefaler, at EU-landene fokuserer mere på befolkningens adgang til internet, som f.eks. er lav i middelhavs- og østlandene, og mere støtte til videregående uddannelse og ”livslang” læring.

Den ”globale/lokale interaktion” er også højest i hovedstadsregionerne. Projektet foreslår, at der skabes muligheder for, at andre regioner bliver internationaliseret. Regioner skal samarbejde på tværs af lande og sprede uddannelsessteder til også mere perifere regioner.

”Kvalitet”-målingen giver et meget mudret billede af Europa. Dog er det specielt dele af Spanien og de nye EU-lande, der får lav score. Mht. ”ressourcer og støtte” bruger Danmark mange midler på uddannelse og sundhedsvæsen osv. og scorer derved højt. Men samlet set er der stor forskel på, hvor meget de europæiske lande bruger på sociale og miljømæssige foranstaltninger. Der er også store forskelle i infrastruktur, telekommunikation osv. , hvilket giver meget forskellige udgangspunkter og muligheder for ”konkurrenceevne og bæredygtighed i Europa”.

Konklusioner - Perspektiver for Danmark

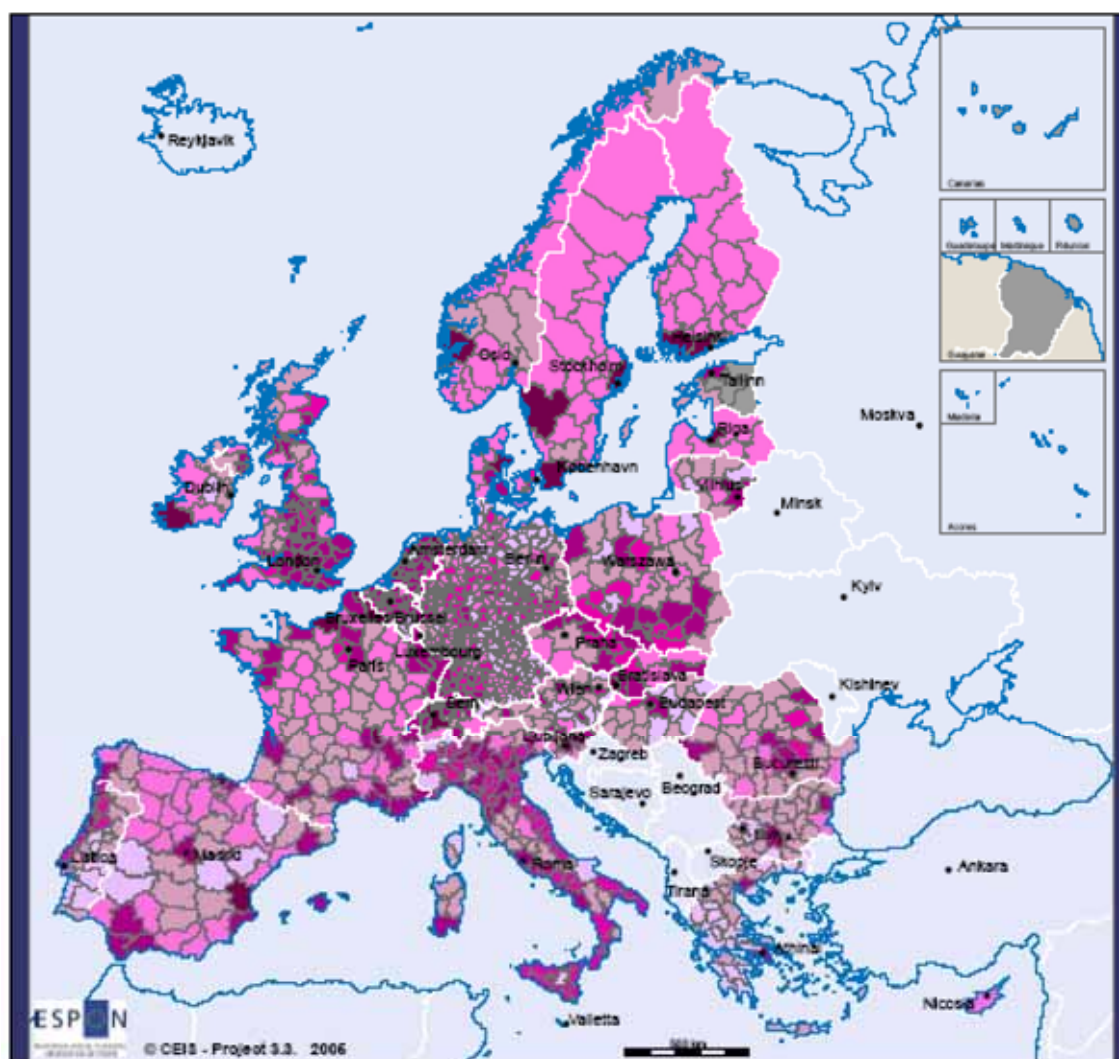
Danmark ligger oftest højt på de forskellige indikatorer. Det er dog specielt indenfor de miljømæssige og sociale områder, at Danmark scorer højt. Danmark har ikke regioner, som falder udenfor billedet og scorer lavt. Altså, der er ikke nogle meget perifere områder, der halter bagefter. Men i Danmark er det oftest Hovedstadsregionen, der ligger højest. Dette er det samme billede i de fleste lande. Dog har de andre skandinaviske lande også nogle regioner udenfor hovedstadsområderne, som også har høj score på ”forskning og udvikling” og internationalisering.

Figur 2 Regionale præstationer målt ved 14 "short list" Lissabon indikatorer

De anvendte indikatorer (NUTS 3)

Økonomiske indikatorer	Sociale indikatorer
GDP per capita	Risiko for fattigdom efter socialhjælp
GDP per capita i arbejde	Regionale forskelle i arbejdsløshedsraten
Beskæftigelsesrate	langtidsarbejdsløshedsraten
Beskæftigelse blandt ældre på arbejdsmarkedet	Miljø indikatorer
Penge brugt på forskning	Drivhusgas emission
Ungdomsuddannelsesniveau	Energi-intensiteten af økonomien
Komparativt prisniveau	Volumen af transport
Gross fixed capital formation/GDP	

LEVEL OF TERRITORIAL I&R

Figur 3 Territorialisering af innovation og forskning

Indikatorer på "Innovation og Forskning" er bl.a. (NUTS 3)
antal internet-brugere
virtuelle firmaer
kommuner med internetforvaltning
science parks
innovations ratio (andel af indb. < 14 + indb. > 55 af den erhvervsdygtige del af befolkningen)
folk med videregående uddannelse
udbredelsen af bredbånd

ESPON 341: Europa i verden

1. Interim rapport

Lisbeth Greve Harbo

Der foreligger en First Interim Report, hvor der redegøres for struktur og metode for databehandling, men der er endnu ikke udført empiriske analyser. Rapporten er meget præget af metodologiske overvejelser og evaluering af datasituationen for projektet.

Formål og problemstilling

Med henvisning til Lisbon/Gothenborg strategien om, at Europa skal være den førende 'knowledge region' i verden, er der behov for at introducere et fjerde niveau: det globale.

Projektet har til formål at analysere europæiske trends, mål og strategier udfra et globalt perspektiv. I udgangspunktet skal dette ske på baggrund af følgende:

- Identifikation af relationer og links mellem Europa og resten af verden
- Strukturel sammenligning af 'sammenlignelige regioner'
- Undersøgelse af Europas 'embedding into the geographical neighbourhood'

Fremgangsmåde og empiri

Først og fremmest skal feltet undersøges systematisk. Der skal opbygges en database og et 'dictionary'. En del analyse vil foregå på statsniveau, men det foreslås også, at case studier indgår.

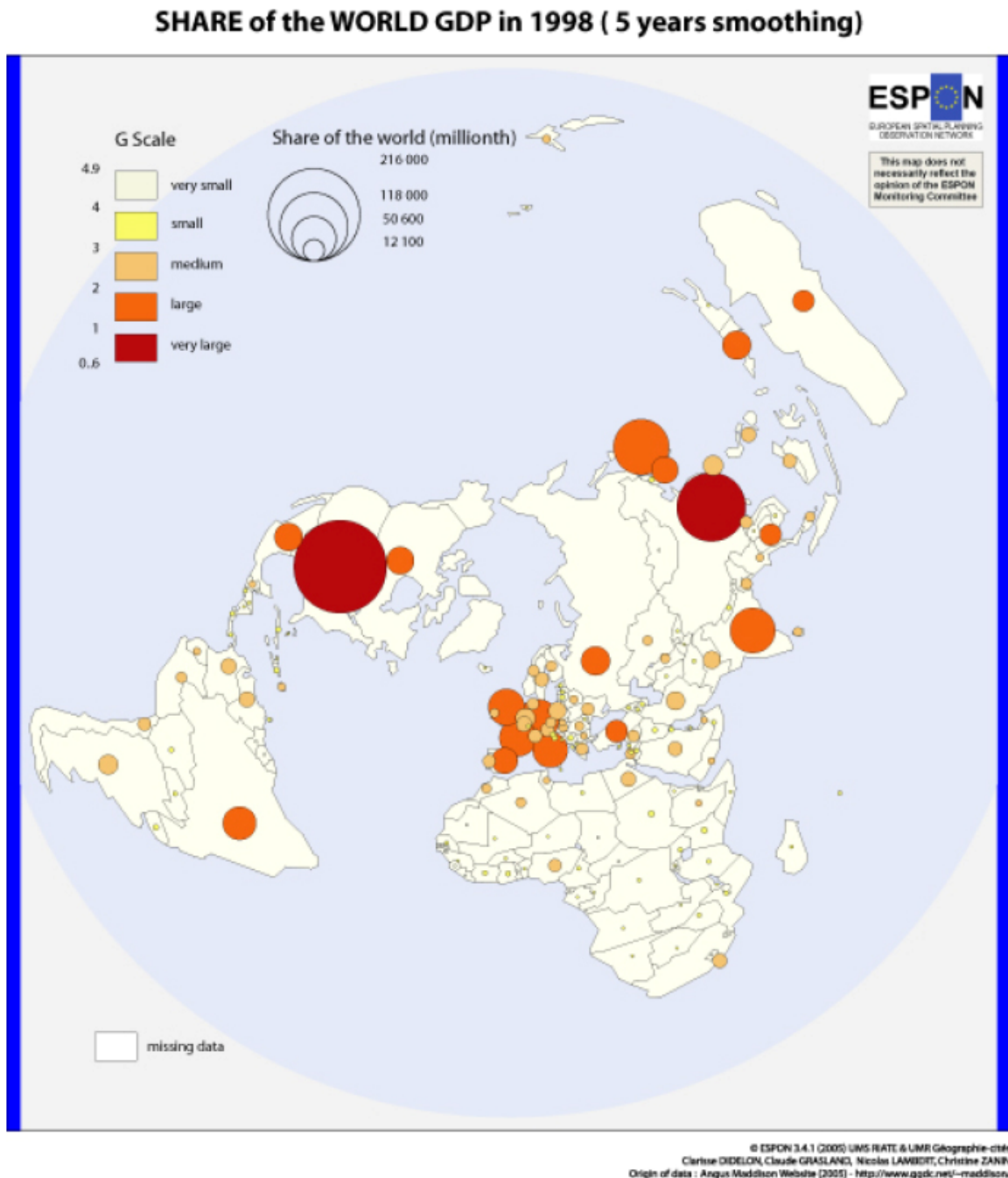
I forhold til projektets formål ønskes mere specifikt undersøgt:

- Afgrænsning af verdensregioner
 - Identifikation af verdens regioner (statistisk analyse)
 - Identifikation af globale integrations zoner (en primært kvalitativ analyse)
- Europæiske netværk til omverdenen
 - Analyse af forbindelser mellem forskellige verdensdele og forskellige steder i Europa (primært baseret på 'air flows')
- De europæiske naboer
 - Geografisk afgrænsning af den europæiske indflydelse (statistisk analyse med udgangspunkt i 'the Euro Mediterranean region')
- Intern differentiering af det europæiske territorie på grund af globaliseringen
 - Analyse af den globale påvirkning på europæiske regioner (kvantitativ analyse)

Ovennævnte kvantitative analyser foreslås uddybet med case studier, hvor der foreslås følgende to danske studier:

- København kan evt. anvendes som case studie til spørgsmålet om 'Europe in its networks'
- HIB-regionen (tekstil) kan anvendes til 'Internal differentiation of the European territory'

I en præliminær analyse af Europas stater karakteriseres Danmark demografisk set som en mellemstor stat (between 0.1% og 1% of world population) og økonomiske set som en medium stat (between 0.1% og 1% of world GDP pps).

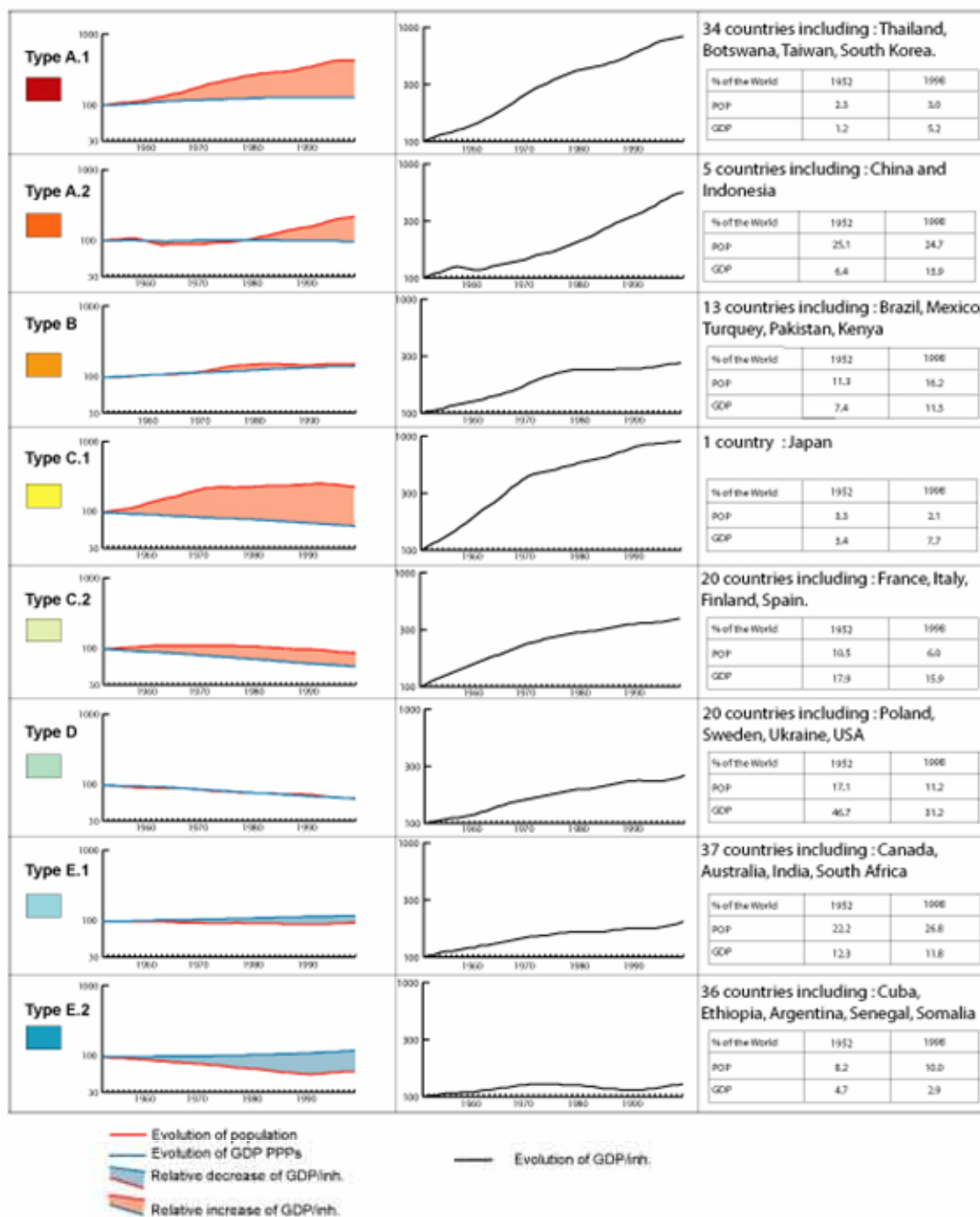
Kort 9 Andele af bruttonationalprodukt (BNP) målt i ligelige købekraftsenheder (ppp) i 1998

Når de to skalaer kombineres, kan Danmark defineres som en stat, der i 2000 ligger i 'negativ lige

vægt', dvs. at andelen af verdens befolkning og GDP har været signifikant faldende i den undersøgte periode (1952-1998), jf. kort 13 med tilhørende typologisering af nationale andele af verdens befolkning og GDP i perioden 1950/54 – 1996/2000. Her ligger Danmark i

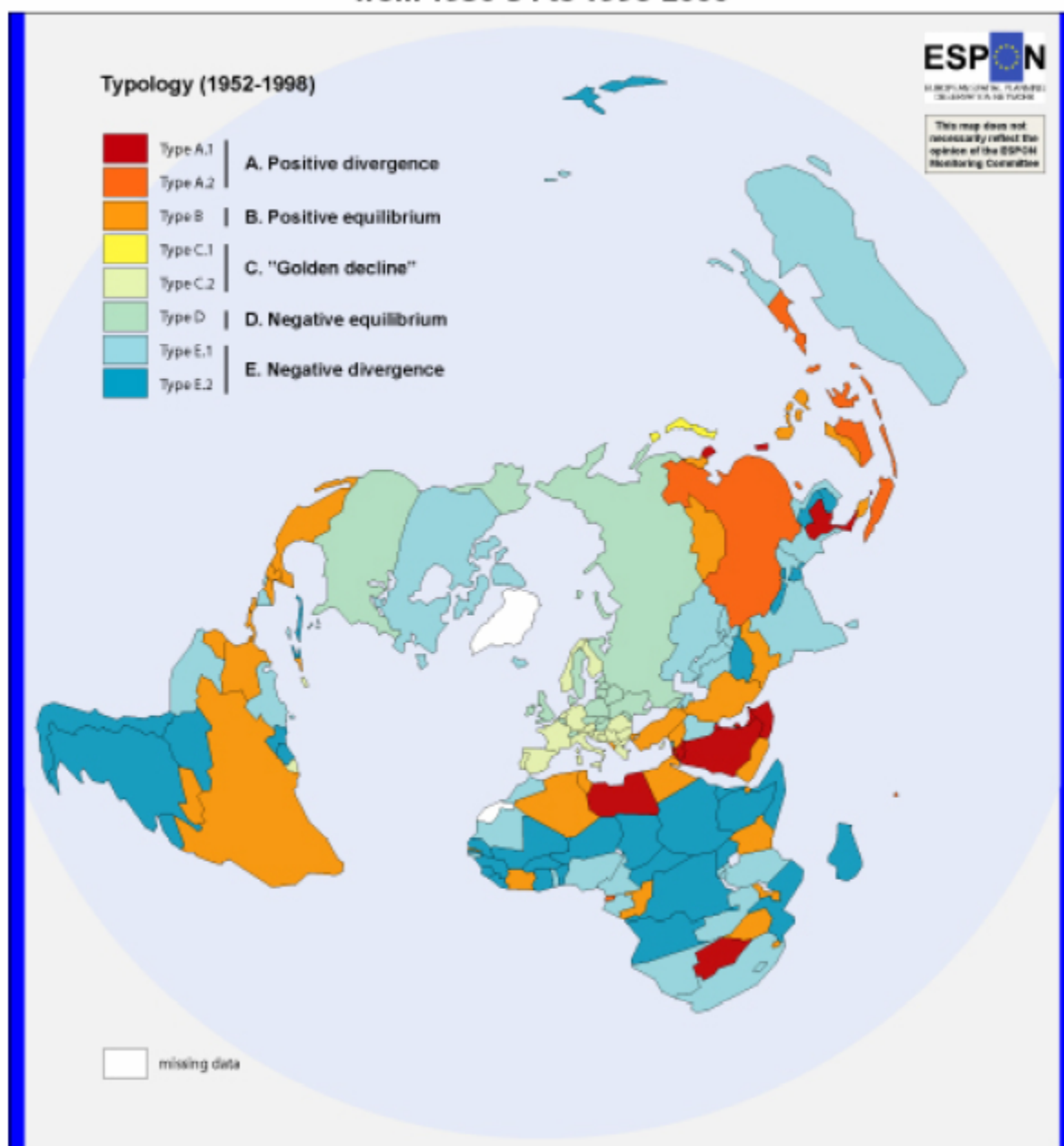
gruppe D sammen med Sverige, Polen, Ukraine og USA, dvs. lande, hvor den økonomiske udvikling og befolkningsudviklingen følges ad.

JOINT EVOLUTION of the SHARE of the WORLD POPULATION and GDP from 1950-54 to 1996-2000

Kort 13 Syntetisk typologi af demografiske og økonomisk udvikling (1952-1998) - fortsættes

JOINT EVOLUTION of the SHARE of the WORLD POPULATION and GDP PPPs from 1950-54 to 1996-2000

© ESPON 3.4.1 (2005) UMS R4E & UMR Géographie-cités
Clarisse DIDELON, Claude GRASLAND, Nicolas LAMBERT, Christine ZANIN
Origin of data : Angus Maddison Website (2003) - <http://www.ggdc.net/~maddison/>

Kort 13 Syntetisk typologi af demografiske og økonomisk udvikling (1952-1998) – fortsat fra forrige side

NERP 01: Den nye økonomis spatiale struktur i de nordiske lande

Forfatter: Lars Winther

Søren Smidt-Jensen

Rapportens formål og struktur

Rapportens formål er at diskutere 1) hvad den såkaldte ”nye økonomi” er, 2) hvor den er lokaliseret og 3) hvordan den stedmæssigt/rumligt er forankret. Rapporten er opdelt i kapitler med et teoretisk indhold, der fokuserer på definitioner og hvordan aktuelle udviklingstræk i den kapitalistiske økonomi skal forstås, og kapitler, der både har et empirisk og teoretisk indhold. Den empiriske del indeholder en række sammenligninger mellem de nordiske lande mht. udviklingen af den nye økonomi, samt et case-studie af data-proces industriens rumlige karakteristika i Danmark.

Hvad er ”den nye økonomi”?

Diskussionen om ”den nye økonomi” blev kørt i gang i løbet af 1990’erne og toppede omkring årtusindeskiftet. Der findes en lang række definitioner på hvad den nye økonomi er og rapporten nævner et par af dem. Én af dem er udarbejdet af Castells, som ser den nye økonomi som startende i USA omkring en række specifikke vækstindustrier: ”The new economy emerged in a given time, the 1990s, a given space, the United States, and around/from specific industries, mainly information, technology and finance, with biotechnology looming on the horizon.” (Castells, 2000 147-148 citeret i Winther, 2001: s. 10).

En anden definition ser den nye økonomi som skabt af de forandringer, som introduktionen af nye teknologier, især IT bringer med sig, og fokuserer på internettet og den trådløse kommunikation. Denne definition er mere teknologisk deterministisk, men har ikke kun fokus på vækstindustrier, som Winther kritiserer Castells for. Den nye økonomi opfattes af nogen som udsprunget omkring den nye medieindustri (new media), dvs. internettet, e-handel, software-udvikling, webdesign, m.m.

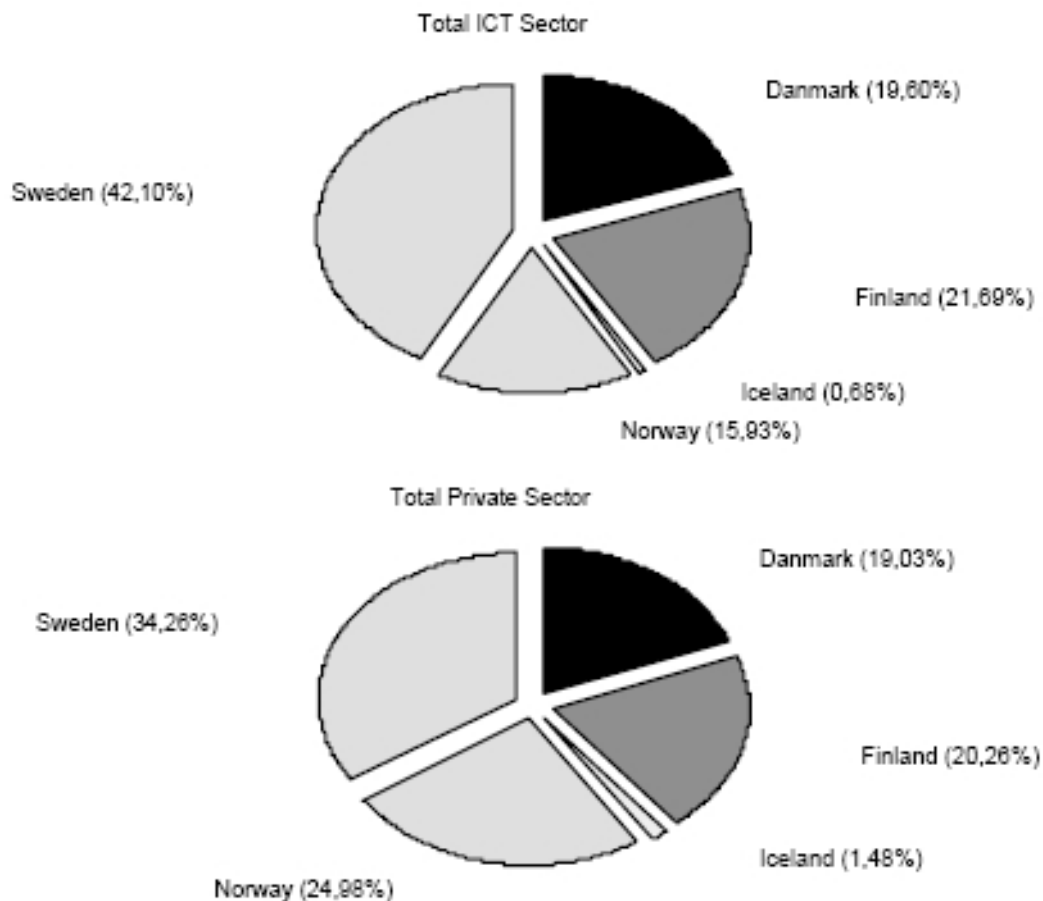
Danmarks Statistik og OECD definerer den nye økonomi som IT-sektoren, med såvel dens fremstillings- som serviceindustrier. I Winthers rapport præsenteres den internationale ISIC-kode¹ med de kodelinier der svarer til OECDs definition (s. 11).

Den nye økonomi defineres af nogle endnu bredere, så den også indeholder den såkaldte ”kulturelle økonomi”, bl.a. en række brancher indenfor detailhandel. Scott (2000) inkluderer således også bl.a. tøj, parfume, kosmetik, filmproduktion, musikindspilning, multimedie, turisme-service, m.m. I det empiriske materiale holder Winther sig til den relativt snævre definition af den nye økonomi, ITC-sektoren og dens underinddelinger men afstår fra selv at komme med et bud på en definition.

¹ ISIC: International Standard of Industrial Classification of All Economic Activities, en international kode for klassificering af økonomisk aktivitet udviklet af FN

Informations- og kommunikationsteknologi-sektoren i Norden

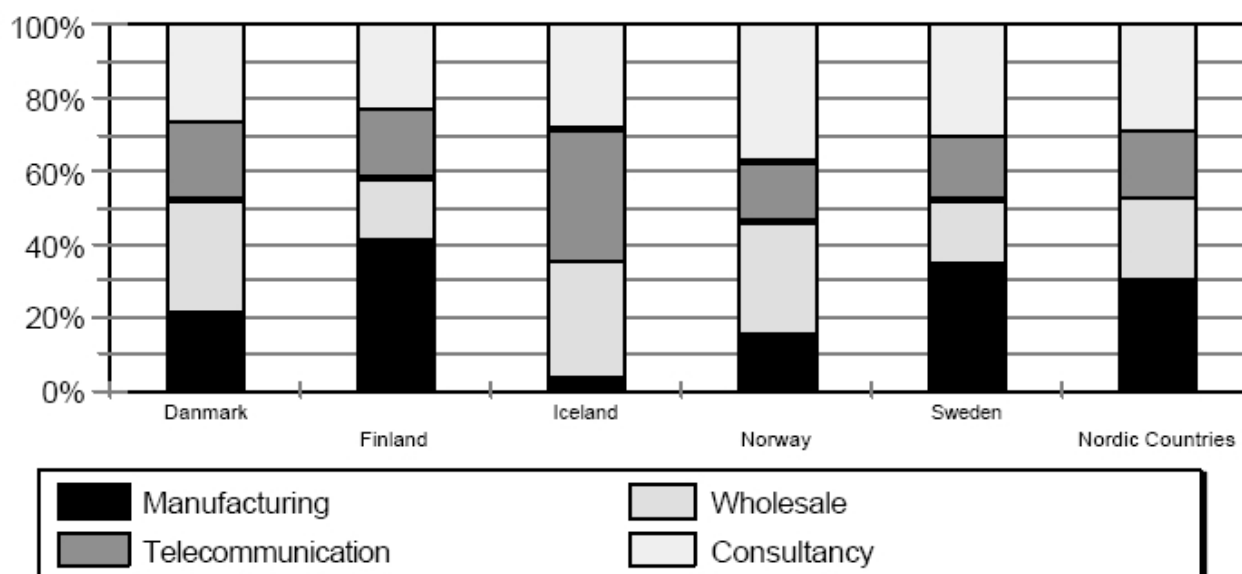
Helt overordnet peger Winther på to udviklingstræk, eller rettere ”udviklingsstier”, for ITC-sektoren i de nordiske lande, idet han sammenligner de nordiske landes andele i den samlede beskæftigelse i Norden indenfor ICT sektoren, jv. Figur 3. Danmark og Finland har hver ca. 20 % af beskæftigelsen i den nordiske ICT sektor, svarende i begge lande til beskæftigelsen i den totale private sektor. I Sverige er ITC-beskæftigelsen overrepræsenteret i forhold til beskæftigelsen i den samlede private sektor, mens den i Norge underrepræsenteret.

Figur 3 De nordiske landes andele af den totale nordiske beskæftigelse i ICT branchen og den totale private sektor.

Kilde Danmarks Statistik.

Strukturen i ICT sektoren varierer meget mellem de nordiske lande. I Finland og Sverige er ICT sektoren domineret af fremstilling af hardware, medens sektoren i Danmark, Norge og Island er domineret af service virksomhed, jf. figur 4.

Figur 4 ICT sektorens struktur i de nordiske lande, 1998

Kilde: Danmarks Statistik

Væksten i sektoren i perioden 1995 – 1998 lå i alle de nordiske lande væsentligt over væksten i den private sektor som helhed. Det fremgår af tabel 2, som også viser, væksten indenfor forskellige segmenter af ICT sektoren.

Tabel 2 Beskæftigelsesudvikling i ICT sektoren 1995-1998, pct.

	ICT Fremstilling	Salg	Tele-kommunikation	Rådgivning	Total ICT Service	Total private sektor
Danmark	-1	14	27	35	24	6
Finland	30	22	15	43	27	13
Norge	11	-1	7	73	24	10
Sverige	19	22	6	53	29	12

Kilde: Danmarks Statistik

En opgørelse over handlen med ICT i 1998 viser, at Finland og Sverige, hvor sektoren domineres af fremstilling, som de eneste præsterer en netto eksport af ICT.

I kapitel 6 i rapporten ser Winther specifikt på internet-økonomien og dens udvikling. Her redegøres bl.a. for internettets historie, og der er en række OECD-skemaer, som sammenligner udbredelsen af internettet i en række OECD-lande. Her topper Danmark, men det bør erindres, at tallene er mindst 4 år gamle. Der præsenteres også en sammenligning af de nordiske lande af hvor stor en andel af private virksomheder, der kan modtage ordrer via deres website og hvor mange virksomheder i de nordiske lande, der har installeret internet. Her er Danmark med i top. Andre sammenligninger er udbredelse af internettet i forskellige erhvervssektorer i de nordiske lande. Ikke overraskende er det i erhvervsservice, at udbredelsen er størst.

Case: Databehandlingsindustrien i Danmark

Winther henviser til en række undersøgelser der viser, at den nye økonomi synes at koncentrere sig i klynger i metropolregionerne, som domineres af serviceerhverv. Her henvises dels

til undersøgelser af forholdene i USA, Holland, Storbritannien, dels til andre undersøgelser, der har studeret dette i Norden. I Stockholm er godt halvdelen af den svenske ”nye medieindustri” koncentreret, og i Storkøbenhavn er godt 2/3 af den danske dataprocessing-industri lokaliseret (bl.a. Bäcklund & Sandberg, 2000). Den nye økonomi synes således at være en urban økonomi, som hænger sammen med, at der i storbyerne er de kvalifikationer, som denne økonomi har brug for: højtuddannede videnmedarbejdere.

Winther bruger udviklingen i data-processing-industrien i Danmark i 1980, 1992 og 1997 til en afprøvning af påstanden om den nye økonomi som en urban økonomi. Denne industri omfatter hardware og software-konsulenter, software forsyning, data behandling, database aktiviteter og vedligeholdelse og reparation af kontormaskineri. Som det fremgår af tabel 15 var koncentrationen af dette erhverv i alle tre år størst i Storkøbenhavn efterfulgt af Århus, dvs. det er ifølge Winther et klart urbant fænomen. I visse dele af landet er udbredelsen af erhvervet meget lille, f.eks. i Viborg og Storstrøms Amt, såvel i 1980, 1992 og i 1997. Winther peger også på, at der i Storkøbenhavn har været en tendens til, at dette erhverv er blevet spredt væk fra de centrale områder (Københavns og Frederiksberg Kommune) og ud til resten af Storkøbenhavn og Frederiksborg Amt.

Tabel 15 Regional shares of NACE¹ 720000 ICT Consultancy

	1980	1992	1997
Copenhagen	23,00	18,88	16,41
Frederiksberg	7,74	1,49	1,85
Copenhagen County	26,02	29,03	35,53
Frederiksborg	4,04	11,68	9,43
Roskilde	4,39	3,67	2,83
Western Zealand	0,52	0,77	1,00
Storstrøem	0,72	0,62	0,74
Bornholm	0,01	0,11	0,05
Funen	4,59	4,7	3,77
Southern Jutland	0,05	1,28	1,31
Ribe	0,71	0,69	0,56
Vejle	5,19	5,72	4,5
Ringkoebing	1,75	1,49	1,86
Aarhus	13,37	13,08	13,55
Viborg	0,31	0,77	0,83
Northern Jutland	8,27	6,01	5,78
Denmark	100,00	100,00	100,00
The Copenhagen Malmø Area	64,49	64,75	66,06

Kilde: Danmarks Statistik

Winther laver også en analyse af uddannelsesniveaut hos arbejdsstyrken i data-proces industrien i de forskellige dele af Danmark (amtsinddelt). Af analysen fremgår det, at uddannelsesniveaut er højest i Storkøbenhavn, Århus og Nordjylland og lavere i de øvrige dele af landet. Det indikerer at der er en rumlig arbejdsdeling i dette erhverv.

¹ NACE Statistisk nomenklatur for økonomiske aktiviteter i De Europæiske Fællesskaber

NERP 02: Bæredygtig udvikling i de nordiske lande

Forfattere: K. Clement og M. Hansen

Lise Herslund

Formålet med dette projekt er at give et overblik over initiativer i de nordiske lande, der kan siges at medvirke til bæredygtig regional udvikling (SRD – Sustainable Regional Development). Dette skal give en ide om hvorvidt Norden er fremme indenfor dette felt, og hvad vi kan lære af de projekter, der har været i gang. Projektet identificerer projekter i de nordiske lande, der korresponderer med ideen om SRD. Det er vigtigt at notere sig, at projektet må have været udført i 2001 og derfor ikke har data fra senere end det.

Der findes et "Network for Sustainable Urban and Regional Development Research". Dette netværk forstår SRD som at en region arbejder mod et godt miljø og økologisk bæredygtighed samtidigt med det producerer værdi og arbejder for lighed og social udligning. Der lægges også vægt på vigtighed af brugen af lokal viden og kulturarv, og at der skal arbejdes mod regional selvforsyning og ressource effektivitet. SRD er derfor bæredygtig udvikling, som indeholder alle 3 dimensioner af bæredygtighed; økonomisk, socialt og økologisk.

Analyse

Analysen gennemgår nationale initiativer omkring bæredygtig udvikling, og projekter på regionalt plan i de enkelte nordiske lande identificeres og vurderes. Der er ikke nogen national definition af SRD i nogle af landene, så det er op til de enkelte regionale initiativer. Der er ingen af de nordiske lande, der har udarbejdet konkrete SRD-guidelines (dette er i 2001), men individuelle regioner har selv taget initiativ til at støtte projekter, der integrerer elementer af bæredygtig udvikling. Dette er oftest indenfor regional planlægning, regional udvikling, industri og turisme.

De nationale initiativer i Danmark omkring bæredygtig udvikling kritiseres for at have for meget fokus på det miljømæssige og glemme de andre dimensioner af bæredygtighed. F.eks. har Strategisk Miljøvurdering fokus på miljømæssige effekter, men har ingenting om fordeling, etiske eller miljømæssige effekter. Herudover kritiseres den danske regionale udviklingspolitik for ikke at være sammenkoblet med den fysiske planlægning. Den regionale planlægningen kritiseres yderligere for at give større vigtighed til "generiske" planlægningssemner end til bredere overvejelser om bæredygtig udvikling. Lokal agenda 21 er heller ikke godt integreret i planlægningsprocessen. De kører parallelt. Herudover er der ikke sammenhæng mellem EU ønsker og hvordan det danske planlægningssystem opererer. National/amt/kommune opdelingen er ikke kompatibelt med EU's metoder, som "danskerne" ifølge rapporten påstår er mindre effektive end de danske.

Forklaringen på, at Danmark halter bagefter indenfor en bredere applikation af bæredygtig udvikling, er ifølge rapporten, at Danmark har en historie med stor fokus på det miljømæssige, og derfor har svært ved at bruge de andre dimensioner af bæredygtig udvikling.

På det regionale niveau findes der i Danmark følgende projekter, der korresponderer med SRD:

- 1) Lokal agenda 21 i Storstrøms amt.
- 2) Strategisk Miljøvurdering i regionalplanlægningen i HUR
- 3) Destination 21 initiativet

Lokal Agenda 21 i Storstrøms Amt vurderes som det bedste projekt. Det er et "bottom-up" projekt, hvor lokale græsrodder er gået sammen med den offentlige forvaltning om at lave en "action plan" for en bæredygtig region. De forskellige aktører sidder i en koordinationsgruppe, hvor der også er medlemmer fra alle afdelinger i amtet. Det er et bredt projekt og indebærer bæredygtighedsmål i hverdagslige amtslige aktiviteter, i regional udviklingen og i regional planlægningen. Herudover er der startet forskellige projekter indenfor kystzoneforvaltning, bæredygtige landbrugsplaner og virksomheder.

Strategisk Miljøvurdering i regional planlægningen i HUR er først under udarbejdelse (2001). Det ser ifølge rapporten lovende ud, men et kritisk punkt er, at "bæredygtig" udvikling ikke findes i deres definition af strategisk miljøvurdering, og at der måske kun er fokus på det miljømæssige.

Destination 21 vurderes som en succes. Her er forskellige turisme aktører (Wonderful Copenhagen m.fl.) gået sammen med Friluftsrådet og har udviklet en destinationsmærkningsordning. Det positive er, at bæredygtighed forstås som både den miljømæssige men også økonomisk udvikling. Mange regioner søgte om at være med i projektet. Syv regioner blev udvalgt. De skal gennemgå flere faser, før de til sidst bliver Destination 21 regioner. Lokale aktører er gået sammen, der er lavet action planer og manualer og to regioner er gået ind i sidste fase (i 2001).

Alle projekter evalueres indenfor 4 hovedtemaer: om de har medvirket til institutionel udvikling på regionalt niveau til håndtering af bæredygtig udvikling, om de har medvirket til plan- og programformulering på regionalt niveau, om de har medvirket til en øget deltagelse af offentligheden og lokale institutioner og samarbejde omkring "kooperativ" miljø udvikling.

De fleste projekter har medvirket til plan og programformulering på regionalt plan. Færre har så også medvirket til en institutionel ændring, hvor forskellige institutioner arbejder sammen og folk deltager. Både Lokal Agenda 21 og Destination 21 vurderes som at have disse virkninger. De er meget "innovative", vurderes det i rapporten.

I de andre nordiske lande er Finland det land med flest projekter, der sammenkobler miljø, økonomi og social lighed. Dog er der i de nordiske lande et begrænset antal projektaktiviteter, som korresponderer enten helt eller delvist med SRD. Der er en udbredt mangel på opmærksomhed på andre projekter og om teori på området. Alle projekter starter helt fra bunden.

Det foreslås at der laves en central institution i Norden, der holder workshops og koordinerer projekter og giver bistand, så alle ikke skal starte helt fra begyndelsen.

Perspektiver for Danmark

Rapporten vurderer, at Danmark har et for snævert syn på bæredygtighed. Der er for meget fokus på miljø og ingen fokus på sammenkoblingen mellem miljø, social og økonomisk udvikling. Det kunne være givtigt med større nationalt fokus på SRD og udarbejdelsen af guidelines eller samarbejde med de andre nordiske lande om en fælles institution, der kan promote SRD.

NERP 03: Institutionelle udfordringer for fælles ressourcer i de nordiske lande

Audun Sandberg

Lisbeth Greve Harbo og Niels Boje Groth

Rapporten belyser de udfordringer, som en bæredygtig forvaltning af de fælles ressourcer står overfor. Med fælles arealressourcer menes i denne rapport primært Nordhavs-fiskning (som til forskel fra mere sydlig fiskeri indebærer store sæsonudsving klimatisk set og indebærer en bæredygtig 'symbiose' med andet dyreliv), bjerg-græsnings-arealer for rensdyr, får og geder og mulighederne for jagt og indlands-fiskeri.

Da ingen af disse fælles-ressourcer forefindes i nævneværdig grad i Danmark, har vi valgt ikke at inddrage denne rapport i sammenfatningen.

NERP 04: Nordiske perspektiver på procesbaseret regional udviklingspolitik

Redaktion: M. Sotara og H. Bruun

Søren Smidt-Jensen

Rapportens mål

Rapportens mål er at komme med anbefalinger til, hvordan *regional erhvervsudviklingspolitik* kan medvirke til at skabe repons på de udfordringer, som globaliseringen, informations- og netværksøkonomien stiller, og at belyse, hvordan *regionale udviklingsprocesser* forløber over tid. Udgangspunktet er en formodning om, at udfordringerne ikke blot øger behovet for nye politikker, men også for nye måder at organisere politikskabelsen på og nye måder at lede policy-processer på.

Fire casestudier

Rapportens kerne er fire case-studier fra de nordiske lande, hvor forfatterne mener, der kan tales om succesfuld *procesbaseret regional udviklingspolitik*. To case-studier er fra Finland, et om ICT-klyngen i Jyväskylä og et om bio-klyngen i Turku. Et studie omhandler det "Det digitale Nordjylland" i Danmark og ét er fra Norge og handler om high-tech-industrien i Trondheim.

Rapporten indeholder endvidere et afsnit om *lederskab* af regionale udviklingsprocesser, herunder betydningen af stærke ledere med gode netværksforbindelser (f.eks. borgmestre), et teoretisk og begrebsafklarende afsnit, samt et afsnit om politikanbefalinger.

Teoretisk vinkel

Det teoretiske udgangspunkt er i ny økonomisk geografi, dvs. der er en stærk betoning af aktører, sociale relationer, netværk, klynger, institutionel tykthed, evolutionære processer, stift-hængighed, fastlåsthed, osv. Derfor er der generelt i teksterne også et betydeligt fokus på de "bløde" faktorer for regional og bymæssig konkurrenceevne.

De fire cases

Nedenfor er de vigtigste pointer fra de fire cases i rapporten refereret og kommenteret. Der er lagt mest energi i eksemplet fra Jyväskylä, da det synes at være den bedst behandlede case.

Case 1: Jyväskylä

Dette bidrag handler om dynamikken i policyprocesser og i ledelsen af indsatsen for at udvikle en ICT-klynge i Jyväskylä. Udviklingen i klyngen studeres fra midten af 1960'erne og frem til 2000. Den regionale udvikling i Jyväskylä-regionen betragtes i Finland, som et af de mest succesfulde eksempler på regional udvikling i de senere år.

En betydelig del af grunden til klyngens succes fra 1980'erne og frem og klyngens evne til at omstille sig til kravene fra globalisering og informationsøkonomien er stærke virksomhedsnetværk (både funktionelle og ikke-funktionelle), opbygning af en science park i midten af 1980'erne, introduktionen af det nationale Centre of Expertise program i 1990'erne, tilflytning af Nokias forsknings- og udviklingsafdeling i 1998, nye efteruddannelsesaktiviteter, mindre friktion og mere samarbejde mellem kommunerne i området samt at det lokale universitet i højere grad har øget sine aktiviteter og relationer i lokalområdet. Universitetet har i det

hele taget ændret holdning og er blevet mere indstillet på at samarbejde med f.eks. det lokale erhvervsliv og bevæger sig der med væk fra den ”community-orientering”, der tidligere var fremherskende. En faktor som et bedre image for byen betegnes som et vigtigt led i at tiltrække arbejdskraft.

Afgørende i processen har været, at der er blevet taget en række strategiske valg, som siden hen har vist sig at være de rigtige. Dels er der satset på investering i at styrke ekspertisen inden for ICT ved hjælp af uddannelsesprogrammer og på inddragelse af både virksomheder og uddannelsesinstitutioner i udviklingsarbejdet. Generelt er det lykkedes at motivere handlekraftige lokale aktører i udviklingsarbejdet for regionen, bl.a. ledere der har foreslået storstillede udviklingssatsninger, og som har stillet spørgsmålstejn ved de etablerede handlemåder. Det har også været muligt i de krisesituationer, der har været gennem årene, at udnytte den ”kreative spænding”, som disse tidspunkter har været præget af. Ydermere har intense og funktionelle netværk været afgørende, især det netværk, der er groet frem omkring indflydelsesrige enkeltpersoner.

I denne relation fremhæves det, at der lokalt ikke er komplet opbakning til satsningen på ICT-klyngen som udviklingsmæssig dynamo for Jyväskylä. Fra kritiske lokale politikeres side er der bl.a. blevet peget på, at strategien er for snæver, og at de investeringer, der gøres i ICT-klyngen fra byens side, er for store i forhold til byens størrelse (byen har i dag en uforholdsmæssig stor gæld pga. de senere års investeringer i ICT-klyngen). Ydermere er det blevet kritiseret, at politikerne reelt, men ikke officielt, har overladt en del beslutningskompetence til en lille kerne af aktører, og at politikernes indflydelse dermed negligeres. Politikerne har med andre ord fået en marginal rolle i at skabe lokal/regional udvikling. Omvendt har flere af aktørerne i den - både officielt og uofficielt arbejdende - såkaldte ”kernegruppe”¹ bifaldet, at udviklingsarbejdet ikke længere er så ”politisk”. Reelt har det været denne gruppe, eller *koalition*, der har taget de afgørende strategiske beslutninger i byen. Det har været her, den *egentlige* udviklingsproces er forløbet og de egentlige strategiske valg er truffet. Derfor advares der også mere generelt imod, at det bliver for lukkede grupper, der reelt tager beslutningerne, på trods af at hurtig beslutningstagen og det at netværke og lede disse samarbejdsprocesser netop fremhæves som een af styrkerne ved den lokale erhvervsudvikling i Jyväskylä.

Som et teoretisk interessant bidrag, opstilles der med baggrund i ny institutionel økonomisk geografi bl.a. en kompleks model for bymæssig konkurrenceevne, der forsøger at adressere faktorerne infrastruktur, virksomheder, medlemskab i netværk, institutioner og udviklingsnetværk, steds- og miljømæssige kvaliteter og menneskelige ressourcer. Centralt i modellen er ”kreativ spænding” (creative tension).²

Case 2: Turku

I dette case-studie sættes fokus på, hvilke begivenheder, aktører og relationer, der har haft indflydelse på, at Turku følger en stiafhængig udvikling med fokus på biotek. Den lokale industris evne til at øge den innovative kapacitet forklares bl.a. med, at der i den lokale er-

¹ Kernegruppen omfatter bl.a. ledere fra kommunen, universitetet, forskellige erhvervsfremmeorganisationer, lederen af den lokale sciencepark, lokale virksomhedsledere, etc. Mange af disse kender hinanden flere år tilbage og en del af dem har studeret sammen på det lokale universitet.

² En situation med ”kreativ spænding” ses i bidraget som en essentiel situation for udviklingen af regional konkurrenceevne. Det karakteriserer den spænding og usikkerhed om konsekvenserne af fremtidige begivenheder og handlinger. I denne situation bliver der sat spørgsmålstejn ved de dominerende tankemåder og handlemønstre. Situationen kan afstedkomme hidtil usete og originale produkter eller i processer, tanker og handlinger. Kreativ spænding kan opstå enten spontant eller som et resultat af lederskab (s. 32 ff).

hvervsudviklingsindsats ikke kun er blevet fokuseret på virksomhederne enkeltvis, men at der er gjort en indsats for at styrke det ”innovative miljø” blandt virksomhederne og i byen i det hele taget. I forklaringen af klyngens vækst og nuværende styrke fremhæver forfatteren det tætte samarbejde mellem industri, universiteter og lokale myndigheder. Bidraget omhandler også det skift der har været i Turku fra en reaktiv til en proaktiv erhvervspolitik. Afgørende i Turku (og i Jyväskylä) for at opbygge en infrastruktur for innovation har bl.a. været disse policy procesrelaterede faktorer:

- Evne til at vende en krisesituation til noget konstruktivt
- Evne til at frembringe visioner for en anderledes fremtid
- Evne til at gøre disse visioner til fokuserede strategier
- Dygtigt lobbyarbejde ifht. eksterne investorer og beslutningstagere
- Kreativ brug af ekstern finansiering (national, EU)
- Åbenhed overfor initiativer der opstår i uformelle fora
- Evne til at kanalisere disse initiativer over i formelle strukturer for beslutningstagen
- Skabelse af en følelse af gensidig empowerment blandt involverede aktører
- Kompetent netværken og effektiv brug af uformelle relationer
- Fleksible aktører
- Forståelse af betydningen af image og atmosfære

Case 3: Nordjylland

I dette bidrag analyseres planlægningsprocessen af projektet ”Det digitale Nordjylland” (DDN), der foregik fra 2000-2003. Fokus er på den måde som forskellige aktører blev involveret i planlægning og ledelse af projektet, konflikter om forskellige tolkninger af formålet med DDN, organiseringen af programdesignet og årsager til succes i forbindelse med mobiler og projektopplikationer.

Case 4: Trondheim

Dette bidrag beskriver, hvordan Trondheims kommune har anvendt en netværkstilgang i forsøg på at stimulere den lokale erhvervsudvikling. Indsatsen i Trondheim sammenlignes med den lignende indsats i Turku, som imidlertid har været langt mere fokuseret, bedre organiseret og bedre finansieret og som efter forfatterens mening derfor også vil skabe bedre resultater. De deltagende aktører i Trondheim (bl.a. det lokale erhvervsliv) har også i højere grad udvist en skepsis overfor kommunens udviklingspolitik. På den positive side, har der i Trondheim i forhold til Turku, været en langt større involvering af lokale aktører i udviklingsplanen. Forfatteren stiller endvidere spørgsmål ved hvorfor Trondheim ikke har valgt et klarere hightech-fokus i deres udviklingspolitik, når landets eneste teknologiske universitet ligger der.

Institutioners betydning

Forfatterne tillægger *institutioner* og ”*institutionel tykthed*” (*institutional thickness*) en afgørende og positiv indflydelse som ramme for regionale udviklingsprocesser. Omvendt understreges det også, at institutioner kan føre til fastlåsthed i økonomisk, politisk og kognitiv forstand. Forfatterne peger også på, at regionale udviklingsprocesser kan være stiafhængige i den forstand, at tidligere begivenheder har indflydelse på den måde, som det regionale udviklingsnetværk fungerer på. De fire case-byer har alle gjort en stor indsats for at befri sig - i det mindste delvist - fra tidligere udviklingsspor og anlægge nye ved at skabe nye institutioner, ved at søge nye ressourcer at bygge på og ved at skabe nye opfattelser af den nuværende og fremtidige situation. Turku og Trondheim har imidlertid også måtte erkende, at det er vanske-

ligt at befri sig fra fortiden og har oplevet flere mislykkede forsøg på at “lukke” organisationer der ikke fungerede optimalt.

Udviklingsnetværk og koalitioner

I de forskellige cases har det vist sig, at proceselementer som uformalitet, konnektivitet, integration og målkonsistens generelt øger *udviklingsnetværkenes* performance, men at de også kan være problematiske i forbindelse med bred deltagelse i beslutningstagen, politisk legitimitet og kritik. *Koalitioner* mellem nøgleaktører har endvidere vist sig at være en af de afgørende mobiliserende kræfter i udviklingsnetværk. Ofte formuleres de afgørende strategier og de vigtigste beslutninger tages i uformelle fora blandt koalitionsmedlemmer, som så senere legitimeres i formelle fora.

Lederskab

Lederskab har utvivlsomt altid været vigtigt i forbindelse med regional udvikling. Forfatterne er imidlertid af den overbevisning, at netværkssamfundet indebærer, at lederskab bliver endnu mere vigtigt. *Strategisk og visionært lederskab* for et regionalt udviklingsnetværk omfatter ifølge forfatterne bl.a.:

- Evnen til at definere strategier og visioner for regional udvikling sammen med andre aktører;
- Evnen til at fremme udviklingsaktiviteter vedholdende, konsistent og omfattende;
- Evnen til at frembringe visioner om forskellige fremtider og evnen til at omdanne disse visioner til fokuserede strategier og handlinger;
- Evnen til at ændre krisesituationer til noget konstruktivt; evnen til at sætte forskellige processer i søen og lede dem forskelligt i forskellige faser;
- Evnen til at frembringe storslåede mål og få dem til at virke troværdige og attraktive i forhold til andre aktører.

Netværkslederskab omfatter ifølge forfatterne bl.a.:

- Evnen til at give aktører ressourcer og få dem til at agere i og som et netværk;
- Evnen til at få aktører til at arbejde for et fælles mål, forskellige mål og at forny målene i løbet af processen;
- Evnen til at skabe kortsigtede succeser med henblik på at skabe vedholdende motivation;
- Evnen til at skabe resultater af uformelle relationer.

Anbefalinger

I rapportens afsnit ”Observations and Policy Recommendations” fremlægges der et omfattende sæt anbefalinger til, hvordan regional erhvervsudviklingspolitik i de nordiske lande bedre kan ledes, og hvordan de bedre kan rodfastes i regionale udviklingsnetværk. Fokus er på opbygning af strategier, organisatoriske forhold og på hvordan udviklingsnetværk bedst kommer til at fungere. I kort form er de mest centrale anbefalinger:

- Betydningen af lokale netværk og samarbejde mellem virksomheder, offentlige udviklingsorganisationer og forsknings- og uddannelsesinstitutioner er øget betydeligt. Derfor er det vigtigt at fokusere på netværksopbygning, -organisering og -funktion;
- En forudsætning for fokus og succes i regionale udviklingspolitikker og for velfungerende udviklingsnetværk, er en bevidst opbygning af *fælles udviklingsperspektiver* og *kollektiv strategisk bevidsthed*;

- En forudsætning for succesfulde udviklingsnetværk er endvidere betydelige investeringer fra myndighedernes side, både finansielt og ”spirituelt”.
- Institutionelle blokeringer der hindrer processer og netværk, som kan bidrage til et skift til en ny udviklingssti, bør fjernes. Det kan være et dominerende kollektivt tankesæt, fastlåste handlemønstre, organisatoriske strukturer, administration, konflikter mellem organisationer, etc.

I relation til sammensætningen af udviklingsnetværk anbefaler forfatterne bl.a.:

- At *nøgleaktørerne* i udviklingsnetværk omfatter visionære individer der er i stand til at skabe enighed omkring en fælles vision for udviklingsprocessen;
- *Ledere* af regionale udviklingsnetværk bør have evnen til at observere, forstå og handle hurtigt på muligheder der pludselig opstår i udviklingsprocessen;
- Nøgleaktører i det regionale udviklingsprojekt bør så vidt muligt være velkendte og respekterede personer, fordi den kombination af entusiasme og autoritet som de vil besidde, formentlig vil kunne overføre et positivt syn på udviklingsprojektet til den brede offentlighed;
- ”Gruppetænkning” i udviklingsnetværk bør undgås. Denne situation kan f.eks. opstå, hvis den dominerende koalition ikke er lydhør overfor kritiske argumenter og ikke er i stand til at se forandringer i den kontekst, som byregionen agerer i. Gruppetænkning kan dermed bremse læreprocesser og dermed hindre nøgleaktører i at omforme deres syn på udviklingen.

NERP 05: Overlevelsesstrategier og regionale politikker. Social kapital i de nordiske lande

Forfatter: J. O. Bærenholdt

Lisbeth Greve Harbo og Niels Boje Groth

Den nordiske periferi, der belyses i rapporten, skal forstås ganske bogstaveligt, idet projektet analyserer social kapital på baggrund af data-indsamling på Grønland, på Færøerne, i Island og de allernordligste dele af Sverige og Finland. Der er undersøgt 2 lokaliteter i hvert land og 2 projekter pr. lokalitet.

Forholdene på disse lokaliteter vurderes at være så forskellige fra Danmark, at rapporten ikke behandles yderligere i forhold til danske forhold.

NERP 06: Regionale udviklings- og vækstregimer på tværs af nordiske regioner

Forfatter: Kaisa Lähteenmäki-Smith

John Jørgensen

Formål og problemstillinger

Analysen sigter mod at identificere 'regionale regimer' i Norge, Finland og Sverige (p.7f). Regionale regimer forstås som en konstellation af politisk-administrative praksisformer. Disse regionale regimer kan være udformet på en måde, så de enten fremmer eller hæmmer virkningen af regions-eksterne, dvs. nationale eller overnationale, politikskift. Analysen fokuserer primært på de politikområder, der er relateret til balanceret udvikling og vækst inden for en regional økonomi. Selve definitionen af regionale regimer gør i øvrigt, at politisk-administrative reformer fremhæves i de case beskrivelser, hvor det er relevant.

I de regionale case studier (Sør-Trøndelag i Norge, Kainuu i Finland og Västra Götaland i Sverige) besvares en række empiriske spørgsmål, der berører forskellige aspekter af den overordnede problemstilling (p.24):

- Hvilke samarbejdende og koordinerende netværk og sociale og professionelle forbindelser er de væsentligste?
- Findes der et fælles sæt af underliggende principper, normer og regler inden for det regionale regime? I benægtende fald: Hvilke konsekvenser vil dette have for de involverede aktører og governance former?
- Er der en villighed i den offentlige sektor til at skabe nye samarbejdsrelationer og nye former for koordinering (også til den private sektor), som kan bidrage til at øge regionens læringskapaciteter?
- Findes der nøgleaktører, en regional elite, der sikrer regimets videreudbygning eller vedligeholdelse? Og hvilke sektorer stammer disse nøgleaktører fra?
- Eftersom regionale regimer vil kunne medvirke til at mindske transaktionsomkostningerne ved at sikre spredning af information og en mere forudsigelig adfærd mellem de regionale aktører, vil nogle aktører i princippet kunne drage større nytte af regimet end andre: Hvilke sektorer kan høste størst fordele af regimets etablering og fastholdelse?

Analyse og empiriske resultater

Analysen er forankret ganske stærkt i en samfundsvidenskabelig, politologisk forsknings- og formidlingstradition, og selve fremstillingen kan måske bedst beskrives som 'essayistisk', hvilket samlet set gør et referat af analysen ganske vanskelig. Et andet forhold, der gør analysens resultater vanskeligt tilgængelige, er, at der undervejs dukker 'tillægsspørgsmål' – af teoretisk, metodisk og empirisk karakter, op. Komplexiteten i de regionale cases bliver dog ganske åbenbar.

Analysen hviler som nævnt på en regimeanalyse. I en regional sammenhæng kan regionale regimer forstås som et sæt af implicitte eller eksplicitte principper, normer, regler, og beslutningsprocedurer, hvorigennem aktørernes forventninger nærmer sig hinanden i et givet område (p.14). Med den igangværende danske kommunal- og styringsreform in mente, er det interessant, at det bemærkes, at et regimes etablering indebærer, at strategiske tiltag, der tidligere

fremstod, som 'ad hoc prægede', vil blive karakteriseret af større permanens og i bedste fald forankret i en gryende, regional identitet (p.15).

De regionale case studier understøttes af en række analytiske dimensioner (p.18):

- *Demokrati*: understøttes tiltagene, og de institutionelle praksisformer, af aktører, der kan holdes demokratisk ansvarlige ("accountability");
- *Subsidiaritet*: udføres beslutningerne så tæt på borgerne som muligt?
- *Legitimitet*: sikres det, at det regionale serviceudbud og administrative aktiviteter matcher behov og forventninger? Og sikres dette gennem iagttagelse af demokratiske principper?
- *Effektivitet*: forfølger aktørerne deres mål og udføres opgaverne på en økonomisk og finansiell effektiv måde?
- *Dynamiske forhold*: sikres det, at målene om økonomisk tilvækst sker i et miljø præget af innovation og læring?

Vægtningen af disse dimensioner afhænger af en række forhold, hvor det er af overordnet betydning, hvorledes betingelserne for regional selvbestemmelse og afhængighed (af eksterne forhold) er konstrueret og forvaltes gennem etableringen af regionale regimer.

Gennemgangen af casene viser, at der er en regime-opbyggende proces i gang, hvor der etableres tættere samarbejdsrelationer og netværk i forsøget på at etablere en bedre arbejdspraksis og bedre kommunikationsmetoder. Dette opleves af de involverede regionale aktører som en nødvendighed for at kunne overkomme fx rivalisering mellem de kommunale enheder. Etableringen af et regionalt regime vil imidlertid afhænge af, hvorvidt fælles udviklingsopfattelser kan etableres. En forudsætning for, at dette kan lade sig gøre, er tilstedeværelsen af 'bløde' udviklingsfaktorer, så som regional identitet og social kapital (p.43).

Konklusion – perspektiver for Danmark

Forfatteren understreger i sin analyse, at den 'kontekst-sensitive epistemologi' ikke åbner op for, at de fremhævede policy-eksempler vil kunne overføres til andre regioner, men at regimeanalysen snarere skal ses som et redskab til analyse af regionalt specifikke betingelser og deres relevans for den historiske udvikling af sådanne særlige omstændigheder (p.30f). Dette gør, at bogens resultater måske har størst interesse som grundlag for overvejelser om teoretiske og metodiske overvejelser i forbindelse med kommende komparative studier af de nye danske regioner, hvad enten der tænkes på sammenligninger inden for landets grænser, eller sammenligninger med regioner i andre lande, evt. de regioner, der er underkastet en analyse af bogen.

De analyserede regioner er interessante i og med, at de udgør nordiske laboratorier for 'regional governance'. Det vil eksempelvis være interessant at lave sammenligninger mellem regimedannelsen i de kommende danske regioner, eksempelvis, hvad angår selve den måde, hvorpå vækstforaenes og regionsrådenes arbejde bliver sammenføjet. Her vil analysens dimensioner: demokrati, subsidiaritet, legitimitet, effektivitet og dynamiske forhold kunne indarbejdes ved tilrettelæggelsen af en komparativ nordisk analyse.

Med andre ord: Bogen er ikke en kokebog med opskrifter til brug i tilrettelæggelsen af arbejdet med regional udvikling. Bogen rummer dog interessante diskussioner om perspektiverne ved at forankre det regionale udviklingsarbejde i forhold som demokratisk ansvarlighed og legitimitet, samt regional identitet og 'social kapital' – overvejelser, der har relevans for personer, der arbejder med regionale udviklingsopgaver.

NERP 07: Dannelse af partnerskaber – regional governance i de nordiske lande

Redaktion: A. Östhol og B. Svensson

Lisbeth Greve Harbo

Formål og problemstilling

Partnerskaber ses ofte som drivkræfter i regional og urban governance. Partnerskaber sætter aktører sammen i nye konstellationer, som har til formål at løse problemer og lave nye politikker. Partnerskabsprocessen indeholder adskillige beslutningsniveauer og deres dynamik er afhængig af interaktion mellem offentlige institutioner, erhvervsliv og andre fra 'the voluntary sector' indenfor udvalgte områder. Disse offentlige og private aktører indgår i f.eks. co-regulerings-, co-styrings-, co-produktions-aktiviteter, og det er rapportens udgangspunkt, at disse offentlig-private partnerskaber kan resultere i betydningsfulde handlinger, hvorfor der er meget at opnå ved at disse aktører indgår i relationer med hinanden.

Projektets formål er at analysere regionale partnerskaber i fire nordiske lande og at undersøge om der er nogen sammenhæng mellem partnerskabsdynamik og institutionel forandring i regionerne.

Det forventes, at partnerskaber anvendes som en respons på regionale økonomiske udfordringer, og det ønskes belyst, hvorvidt der er en relation mellem en sådan respons og institutionel forandring.

Hovedspørgsmålet er: i hvilken udstrækning og hvordan skaber partnerskabsbaserede regionale udviklingsaktiviteter nye governance-mønstre i regionerne og hvad er konsekvenserne af dette for de eksisterende politisk-administrative strukturer?

Partnerskab er som begreb blevet brugt i så stort omfang i den politiske retorik, at dets indhold kan fremstå diffust, og et delresultat af rapporten er da også en belysning af variationerne i partnerskabs-processer.

Fremgangsmåde og empiri

Analysen baseres på 12 case studier udført i de fire nordiske lande; heraf 3 i Danmark i følgende udvalgte amter: Nordjylland, Storstrøm og Vejle. I Danmark udgør amterne således regions-afgrænsningen.

Fokus er lagt på aktørerne i partnerskabs-dannelse, hvorfor kvalitative interviews er valgt som metode.

Der er foretaget interviews med udvalgte personer i området fra eg. fagforeninger, virksomheder, administrative institutioner, interesse-organisationer og politikere. Disse er som udgangspunkt udvalgt på baggrund af deres deltagelse i formelle partnerskaber i regionen.

Den analytiske ramme består af tre elementer som identificeres som nøgle-elementer i partnerskabs-processen: Inklusion, ansvarlighed og samhørighed.

Ved *inklusion* forstås 'hvem', der er med i partnerskabet, og også i høj grad, 'hvorfor' netop disse aktører er med. Den regionale geografi spiller en vigtig rolle, idet de private aktører i reglen ikke lader deres handlingsrum begrænse af administrative grænser.

Ansvarlighed belyser, hvor ansvaret for den enkelte aktivitet er placeret, og hvilke mekanismer, der præger beslutnings-processen. Denne variabel kan f.eks. vise, hvilke lovgivningsrammer partnerskabets handlingsrum er begrænset af, og det vil ofte være her, at det er tydeligst, at der er forskel på den private og den offentlige sfære.

Samhørighed relaterer til partnerskabernes strategiske resultater i form af regional-økonomiske politikker. Det kan være nye prioriteter, kombination af ressourcer eller samkøring af eksisterende programmer og projekter. Samhørighed handler også om, hvordan de af partnerskabet følgende strategier opfattes af aktørerne, eg. om det er første skridt i en længere læreproces.

I tabel 1.1 vises, hvordan disse tre variabler operationaliseres og måles:

Table 1:1 Conceptual framework of analysis

<i>Variables</i>	<i>Operationalisation</i>	<i>Indicators</i>
Inclusiveness	Open/closed	Mode of entrance Inclusion / exclusion
	Broad / narrow	Large / limited numbers of actors Type of actors (public/private) Core/periphery (of partnership) Actors' role
Accountability	Responsibility for decisions / activity	Joint / diffused
	Means of meeting the quest for responsibility	Public or public-private
	Formal linkages to elected bodies	Parliamentary mandate Passive acceptance Non-existence
Coherence	Coordination / fragmentation	Priorities <ul style="list-style-type: none"> • common / diverging • learning process Resource mobilisation <ul style="list-style-type: none"> • limited / substantial • external / internal • strategy vs project

De udvalgte cases analyseres, og i Danmark kommer man frem til følgende resultater:

Amtene opererer indenfor en decentraliseret struktur; uden et overordnet nationalt forsøg på at fremme en bestemt partnerskabs-model. I stedet er de lokale initiativer dominerende. Hver af de undersøgte regioner repræsenterer forskellige modeller for partnerskab i Danmark.

Nordjyllands Amt er karakteriseret ved partnerskaber baseret på en lang tradition for udviklingsstøtte fra EU og nationalt hold. Desuden kan Nordjyllands Amt trække på et velfungerende universitet, lokaliseret i det regionale center, Aalborg.

Partnerskaberne er en integreret del af det institutionelle 'set-up' med hensyn til regional udvikling. I forhold til inklusion er partnerskaberne baseret på pragmatiske overvejelser om nytten af de enkelte partnere og hvilke ressourcer, de kan bibringe policy-processen. Dette medfører en dominans af traditionelle offentlige og private sektor organisationer suppleret med

aktører fra private innovative virksomheder og videns-institutioner. Den generelle tendens viser et dynamisk samarbejde, der viser sin berettigelse gennem de opnåede resultater, som er under stadig opsyn af de offentlige sektor-organisationer.

Den strategiske samhørighed er stor og har været stabil gennem mere end 10 år men er i risiko for at blive 'rystet' af det stigende økonomiske ulighed mellem kerne-området og de mere perifere områder.

I *Storstrøms Amt* har de offentlige aktører gradvist påtaget sig udvikler-rollen i den regionale økonomi, men der er ingen hverken private eller offentlige videns-institutioner, der kan bakke op om en regional udvikling.

Partnerskaberne er en integreret del af det institutionelle 'set-up' med hensyn til regional udvikling, især med henblik på at inddrage private aktører i policy-processen. I forhold til inklusion er også denne region præget af pragmatiske overvejelser om nytten af de enkelte aktører, hvilket her giver udslag i, at partnerskaberne ofte er bestående af regionale og lokale administrative enheder og organisationer relateret til arbejdsmarkedspolitik.

Vejle Amt eksemplificerer en region, som ikke understøttet af hverken EU eller nationale udviklingsprogrammer. Først for nyligt har de offentlige aktører vist interesse i at opbygge netværk af institutioner og politikker, der skal dæmme op for det faldende industrielle arbejdsmarked.

Som i *Storstrøms Amt* er partnerskaberne en integreret del af det institutionelle 'set-up' med hensyn til regional udvikling, især med henblik på at inddrage private aktører i policy-processen, ligesom inklusion er baseret på pragmatiske overvejelser om nytten af de enkelte aktører. I denne region giver det sig udslag i, at partnerskaberne ofte domineres af regionale og især lokale administratorer og erhvervsorganisationer. Fraværet af et enkelt kerne-område i regionen træder tydeligt frem, men her tager forfatterne forbehold for om uoverensstemmelsen mellem på den ene side *Vejle Amt* og på den anden side *Trekantsområdet* skyldes strategiske forskelle, rivalisering eller territorial politik.

Den danske partnerskabsmodel

Den komparative analyse af de tre danske case studier viser, at der er store ligheder i inklusion og ansvarlighed i de danske partnerskaber, mens de regionale forskelle hovedsagligt skal findes indenfor den strategiske samhørighed.

I alle tre regioner har den offentlige sektor tydeligvis spillet en proaktiv rolle i forhold til etablering af partnerskaber og i udtænkning af politikker; både ved overordnede strategier og samarbejder og indenfor det enkelte partnerskab. Ligeledes er den koordinerende organisation altid en offentlig organisation, jf. tabel 2:3

Tabel 2:3 The core of strategic partnerships in Denmark

Coordination body	County (North Jutland, Storstrøms, Vejle amt) District grouping (Triangle, Corridor)
Participation in all three case study regions	Business organisations Trade unions Districts

Partnerskaberne indeholder dog nærmest altid aktører fra den private sektor i deres bestyrelse/komite/kommission, primært i form af repræsentanter fra lokale erhvervs- og/eller arbejdsmarkedets-organisationer. De fleste overordnede strategiske partnerskaber involverer i høj

grad de lokale administrative organisationer, hvorimod 'the voluntary sector' nærmest er ikke-eksisterende i disse projekter. Denne sektor optræder dog i forbindelse med de enkelte partnerskabsbaserede udviklingsprojekter, som også ofte involverer individuelle firmaer; af og til endda i en proaktiv rolle.

Disse ligheder kan fremstå, som om inklusion i danske partnerskaber er traditionelt betonet; omvendt skulle den pragmatiske beslutning om 'hvem' - udfra et nytte-perspektiv fra partnerskab til partnerskab - åbne for innovation i dannelsen af partnerskaber. Men for at afgøre dette, er mere forskning nødvendig.

I forhold til ansvarlighed udviser regionerne tilsvarende lighed. Politisk ansvarlighed er indirekte idet komiteerne og bestyrelserne for de enkelte partnerskaber er udpeget eller godkendt af de valgte politikere. Strategiske partnerskaber har endog også ofte politikere siddende som medlemmer af eg. styrings-komiteen. Der er ingen tegn på, at der er mistillid omkring ansvarligheden i partnerskaber; heller ikke i forhold til finansiering af regionalpolitiske tiltag. Ifølge de interviewede skyldes dette både at den juridiske ansvarlighed støtter op om den indirekte politiske ansvarlighed og at partnerskaberne er baseret på tillid, som opfattes som havende en afgørende rolle i opbygningen af gennemsigtige og effektive samarbejder.

Lighederne i forhold til inklusion og ansvarlighed i alle tre regioner antyder, at der er 'en dansk model', som er måske er baseret på national politisk regulering og/eller en særlig dansk politisk 'kultur' som resulterer i denne måde at danne partnerskaber på.

Derfor er det også særlig interessant, at regionerne adskiller sig fra hinanden i forhold til strategisk samhörighed. Her er det især Vejle, der adskiller sig fra de to andre, idet der er modsatte ambitioner i hhv. amt og Trekantsområdet:

Table 2:4 Strategic partnerships in regional development, Summary of characteristics

	North Jutland	Storstrøms	Vejle	
			Amt	Triangle
Strategic orientation	Induced	Induced	Enforced	Generative
Policy impact	Synergetic	Composite	Retualistic	Synergetic

Denne adskillelse har tilsyneladende ikke bund i, at partnerskaberne i Nordjylland og Storstrøms Amt primært er finansieret via nationale og supranationale udviklingsmidler, mens partnerskaberne i Vejle Amt er baseret på lokale ressourcer.

Konklusion fra dansk perspektiv

Konklusionerne er mere præget af en komparation mellem de nordiske lande end en egentlig vurdering af, hvilke typer partnerskaber, der er 'ideelle'. Men fra dansk perspektiv er følgende punkt-konklusioner interessante:

- Danske partnerskaber er oftere organiseret af aktører indenfor regionen og opstår sjældent som reaktion på et behov for institutionelle reformer;
- De nationale rammer udgør sjældnere den afgørende beslutning i partnerskabs-dannelse i Danmark end i de andre nordiske lande, hvorfor regionale forskelle også kommer tydeligere til udtryk;
- Lokale partnerskaber spiller en større rolle i Danmark end i de andre lande;
- Pga. amternes decentrale funktion er det nationale og supranationale niveau oftere fraværende i de regionale udviklingsinitiativer end i de andre lande;

- Variationerne i typerne af partnerskab er større i Danmark, hvilket er en naturlig følge af, at der ikke er en overordnet ramme for partnerskabs-dannelse;
- Regionalisering er stærk i Danmark, ikke kun på grund af den formelle regionalisering i form af regionale institutioner, men også at der er tegn på en lokal 'entrepreneurialism' som ser ud til at kunne initiere innovative institutioner af offentlig-privat karakter;
- Erhvervslivets involvering i partnerskaber virker ikke kontroversiel i Danmark, men snarere som en integreret del af det institutionelle 'set-up';
- Det er bemærkelsesværdigt, at universitet spiller en medierende rolle mellem den offentlige og den private sektor i Nordjyllands Amt;
- Hvor erhvervslivet er stærkt nok til selv at kunne præge udviklingen, er behovet for nationalt finansierede udviklingsaktiviteter begrænset (Vejle Amt).

Det synes, at rapporten forsigtig konkluderer, at Danmark markerer sig positivt i forhold til de øvrige nordiske lande ved sine decentrale institutioner, der giver bedre muligheder for regionalt baserede partnerskaber.

Table 6:1 Policy Style

		Partnership model	
		Public	Public-private
Policy Style	State-lead*	Partnerships as an integral part of regional policy NORWAY	Partnerships as a contract between authorities and regional agents SWEDEN
	Regional	Partnerships as platform for negotiated policies FINLAND	Partnerships as basis for formulation of innovative institutions DENMARK

*) by the additivity principle national regional policy overlap extensively with EU policies.

NERP 08: Restrukturering af staten – regionale konsekvenser. Et nordisk komparativt perspektiv

Redation: K. Lähteenmääki-Smith og Lars Olof Persson

John Jørgensen

Formål og problemstillinger

Analysens hovedformål er at analysere de fem nordiske lande under følgende to synsvinkler:

1. Hvilke aspekter, politiske tiltag og tilgange karakteriserer den igangværende omstrukturering af staten, og hvad er den sandsynlige virkning på de forskellige regionstyper?
2. Hvilke konklusioner kan drages mht. mulige, alternative udviklingsveje for de institutionelle rammer for statsinterventionen på regionalt niveau?

Analysen hviler på den observation, at staten fortsat spiller en stor rolle – og på nogle områder endog har en stigende betydning – for den regionale udvikling. Decentralisering af statslige opgaver og en øget forståelse for, at politiske initiativer må tilrettelægges, så de rummer mulighed for, at de kan justeres i forhold til de regionale forudsætninger, er forhold, der trækker i denne retning. Omvendt indebærer liberaliserings- og privatiseringstendenserne samt centraliseringen af opgaver, ikke mindst i form af overførsel af opgaver til det europæiske niveau, at fundamentet for en regionaliseret indsats vil kunne eroderes. Som udgangspunkt antages det, at de nordiske lande fortsat vil være karakteriserede af en regionaliseret indsats, og at dette ikke blot vil bero på argumenter om effektive, styringsmæssige og administrative rutiner, men også på målsætninger om social retfærdig og omfordeling knyttet til ønsket om at mindske den regionale, sociale og velfærdsmæssige sårbarhed.

Analyse og empiriske resultater

Bogen består hovedsagelig af en komparativ, empirisk analyse af seks områder, der opfattes som afgørende for ønsket om at opretholde en passende regional balance i de nordiske lande:

- Forskning og højere uddannelse
- Investeringer i infrastruktur og kommunikationsmidler
- Regional udvikling
- Kultur
- Arbejdsmarked
- Sundhed samt social service og sikkerhed

To af disse områder, regional udvikling (kapitel 3 og 5) samt forskning og højere uddannelse (kapitel 4) underkastes en grundigere undersøgelse, mens de øvrige områder indgår i den generelle analyse (kapitel 2, 3 og 6).

Metodisk arbejdes der med officielle dokumenter, igangværende undersøgelser foretaget i de respektive lande samt ekspertinterviews.

Det vil føre for vidt at gengive den meget detaljerede og grundige analyse, men en række overordnede forhold af interesse kan trækkes frem: inden for nogle af de politik-områder, der er analyseret:

Forskning og højere uddannelse

Centraliseringen og europæiseringen af FoU-indsatsen rummer en fare for, at de svagere regioner forbigås, men omvendt kan de højere uddannelsesinstitutioner spille en afgørende rolle

for etableringen af en bedre regional balance. Dette hænger sammen med flere forhold, bl.a. en spredning af den nationale kundskabsbasis, der f.eks. kan være med til at sikre, at kvalificeret arbejdskraft kan rekrutteres regionalt. Endvidere kan forsknings- og uddannelsesinstitutionerne spille en rolle som facilitatorer i de respektive regioner. Dette kan ikke mindst sikres, hvis der er fokus på betydningen af samarbejde mellem disse institutioner og andre regionale udviklingsaktører.

Investeringer i infrastruktur og kommunikationsmidler

Rapporten dvæler ved de muligheder og problemer, som nedbrydningen af den semi-monopol situation, der tidligere karakteriserede den kollektive trafik. Nedbrydningen sker i form af privatisering, herunder opsplitning af jernbaneselskaberne i selskaber, der varetager henv. udbygningen og vedligeholdelsen af skinnenettet og jernbanedriften. Koordineringen af den kollektive trafik i regionerne er dermed accentueret, idet den nu skal prioritere flere trafikaktørers indsats. I de tyndere befolkede områder, hvor der er naturlige grænser for, hvor langt det er muligt at privatisere den kollektive trafik, er det ydermere nødvendigt at sikre et vist mindstemål af kollektiv trafik, og ofte er det vanskeligt at implementere en 'markedsgørelse' af driften. Investeringer i kommunikationsmidler er en nøgelfaktor i regionernes bestræbelser på at kunne justere sig til en mere vidensbaseret økonomi. Denne problemstilling er naturligvis et større problem i det nordlige Skandinavien, hvor f.eks. dækningen med mobiltelefoni og bredbåndsadgang har måttet sikres gennem offentlig intervention.

Regional udvikling

Udviklingen af nye mål i regionalpolitikken, herunder vækstorienteringen med fokus på rammebetingelserne for regional udvikling, understøttes af nye arbejdsformer og –metoder:

- vidensinstitutioner, der er gearede til de regionale forhold, kan sikre en mere målrettet vidensoverførsel;
- hjælp-til-selvhelp-strategier og netværksudbygning kan trække i retning af at højne den regionale kompetence til at agere;
- udvikling fra projekt- til programorientering rummer mulighed for en mere helhedspræget tilgang til regionale spørgsmål;
- fremme af et fælles (delt) ansvar, også mellem offentlige og private aktører, øget fokus på tværsektoriel indsats (horisontal koordinering), samt kan have indflydelse på udfaldet af en regional indsats;
- forsøg på at overkomme det potentielle skisma mellem vækst- og velfærdsorienterede mål og udvikling af nye evalueringsinstrumenter kan sikre en mere optimal ressourceanvendelse.

Rapporten kommer ikke med konklusive udsagn om de enkelte virkemidler, men hæfter sig ved, at institutionelle forhold kan fremme – eller hæmme – bestræbelserne på at opnå de opstillede mål.

Konklusion – perspektiver for Danmark

I en situation, hvor regionale aktører skal definere deres rolle i et nyt regionalt univers, først og fremmest karakteriseret af vækstforaene og regionsrådene, men også af flere regionaliserede, statslige myndigheder, er det muligt at trække på erfaringerne fra de øvrige nordiske lande. Det har for så vidt allerede været nævnt i den danske debat, men hvad angår diskussionen om sundhedsregioner er erfaringerne fra Norge af relevans.

NERP 09: Redskaber for bæredygtig udvikling: Erfaringer og muligheder

Forfattere: T. Hilding-Rydevik, K. Clement, K. Bradley og M. Hansen

Niels Boje Groth

Formålet med dette projekt er at belyse, perspektivere og kritisk vurdere den nordiske situation vedrørende anvendelse af bæredygtig udvikling på det regionale niveau med særligt fokus på institutionelle forhold.

Dette overordnede formål operationaliseres til fire mål:

1. at udforske og kritisk gennemgå nordiske institutioner og politiske redskaber, som anvendes til at skabe en bæredygtig udvikling;
2. at belyse den aktuelle og mulige rolle for redskaber så som SWOT-analyser, vurderinger af virkninger på miljøet (Environmental Impact Assessment, EIA), strategisk miljøvurdering (Strategic Environmental Assessment, SEA), vurderinger af virkninger af bæredygtig udvikling (Sustainable Impact Assessment, SIA) og vurderinger af territorial virkninger (Territorial Impact Assessment, TIA) i relation til at vende målet for bæredygtig udvikling mod programmer for regional vækst og udvikling i praksis;
3. at identificere og vurdere institutionelle rammer i Canada samt redskaber, som ikke for øjeblikket anvendes i den nordiske sammenhæng men som kan indeholde potentialer for væsentlige forbedringer af praksis i Norden;
4. at diskutere og vurdere den nordiske situation i forhold til den politisk forventede udførelse af det regionale niveau i bæredygtig udvikling samt i relation til canadiske erfaringer vedrørende institutionelle forhold og værktøjer, samt endelig
5. at drage konklusioner vedrørende spillerummet for anvendelse eller modificering af disse innovationer med henblik på anvendelse i de nordiske lande.

På baggrund af en gennemgang af de institutionelle rammer for planlægning i de Nordiske lande, foretages en vurdering af de nævnte redskaber for fremme af en bæredygtig udvikling i 4 udvalgte regioner, to svenske, én finsk og en dansk region. Herefter gennemgås erfaringer fra Canada, og rapporten afsluttes med en række drøftelser og konklusioner.

Som det fremgår, er rapportens emne planlægningsværktøjer for fremme af bæredygtig udvikling med særlig opmærksomhed rettet mod de institutionelle forudsætninger. Med sin stærke orientering mod planlægningsredskaberne, deres indretning og anvendelse, rummer rapporten ikke bidrag til anbefalinger for, hvilken form for regional udvikling, der anses for bæredygtig, eller vurderinger af udviklingstendenser, som enten fremmer eller modvirker et bæredygtigt resultat. Rapporten diskuteres derfor ikke nærmere i nærværende rapport.

NERP 10: Fra regionale koalitioner til kommercielle innovationer

Redigeret af: Åge Mariussen

Niels Boje Groth

Formålet med dette projekt er at sammenligne de innovative systemer i de nordiske lande. Bag interessen for dette område ligger en formodning om, at den økonomiske udvikling er drevet af udvikling af nye produkter og videreudvikling af eksisterende traditionelle produkter. En undersøgelse af denne påstand viser, at den økonomiske udvikling ikke altid skabes indenfor de mest innovative brancher. Ligeledes viser det sig, at innovation ikke blot er proportional med de udgifter, der anvendes på forskning og udvikling i et land. Danmark anvender f.eks. ikke særligt meget på R&D men betegnes alligevel som et af de mest innovative lande. Landenes innovative styrker analyseres på såvel klynger som brancher.

Nationale innovationssystemer

Når man finder mønstre i innovationsprocesser, taler man om nationale erhvervs- og innovationssystemer. Sådanne systemer kan dannes i tre logikker: teknologiske eller branchebestemte, institutionaliserede, bestemt af særlige nationale erhvervsmiljøer, samt spatialt forankrede former for læring, hvor interaktion fremmes af nærhed. I undersøgelsen tilstræbes bevidst en kontekstuel tolkning af data. Man søger således at undgå tolkninger, der alene baserer sig på isolerede korrelationer mellem statistiske indikatorer. Det fører blandt andet til, at forfatterne søger forklaringer på de forskellige industrikulturer i Danmark og Sverige i deres historisk betingede forskellige tilhørsforhold til henholdsvis et søbaseret imperium (England, Danmark, Norge) og et landbaseret østligt imperium (Sverige, Preussien, Bayern og Østrig-Ungarn). Ligesom den særlige danske kompetence indenfor design og købmandskab sættes i forbindelse med de forbrugerorienterede handelskulturer, der blev fremelsket under Hansatiden. Den bevidste bestræbelse på at etablere kontekstbundne tolkninger kommer ved læsning af NERP-rapporterne i forlængelse af ESPON rapporterne til at virke som et velkomment forsøg på at komme udover den fortolkningsusikkerhed, der ofte er forbundet med ESPON indikatorerne.

I samspillet mellem innovation og erhvervsstrukturer går forfatterne ud fra, at erhvervsstrukturerne i et land udgør en væsentlig ramme for innovation. Men innovationssystemer drives også frem af konkurrence på globale markeder. I ekstreme tilfælde, som f.eks. under den finske ICT udvikling, er den innovative udviklingen under globale konkurrencerelationer så stærk, at der skabes grundlag for en innovationsbestemt nyudvikling af nationale produktionssystemer, den såkaldte "turning around and charging ahead" situation. Men så længe innovationssystemerne primært udvikles på baggrund af den nationale erhvervsstruktur, kan man søge forklaringer på forskelle i innovationssystemernes udvikling ved at skelne mellem forskellige nationale markedsøkonomier, som f.eks.:

1. *Liberale eller entreprenørielle markedsøkonomier* (USA og UK), hvor kodificeret viden har en altdominerende rolle og tavs viden en tilsvarende marginal rolle. Disse økonomier er kendte for deres overlegne evne til at skabe ny videnskabeligt baserede produkter. Lave tillidsrelationer underminerer længere løbende stabile læreprocesser.
2. *Associative eller "organiserede" markedsøkonomier* (Japan, Tyskland, Sverige), hvor bredt baserede uddannelses- og træningssystemer spiller en stor rolle, hvor arbejdet er

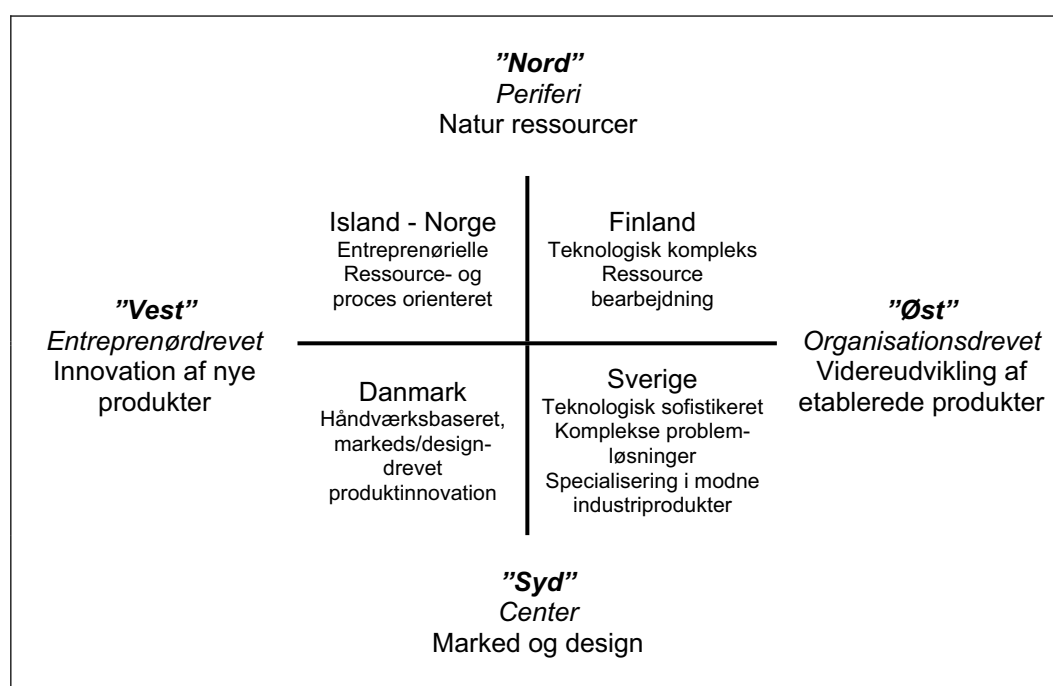
decentralt organiseret, og hvor praktisk erfaring har en høj social status. Disse økonomier er kendte for deres evne til løsning af komplekse problemstillinger og til (ofte små-) forbedringer af allerede udviklede og teknologisk komplekse produkter. Viden er båret og udviklet kollektivt i grupper, der deler unikke kombinationer af tavs og kodificeret viden. De savner ofte evnen til at kommercialisere videnskabeligt baseret viden, ligesom de ikke er stærke i design rettet mod forbrugermarkeder.

3. *Håndværksøkonomier* (Nord Italien, Danmark) danner ofte baggrund for dannelsen af industrielle distrikter. De har en styrke i udviklingen af nye ofte lav-teknologiske produkter baseret på håndværksfærdigheder og design. De har begrænset evne til at skaffe tilgang til R&D viden og til fremstilling af teknologisk mere avancerede innovationer.

Set udefra synes de nordiske lande ofte som en homogen blok, påskønnede i internationale sammenligninger for generøse velfærdssystemer, høje skatter og stærke handelsorganisationer. Men i en intern sammenligning er der væsentlige forskelle, som beskrives med en typologi udspændt af to modsætningspar i to dimensioner:

Nord-syd dimensionen: Produktion baseret på **naturressourcer** ("Nord") og på **marked og design** ("Syd")

Øst-vest dimensionen: Specialisering i **innovation af nye produkter** ("Vest") eller **videreudvikling af etablerede produkter** ("Øst")

De nordiske lande beskrives i rapporten ét for ét. Om Danmark hedder det bl.a., at landet i en europæisk sammenligning har et "ekstremt" effektivt innovationssystem, med en "ekstrem høj omsætning" skabt af nye produkter på baggrund af meget lave innovationsomkostninger i innovative virksomheder og et lavt niveau af R&D målt ved andel i bruttonationalproduktet. Styrken i denne danske "lav-teknologiske succeshistorie" ligger i et højt niveau af færdigheder hos procesoperatører i danske virksomheder samt en tradition for at dele deres erfaringer og viden i lokalt forankrede netværk af håndværkere og industrielle operatører. Færdighedsniveauet styrkes af efteruddannelsesprogrammer. En anden vigtig faktor er en dyb kulturel

viden om forbrugermarkedets præferencer. Danmark har her de samme basale karakteristika, som man kender fra Sydeuropa, f.eks. Italien. Danske klynger er velorganiserede med institutioner og adskillige lag af specialiserede hjælpeindustrier. Endelig nævnes nærhedsrelationer, og den nemme adgang til det europæiske forbrugermarked som en fordel.

Nationale forskelle i innovativ vækst

Der foretages følgende sammenligninger af innovativ vækst:

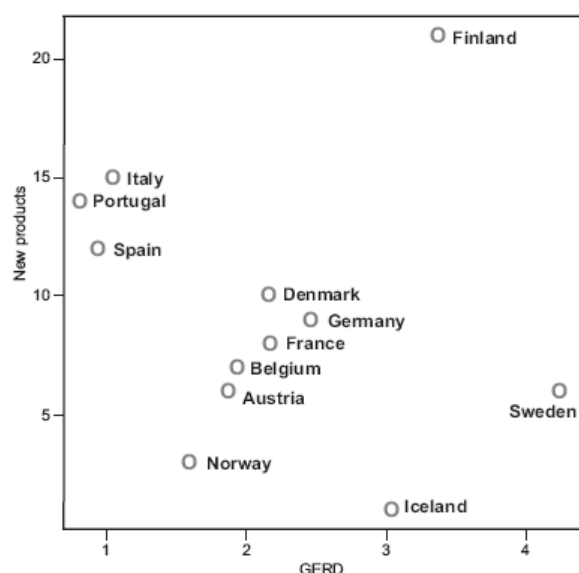
- Jobskabelse afledt af innovation (nordisk sammenligning);
- Nationale investeringer i R&D og deres sammenhæng med omsætning skabt af nye produkter¹;
- De nationale innovationssystemers evne (effektivitet) til at skabe nye produkter.

Innovationer og jobskabelse i Norden

Innovation defineres som i den europæiske "Community Innovation Survey" (CIS). Her skelnes mellem innovation i form af nye produkter (den snævre definition) og i form af produktforbedringer (den brede definition). Ser man på jobskabelsen indenfor begge typer af innovation, har Sverige omtrent halvdelen af jobs i Norden relateret til innovation (nye + forbedrede produkter). Ser man alene på jobs relaterede til nye produkter (den snævre definition), finder man relateret til fremstillingen heraf i Norge, Sverige, Finland og Danmark 170.000 jobs i privat service og 190.000 jobs indenfor fremstilling. Af de 190.000 jobs indenfor fremstilling ligger 50.000 i Danmark og 110.000 i Finland, tilsammen 84% af samtlige. Finland og derefter Danmark er således de mest innovative i den snævre betydning af begrebet.

Nationale investeringer i R&D

De nationale investeringer i forskning og udvikling måles ved andelen af bruttonationalproduktet, som kan henføres til denne aktivitet (GERD), jf. figur 2.2.

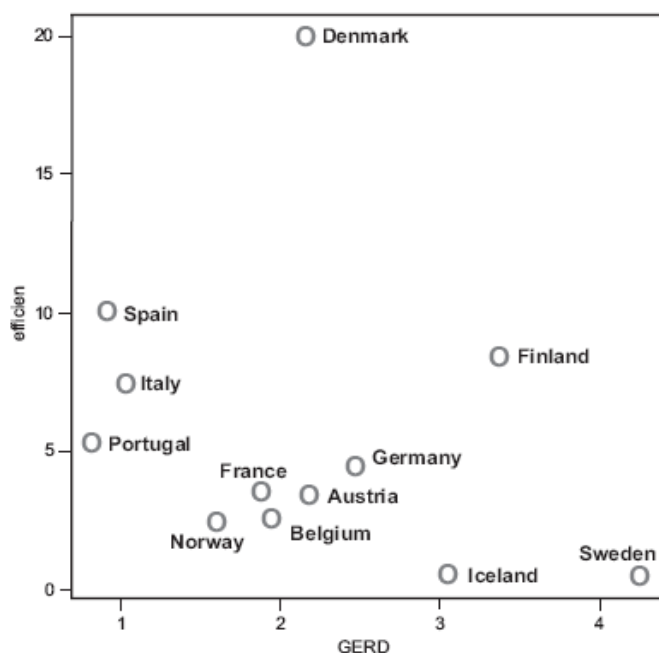
Figur 2.2 GERD index v.s. share of turnover created by new products

¹ Nye produkter er defineret ved en standard, som anvendt i den internationale undersøgelse *Community Innovation Survey (CIS)* en tilbagevendende Europæisk undersøgelse.

Danmark ligger på linie med lande i det centrale Europa, som Tyskland, Frankrig og Belgien. De øvrige nordiske lande spredte sig i feltet. Norge og Island ligger meget lavt i skabelsen af nye produkter. Sverige har et højt input i R&D, men et lavt output af nye produkter, hvad der betegnes som et ikke overraskende resultat for et land, der har været et tidligere ”landbaseret imperium”. Finland karakteriseres som et vestligt entreprenørielt land med en markedsbaseret økonomi – med et højt input i og resultat af R&D.

Innovationssystemernes effektivitet

Innovationssystemets evne til at skabe nye produkter, dvs. deres effektivitet, viser sig langt fra at være proportionalt med investeringerne i R&D. Sætter man omsætningen skabt af nye produkter på markedet (den snævre CIS definition) i forhold til innovationsomkostningerne, viser det sig, at Danmark distancerer sig fra alle andre europæiske lande, jf. figur 2.4.

Figur 2.4 GERD index v.s. product innovations effektivitet

Den høje innovationseffektivitet i Danmark indikerer, at investeringer i innovative danske firmaer i de tre år 1997 – 1999 skabte i en produktion, som var 20 gange større end forsknings- og udviklingsinvesteringerne. Baggrunden for dette ekstreme resultat, hvor Danmark nærmest sprænger rammerne for en europæisk sammenligning, drøftes ikke. Men man kan med forfatterens egne iagttagelse af, at det danske innovative miljø er orienteret mod forbrugsgoder snarere end f.eks. mod investeringsgoder, formode, at resultatet influeres af, at det formentligt er væsentligt billigere at investere i designbaseret end i forsknings- og teknologitunge produkter.

Sektorer og nationale særtræk

De nordiske lande viser en række særtræk, når man sammenligner de brancher, indenfor hvilke de dels udvikler nye og dels forbedrer eksisterende produkter. Det fremgår af nedenstående tabel.

Tabellen indikerer, at Finland og Danmark er entreprenørielle vestlige lande med en høj kapacitet til at skabe nye produkter på markedet indenfor adskillige brancher. Sverige, derimod, er

et ”østligt” land med høje forsknings- og udviklingsinvesteringer og en orientering mod forbedring og udvikling på tværs af brancher af eksisterende ”modne” produkter.

Branche	Vest	Øst og Nord
	<i>Nye produkter til markedet vigtigst</i>	<i>Produktforbedring og diffusion af eksisterende produkter vigtigst</i>
Fødevarer	Danmark	Sverige
Træ	Danmark – Finland	Norge – Sverige
PPP	Danmark	Sverige - Norge
Metal		Island – Norge
Kemikalier	Danmark	Island – Norge – Sverige
Maskineri	Finland	Norge – Sverige – Danmark
Transport	Finland	Norge – Sverige
Elektriske artikler	Finland – Danmark	Sverige – Norge – Island

Et interessant spørgsmål er, om en høj grad af innovation også er en stærk konkurrenceparameter. Indenfor high-tech produkter er der en sådan sammenhæng. Men det gælder ikke for andre mere traditionelle produkter. Særligt i nordisk regi konstateres det, at de mest konkurrencedygtige brancher, målt på eksport, ikke er særligt aktive i skabelsen af nye produkter. Disse brancher specialiserer sig mere og mere i produktioner, som er effektive på det globale marked.

Komparative brancheanalyser

Ved anvendelse af et index for en branches bidrag til betalingsbalancen, *RCA Revealed Comparative Advantage*, analyseres de enkelte branchers konkurrenceevne i hvert af de nordiske lande. For Danmarks vedkommende identificeres farmaceutisk produktion (2,4), og maskinindustri (1,4) som særligt konkurrencedygtige blandt mellem- til højteknologiske brancher, og råstofindvinding (1,9) og fødevarerproduktion (5,9) blandt de lav- til mellemt teknologiske brancher. Det konstateres samtidigt, at de særligt innovationseffektive brancher, træ og papir, har negative konkurrenceindex.

Om fødevarerbranchen bemærkes, at dens innovativ adfærd synes at stå meget tilbage for andre brancher.

Danske industriklynger identificeres med udgangspunkt i litteraturen: fra undersøgelserne i begyndelsen af 1980'erne af det agro-industrielle kompleks, som efterfulgtes af detailstudier af den elektro-medicinske industri, møbelindustrien og fødevarerindustrien over de danske bidrag til Michael Porters industristudier, med identifikation af en agro-fødevarer, shipping-, teknik-, farmaceutisk/biotech-, medico- og minkklynge til Erhvervsfremmestyrelsens ressourceområder.

Det bemærkes, at erhvervsfremmestyrelsens ressourceområder synes at være mindre præget af analytisk skarphed end af et ønske om at omfatte hele den danske økonomi i analysen som udgangspunkt for en pragmatisk politik udformning. Formentlig som en reaktion på den brede klyngedefinition bidrog Erhvervsfremmestyrelsen med forslag om at identificere ”kompetenceklynger”. Her er det ikke produktet men arbejdskraftens kvalifikationer og tavs viden, som er udgangspunktet. Kompetenceklyngerne blev undersøgt ved hjælp af interviews af nøglepersoner på baggrund af hvilke man identificerede både nationale og regionale klynger og indførte en skelnen mellem eksisterende og potentielle klynger. Forfatterne finder her en betydelig overensstemmelse mellem de Erhvervsfremmestyrelsens eksisterende kompetenceklynger og de brancher, som i rapporten har positiv konkurrenceindex (RCA). Det drejer sig om:

- Frø, svinekød, mejeriprodukter (nationalt) og gartneri på Fyn
- Medico/sundhed i Øresundsregionen
- Kul/varme teknologi (nationalt) og off-shore industri i Esbjerg
- Vind-energi og vand forsyning (nationalt)
- Høreapparater og tekniske hjælpemidler for handicappede (nationalt)
- Elektronik i energisektoren (nationalt) og delvist mobil- og satellitkommunikation i Nordjylland

Sammenligning af lande indenfor brancher

De nordiske landes innovative effektivitet sammenlignes branchevist. Den innovative effektivitet vurderes som beskrevet ovenfor såvel i forhold til fremstilling af nye produkter som ved opgradering af eksisterende produkter.

I denne sammenligning ligger Danmark som det mest innovationseffektive land både ved fremstilling af nye produkter, men også ved opgradering af eksisterende produkter. Danmark indtager således en førsteplads indenfor én eller begge af disse kategorier indenfor 6 af 8 brancher.

	DK		NO		SE		FI		ISL	
	Nye	Eks	Nye	Eks	Nye	Eks	Nye	Eks	Nye	Eks
Fødevarer – drikkevarer – tobak	1					1				
Træ og træprodukter (minus møbler)	1	1								
Papirmasse, papir, publicering, trykkeri	1	1								
Basis metaller og fabrikerede metalprodukter							1			1
Kemikalier og kemiske produkter (inkl. farmaceutiske)	1	1								
Maskiner og maskinudstyr		1					1			
Transport udstyr	-	-					1			1
Elektrisk og optisk udstyr	1	1								

Nye Innovativ effektivitet ved fremstilling af nye produkter til markedet

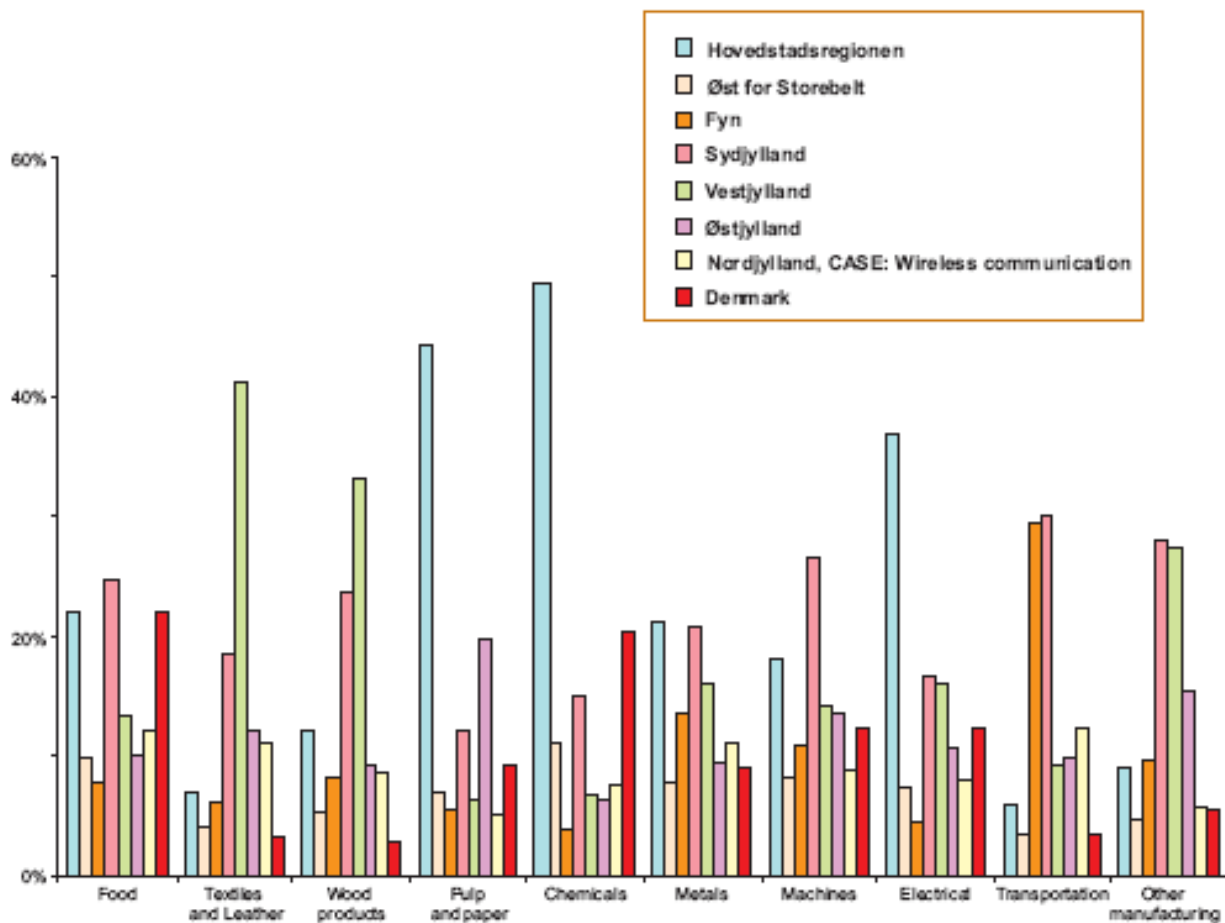
Eks Innovativ effektivitet ved opgradering af eksisterende produkter

- Tal ikke angivet

De regionale industristrukturer i de nordiske lande

Industristrukturen analyseres ved regionale særtræk i de enkelte fremstillingsbranchers bidrag til bruttonationalproduktet. Bruttonationalproduktet (GDP) er rensat for indkomster fra udlandet og regionaliseres (GRP) og opdeles på brancher.

For Danmarks vedkommende er de to største sektorer fødevarer og kemikalier. Ved regionaliseringen er Danmark delt i Hovedstadsregionen, Øst for Storebælt, Fyn, Syddjylland, Vestjylland, Østjylland og Nordjylland. Det fremgår ikke, hvorledes regionaliseringen er foretaget. Hvis regnskabstal er lagt til grund, vil lokaliseringen af hovedsæder få en dominerende indflydelse i forhold til produktionsstedernes placering. Derfor må tabellerne tages med forbehold. I nedenstående tabel er angivet de mest markante regionale branchespecialiseringer, set i forhold til branchernes andele på landsniveau.

Figur 5.21 Regional specialisering indenfor fremstillingsvirksomhed (Nace 15-37) målt ved den regionale andel af branchens bidrag til bruttonationalproduktet på landsplan sammenholdt med de enkelte branchers procentvise andele af al fremstillingsvirksomheds bidrag til bruttonationalproduktet (røde søjler).

Regional branchespecialisering (baseret på figur 5.21)

	Fødevarer	Tekstil og læder	Træ	Pulp og papir	Kemikalier	Metaller	Maskiner	Elektriske Produkter	Transport	Andet
Hovedstadsreg				1	1	1		1		
Øst for St.bælt										
Fyn									1	
Syddjylland		2	2			1	1		1	1
Vestjylland		1	1							1
Østjylland				2						
Nordjylland										

1 Branche med stærk regional repræsentation

2 Samme men mere moderat

Bemærkning: Det er ikke oplyst, hvorledes regionaliseringen af bruttonationalproduktet er foretaget. Såfremt den er baseret på regnskabstal vil regionaliseringen afspejle lokaliseringen af hovedsæder og ikke f.eks. lokaliseringen af arbejdssteder, der kan være spredt på flere filialer.

NERP 11: Fremtidige udfordringer til små kommuner

Forfatter: G. Hovgård, G. T. Eythorsson og K. Fellman.

Lisbeth Greve Harbo og Niels Boje Groth

Projektet er et komparativt studie af lederskabs-respons på de strukturelle problemer som kommunerne i Island, på Færøerne og på Ålandsøerne oplever som følge af deres ringe størrelse og dermed måske forringede muligheder for at påvirke regional politik og regional udvikling.

Da der i rapporten er fokus på disse meget små administrative enheder, hvoraf selv de største kommuner vil blive anset for små i andre dele af Skandinavien, vurderes det at rapportens konklusioner ikke vil være relevante for en perspektivering til selv de mindste og mest perifer kommuner i Danmark.

NERP 12: Økonomisk fornyelse og demografisk ændring

Redaktør: Lars Olof Persson

Lisbeth Greve Harbo

Formål

Rapporten er et komparativt studie af de lokale arbejdsmarkeder i de nordiske lande med fokus på økonomisk fornyelse og demografiske forandringer. Underoverskriften til projekt-titlen er 'En evaluering af lokale arbejdsmarkeders præstationer i de nordiske lande', og det er da også specielt præstationen af det lokale arbejdsmarked, der analyseres.

Rapportens indhold er:

- En komparativ oversigt over de nuværende rumlige mønstre af økonomisk fornyelse og demografisk forandring i alle nordiske kommuner og lokale arbejdsmarkeder. Tidsperiode: sidst i 1990'erne.
- Udvikling af indikatorer til måling af de enkelte lokale arbejdsmarkeders præstation.
- Evaluering af den rumlige variation i det lokale arbejdsmarked i et enkelt nordisk land. Her er Norge udvalgt, fordi det norske nationale arbejdsmarked for øjeblikket har en af de højeste præstationsrater.
- Ud fra en fællestypologi bestående af 7 typiske nordiske arbejdsmarkeder søges de øvrige lokale arbejdsmarkeder i Norden derpå komparativt analyseret i forhold til det norske lokale arbejdsmarked.
- Diskussion af de nationale institutionelle rammebetingelsers betydning for forskellene i de lokale arbejdsmarkeders præstation; her med særlig fokus på de nationale forskelle i og varierende implementering af social-, arbejdsmarkeds og uddannelsespolitik.

Analyse

Danmark defineres som havende 34 LLM (lokale arbejdsmarkeder, local labour markets) med relativt små regionale forskelle.

Fællestypologien for lokale arbejdsmarkeder er i første omgang givet af befolkningsstørrelsen i de enkelte LLM: Metropoler, regionale centre, mellemstore byer, små arbejdsmarkeder og mikro arbejdsmarkeder. Kategorien regionalt center er yderligere opdelt i nordiske hovedstæder, nordiske regionale centre med universiteter og andre regional centre, idet forekomsten af et universitet antages at have betydning for øget 'udnyttelse' af humankapitalen.

De 7 hovedtypologier er derudover yderligere underinddelt alt efter om det lokale arbejdsmarked er produktionsbaseret eller servicebaseret, og endelig om arbejdsmarkedet er lokaliseret i et polycentrisk eller ikke-polycentrisk område, idet polycentricitet antages at have betydning for tilgængelighed, kommunikation og samarbejdsmuligheder. Se skema nedenfor for en oversigt over kategorierne:

Code	Category	Sub-category	Location	Criterion/a
1	Nordic capitals			National capital and > 1 million inhabitants within Local Labour Market (LLM)
2	Nordic metropolises			200 000 - 1 million inhabitants within LLM
2.1			in polycentric surrounding	LLM situated in NUTS3 region having at least 2 localities (tätort, tettsted, taajama) with more than 5 000 inhabitants and a density of more than 3 such localities per 10 000 km ² land area
2.2			non-polycentric surrounding	LLM situated in NUTS3 region not fulfilling criteria of 2.1
3	Nordic regional centres with university			LLM with university or technical university
3.1			in polycentric surrounding	See 2.1
3.2			non-polycentric surrounding	See 2.2
4	Other Nordic regional centres			Regional administrative centre (Amt in Denmark; Maa-kunta/Landskap in Finland; Fylke in Norway; Län in Sweden) or > 75 000 inhabitants in LLM
4.1			in polycentric surrounding	See 2.1
4.2			non-polycentric surrounding	See 2.2
5	Nordic medium-sized towns			30 000 - 75 000 inhabitants within LLM
5.1			in polycentric surrounding	See 2.1
5.2			non-polycentric surrounding	See 2.2
6	Small Nordic labour areas			10 000 - 30 000 inhabitants within LLM and having a locality (tätort, tettsted, taajama) with at least 5 000 inhabitants and a population density ≥ 10 inhabitants/km ²
6a		Production-based		LLM with share of employment in primary production > 20% or share of employment in manufacturing > 30% or share of employment in services < 65% and not having a regional university or affiliate
6a.1			in polycentric surrounding	See 2.1
6a.2			non-polycentric surrounding	See 2.2
6b		Servicebased		LLM fulfilling criteria of 6 but not of 6a
6b.1			in polycentric surrounding	See 2.1
6b.2			non-polycentric surrounding	See 2.2
7	Nordic micro labour areas			< 10 000 inhabitants within LLM or 10 000 - 30 000 inhabitants and not having a locality (tätort, tettsted, taajama) with at least 5 000 inhabitants or not having a population density ≥ 10 inhabitants/km ²
7a		production-based		LLM with share of employment in primary production > 20% or share of employment in manufacturing > 30% or share of employment in services < 60% and not having a regional university or affiliate
7a.1			in polycentric surrounding	See 2.1
7a.2			non-polycentric surrounding	See 2.2
7b		servicebased		LLM fulfilling criteria of 7 but not of 7a
7b.1			in polycentric surrounding	See 2.1
b.2			non-polycentric surrounding	See 2.2

Bemærk, at NUTS3 anvendes som niveau for afgrænsning af nordiske metropoler. Det fremgår af grafen i figur 15, at mere end 35% af den danske befolkning bor indenfor LLM-typologi 1, mens mindre end 5% bor indenfor LLM-typologi 6 og 7.

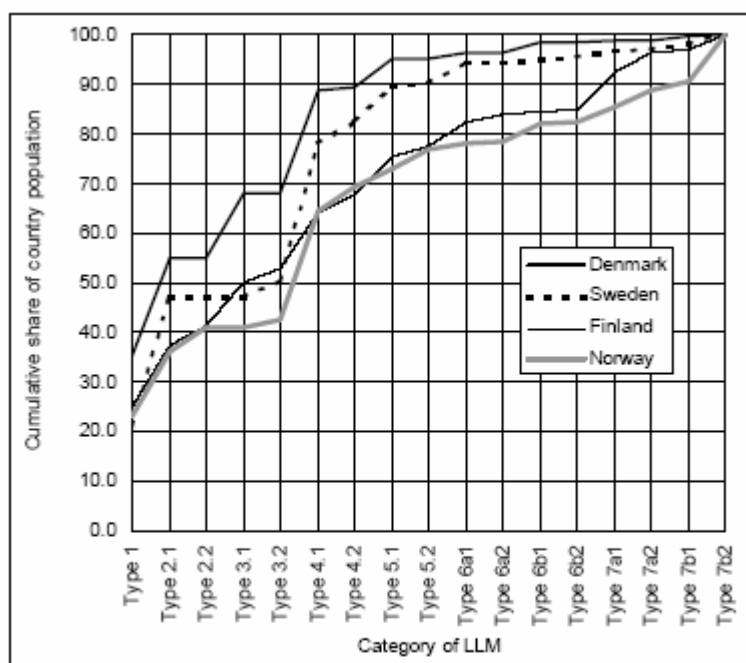

Figure 15: Cumulative share of country population across typologies for coding of regions, see Table 6.

(Data source: National Statistical Institute)

Perspektiver for Danmark

Konklusionerne i forhold til, hvad der kan gøres for at øge en balanceret udvikling, er meget vage og faktisk nærmest ikke-eksisterende.

Det konkluderes, at de store lokale arbejdsmarkeder oplever en positiv udvikling, mens de små 'mikro arbejdsmarkeder' oplever alvorlige problemer med netto emmigration og aldring af deres befolkning samt manglende efterspørgsel på arbejdskraft.

Politikudviklingen bør derfor bestå i yderligere at hjælpe de små arbejdsmarkeder til at tiltrække ung, veluddannet arbejdskraft, hvilket kræver et tættere samarbejde og mere fleksible praksiser i de relevante politiske systemer. Forfatterne nævner her: socialpolitik, uddannelsessystem, service-udbud og arbejdsformidlingen: *"The beacon for such a policy should be better 'flow management', i.e. highlighting the need to attract, guide and train labour for interesting and new careers in both the productive and the reproductive spheres"*(side 103).

NERP 13: Mønstre i demografisk aldring og relaterede aspekter i de nordiske periferier

Forfatter: Olaf Foss og Dag Juvkam

Thomas S.Nielsen

Projektet belyser geografiske forskelle i den demografiske udvikling med særlig vægt på forskelle i udviklingen mod demografisk aldring mellem periferi og ikke periferi i de nordiske lande.

Projektet søger målrettet at udskille områder, der kan betegnes som perifere i forhold til andre. Det er en metode, der står i kontrast til at identificere periferien med det, der ikke er centret (periferien bliver residualet, når det "andet" er trukket fra).

Projektet opstiller denne liste til identifikation af perifere områder:

- NUTS 3 regioner med færre end 10 indb. / km²
- Kommuner med færre end 2,5 indb./ km²
- Kommuner på Åland eller Færøerne ("located in the archipelagos" - kan bedst oversættes til "ø-rige" el. lign.)
- Kommuner placeret tæt på en by af national betydning (mindst 100.000 indbyggere) kan ikke karakteriseres som perifere.

På denne måde udpeges de mest perifere områder i Norden, med et primært udgangspunkt i befolkningstæthed og afstand til større byer. Projektets nordiske indfaldsvinkel – og sigtet mod at udpege de mest perifere områder i Norden – betyder, at der ikke identificeres periferi i Danmark. Dertil er befolkningstæthederne for høje og afstandene for korte. Som en konsekvens sker der ingen sammenligning mellem mere perifere og mere centrale områder i for Danmark. Danmark – taget under et – indgår i projektets indledende oversigtlige sammenstillinger af demografiske data fra de nordiske lande og EU (her benyttes bl.a. kort og tal fra ESPON 1.1.4) – mens den primære del af projektet, der fokuserer på center-periferi forskellene ikke inddrager tal fra Danmark. Af denne grund kommenteres ikke yderligere på projektets resultater.

NERP 14: Innovation i den nordiske periferi

Forfatter: T. Hilding-Rydevik og K. Clement

Lisbeth Greve Harbo og Niels Boje Groth

Projektet omhandler casestudier af innovationsmuligheder og institutionelle strukturer i i alt 21 kommuner på Færøerne, i Island, på Lofoten og i svensk, finsk og norsk Lapland.

Disse perifere områder vurderes at have et så forskelligt udgangspunkt fra danske perifere områder, at inddragelse til belysning af danske udviklingsmuligheder ikke skønnes relevant.

Anneks 1: ESPON projekter

Nr.	Dansk rapport-titel	Engelsk rapport-titel	ESPON project title	Rapport status	Projekt-periode	Resume ved:
1.1.1	Muligheder for polycentrisk udvikling i Europa	Potentials for polycentric development in Europe	The Role, Specific Situation and Potentials of Urban Areas as Nodes in a Polycentric Development	Final report	2002-04	NBG
1.1.2	By-land relationer	Urban-rural relations in Europe	Urban-Rural Relations in Europe	Final report	2002-04	LHe
1.1.3	Virkninger af EU's udvidelse på det polycentriske spatiale netværk	Particular effects of enlargement of the EU and beyond on the polycentric spatial tissue with special attention on discontinuities and barriers	Enlargement of the European Union and the Wider European Perspective as regards its Polycentric Spatial Structure	3rd Interim report	2002-06	NBG
1.1.4	De spatiale virkninger af demografiske udviklingstræk og migration	The Spatial Effects of Demographic Trends and Migration	The Spatial Effects of Demographic Trends and Migration	Final - draft	2003-06	TSN
1.2.1	Transport services og netværk	Transport services and networks: territorial trends and basic supply of infrastructure for territorial cohesion	Transport Services and Networks: Territorial Trends and Basic Supply of Infrastructure for Territorial Cohesion	Final report	2002-04	TSN
1.2.2	Telekommunikation service og netværk	Telecommunication Services and Networks: Territorial Trends and Basic Supply of Infrastructure for Territorial Cohesion	Telecommunication Services and Networks: Territorial Trends and Basic Supply of Infrastructure for Territorial Cohesion	Final report	2002-04	TSN
1.2.3			Identification of Spatially Relevant Aspects of the Information Society	Tender	2005-06	
1.3.1	Spatiale virkninger og håndtering af natur- og teknologiske katastrofer	The Spatial Effects and Management of Natural and Technological Hazards in Europe	The Spatial Effects and Management of Natural and Technological Hazards in General and in Relation to Climate Change	Final report	2002-04	NBG
1.3.2	Territorielle udviklingstræk i håndteringen af naturarven	Territorial trends of the Management of the Natural Heritage	Territorial Trends of the Management of the Natural Heritage	Final report	2002-04	JPV
1.3.3	Spatiale aspekter og betydning af kulturarv og lokal identitet	The Role and Spatial Effects of Cultural Heritage and Identity	Impacts of Cultural Heritage and Identity	2nd Interim report	2004-06	JPV

Nr.	Dansk rapport-titel	Engelsk rapport-titel	ESPON project title	Rapport status	Projektperiode	Resume ved:
1.4.1	Små og mellemstore byers rolle (SMESTO)	Small and Medium-sized Towns	The Role of Small And Medium Sized Towns	1st Interim report	2005-06	LGH
2.1.1	Territorielle virkninger af Eu's transport og TEN politikker	Territorial Impact of EU Transport and TEN Policies	Territorial Impact of EU Transport and TEN Policies	Final report	2002-04	TSN
2.1.2	Territorielle virkninger af Eu's forsknings- og udviklingspolitik	The Territorial Impact of EU Research and Development Policies	Territorial Impact of EU Research and Development Policy	Final report	2002-04	NBG
2.1.3	Territorielle virkninger af CAP og politikker for udviklingen af landdistrikter	The Territorial Impact of CAP and Rural Development Policy	The Territorial Impact of CAP and Rural Development Policy	Final report	2002-04	EA
2.1.4	Territorielle udviklingstræk i energisevice, energinetværk og Eu's energipolitik	Territorial trends of energy services and networks and territorial impact of EU energy policy	Territorial Trends of Energy Services and Networks and Territorial Impact of EU Energy Policy	Final report	2002-04	NBG
2.1.5	Den territoriale påvirkning af den europæiske fiskeripolitik	Territorial Impacts of European Fisheries Policy	Territorial Impacts of European Fisheries Policy	2nd Interim report	2004-06	LHe
2.2.1	Strukturfondenes territoriale virkninger	The Territorial Effects of the Structural Funds	Territorial Effects of Structural Funds	Draft Final report	2002-05	SSJ
2.2.2	Territorielle virkninger af "Aquis communautaire", pre-accession aid og Phare/Tacis/Meda programmerne	Pre-Accession Aid Impact Analysis	Territorial Effects of the "Aquis Communautaire", Pre-Accession Aid and Phare/Tacis/Meda Program	Final report	2003-05	LGH
2.2.3	Strukturfondenes territoriale virkninger i byområder	Territorial Effects Of Structural Funds In Urban Areas	Territorial Effects of Structural Funds in Urban Areas	Final report	2002-04	SSJ
2.3.1	Anvendelse og virkninger af ESDP i medlemslandene	Application and effects of the ESDP in Member States	Application and Effects of the ESDP in Member States	1st Interim report	2004-06	NBG
2.3.2	Governance i by- og territoriale politikker fra EU til lokalt plan	Governance of Territorial and Urban Policies from EU to Local Level	Governance of Territorial and Urban Policies from EU to Local Level	2nd Interim report	2004-06	SSJ
2.4.1		Territorial trends and policy impacts in the field of EU Environment Policy	Territorial Trends in environment and impacts of EU Environment Policy	Tor	2005-06	

Nr.	Dansk rapport-titel	Engelsk rapport-titel	ESPON project title	Rapport status	Projekt-periode	Resume ved:
2.4.2	Integreerede territoriale analyser baseret på ESPON resultater	Integrated Analysis of Transnational and National Territories Based on ESPON Results	Integrated Analysis of Transnational and National Territories based on ESPON Results	3rd Interrim report	2004-06	LGH
3.1	Integreerede redskaber til brug for europæisk spatial udvikling	Integrated Tools for European Spatial Development	Integrated Tools for European Spatial Development	Final report	2002-04	NBG
3.2	Spatiale scenarier og orienteringer i relation til ESDP og cohesion-politikken	Spatial Scenarios and Orientations in relation to the ESDP and EU Cohesion Policy	Spatial Scenarios and Orientations in relation to the ESDP and EU Cohesion Policy	2nd Interrim report	2004-06	TSN
3.3	Territorielle dimensioner af Lissabon/Gøteborg processen	Territorial dimension of the Lisbon-Gothenburg strategy	Territorial Dimension of the Lisbon/Gothenburg Process	3rd Interrim report	2004-06	LHe
3.4.1	Europa i verden	Europe in the World	Europe in the World	1st Interrim report	2004-06	LGH
3.4.2		Territorial Impacts of EU Economic Policies and Location of Economic Activities	Territorial Impacts of EU Economic Policies and Location of Economic Activities	Tender	2005-06	
3.4.3		The Modifiable Areas Unit Problem	The Modifiable Areas Unit Problem	Tor	2005-06	
4.1			Data Navigator			

Anneks 2: NERP projekter

NERP-rapporter	Dansk rapport-titel	Engelsk rapport-titel	Rapport status	Udgivelse år	Resume ved:
1	Den nye økonomis spatiale struktur i de nordiske lande	The Spatial Structure of the New Economy in the Nordic countries	Working paper	2001	SSJ
2	Bæredygtig udvikling i de nordiske lande	Sustainable regional development in the Nordic countries	Report	2001	LHe
3	Institutionelle udfordringer for fælles ejendomsressourcer i de nordiske lande	Institutional Challenges for Common Property Resources in the Nordic Countries	Report	2001	LGH/NBG
4	Nordiske perspektiver på procesbaseret regional udviklingspolitik	Nordic Perspectives on Process-Based Regional Development Policy	Report	2002	SSJ
5	Overlevelsesstrategier og regionale politikker. Social kapital i de nordiske lande	Coping Strategies and Regional Policies – Social Capital in the Nordic Peripheries	Report	2002	LGH/NBG
6	Regionale udviklings- og vækstregimer på tværs af nordiske regioner	Regimes of regional development and growth across Nordic regions	Report	2002	JJ
7	Dannelse af partnerskaber - regional governance i de nordiske lande	Partnership Responses – Regional Governance in the Nordic states	Report	2002	LGH
8	Restrukturering af staten - regionale konsekvenser. Et nordisk komparativt perspektiv	Restructuring the State – Regional Impacts: A Comparative Nordic Perspective	Report	2002	JJ
9	Redskaber for bæredygtig udvikling: Erfaringer og muligheder	Tools for Sustainable Regional Development: Experiences and Prospects	Report	2004	NBG
10	Fra regionale koalitioner til kommercielle innovationer	From Regional Development Coalitions to Commercial Innovations	Report	2005	NBG
11	Fremtidige udfordringer til små kommuner	Future Challenges to Small Municipalities	Report	2004	LGH/NBG
12	Økonomisk fornyelse og demografisk ændring	Economic Renewal and Demographic Change: An evaluation of local labour market performance in the Nordic countries	Report	2004	LGH
13	Mønstre i demografisk aldring og relaterede aspekter i de nordiske periferier	Patterns of Demographic Ageing and Related Aspects in the Nordic Peripheries	Report	2005	TSN
14	Innovation i den nordiske periferi	Innovation in the Nordic Periphery	Report	2004	LGH/NBG

Arbejdsrapporter Skov & Landskab

- Nr. 1 · 2004 Etablering af løvtræ på marginale landbrugsjorder
- Nr. 2 · 2004 Sekventiel udbringning af gødning til nordmannsgran juletræer
- Nr. 3 · 2004 Metroens effekt på ansattes transportadfærd
- Nr. 4 · 2004 Æstetisk sansning og naturvidenskabelig naturforståelse
- Nr. 5 · 2004 Data om friluftsliv og turisme i regionplanlægningen og amternes forvaltning
- Nr. 6 · 2005 Status og anbefalinger for friluftsliv i forbindelse med Nationalpark Nordsjælland
- Nr. 7 · 2005 Recirkulering af aske i skove
- Nr. 8 · 2005 Biomasse til energiformål
- Nr. 9 · 2005 Forsøg på bekæmpelse af Blåtop på Randbøl Hede
- Nr. 10 · 2005 Kommunale udbud af grønne driftopgaver 1997-2003
- Nr. 11 · 2005 Genetablering af skov på stormfaldsarealer ved naturlig foryngelse
- Nr. 12 · 2005 Vorsø Skov VI
- Nr. 13 · 2005 Skærmstilling og underbeplantning af rødgran i Gludsted Plantage
- Nr. 14 · 2005 Værdisætning af de danske lyngheder
- Nr. 15 · 2005 Pesticidfri vejdrift - Forsøg på hellearealer
- Nr. 16 · 2005 Pesticidfri vejdrift - Forsøg med cykelstikanter
- Nr. 17 · 2005 Pesticidfri vejdrift - Forsøg langs kantsten
- Nr. 18 · 2005 Pesticidfri vejdrift - Forsøg i nødspor på den sønderjyske motorvej
- Nr. 19 · 2005 endnu ikke udgivet
- Nr. 20 · 2005 Landskabskaraktermetoden - et kompendium
- Nr. 21 · 2005 Kommuners og pendlerregioners sårbarhed over for outsourcing
- Nr. 22 · 2005 endnu ikke udgivet
- Nr. 23 · 2005 ESPON og NERP i Danmark. Dansk planlægning i et europæisk og nordisk perspektiv